

JAGADICS PÉTER

1968

EGY ELFELEJTETT HADJÁRAT

X 334759

JAGADICS PÉTER

1968

EGY ELFELEJTETT HADJÁRAT

A ZALAEGERSZEGI
8. GÉPKOCSIZÓ LÖVÉSZHADOSZTÁLY
ÉS A KATONAI ELHÁRÍTÁS RÉSZVÉTELE
CSEHSZLOVÁKIA MEGSZÁLLÁSÁBAN

2018

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001404056

Egy elfelejtett hadjárat

*A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztály
és a katonái elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában*

Szerző:

Jagadics Péter

Lektorálta:

Ehrenberger Róbert

Kiadó:

Szülőföld Könyvkiadó, Farkas Csaba ügyvezető

ISBN 978-615-5847-10-3

A kötet megjelenését támogatták:

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata

Göcsej Múzeum, Zalaegerszeg

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa

Hadtörténelmi Intézet és Múzeum

Nyomdai kivitelezés:

Kerényi DTP & Design Stúdió

A könyvben szereplő tartalom szerzői jog védelme alatt áll.

Minden jog fenntartva.

Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani, információs rendszerben tárolni vagy sugározni,
bármely formában vagy módon a kiadóval történő előzetes megállapodás nélkül.

X 334759

Köszönetnyilvánítás

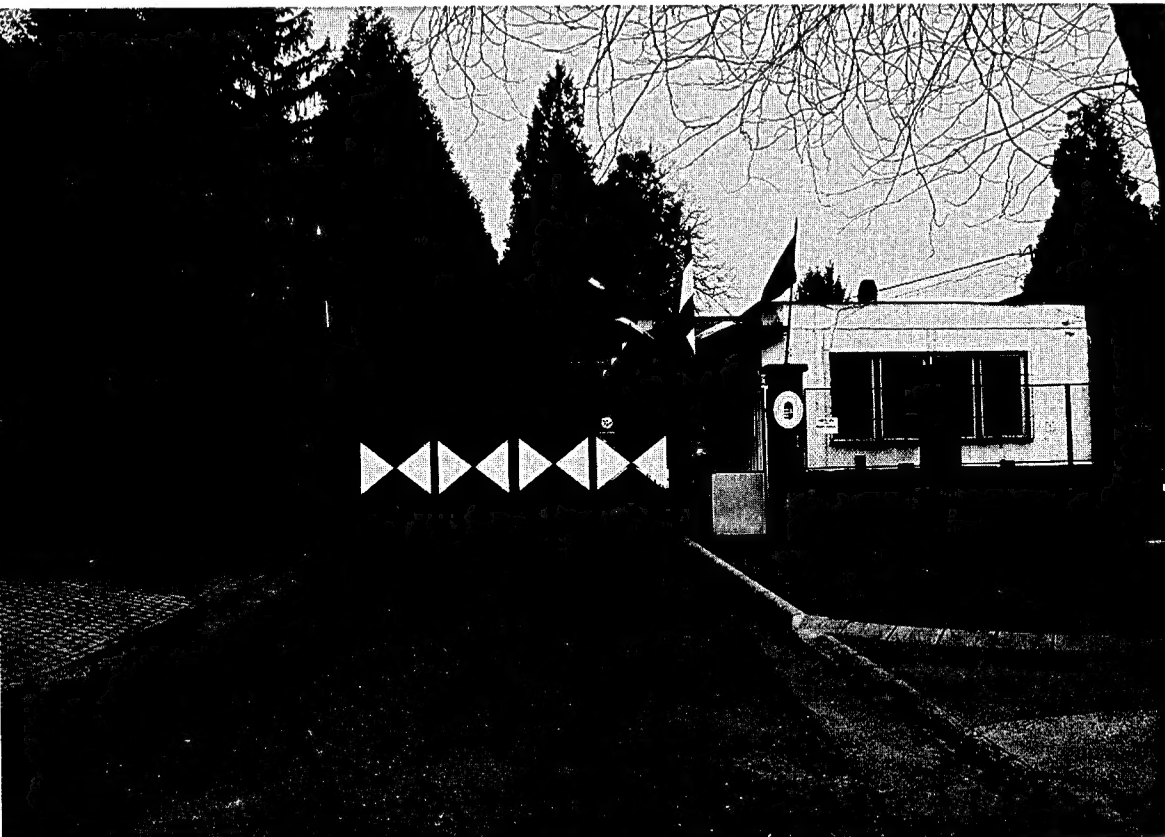
Takács István ny. ezredesnek, Csernus István ny. alezredesnek
és Kustor József ny. alezredesnek,
hogy a tulajdonukban lévő fényképeket a rendelkezésünkre bocsátották.

Szabó László ny. alezredesnek és Horváth Gábor ny. őrnagynak,
hogy a Honvédklubok gyűjteményéből segítették
a könyv szemléletesebbé tételét.

Sz. Kovács Évának, az ÁBTL munkatársának, valamint
Dr. Solymosi József történész, főlevéltárosnak, a Hadtörténelmi Levéltár
munkatársának a kutatásaimhoz nyújtott türelmes segítségért.

Major Mihály ny. ezredesnek, aki szervezőmunkájával és szakmai tanácsaival
segítette a kötet megjelenését.

Köszöntő

Az egykori 8. gépkocsizó lövészadosztály laktanyájának bejárata
Zalaegerszegen

Szeretettel köszöntöm az Egy elfelejtett hadjárat. A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztály és a katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia 1968-as megszállásában, című kötet Olvasóit.

1968 augusztusában a Varsói Szerződés 20 hadosztálya, közel 200 ezer katona támadt az egykori Csehszlovákiára. A Vltava 666 hadművelet véget vetett az Alexander Dubcek névvel fémjelzett „emberarcú szocializmus” rövid, reményteli időszakának. A prágai tavasz reformjainak megghiúsításában, a csehszlovák demokratikus átalakulásra irányuló törekvések elfojtásában a magyar csapatoknak is részt kellett vállalniuk. Az 50 évvel ezelőtti esemény körülményeibe Jagadies Péter nyugalmazott alezredes lebilincselő írása enged aprólékos betekintést. Az Állambiztonsági Történeti Levéltár dokumentumait, a Hadtörténeti Levéltárban fellelhető korabeli jelentéseket és személyes visszaemlékezéseket feldolgozó tudományos értekezés korhű ábrázolást nyújt a hadműveletről, a zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztály és a katonai elhárítás szerepéről, valamint a ZALA fedőnevű „hadgyakorlatról”. A szerző kutatásokon alapuló, tényfeltáró kéziratában számos érdekességet olvashatunk és fontos, eddig nem említett részleteket, titkosszolgálati adalékokat ismerhetünk meg.

Az egykori Csehszlovákia megszállásának közelgő évfordulója méltó alkalmat kínál arra, hogy felelevenítsük az 50 évvel ezelőtti történeteket, bepillantunk a szomorú esemény zalai vonatkozásaiba, olvassunk a katonai elhárítás szerepét megvilágító részletekről. A legújabb kori történelem eme szeletét feldolgozó nem mindennapi olvasmányhoz élményteli, tartalmas időtöltést kívánok! Lapozzák fel, tanulmányozzák az izgalmas kötetet, ismerjék meg az „Egy elfelejtett hadjárat” történetét.

Balaicz Zoltán
Zalaegerszeg MJV
polgármestere

Ajánló sorok Jagadics Péter könyve elé

1968. augusztus 20-ról 21-ére virradó éjszaka egy meglehetősen furcsa esemény vette kezdetét Közép-Európában. A Varsói Szerződés négy tagállama, a katonai tömböt vezető Szovjetunió, valamint Lengyelország, Bulgária és Magyarország hadereje, az NDK Nemzeti Néphadseregének külső támogatásával megszállta a szintén szövetséges Csehszlovákia területét. A csehszlovák felső vezetés józan döntésének köszönhetően – hogy a csehszlovák alakulatok nem tanúsítanak ellenállást – nem voltak fegyveres összecsapások. A „csehszlovák ellenforradalom” felszámolásának jelszavával, valójában a szovjet birodalmi érdekeknek megfelelően végrehajtott intervencióban történő részvételével a Magyar Néphadsereg 1956 utáni történetének egyetlen éles bevetésére került sor. Mindez egy szövetséges tagállam ellenében történt. Ezzel együtt sem vitatható el a történetek hadtörténeti jelentősége.

Az „éles” katonai megszállás időszaka néhány hónap alatt gyakorlatilag lezárult, a Szovjetunió csapatain kívül a többi szövetséges ország katonái elhagyták Csehszlovákia területét. Az „ügy” ad acta került, az akkor keletkezett iratok az események utáni mintegy 20 évben nem voltak publikusak, tanulmányozhatók. A Közép-Európában, ezen belül Magyarországon végbemenő rendszerváltozások, a Szovjetunió haderejének távozása után kezdődhetett csak meg a korabeli események rekonstruálása, értelmezése, kutatása.

Magyarországon az 1990-es években Pataky Iván volt az első, aki a HM Közpon-ti Irattárában tanulmányozta az egykorú keletkezett iratanyagot. Két kiadást is megért munkájában, monografikus formában dolgozta fel a Magyar Néphadsereg részvételének történetét.¹ Nem sokkal később a 2000-es években jelent meg a Hadtörténelmi Levéltár forráskiadványa, amely a Magyar Néphadsereg 1957-1972 között keletkezett irataiból válogatott. Ebben a kiadványban külön fejezetben láttak napvilágot az 1968-as csehszlovákiai intervencióval kapcsolatos, leginkább a felső katonai vezetés tevékenysége során keletkezett, és a katonai eseményeket összefoglaló, abból következtetéseket levonó legfontosabb iratok.² Nem sokkal később egy újabb forráskiadványban, szintén a Hadtörténelmi Levéltár munkatársai publikálták a Magyar Néphadsereg Csehszlovákia megszállásában részt vevő

1 Pataky Iván: A vonakodó szövetséges. A Magyar Népköztársaság és a Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában. Budapest, 1996. Második kiadás: Pataky Iván: A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában. Hely nélkül, 2008.

2 „A dolgozó népet szolgálom!” Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból 1957-1972. Szerkesztette és a lábjegyzeteket írta Ehrenberger Róbert. A bevezető tanulmányt írta Okváth Imre. Az iratokat válogatta és sajtó alá rendezte Ehrenberger Róbert, Laczovics Erika és Solymosi József. Budapest, 2006. III. fejezet: 1968. 166-238. o.

alakulatainak mindennapi tevékenységét bemutató iratanyagot, az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály „hadművelési naplóját”.³

Az említett kiadványok mellett megjelent Homor György, valamint Fehér János visszaemlékezés kötete és számos tanulmány, melyek az események összefoglalására, vagy egyes részterületeinek bővebb kifejtésére vállalkoztak, nem beszélve az események politikatörténeti aspektusait elemző írásokról.⁴ A különböző résztanulmányok között Jagadics Péter is megjelentetett egy-egy tanulmányt a felderítő alegységek tevékenységéről, illetve a katonai elhárítás akkori munkájáról.⁵

Jelen kötet szerzője tehát már hosszabb ideje foglalkozott az 1968-as csehszlovákiai intervenció témájával. Kutatómunkája során alaposan feldolgozta az elérhető szakirodalmat, nem feledkezve meg a képi, valamint mozgófilmes forrásokról, szóbeli közlésekről sem. Jagadics Péter komoly levéltári munkát is végzett, és ennek során olyan írott forrásokat is feltárt, melyek eddig még nem voltak érintve a kutatások során. Ezeket általában teljes terjedelmükben közzé is teszi. Különösen figyelemre méltó a katonai elhárítás korabeli tevékenységének feldolgozása, amely eddig szinte teljesen ismeretlen volt.

Jagadics Péter kötete sajátos összefoglalását adja az intervenció katonai eseményeinek. A szerző a tények, dokumentumok, gyakran szó szerinti közlése mellett nem rejtja véka alá saját gondolatait, megjegyzéseit, nem egyszer véleményét sem. Interpretációja természetesen vitatható és árnyalható, egy valami azonban elvitathatatlan: igyekszik a fellelhető információk teljes birtokába jutni és az olvasót alaposan tájékoztatni.

Egy új kötettől – különösen, ha már mások által is feldolgozott témát jár körül –, elvárható, hogy adjon új ismereteket, tárjon föl új dokumentumokat, és tárgya tekintetében vessen fel új szempontokat. Legyen más a feldolgozás, mint az eddigiek. Jagadics Péter kötetéről mindez elmondható, így jó szívvel ajánlható az érdeklődők, de a szakmai közönség figyelmébe is.

Dr. Solymosi József
történész-főlevéltáros

3 „Zala” 1968. Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadművelési naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából. Szerkesztette, a lábjegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Solymosi József. Az iratokat válogatta, sajtó alá rendezte és a mellékleteket összeállította Laczovics Erika és Solymosi József. Nagykovácsi, 2012.

4 Homor György: Hívatlan vendégként északi szomszédainknál (1968). Pápa, 2010.; Fehér János: Állj, vagy megyünk! Visszaemlékezés az 1968-as csehszlovákiai eseményekre. Marcali, 2008.; A további kötetek és tanulmányok felsorolását lásd a „Zala” 1968 című kötet Bevezetésében, 7-8. o.

5 Jagadics Péter: Éles harcfeladat-békében. Magyar felderítő alegységek Csehszlovákiában, 1968-ban. Felderítő Szemle 2007/4. 89-104. o., valamint Jagadics Péter: 1968. Csehszlovákia. A „Zala” feladat katonai és elhárítási aspektusai. Szakmai szemle 2008/3. 50-88. o.

A szerző előszava

A könyv, amit a Tisztelt Olvasó a kezében tart, egy ötven évvel ezelőtti, majdnem elfelejtett, különös eseményt dolgoz fel, sajátos formában. A Varsói Szerződésbe tömörült országok közül öten – a Szovjetunió, Lengyelország, Bulgária, a Magyar Népköztársaság, és a Német Demokratikus Köztársaság hadseregei megszállják a velük egy szövetségben lévő Csehszlovákiát. A megszállást ugyan baráti segítségnyújtásnak nevezik, mert a Szovjetunió értékelése szerint ott ellenforradalom zajlik, amin a Csehszlovák Kommunista Párt politikai eszközökkel nem tud úrrá lenni. Hogy ez megfelel-e a valóságnak, avagy nem, azzal nemigen törődtek. A fellobbanó kétkedő hangokat elnyomta a katonai gőzhenger. A Prágai Tavasz reformtörekvéseit, a jobbító szándékot leverte a láncotalpak csörömpölése.

Nem egyszerű feladat úgy könyvet írni, hogy az események idején a gyermekéveimet tapostam. Az inspiráció, később, pályakezdő fiatal katonatisztként ért. Pályafutásom nagy részét a zalaegerszegi 8. gépesített lövészhadosztály alakulatainál töltöttem. Szolgálati időm alatt találkoztam olyan katonákkal, akik részt vettek a csehszlovákiai hadjáratban. Érdeklődésem a téma iránt azóta tartott, egészen a könyv megírásáig motivált. A fellelhető szakirodalom tanulmányozása során számos, e témával foglalkozó könyvet olvasva, az a benyomás alakult ki bennem, hogy bár részletesen feldolgozták a témát, a végrehajtásban résztvevő csapatok mindennapjai felett átsiklottak. Közben a levéltárakban egyre több, a titkosítás alól feloldott dokumentum vált kutathatóvá. Köztük a katonai elhárítás iratanyaga. Igazi kuriózumnak kínálkozott a katonai elhárítás és a zalaegerszegi hadosztály csapatainak a hadjáratral kapcsolatos tevékenységének együttes feldolgozása.

A kötet igyekszik bemutatni a katonai helyzet mellett azt a titkosszolgálati gondolkodásmódot, amely az akkori korszakot jellemezte. A kétpólusú világrendszerben a titkosszolgálatok egymás ellen folytatott harcát. Ahol szükségét éreztem, ott a titkosszolgálati fogalmakat szakszerűen ismertettem. A katonai és a titkosszolgálati dokumentumok közül a meghatározókat eredetben közlöm. Többségét azonban a szakmai nyelvezetet mellőzve, olvasmányos formában foglalom össze. Személyes megjegyzéseimet az adott szövegben, zárójelben, dőlt betűvel tüntetem fel. Remélem, hogy a kötetben idézett személyes visszaemlékezések izgalmassá és érdekessé teszik az olvasás élményét. A tartalmat gazdagítja, hogy a közzétett fényképek nagy részét a résztvevők és a hadtörténeti és csapattörténeti kiállítások bocsátották rendelkezésemre.

Jagadics Péter
nyugállományú alezredes

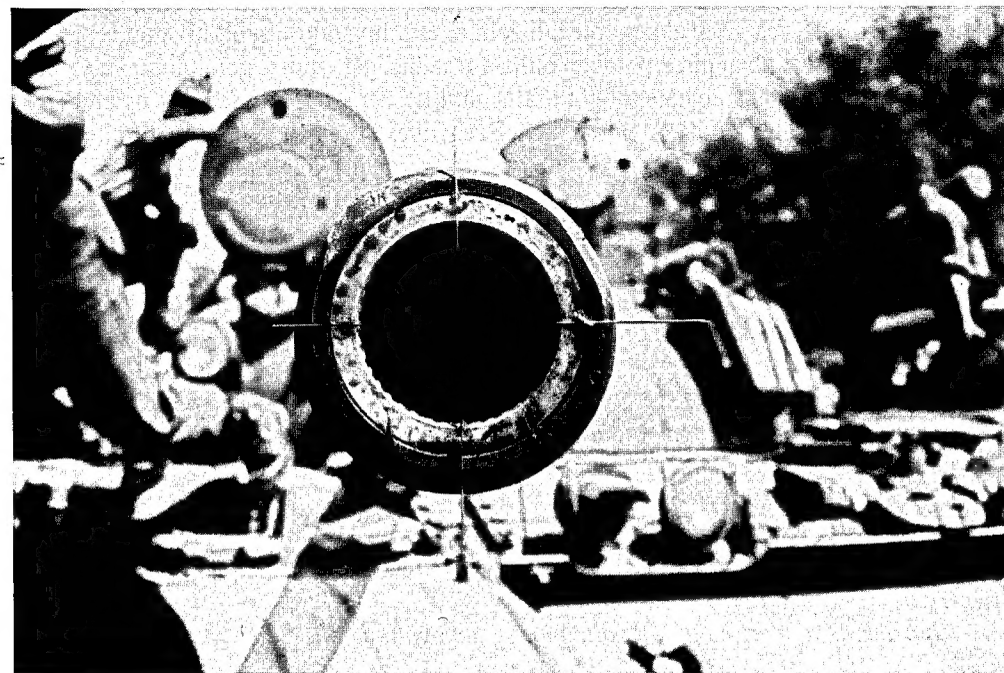

Előhang...

Egy időutazás sajátos története

A csehszlovákiai katonai bevonulást mai ésszel megérteni nem lehet. Azt helyesen értékelni csak úgy lehet, ha belegondoljuk magunkat 1968 miliójébe, légkörébe, az emberek akkori általános gondolkodásába, médiaigényébe – fogalmazott egy szemtanú, aki katonai elhárítóként részt vett a hadjáratban.

A katonai végrehajtás az elejétől olyan volt, mint egy felhúzott csörgőóra. Minden működött magától, ahogy a katonák az éveken keresztül begyakorolt mozzanatok, feladatokat hajtották végre. Szinte gondolkodás nélkül. Mint a robotok. Valójában eszükbe sem jutott, hogy baj érheti őket. Bele sem gondoltak abba, hogy mi lesz, ha löni kell. El sem hitték, hogy erre sor kerülhet.

Célra tart! Indul a hadjárat! (1)

A félelem a meginduláskor, a határ átlépésekor és még pár napig tartott. A hadjárat már akkor elvesztette jelentőségét, amikor kiderült, hogy a csehszlovák hadsereg nem kapott tűzparancsot. És azt be is tartotta.

Azzal a ténnyel, hogy ott ellenforradalom van, vagy nincs, a katonák nemigen törődtek. Az állomány – kevés kivétellel – elhitte: azért mennek Csehszlovákiába, hogy ott ne lehessen olyan tragédia, mint nálunk volt 1956-ban.¹

Egy másik egyszerű megközelítés is közel áll az igazsághoz, legalábbis a résztvevők köréből. A maga módján igaz ez a sorkatonától a vezéreztől.

Táncdalfesztivál után

1968²

Megszállás 1968

Bolhás község – valahol Magyarországon

Egészen pontosan Somogy megyében, Nagyatád környékén, az isten háta mögött

Szélesség N 46° 16, 032' Hosszúság E 17° 15, 348'

Magasság: 143 m

A filmet forgató riporter páros közeli képet mutat a településről. Csendes falusi idill. Az emberek öltözetéből és a kukorica magasságából ítélve nyárutó lehet. A riporter sötét öltönye, fehér inge, fekete nyakkendője a bizalmat és a hivatalosat volt hivatott reprezentálni. Az operátor azonban piros pólóban oldja a feszültséget, amit – gondolom – a kamera látványa okozott ebben isten háta mögötti faluban. Egyszerű, dolgos, de szegény emberek. Igásló vontat egy nagy farönköt a poros úton. Szegényes porta. Betonoszlop, drótkerítés.

Kopott parasztház, málló vakolat, az udvaron kapingáló tyúkok. Az emberek az utcán bámulnak – tévé van a faluban. A háttérből hangzik: a Gyulát keresik.

A hátsó kertből előjön a Gyula. Kopott, kék, hosszú ujjú cvetter (pulóver), viseltes svájcisapka, több napos borosta. Rátámaszkodik a betonoszlopra, és csak úgy, a kerítésen keresztül beszélgetnek.

– **Riporter:** Jó napot! Pestről jöttünk. Filmet forgatunk „68”-ról. Interjút szeretnénk készíteni magával.

– **Gyula:** Mér'?' (Miért?)

– **Riporter:** Hát akkor maga katona volt.

– **Gyula:** (Feltolja a fején a kopott svájcisapkát.) Hát persze.

– **Riporter:** De kint volt?

– **Gyula:** Igen. Csehszlovákia. Csehszlovákia voltam. Igen. Mér'?'

– **Riporter:** Erről szeretnénk egy pár szót. Egy filmet szeretnénk készíteni a megszállásról.

– **Gyula:** Mér' kell arról filmet készíteni?

– **Riporter:** Hát, mert maga ott volt, mi meg nem voltunk ott.

1 MM. nyugállományú ezredes egyéni véleménye. Nevezett alhadnagyként részt vett a hadjáratban.

2 Tolmár Tamás: Táncdalfesztivál után 1968. A MAFILM stúdió dokumentumfilmjének felvezető sorai. 1991. A Pesty Fekete Doboz és a Hunnia Stúdió dokumentumfilmje.

– **Gyula:** Hát mit tudok én erről mondani. Semmit. Nem volt ott semmi. (Úgy tűnik, mintha mosolyogna a bajsza alatt.) Hát elvittek bennünket, és nem volt semmi se (közben megvonja a vállát).

– **Riporter:** Na, ez a semmi, ez érdekelné minket.

– **Gyula:** (üres tekintettel bámul a semmibe) Mentünk a legelején. Az elsők között az első lépcsőben. Persze a harckocsik után mi mentünk.

– **Riporter:** Volt valami ellenállás?

– **Gyula:** Semmi nem volt. A világon semmi. Én nem tudok róla. Legalábbis ahol én voltam.

– **Riporter:** Hogyan lett elfoglalva a laktanya?

– **Gyula:** Éjjel. Lefegyvereztük őket. Mire nyúltak volna a géppisztolyuk után, már le voltak fogva (közben büszkén mosolyog). Felderítettük, hol vannak, odalopakodtunk, és lefogtuk őket.

– **Riporter:** Ezt hogyan csinálták – titokban?

– **Gyula:** (mintha önérzetében megsértették volna). Hát hogyan köll odalopakodni?

– **Riporter:** Akkor mégis izgalmas volt?

– **Gyula:** Csak az a pillanat. Aztán nem volt semmi. Nem is védekeztek. Nem álltak azok ellen.

AK-47 gépkarabély

A motiváció

A személyes motivációk is szerepet játszanak abban, ha az ember egy témával foglalkozni kezd. 1968-cal kapcsolatban engem kettő is ösztönzött.

Az egyik egy majdnem gyermekkori élmény: épphogy befejeztem általános iskolai tanulmányaimat, és a nyári szünetben anyámmal a röjtökmuzsaji erdőszetbe jártunk – több falusi családdal együtt – a csemetekertbe kapálni. Ezt ma diákmunkának hívják. Egy hétfői nap reggelén a csapat kerékpáron indul az erdőbe, a főútról letérve katonák állják el az utat. Ott van az erdősz is. Nem lehet bemenni – mondja. Miért nem? – kérdik. Tele van az erdő katonával meg tankokkal. Mi történt? – Kitört a III. világháború, mondta nagy komolyan. Ezt ugyan senki nem hitte el neki, mert közben mosolygott. Majd értesít, ha lehet jönni, dolgozni. Még utánunk kiáltotta, hogy az órabérét mindenki megkapja. 1968. augusztus 21-e volt. Este a szüleim a Szabad Európa rádiót hallgatták, ahonnan megtudták, hogy a Varsói Szerződés csapatai megszállták Csehszlovákiát. Másnap jött az értesítés: lehet menni, kapálni. Mintha mi sem történt volna.

A második élményemet már katonakoromban szereztem.

A katonai főiskola elvégzése után első tisztí beosztásomba a 33. gépesített lövészezred – Zalaegerszeg – állományába kerültem, szakaszparancsnoknak. Az alakulat egy objektumban volt elhelyezve a 8. gépesített lövészhadosztály parancsnokságával. Ennek felderítő főnöke, Neiger Béla őrnagy – akivel később jó kapcsolatba kerültem – gyakran ellenőrizte a kiképzési foglalkozásokat. Rettegett ember hírében állott, soha nem tetszett neki semmi. Mindig kiabált. Egy alkalommal, amikor a terepkutatást gyakoroltuk – leteremtett:

„Hadnagy elvtárs! Ezzel az irányítással ti még mindig a kijáratot keresnétek Csehszlovákiából”.

Lányos zavaromban csak annyit merem megkérdezni tőle: Miért, maga ott volt? Cifra – rá jellemző –, hosszú káromkodás volt a válasz. De látszott rajta, hogy már megenyhült. A közelben álló katonák odagyűltek körénk, valaki hangosan megkérdezte: és nem féltetek? Neiger őrnagy szemé felcsillant – köztudott volt, hogy ha jó kedve volt, imádott mesélni – „Dehogynem ’egykomám’. Félt ott mindenki. Legjobban akkor, amikor át kellett lépnünk a határt. Elöl ment a harcfelderítő járőr – ujjával megfenyegetett –, rendesen be voltak rezelve. Nem tudhattuk, lőnek-e ránk. Féltünk, mikor elfoglaltuk a kijelölt körzeteket, városokat, laktanyákat. Eltelt pár hét, akkor már nem féltünk annyira, de azért a zabszem megmaradt. Hazafelé meg már egészen vidáman jöttünk.”

Aztán a „mesélhetnékje” ahogy jött, úgy abba is maradt. Hajtott bennünket tovább a gyakorlótéren. De már megteremtette az alapját a későbbi mesélő jó kapcsolatnak. Akkor még nem tudhattam, hogy előkerülnek a levéltárakból az általa írt értékelő jelentések. Valamint azt, hogy egy dokumentumfilmben megtalálom visszaemlékező gondolatait.

Amikor a témát kutattam, előkerült a Néphadsereg című katonaiújság 1968. augusztus 19-én megjelent száma. A címlapot beborította a 61.§. Montázsban egy FUG (felderítő úszó gépkocsi) tornyában egy géppuskás katona, háttérben egy harcokosi oszlop. A katona réveteg arccal bámul a semmibe. Ez a kép akármelyik gyakorlótéren készülhetett, a dátum és a 61.§ azonban ráutaló kifejezés volt. Hogy mire? Az ország lakossága és a világ nagy része akkor még nem tudta, hogy Közép-Európában a II. világháború óta a legnagyobb (kolonizációs) katonai erőt vonták össze – a saját szövetségesei – Csehszlovákia határain, annak megszállására.

Hogy mit jelent a 61.§? Melyik jogszabály, melyik törvény, melyik nemzetközi egyezmény? Több szakértő, politológus, katona tippelgette, mit tartalmaz. Az újságcikket és a lapot szerkesztő kollégára már nem emlékezett senki. Az Alaptörvény előtti hatályos Alkotmány e paragrafusa nem passzolt a ’68-as eseményekhez. De az eredeti?

A Magyar Népköztársaság 1949. augusztus 20-án kihirdetett alkotmányának 61.§-a kimondja:

61.§ (1) a haza védelme a Magyar Népköztársaság minden polgárának szent kötelessége.

(2) a hazaárulást, a katonai eszkö megszegését, az ellenséghez való átpártolást, a kémkedést, az állam katonai hatalmának minden csorbítását, mint a hazának és a dolgozók ügyének elárulását, a törvény a legszigorúbban bünteti.

Így nyomatékosították a katonákban, és később már az ország lakosságában is a bekövetkezett katonai bevonulás törvényi súlyát és várható következményeit.

Ekkor már a Magyar Néphadsereg 8. gépkocsizó lövészhadosztálya Zalaegerszegről a kijelölt megerősítő alakulatokkal (több mint 11 000 fő) a megindulási körletben, teljes harcészültségben – *betárazva, hevederezve* – várta a megindulási parancsot.

A parancsot 1968. augusztus 20-án éjjélkor adták ki.

Fogjunk hát bele az időutazásba!

A Magyar Néphadsereg első külföldi katonai akciója Csehszlovákiában

A „Zala” fedőnevű katonai feladat operatív biztosítása

Idézet a 8. gépkocsizó lövészhadosztály 1968. évi csapattörténeti könyvének II. részéből:

HARCOKBAN, HADJÁRATOKBAN VALÓ RÉSZVÉTEL

„A 8. gépkocsizó lövészhadosztály és alárendelt csapatai (8. harckocsi ezred, a 20. tüzérezred, a 38. harckocsi felderítő zászlóalj és a 94. tábori mozgó sütőde kivételével) a „Dél” HDSCS (hadseregcsoporthoz) alárendeltségében július 27-től október 25-ig a „ZALA” gyakorlaton eredményesen részt vettek.”³ (fnytsz:193-300/010/1)

Csak ennyi. Egy felesleges mondat sem több.

Nyilván a cím is meglehetősen megdöbbentő. Abban a tekintetben mindenképp, hogy mai szóhasználatunkkal élve „külföldi katonai akciónak” nevezem azt a hadjáratot, ami nem lehetett más, mint megszállás. (De akkor ezt mindenki hivatalosan baráti segítségnyújtásnak nevezte.)

Köztudott, hogy 1968-ban a Magyar Népköztársaság a Varsói Szerződés⁴ tagja volt. Néphadseregének kijelölt alakulatai pedig a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek Főparancsnokságának (EFEF) alárendeltségébe tartoztak.

A Varsói Szerződés (VSZ) politikai és katonai vezető szervei:⁵

A VSZ legfelsőbb politikai vezető szerve békében a rendszeres időközönként összehívott Politikai Tanácskozó Testület (PTT) volt. Ülésein a tagállamok legmagasabb szintű

3 HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Irattár: MN 4891. alakulat Csapattörténeti könyv: nytsz:193-300/010/1

4 Varsói Szerződés (VSZ): katonai és politikai szerződés, amelyet az egykori szocialista országok, azaz Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK (Német Demokratikus Köztársaság) és a Szovjetunió képviselői 1955. május 14-én Varsóban kötöttek. A szerződés 1991. július 1-én szűnt meg. Hadtudományi lexikon. 1-2. kötet. Budapest, 1995. Magyar Hadtudományi Társaság.

5 Jakus János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren. Szakmai Szemle KBH. folyóirat, 2008. 3.szám.

– általában a kommunista és munkáspártok fő – (első) titkárai által vezetett – delegációi vettek részt. Az ülések munkájába bevonták az Egyesített Fegyveres Erők (EFE) főparancsnokát, illetve törzsfőnökét is. A PTT, mint kollektív vezetős szerv, rendszeresen értékelte a világot, és benne Európa katonapolitikai helyzetét, a NATO tevékenységét és valószínű szándékát. Mindezek alapján állásfoglalásokat, ajánlásokat dolgozott ki a tagállamok külpolitikai és katonai erőfeszítéseinek összehangolására.

A PTT volt hivatott a VSZ fegyveres erőinek alkalmazására vonatkozó politikai döntések meghozatalára is. A gyakorlat azonban azt mutatta, hogy a különösen fontos ügyekben a cselekvési programokat (adott esetben, egy válsághelyzetben a katonai erő alkalmazásakor) nem kollektíven, a testület összehívásával, hanem a szovjetvezetés és az egyes érintett tagállamok párt-, illetve állami vezetői között, közvetlen kétoldalú konzultációkat követően alkották meg.

A VARSÓI SZERZŐDÉS SZERVEZETE 1968-ban

A POLITIKAI TANÁCSKOZÓ TESTÜLET (PTT)

Titkársággal és az Állandó Bizottsággal

A testületet a tagországok kommunista pártjainak első és főtítkárai alkották. Ennek döntése alapján a tagországok honvédelmi miniszterei időszakosan tanácskoztak. Csehszlovákia megszállásával kapcsolatosan sem a testület, sem a honvédelmi miniszterek nem tanácskoztak⁶

AZ EGYESÍTETT FEGYVERES ERŐK FŐPARANC SNOKA

Ebben az időben Ivan Jakubovszkij szovjet marsall.

Róla bővebben a „Sumava” gyakorlat kapcsán.

AZ EGYESÍTETT FEGYVERES ERŐK TÖRZSFŐNÖKE

AZ EGYESÍTETT FEGYVERES ERŐK TÖRZSE

A TAGÁLLAMOK HONVÉDELMI MINISZTERIUMAI HADSEREGEINEK VEZÉRKARAI

A szervezetben együttműködő egyesített haderők a nemzeti vezetés alárendeltségében. (Jelen esetben a Magyar Néphadsereg 8. gépkocsizó lövészhadosztálya Zalaegerszegről.)

6 Ennek a negatív tapasztalata miatt hozták létre a PTT 1969-es budapesti ülésén a Honvédelmi Miniszterek Bizottságát. Ez már állandó szervezet lett.

Magyar Néphadsereg szervezeti ábrája 1968-ban

Az ábra saját szerkesztés

A csehszlovákiai beavatkozás kapcsán joggal merül fel a kérdés, hogyha a megszállás csak az „öt testvéri szocialista” ország részvételével zajlott, és Albánia, valamint Románia kimaradt, így az nem a Varsói Szerződés akciója volt. Ebben az esetben akkor a megszállást miért az EFE irányította? Technikailag érthető, a jogi oldalával meg nem igazán foglalkoztak. A kétpólusú világrendszer szembenállása csak az erőviszonyokra koncentrált. A politikát és a jogot ehhez igazították.⁷

Csehszlovákia megszállásának kudarcra több változást is kikényszerített. A legfontosabb a Varsói Szerződés katonai struktúrájának megváltoztatása volt. Addig a tagországok honvédelmi minisztereinek nem volt irányítási jogosultsága a főparancsnok felé. Czinege Lajos vezérezredes honvédelmi miniszter (meg mások) szívós törekvése eredményeként 1969-től a Honvédelmi Miniszterek Bizottsága az irányítási struktúrában a PTT és az EFE Főparancsnok közé beépült. Így a Főparancsnok diktatórikus és despota magatartásának gátat szabtak.

7 A Szovjetunió meg akarta osztani a nagyvilág előtt a csehszlovák válság katonai eszközökkel történt megoldásának a felelősségét. Ezért ragaszkodott a VSZ koalíciós részvételéhez, az augusztusi akció során az „ötök” végig egységesen lépjenek fel. Nem akart újabb 1956-ot, nem akart egyedüli felelőséget a világ előtt. (Románia már 1965-ben külön utakon járt).

Az EFE törzsében a koalíció tagjainak vezérkarai is képviseltették magukat. A Magyar Néphadsereget Reményi Gyula vezérőrnagy képviselte.⁸

A törzs legfőbb feladatát képezte:

- A VSZ fegyveres erői háborús alkalmazásának megtervezése.
- A kiképzés, a koalíciós gyakorlatok tervezése és vezetése, az anyagi-technikai, valamint a fegyverzet fejlesztése területén az együttműködés megvalósítása.
- A híradás, illetve a hadszíntér-előkészítés megszervezése, koordinálása.⁹

Valójában azonban az EFE főparancsnoksága és törzse főként békevezetési funkciókat látott el. Háború esetére az európai háborús térségben alkalmazásra tervezett szovjet hadseregcsoportokat (frontokat) tartottak fenn. Felelősségi sávjuknak megfelelően, a szovjet vezérkar direktívája alapján, már békében megtervezték háborús alkalmazásukat, beleértve azoknak a VSZ országoknak a fegyveres erői nagybani alkalmazását is, akikkel adott esetben tevékenységük során – például egy koalíciós front szervezetében – együttműködni szándékoztak. Így volt ez 1968-ban is. A csehszlovák területen megtartott „SUMAVA” gyakorlat¹⁰ hivatalosan a Varsói Szerződés parancsnoki és törzsvezetési gyakorlata volt. Az EFE tervezte és vezette. Valójában azonban Jakubovszkij marsall¹¹ kizárólag a szovjet érdekeknek megfelelően cselekedett. De ezek a szovjet érdekek akkor még a szövetségesek előtt rejtve maradtak.

A nemzeti törzsek valójában semmilyen feladatot nem kaptak. Az a pár térképfeladat, amit kidolgoztak, soha nem került értékelésre. Utólag maguk között ezt a gyakorlatot csak a megszállás főpróbájának nevezték. A gyakorlaton részt vevő magyar katonai vezetőket, élükön Csémi Károly

Reményi Gyula
vezérőrnagy (2)

Jakubovszkij
marsall (3)

8 REMÉNYI GYULA (Tótszerdahely 1921. június 27. – 1998. március 17.) a történet idején a katonai beosztása az MNVK 1. Csoportfőnökség, csoportfőnök általános helyettese 1967. július 31. – 1969. október 1-ig. Forrás: www.neb.hu/hu/a-katonai-felso-vezetes-1956-1960. Letöltve: 2017.10.09.

9 Jakus János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren. Szakmai Szemle KBH. folyóirat, 2008.3.szám,

10 A „Šumava” fedőnevű VSZ gyakorlat – alapvetően – Csehszlovákia területén zajlott, lényegében június folyamán. M. Szabó Miklós: A VSZ és az MN viszonyrendszerének néhány kérdése az 1960-as években. Hadtudomány 2008/1.

11 JAKUBOVSKIJ, Ivan Ignatyevics (1912–1976) 1957-től Németországban szolgált, mint a szovjet megszálló csapatok főparancsnok-helyettese, majd parancsnoka. 1967-től a Varsói Szerződés egyetemes fegyveres erőinek főparancsnoka. Forrás: Ki kicsoda. <http://www.bibl.u-szeged.hu>. Letöltve: 2017.10.09.

altábornagy¹² vezérkari főnökkel, levegőnek nézték: Czinege Lajos¹³ vezérezredes honvédelmi minisztert Jakubovszkij marsall főparancsnok tüntetőleg nem fogadta.

A tiszti étkezdében látványosan került: A helyzet megalázó volt. A (szovjet marsallok és vezető tábornokok birodalmi gögjüket nem is igyekeztek palástolni. A csehszlovák katonai vezetőkkel úgy beszéltek, mintha azok nem is a saját hazájuk területén lennének. A gyakorlaton kint lévő magyar katonai vezetők és Czinege honvédelmi miniszter több alkalommal is tárgyalt a csehszlovák katonai vezetőkkel. Furcsállották, hogy Jakubovszkij marsall többször túllépte a gyakorlatra engedélyezett időt, mondvacsínált okokkal több katonát akart csehszlovák területre szállítani. A csehek többszöri erőyes fellépése után azonban 1968. július 2-án véget vetett a Sumava gyakorlatnak.

A tatai 11. harckocsi hadosztálytól egy kiküldött csoport vett részt a gyakorlaton. Közéjük tartozott Homor György őrnagy, a hadosztály hadműveleti főtisztje. Könyvét a Sumava gyakorlatról 2010-ben írta, amikor már nem volt sem Szovjetunió, sem Csehszlovákia. De már Magyar Néphadsereg sem. Óvatos ember volt. Megvárta, amíg lehetett írni. A hiteles szemtanú tollából foglalom össze a Sumava gyakorlatot.¹⁴

1968. május közepén a 11. harkocsi hadosztály (Tata) azt a feladatot kapta, hogy a hadosztály törzse – csökkentett állománnyal – nemzetközi gyakorlatra megy. A Varsói Szerződés keretein belül, de a Magyar Néphadsereg 5. hadseregtörzs alárendeltségében nemzetközi parancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton vesz részt. Ideje és helye akkor még nem volt ismert. Június elején aztán kiderült, hogy a gyakorlat június 12-én kezdődik Csehszlovákiában, „Sumava” fedőnéven. *(Ez akkoriban teljesen szokványos katonai helyzet volt. Nagyobb erőt megmozgató gyakorlatokat a VSZ általában kétévenként tartott, törzsvezetési gyakorlatokat pedig évente. Nagy megtiszteltetésnek és elismerésnek számított, ha ilyenre valamelyik alakulatot jelölték. A résztvevők napidíjat kaptak. A katonai feladatok mellett baráti találkozók zajlottak a helyi közösségekkel. A katonai szleng el is nevezte őket katonai turizmusnak. JP)*

Csémi Károly
vezérőrnagy (4)

Czinege Lajos hon-
védelmi miniszter (5)

A kijelölt törzs mintegy 200 fővel és 70 gépkocsival – ünnepélyes búcsúztatás után – elindult Tatáról leendő harcálláspontjára, a csehországi Velká Bíteš község észak – 3 kilométer erdő területére. A közel 300 kilométert katonai forgalomirányítás mellett éjszaka tették meg. Abban az időben a katonák nem voltak hozzászokva a nappali vonulásokhoz. A csehek pontosan „bevezették” a csapatot a kijelölt körletekbe. Azonnal munkához kellett látni, és a készenlélet június 18-án 20.00-ra kellett elérni. A készenlélet azt jelentette, hogy onnantól a gyakorlatvezető terve szerint kellett dolgozni. Hogyan nézett ki egy harcálláspont ilyenkor? A kényelmes sátrakban ágyak, tábori fürdő, mozivetítés, kihangosított rádióműsor, segélyhely, kávéház.

Hogy valami nincs rendben, azt már akkor érezni lehetett, amikor a gyakorlat nem kezdődött el időben. A kapott feladatokat a törzsvezetési gyakorlat szabályai szerint térképen kellett kidolgozni, erre rendszerint késő délután és este, éjszaka került sor. Ezt a katonák úgy hívták maguk között, hogy térképháború. Ebben nagyon jók voltak. A katonai térképrajzolás külön művészet volt. Esztétikailag is látványosak voltak. Egy jól megrajzolt térképről közel egyórás előadást lehetett tartani. De ennek ott nem volt jelentősége. Állandósult a bizonytalanság. A tapasztalt törzstisztek egyből rájöttek, hogy nincs egységes koncepció, nem a megszokott törzsvezetési gyakorlat folyik. A bizonytalanságot fokozta, hogy a magyar és a csehszlovák honvédelmi miniszter meglátogatta a magyar törzset, de a konkrét munkájuk felől nem érdeklődtek. Hogy a gyakorlat nem fejeződik be a tervezett időben, azt abból tudták meg, hogy további négy napra kaptak koronát (napidíjat). Közölték, lehet menni vásárolni. Ezért nagyon nem is aggódott senki. Később már a vásárlás sem „dobta” fel az állományt. A hangulaton sokat javított, hogy engedélyezték a táborban a sörfogyasztást.

A szabadidőben a városlátogatások javítottak valamit a helyzeten. Brnóban hamar kiderült, hogy nemkívánatos személyek. Az ilyen látogatásokra társasági ruhában – csizma, csizmanadrág, ingzubbony, tányérsapka – mentek. Kinyalták magukat, igyekeztek „snájdig úriember” benyomását kelteni. A pincérek, járókelők véleménye az arcokra volt írva. Hamar kiderült, hogy más a valóság és a hivatalos propaganda.

A fegyverbarátság ápolása is sajátosan zajlott. A programban a tervezett laktanya-látogatás is felemásra sikeredett. A csehek nem tudtak a vendégek érkezéséről, kapun keresztül tárgyalták meg a jövetel célját, majd körbevezették a magyarokat a laktanyában. A csehszlovák harckocsi kiképző bázis már akkor jobban fel volt szerelve, mint a tatai laktanya.

Befejezésül a kísérő tiszta a szemétdomb melletti cseresznyefához vezette a vendégeket, és biztatta őket, hogy „tessék, lehet fogyasztani.” Csak a hadosztályparancsnokban volt annyi tartás, hogy messziről figyelte a cseresznyefa ágát húzogató beosztottjait.

Nem is bánták, hogy június 30-án váratlanul közölték: lehet hazamenni. Hazafelé mindig gyorsabb az út. A Pozsonyba tervezett búcsúztató elmaradt. Győr főterén nagy parádéval fogadták a gyakorlatról hazatért katonákat. Az ünnepi beszéd az akkori retorikának megfelelő volt. Kálozi József vezérőrnagy, a magyar törzs parancsnoka így értékelte a gyakorlatot: „A legkellemesebb emléket hoztuk magunkkal a Csehszlovák Szocialista Köztársaság vendégszeretetéről is. Bárhol jártunk, katonáinkat lelkesen fogadták, és messzemenő segítségben részesültünk a feladatok végrehajtása során. Túl a szocialista közösség összetartozásán joggal érezzük, hogy a gyakorlat során sikerült tovább mélyítet-

12 CSÉMI KÁROLY (1922–1992) katonatiszt, 1963–1973 között az MN. vezérkari főnöke. 1968-ban altábornagy. Forrás: www.neb.hu/hu/a-katonai-felso-vezetes-19561960. Letöltve: 2017.10.09.

13 CZINEGE LAJOS (Karcag, 1924. március 24. – Leányfalu, 1998. május 10.) hadseregtábornok, magyar kommunista pártfunkcionárius, 1960–84 között a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere, 1984–87 között a Minisztertanács elnökhelyettese. Forrás: www.neb.hu/hu/a-katonai-felso-vezetes-19561960. Letöltve: 2017.10.09.

14 Homor György nyugállományú ezredes visszaemlékezése a „SUMAVA” fedőnevű törzsvezetési gyakorlatról. Hívatlan vendégként északi szomszédjainknál. Pápa 2010. Jókai Mór Városi Könyvtár

ni a csehszlovák és a magyar nép barátságát.” És ezt mindenki helyénvalónak találta. Ha a cseresznye fa eszébe is jutott valakinek, nem mert rajta nevetni. Ma meg már nincsen jelentősége.

E visszaemlékezésben is találkoztam azzal az információval, hogy a vezérkari főnök parancsa alapján az 1968-as csehszlovák gyakorlattal kapcsolatos okmányokat – önálló század szintig bezárólag – a vezérkarnál irattározták. Nem biztos, hogy a titkossága miatt. Talán ez mentette meg az utókor számára. A farkas hiába ólálkodott a kertek alatt. Igaz, húsz nap múlva aztán a „farkasfalka” ismét a kertek alá lopakodott.

(Tudni kell, hogy a VSZ úgy tarthatott gyakorlatot a tagországok területén, hogy ahhoz az adott ország kormányának a hozzájárulása kellett. Meg kellett adni, hogy mitől meddig tart. Közölni kellett a résztvevők számát, és a haditechnikai eszközöket is. Tervet kellett készíteni, hogy milyen szolgáltatásokat és logisztikai kapacitást vesznek igénybe. Bármilyen hihetetlen is, ezért fizetni kellett az adott ország pénznemében. JP)

Czinege és Csémi tábornokok a gyakorlatról hazaérkezvén részletes jelentést készítettek a magyar politikai vezetés számára.

A dolgozó népet szolgálom:¹⁵ jelentés a Politikai Bizottságnak a Varsói Szerződés EFE főparancsnokának vezetésével tartott „SUMAVA” fedőnevű stratégiai-hadműveleti parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatról. A jelentés 1968. július 5-én készült. A gyakorlat fő helyszíne Csehszlovákia volt, de érintette az NDK, Lengyelország és a Szovjetunió területét is. A gyakorlaton részt vettek a szovjet, a csehszlovák, a magyar, a lengyel és az NDK hadseregének kijelölt törzsei. Szakmailag felsorolva: egy front törzs, hét összefegyvernemi hadseregtörzs, kettő légi-légvédelmi hadseregtörzs és kilenc hadosztálytörzs. A jelentés megjegyzi, hogy a németek eredetileg nem voltak tervezve, ők később kapcsolódtak be a gyakorlatba. A Magyar Néphadsereget egy hadseregtörzs (Székesfehérvár) és egy hadosztálytörzs (Tata) – 800 fővel – képviselték. A románok és a bolgárok Jakubovszkij marsall főparancsnok meghívására 3–3 fővel képviselték hadseregüket. A gyakorlat deklarált céljait a történészek úgy foglalták össze, hogy azt a szovjet politikai és katonai vezetés a csehszlovák vezetésnek szóló figyelmeztetésnek és az augusztusi megszállás főpróbájának szánta.

Katonai szempontból minden résztvevő számára világos volt, hogy a stratégiai-hadműveleti gyakorlaton a többnemzetiségű törzsek együttműködésének gyakoroltatása zajlott. Illetve csak zajlott volna, ha a szovjetek a részt vevő szövetséges törzseket nem kárhoztatják a statisztika szerepére. Jakubovszkij (1967-ben frissen kinevezett) marsall és a szűk törzse szinte diktátorként viselkedett. Szerintük Csehszlovákiában ellenforradalom zajlott, emiatt a gyakorlatot rendkívül ideges légkörben tartották. Senkivel nem közölték a gyakorlat célkitűzéseit (tartalmát). A szovjet katonai vezetők beutazták az országot, folyamatosan igényeket jelentettek be. Állandósították a bizonytalanságot, ezért a csehek érzékenyen résen voltak. A német törzset be sem engedték csehszlovák területre. A román vezérkari főnök helyettes nyíltan kijelentette, hogy az egésznek beavatkozásíze van.

Czinege Lajos honvédelmi miniszter szovjet tisztekkel (6)

Az, hogy volt-e foganatja, azt senki sem firtatta. Igaz, nem is nagyon volt rá idő, mert július 24-én megérkezett a szovjetek konkrét felkérése. Gyakorlatnak álcázva hadosztályokat kértek, de mindenki tudta, hogy Csehszlovákia katonai megszállásának végrehajtása elkezdődött.

A magyarok csendben morogtak. Nem kezdeményeztek. Lassan bomlasztottak. Mivel Jakubovszkij marsall és az VSZ EFE szovjet része diktatórikus vezetési gyakorlatával immár folyamatosan számolni kellett, továbbra is szükségesnek tartották a VSZ alapító szövegében lévő pontatlanságok sürgös és következetes kiküszöbölését. Czinege Lajos honvédelmi miniszter már 1965 óta folyamatosan és következetesen a szöveg módosítását szorgalmazta. Időközben a Politikai Bizottságot is megnyerte, így annak felhatalmazása alapján folytatta. Ha hihetetlen is, de a magyarok a nemzeti szuverenitást e katonai szövetségben is fontosnak tartották. Változtatni akartak ezen a megalázó alárendeltségen, amivel Jakubovszkij a „Sumaván” vissza is élt.

15 A dolgozó népet szolgálom. Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött irataiból 1957–1972. 167. o. Szerkesztette: Ehrenberger Róbert. Budapest 2006. Tonyo-Gráf Nyomdai és Grafikai Stúdió 306. o. /Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, sorozatszerkesztő: Szijj Jolán.

A történelmi környezet, amelyben Csehszlovákia volt a főszereplő

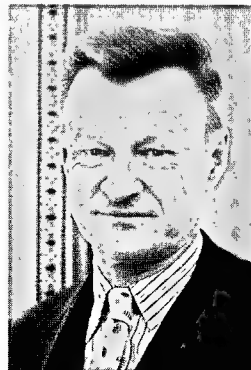
A szovjetek igyekeztek egyfajta ellenségeképét fenntartani, amely mind politikailag, mind katonailag a beavatkozást kívánta alátámasztani. Ebben jelentős szerepe volt a szovjet titkosszolgálatnak is.

A közhelyként emlegetett kétpólusú világrendszer, a kapitalizmus és a szocializmus világméretű szembenállása, a NATO és a Varsói Szerződés katonai erejének folyamatos vetélkedése az erőviszonyok megnyerésében egy állandó patthelyzetet eredményezett.

A nyugati oldalon a főideológusnak számító – lengyel származású – Zbigniew Brzezinski¹⁶ a megosztottság alternatívája c. könyvében (1966) a kommunizmus ideológiájának aláaknázását szorgalmazta. Meghirdették az „*ideológiai diverziót és a fellazítási politikát*”.¹⁷ Reményeik szerint az ideológiai változások majd segíteni fognak a politikai változások elérésében. Keresték a leggyengébb láncszemet.

A Szovjetunió erre válaszul megindította a „felszabadítási politikáját”, amely döntően a gyarmati sorból szabadulni kívánó ún. harmadik világbeli országokat célozta meg. Ezen országok, már a 60-as évektől – cserébe – kommunista ideológiát, gazdasági és katonai segítséget kaptak.

A felszabadítási politika nagy szimpátiát váltott ki a nyugati társadalmak fiatal generációja körében is. Ez a réteg ugyanis gyakorlati vesztese volt a vietnami háborúnak és a gyarmati rendszer összeomlása utáni időszaknak. A kiábrándulásuknak jól jött a „baloldali-forradalmi” hangulat.

Zbigniew
Brzezinski (7)

16 ZBIGNIEW KAZIMIERZ BRZEZINSKI (lengyelül: Zbigniew Kazimierz Brzeziński; Varsó, 1928. március 28. – Falls Church, Virginia, 2017. május 26.) lengyel származású amerikai politológus, politikus, geostratégia. www.wikipedia.org. Letöltve: 2017.11.22.

17 Ideológiai diverzió: a burzsoá eszmék és nézetek becsempészése a propaganda modern eszközével a szocialista országok közéletébe. Irányításával, koordinálásával saját titkosszolgálatokat bízzák meg az imperialista kormányok. – fellazítás: a „felszabadítási” koncepció helyett az új erőviszonyokra épülő, imperialista politika. A szocialista államokat közvetlen katonai eszközök alkalmazása nélkül, fokozatosan politikai, gazdasági, ideológiai ráhatással tervezik szétzilálni a kapitalista restauráció érdekében. ÁB. Értelmező Kéziszótár. BM Kiadó 1980. Szerkesztette: Gergely Attila (A továbbiakban ÁBÉSZ 1980.)

Ma már valóban történelminek nevezhető az 1968-as időszak. Reneszánszát élte egy új forradalmi hullám, amely a „párizsi diákmegmozdulásokkal” vette kezdetét, és végigsöpört Nyugat-Európán. A nyugati ifjúság elsődlegesen a kialakuló fogyasztói társadalom és a szülei polgári életmódja, az „öreges világa” ellen lázadt, szemben a kelet-európaiakkal, akik a diktatúra ellen léptek fel.

A baloldali ideológia nyugat-európai előretörésében főszerepet játszó Szovjetunióon mindenképpen revansot kellett venni. A Nyugat a leggyengébb láncszemet kereste. Segítségül hívták Bismarck német kancellár mondását: „*aki Csehország ura – az Európa ura.*” A másik fontos szempont katonai volt, tudniillik hogy Csehszlovákiát a Varsói Szerződés szívének tekintették. Az imperialista fellazítási politika Csehszlovákiára összpontosult. A megoldáshoz alkalmazott taktikát a belső liberalizálódáshoz vezető út kialakításában látták. A Nyugathoz való kötődés és az alkalmas káderek tekintetében Csehszlovákiának történelmi hagyományai voltak. (Csehszlovákiában az 1948-as baloldali fordulat után is a Nemzeti Frontba tömörülve megmaradt a többpártrendszer.)

Mindez magában hordozta a folyamatos „belső” ellenállást. Ezt akkor a pártzsargon burzsoá jobboldali revizionizmusnak nevezte. A párton kívüli ellenállást pedig burzsoá restaurációnak.

Csehszlovákia¹⁸

Földrajza változatos, domborzati viszonyai átszegdeltek. A nyugati területek az észak-közép-európai magasföld részei. A keleti területek a Kárpátok hegyeiből és a Duna által feltöltött síkságokból állnak. Éghajlata túlnyomórészt kontinentális, de a Nyugat-Európából érkező enyhe légtömegek és a kelet-európai nagy időjárási rendszerek miatt változatos. 1968 nem kedvezett az időjárásnak.

Csehszlovákia: Československo; szlovákul: Československo) volt közép-európai ország. 1918–1938, majd 1945–1992 között állt fenn, a köztes idő a második világháború tartama. 1993. január 1-jén békésen kettévált Csehországra és Szlovákiára.

Csehszlovákia a régi Csehországból, Morvaországból, Sziléziából, valamint az első világháborút lezáró békeszerződés értelmében az országhoz csatolt Felvidékből alakult demokratikus köztársaság. A nemzetközi támogatással megalakult Narodny Vybor (Nemzeti Tanács) Prágában 1918. október 28-án megszüntette az Osztrák–Magyar Monarchia fennhatóságát Csehország részei felett, és átvette a kormányzást.

1918. november 14-én összeült a Nemzetgyűlés Prágában, és proklamálta a Csehszlovák Köztársaságot. A megalakult új államot rövidesen a győztes hatalmak sorban elismerték. A Nemzetgyűlés Tomáš Garrigue Masarykot választotta elnökké. A képviselőház és a szenátus közösen választja a köztársasági elnököt hét évre.

A legelső választásokat 1920 áprilisában tartották, amelyen a nemzeti pártok 145, a szociáldemokraták 136, a csehszlovák 199, a német nemzetiségiek 72, a magyar nemzetiségiek 1, és a keresztényszocialisták 9 taggal kerültek a parlamentbe. Csehország 9, Mor-

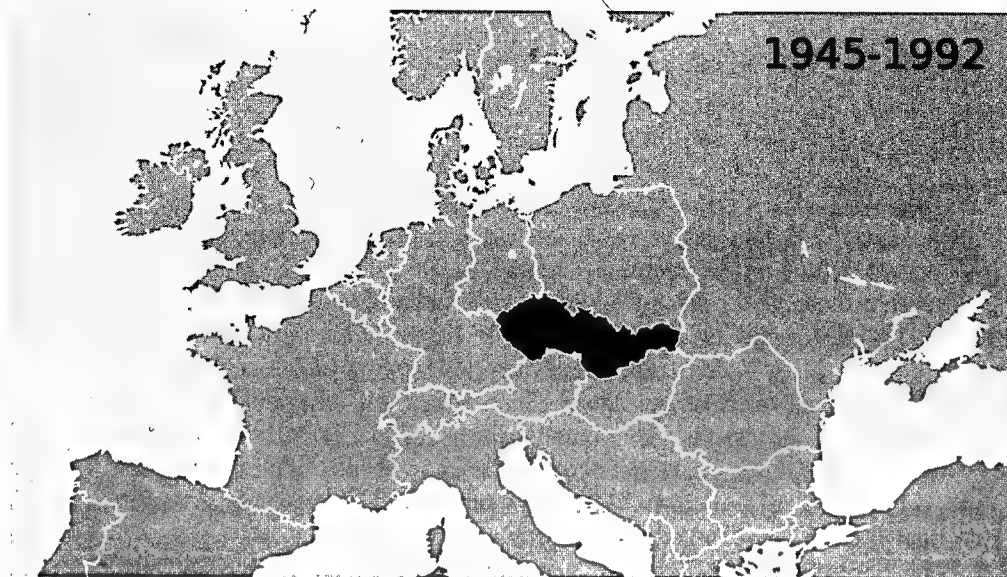
¹⁸ Csehszlovákia országismertető. Forrás: www.wikipedia.org. Letöltve: 2017.09.07.

vaország és Szilézia 6, Felvidék 6 közigazgatási kerületre lett felosztva. Csehszlovákia megalakulásakor nem rendelkezett önálló hadsereggel, ezért kezdetben általános hadkötelezettség bevezetését látták jónak, azaz a férfiak 20 és 50 éves koruk között 14 hónapra voltak hadkötelesek.

A megalakult Csehszlovákia többnemzetiségű állam. Nemzetiségeinek megoszlása ekkoriban: csehek (51%), szlovákok (16%), németek (22%), a magyarok (5%) és a ruszinok (4%) volt.

Hivatalos nevei:

- 1918–1920: Cseh–Szlovák Köztársaság
- 1920–1938 és 1945–1960: Csehszlovák Köztársaság
- 1938–1939: Cseh–Szlovák Köztársaság; Cseh–Szlovákia
- 1960–1990: Csehszlovák Szocialista Köztársaság
- 1990. április – 1992. december 31-éig: Csehszlovák Szövetségi Köztársaság (cseh változat) és Cseh–Szlovák Szövetségi Köztársaság (szlovák változat)
- utána: Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság
- 1993. január 1-jén felbomlik Csehszlovákia két teljesen különálló és teljesen független államra: Cseh Köztársaságra és Szlovák Köztársaságra.

Csehszlovákia 1945-től 1992-ig (8)

Kelet-Európa kommunista pártjaiban folyamatosan kongresszusi és központi bizottsági ülések vezérfonala volt a múltban elkövetett hibák kijavítása. Ezeket dogmatikus, megfoghatatlan formában határozták meg. Az eredménye az lett, amit Brzezinski célul tűzött ki. Liberalizálódott a párt, a kormány, a vezetés. A folyamatos engedmények eredményeként új arcok jelentek meg a csehszlovák felső vezetésben.

Ennek lett egyik mérföldköve a Csehszlovák Kommunista Párt 1968. január 3-i központi bizottsági ülése. Itt szétválasztották az államelnöki és a pártfőtitkári posztot.

A megosztott hatalmi pozíciókban mindenki másként látta a hibák kijavítását és a felelősöket. Nagy ívű politikai viták folytak, amelyekben az élen jártak az ún. „másként gondolkodók”. A sajtó vezetésével „csendes ellenforradalom” zajlott. Ennek a párt vezetése nem igazán tudott vagy akart gátat szabni. A teljesség igénye nélkül kiragadom az eseményekből: a prágai Katonapolitikai Akadémia tudományos munkatársainak egy csoportja azt javasolta, hogy Csehszlovákia lépjen ki a Varsói Szerződésből. Prchlik tábornok¹⁹ pedig követelte a VSZ szervezeti és parancsnoki struktúrájának revízióját (úgyhogy rendesen meglengették a vörös posztót). Ezt a revíziót egyébként Czinege Lajos magyar honvédelmi miniszter 1965 óta folyamatosan követelte.²⁰

Nem véletlen, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának legfelső vezetése, két hónappal Csehszlovákia Kommunista Pártjának központi bizottsága 1968. január 3-tól 5-ig tartott ülése után, utasította a szovjet vezérkart, hogy kezdje meg Csehszlovákia esetleges katonai megszállása hadművelleti terveinek kidolgozását.

A továbbiakban – Majorov altábornagy²¹ a Vörös Hadsereg 38. hadseregének parancsnoka visszaemlékezéséből sikerül bemutatni és egyben időrendben is felvázolni azt a katonai gőzhangert, amely a politikai akaratot a gyakorlat szintjére emelte. Megrázó és egyben döbbenetes, hogy a tervek precíz kidolgozása mekkora katonai erőt mozgatót meg.

A Varsói Szerződés első katonai hadjárata megkezdődött. Igaz, akkor még nagyon kevesek tudtak róla.

„Ráíjesztünk a svejkekre!”

Részletek Alekszandr Mihajlovics Majorov altábornagy, a szovjet Vörös Hadsereg 38. hadseregpáncsnoka visszaemlékezéseiből²²

1968. április 12.

A szovjet Vörös Hadsereg 38. hadserege Közép- és Nyugat-Ukrajna hét megyéjében állomásozott, észak-déli irányban 300–350 km-es, kelet-nyugati irányban 700–750 km-es területen.

Egy gyakorlat közben 1968. április 12-én Majorov altábornagy parancsot kapott, hogy azonnal jelentkezzen a Kárpátaljai Katonai Körzet Parancsnokságán, Lvovban.

19 Václav Prchlik vezérezredes (1922–1983), a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága (CSKP KB) államigazgatási és honvédelmi osztályának vezetője volt.

20 M. Szabó Miklós: A VSZ és az MN viszonyrendszerének néhány kérdése az 1960-as években. Hadtudomány 2008/1.

21 Alexandr Mihajlovics Majorov tábornok 1920–2008. 1940-ben lépett be a hadseregbe. Harcolt a II. világháborúban, Magyarországon és Csehszlovákiában. 1951-ben a Frunze katonai akadémiát, 1963-ban a vezérkari akadémiát végezte el. 1968-ban a 38. hadsereg parancsnoka Csehszlovákia megszállásában. 1972-ig az ott állomásozó szovjet csapatok parancsnoka. Nyugdíjazásáig a Legfelsőbb Tanács politikai tanácsadója pl. Afganisztán. Könyvet írt 1968-ról és Afganisztánról. Forrás: Kun Miklós: Prágai Tavasz-Prágai Ősz 1968 fehér foltjai, Bp. Akadémia Kiadó, 1998. 125.o.

22 Beszélő 2003. 2. szám.

Pontban 16 órakor megjelent a körzetparancsnok irodájában, ahol három, kissé nyugtalan vezérezredes – Povalij, Malcev, Biszjarin²³ – fogadta. Egy térképet mutattak neki, amit csak olvasni és tanulmányozni lehetett, jegyzetelni tilos volt.

Térkép-parancs, 1:500 000-es méretarány. Alatta apró tusírással: „a 38. hadsereg bevonulása a Csehszlovák Szocialista Köztársaságba azzal a céllal, hogy elfojtsa, szükség esetén leverje területén az ellenforradalmat.” Kis zászló jelölte a szlovákiai Trencsénél a 38. hadsereg harcálláspontját. Legalul Grecsko marsall²⁴ aláírása, „Készült 1 példányban.”

Majorov altábornagy így összegezte gondolatait: Térkép-parancshoz csak nagyon ritkán folyamodnak. Csak akkor, ha meghatározott és szigorúan körülhatárolt harci feladatot kell elvégezni. Amikor nincs elegendő idő az akció megszervezésére. De miért ne lett volna ideje az SZKP KB főtthábornokának és a honvédelmi miniszternek?

Még akkor is, ha több ilyen parancsot kellett kidolgozniuk, melyeket – elképzelem – Povalij vezérezredes rövidesen átnyújt a többi hadseregparancsnoknak az NDK-ban, Magyarországon vagy épp Lengyelországban állomásozóknak. De miért csak olyan szűkre szabott időt, miért csak fél órát kaptam, hogy megjegyezsek minden részletet a térképről? Eszembe jutott, mennyire kevés időt jelöltek meg a feladat végrehajtására is: a Morava–Ostrava–Brünn vonalat az akció megkezdése utáni 24. óra végéig kell elérni, azaz 500-550 km-t kell megtenni, miközben a trencsényi parancsnoki központot 16-18 órán át kell tartani. A csehszlovák utak persze elég normálisak, csak hogy a hadseregem főerői más-más körzetekben vannak. S nekik még a Kárpátokon is át kell jutniuk.

Másnap, április 13-án futár vitte a térképládát: rajta öt viaszpecsét, a tekercsen nagybetűs felirat: „A VLTAVA-666 jelle felnyitni.” 3x6 – sátni kombináció. És a páncélszekrény magába zárta a „feladatot”. A feladat politikai súlyát tekintve tábornokok, a rajzolást is figyelembe véve esetleg ezredesek ismerhették a térképparancsot. Nem lehettek többen, mint húsz fő.

Jól sejtette Majorov tábornok, hogy más szovjetcsoporthozadások is kaptak hasonló parancsot. Magyarországon a Déli Hadseregcsoporthozadásán a GOU/1/87657 számú direktívával 1968. április 8-án létrehozták a Dél Hadseregcsoporthozadás²⁵ és „Duna” fedőnéven megtervezték a gyakorlatot, illetve a hadműveletet. A hadseregcsoporthozadás állományába teljes létszámmal bekerült a Déli Hadseregcsoporthozadás, a 36. légi hadsereg teljes állománya és az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztálya. A hadseregcsoporthozadás kiemelt feladata volt, hogy Bratislavát (CS + 1,5 óra) és Brnót (CS + 10 óra) alatt birtokba vegyék. Ehhez megkapják a 103. gárdalégideszant hadosztályt, melynek feladata lesz ezen városokban a repülőterek elfoglalása. A hadseregcsoporthozadást az idő előrehaladtával folyamatosan egészítették ki hadosztályokkal és különleges csapatokkal, amelyek a Kijevi, Odesszai Katonai Körzetekből, valamint a KGB²⁶-tól és a Politikai Csoportfőnökségtől érkeztek.

23 Vaszili Zinovjevics Biszjarin vezérezredes a Kárpátok Katonai Körzet parancsnoka. Mihail Ivanovics Povaljin vezérezredes a Szovjet Fegyveres Erők Vezérkara Operatív Főcsoportfőnökségének vezetője. J.J. Malcev vezérezredes a SZU Honvédelmi Minisztériuma politikai főcsoportfőnöke, a Katonai Tanács tagja. Forrás: Kun Miklós 1998.

24 Grecsko Andrej Antonovics a SZU marsallja. 1960-1967 között a VSZ EFE főparancsnoka, 1967 és 1976 között a Szovjetunió honvédelmi minisztere. Forrás: Wikipédia, letöltve: 2017.04.29.

25 A dolgozó népet szolgálom: 2006. 213. o. 91. sz. irat.

26 Az Állambiztonsági Bizottság, rövidítve KGB (oroszul: КГБ) a Szovjetunió állambiztonsági feladatok ellátó szerve volt 1954 és 1991 között.

Mint minden hadműveletnek, így a „Duna” gyakorlatnak is a legfontosabb rendezőelve volt a teljes körű titoktartás és a rejtett katonai tevékenység. A tervezésben igen kevesen vettek részt, mindössze hat szovjet tábornok, közülük kiemelem B. I. Aljosin vezérőrnagy hadműveleti csoportfőnököt, aki majd Mátyásföldön közli a magyar vezérkar képviselőivel a konkrét katonai feladatot 1968. július 23-án. A feladatokat, számvetéseket, írásos harccsoporthozadást és részletes térképeket folyamatosan juttatták el a hadseregek, hadosztályok és ezredek szintjére. Ilyen térképparancsot kapott Majorov tábornok is.

Amennyiben a dátumokat vizsgáljuk, felmerül két kérdés. Ha a szovjet katonai vezetők, köztük a Déli Hadseregcsoporthozadás parancsnoka már 1968. április 8-án tudta a megszállásra kapott parancsot, miért csak július 23-án tájékoztatta a magyar vezérkardat? Ezen a szinten ez nem titoktartás, hanem bizalom kérdése. Akkor minek volt tudható a június-júliusi színjáték, amit Tutarinov vezérezredes összekötővel játszottak el? (Erről később olvashatnak.) Ha meg a magyar katonai felsővezetés szintjén tudtak róla, akkor pedig jól játszották a sértett szövetséges szerepét. (A levéltári anyagokban erre utaló dokumentumokat azonban nem találtam. JP)

Ezért elgondolkodtató a dátum: 1968. április 12. Még alig hogy elkezdődött a „Prágai tavasz”, a tervek az eltiprására már készen voltak.

Mivel a Varsói Szerződés (de a NATO) szintjén is megszokott volt, hogy a szövetség és a tagországok rendszeres gyakorlatokat tartottak, a hadseregek egy része, kisebb-nagyobb csapattestek folyamatosan mozgásban voltak. Az évek során a felderítés már-már rutinból követte a katonai tevékenységet, és nem feltételezte, hogy azokból kinő egy háborús helyzet. Azt, hogy a szocialista táboron belül megszállnak egy szövetséges országot, a nyugati világban a legrosszabb álmában sem gondolta senki. Így hát az a meglepetés erejével hatott.

A bevonulás utáni első sokk a nyugati sajtóban a titkosszolgálatok kudarcának nevezte, hogy a megszállás tényéről, erejéről nem volt a politikai és katonai döntéshozóknak tudomása.²⁷

A nyugati titkosszolgálati kudarc arra is utalhat, hogy nem volt a nyugati hírszerzésnek jó pozícióban lévő, megfelelő hírszerző lehetőséggel bíró informátora – kéme – a szovjet politikai és katonai felsővezetésben, mert ezt az előkészítő, tervező folyamatot nem tudták felderíteni. Vagy ha igen, akkor világosan látták, hogy a katonai intervenció csak Csehszlovákia megszállására irányul, nem pedig a NATO és a Nyugat ellen. Akkor viszont ők is cserbenhagyták a „Prágai Tavaszt”.

Jól működött a szovjetek titokvédelmi és konspirációs rendszere. A CIA történetéről megjelent Tim Weiner könyve²⁸ is utal rá, hogy a cégnek a fennállása alatt nem igazán sikerült kémeket beszervezni, illetve eljuttatni a szovjetek zárt politikai és katonai döntéshozó, végrehajtó szervezetébe (az árulások és a diverziós cselekmények nem tartoznak a klasszikus hírszerzői munkához).

Hogy a szovjetek mindennapi titkolózó hozzáállását megértsük, tegyünk egy merész kanyart a kommunista titkosszolgálati gondolkodás világába!

27 A kémkedés történetének legnagyobb kudarca. 2008. szeptember 29. Spiegel Online www. mult-kor.hu/2008.09.29. Letöltve: 012.01.12.

28 Tim Weiner: A CIA története – Hamvába holt örökség. Gabo Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. 2009.

Mivel ijesztgették magukat a kommunista titkosszolgálatok?

A Szovjetunió Állambiztonsági Bizottsága 3. Csoportfőnöksége 1966-ban az állomány felkészítésére oktatási anyagot készített.²⁹ Eszerint az USA 1961-ben új hadászati koncepciót dolgozott ki. A tömeges megtorlás helyett felállította a nukleáris háború új koncepcióját: a korlátozott háború folytatását. Ennek egyik új eleme a diverziós csoportok alkalmazása.

Az USA FM-100-5 számú katonai utasítása szerint a rugalmas reagálás koncepciója három pilléren nyugszik:

- hidegháború,
- korlátozott háború,
- általános nukleáris háború a szocializmus ellen.

A fenti háborús elmélet nem feltétlen fegyveres konfliktus. Elsősorban pszichológiai hadviselés politikai, gazdasági és eszmei területén. Cél a befolyás kiterjesztése. Ennek kiemelt célpontja Csehszlovákia. (*Mintha megágyaztak volna 1968-nak. JP*)

A szovjetek szerint az ellenséges hírigény az alábbiak szerint fogalmazható meg:

- Céltudatos és rendszeres kémjellegű anyagok gyűjtése.
- Az előkészítés alatt álló háború esetére diverziós akciók tervezése.
- Felforgató akciók előkészítése, szervezése és végrehajtása.

Kimondták, hogy a katonai kémkedésnek a mai időben³⁰ totális jellege van. A hadszíntér-felderítés egyik fontos iránya Csehszlovákia, mely a közép-európai hadszíntér déli szárnya. A 7. amerikai hadsereg támadási sávja. Ezért első helyen az amerikai és az NSZK katonai hírszerzés kémkedése áll.

A kémkedés fő irányai

A VSZ és a Csehszlovák Néphadsereg terveit felderíteni, háborús konfliktus esetén a vezetési rendszert bomlasztani. Kialakítani a feltételeket a katonai objektumok megfigyelésére. A csehszlovák fegyveres erők mozgósítási és harckészültségi terveinek megismerése, megszerzése.

Új fegyverek, technológiák, technikák felderítése. (Nehogy meglepetés érje a támadó katonai erőket.) Az ország katonai és gazdasági helyzetének, lehetőségeinek és tűrőképességének a felderítése. Csehszlovákia területét úgy tanulmányozni, mint az elkövetkezendő háború egyik hadszínterét. A titkosszolgálatok nyelvén ez azonban nem azt jelentette, hogy ha békét akarsz, akkor készülj a háborúra. Ez titkos háború volt.

A visszaszerzett – fenti – adatokból ezek részletezve, konkrétan megfogalmazva: (A visszaszerzett adatok azt jelentik, hogy a VSZ valamelyik tagországa hírszerző szervezetének beszerzett hírforrása [ügynöke] volt nyugati katonai alakulatnál, katonai parancsnokságon vagy katonai döntéshozó szervezetben.)

• A katonai alakulatok díszlokációja (helyőrségek, laktanyák, gyakorlóterek, lőterek, A-B-C jelű harckészültségi körletek, felvonulási útvonalak.)³¹

• Rakétaalakulatok, rádiótechnikai alakulatok, honi légvédelmi alakulatok, taktikai légierő.

• Katonai kötelékek mozgatására alkalmas útvonalak, vasutak, hidak, vízi szállításra használható folyók, tábori repülőtereknek alkalmas területek.

• Raktárak, ellátási pontok.

• Katonai kutatások, fejlesztések, hadiüzemek.

• Az érintett titkosszolgálatok természetes reakciója ebben az esetben az, hogy a felsorolt területeken megerősítik a kémelhárítást.

A fent részletezett hírigény teljesítésére az ellenséges hírszerző tevékenység formája és módszere közül kiemelném a legfontosabbat: az **ügynöki hírszerzést**. Egyedül az ügynök képes olyan adatokat és anyagokat megszerezni, amelyeket a legtokéletesebb technikai eszközök sem tudnak pótolni.

Ügynökhalányoknak abban az időben azokat tekintették, akik külföldi kapcsolatokkal rendelkeztek, nemzetközi érintkezési felülettel bírtak, tudósok, mérnökök, művészek, kereskedők, tudósítók és kisebb számban turisták. Törekvés volt a fontos pozíciókat betöltők beszerzése. Ezt a szaknyelv úgy nevezi, hogy jó hírszerző lehetősége van.

Fokozták a vizuális felderítést (hírszerzést). A Csehszlovákiából hazatért nyugati utazókat rendszeresen kikérdezték. Napirendre vették a kozmikus térség felhasználását katonai feladatokra. Mindkét oldalon megállapították, hogy a katonai elhárítás támadólagos elhárító munkájának³² fő eszköze a minőségi ügynökség. Azt az operatív helyzettel összhangban kell irányítani, aktív intézkedések megtételére kell előkészíteni (felkészíteni).

Az ellenséges hírszerzői törekvésekkel szemben az elhárítást is fel kellett készíteni a háborús feladatokra. Ezt így konkrétan nem lehetett kimondani, ezért a szovjetek oktatási anyagot szerkesztettek hozzá a következő címmel:

³¹ A katonai objektumokon kívül a harc feladatra történő felkészülést rejtett körletekben végezték, amelyeket: A-B-C betűvel jelöltek. Az „A” körlet volt a gyakorló körlet, ezt minden katona megismerhette. A „B” harckészültségi körletet csak zászlóalj parancsok szintig ismerhették. A „C” harckészültségi körletet csak a parancsnok és egy hadművelleti tiszt ismerte. Ezt háború esetén foglalták el.

³² Támadólagos elhárítás: az állambiztonsági szervek aktív, kezdeményezést biztosító, a megelőzést szolgáló harcmodora. Operatív helyzet: azoknak a viszonyoknak, összefüggéseknek és feltételeknek az összessége, amelyek között az állambiztonsági szervek a harcukat vívják az ellenséggel. Ügynökség: a hálózatnak gyűjtő fogalomként történő megjelölése. Aktív intézkedés: olyan közvetlen vagy közvetett kezdeményezés, operatív beavatkozás, amely: az ellenséget cselekvésre készíti. AB Értelmező Kézi-szótár. 1980

²⁹ A katonai hírszerző szervek feladatai c. tananyag. Állambiztonsági ismeretek. Katonai elhárítás Bp. 1967. Csehszlovák Néphadsereg. 4.1.A-3488)

³⁰ Ez alatt a 60-as éveket kell érteni.

A katonai elhárítás feladata harcgyakorlatok és rendkívüli viszonyok között³³

A szocialista hadtudomány reális tények alapján abból indult ki, hogy a 60-as években két ellentétes világrendszer létezik, és ha a háborút az imperializmus erői robbantják ki, elkerülhetetlen lesz a világméretű osztályharc. A háború megvívásának fő eszköze a nukleáris fegyver, célba juttatásának az eszköze pedig a rakéta.

A Magyar Néphadsereg, mint a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői első hadászati lépcsőjének része, a készenléti időszakban felkészül a váratlan agresszió elhárításában való részvételre, és a harc sikeres megvívására.

A korszerű háború jellege és jellemző vonásai a **katonai elhárítás** szervezete és személyi állománya elé rendkívül magas, sokrétűen összetett, sajátos követelményeket állított.

Mint szervezetnek, kettős követelménynek kellett megfelelni:

- A készenléti időszakban megoldandó állambiztonsági feladatoknak.
- A hadiszervezetre történő gyors áttérésnek.

A katonai elhárításnak figyelembe kellett venni, hogy háborús körülmények között az állambiztonsági munka nem lesz a békeidőszak egyszerű folytatása. A különbözőségek a háborús körülmények jellemző sajátosságaiban vannak.

Néhány alapvető feladat:

1. Az operatív helyzet főbb összetevői, azok elemzése és értékelése.³⁴
2. Az elhárító munka megszervezése.
3. A mozgósítás után várható jelentősebb katonai bűncselekmények megelőzésére tendő operatív intézkedések.
4. A társ operatív szervekkel (rendőrség, határőrség stb.), valamint a parancsnokokkal, törzsekkel és pártpolitikai szervekkel való együttműködés.

A Magyar Néphadsereg készenléti fokozatai nagymértékben befolyásolják a katonai elhárítás feladatait.

Ebben az időszakban három alapvető készenléti fokozatot különböztettünk meg:

1. Állandó készenléti csapatok, intézetek és szervek: Békeállományuk és anyagi eszközeik, feltöltöttségük megközelíti a hadiállományt, és bármikor képesek feladataikat azonnal megkezdeni. A hadiállományra való feltöltést 6–12 óra alatt hajtják végre. Idetartozott a 8. gépkocsizó lövészhadosztály.

2. Rövid készenléti idejű csapatok, intézmények és szervek: A hadiállományra való feltöltést M-1 (mozgósítás utáni első) napon hajtják végre. Egy nap alatt érik el a teljes harckészültséget, és válnak képessé feladataik megkezdésére.

3. Hosszabb készenléti idejű csapatok, intézetek és szervek: A hadiállományra való feltöltést M-2-5 nap alatt hajtják végre, így érik el a harckészültséget.

Ez a csoportosítás döntően meghatározza a csapatok elhárításával foglalkozó szervezetek összetételét, létszámát, munkaszervezését és a harckészültségbe helyezés formáját.

³³ A harcgyakorlatok operatív biztosítása ÁBTL.4.1. A-3491. tanulmány

³⁴ Az operatív helyzet mindazon társadalmi, politikai, gazdasági és katonai tényezők összessége, amelyek között az állambiztonsági munkát végezni kell. ÁB Értelmező Kéziszlótár. 1980.

A titkosszolgálati operatív helyzet felmérése, elemzése, értékelése

A titkosszolgálatok világában folyamatosan „háborús” helyzet volt. Ez nagyban befolyásolta az elhárítás munkájának megszervezését. Az ellenséges hírszerzés elleni védelem, a titokvédelem, az objektum és a személyi állomány védelme állandó készenlétet igényelt.

Az operatív helyzet főbb összetevői:

• **A szervezet:** a katonai elhárítás és az elhárítandó terület komplexuma. A szervezet a katonai elhárítás. A Belügyminisztérium Állambiztonsági Főcsoportfőnökségének része. Hadrendi megnevezése: BM III/IV. Csoportfőnökség. Működési területe a Magyar Néphadsereg. A szervezet alapos ismerete nélkül az operatív tiszt nem tudja a napi munkáját megszervezni. A legfontosabb feladat a hadrafoghatóság biztosítása mind békében, mind háborús körülmények között.

• **Az ellenség és az ellenséges elemek tevékenysége, tevékenységük felderítése.** A harcgyakorlatok során felerősödik a kémkedés lehetősége. Ennek egyik leggyakoribb formája, hogy az imperialista országok budapesti követségein dolgozó hírszerző tisztek aktivizálják magukat. Jól megtervezett intézkedésekkel vizuális felderítésüket meg lehet akadályozni. Hálózati és operatív kombinációkkal dezinformálni lehet ezen felderítő tevékenységet. Ezért fontos a katonai objektumok környezetének, a katonai szállítási útvonalaknak és a gyakorlat körzetének operatív biztosítása. A környezet ez irányú fertőzöttségét fel kell mérni, folyamatosan ellenőrizni és aktualizálni szükséges.

• **Az ellenséges elemek felmérése a csapatoknál.** Az elhárító tisztnek ismerni kell a csapatok teljes személyi állományát. Rövidebb vagy hosszabb készenlétű csapatoknál erre a feltöltéskor (mozgósításkor) volt lehetőség. Ezt a gyakorlatban úgy valósították meg, hogy a hadkiegészítő parancsnokságok elhárító tisztjei folyamatosan ellenőrizték a lebiztosított tartalékosokat, fontossági sorrendben. Az ellenséges elemek felderítéséhez ismerni kellett a velünk szemben álló ellenséges csapatok felderítő szerveit és azok összetételét, elhelyezkedését. Ebből következtetéseket lehetett levonni az ellenséges ügynökség és a diverziós csapatok tevékenységének irányát illetően. A felderítő és elhárító munkát az ellenséges aktív ügynökségek felderítésére kellett összpontosítani. Ehhez ismerni kellett az ellenséges hírigényt. (Jelen esetben ez a SZU. Állambiztonsági Bizottság 3. Főcsoportfőnökség tanulmánya alapján.)³⁵

• **Saját erőink és eszközeink állapota és lehetőségei.** (Itt az operatív erőket, eszközöket és a hírforrásrendszert kell érteni, mivel a titkos felderítést velük kellett megoldani.)

• **A szomszédok helyzete.** (Itt a társszerveket kell érteni, továbbá más illetékességet, hogy ne keresztezzék egymás munkáját).

Mire kellett koncentrálni? Mit kellett folyamatosan figyelni?

³⁵ Hírigény: a hírszerző központok a mindenkori politikai, gazdasági és katonai helyzetnek megfelelő információigényt állítanak össze rezidentúráiknak és hálózatuknak. – Témája szerint lehet: politikai, gazdasági-kereskedelmi, katonai-haditechnikai, tudományos-műszaki és operatív vonatkozású. Típusa szerint lehet: hosszú vagy rövid távlatú, általános, folyamatos, sürgős, valamint speciális hírigény. ÁB. Értelmező Kéziszlótár. 1980

Az ellenséges ügynökségek lehetséges tevékenysége álcázásának, mozgásának módjaira. A rakéta-nukleáris háború körülményei között az ellenség ügynöki apparátusa életképessége biztosításának módjaira. Az ellenséges ügynökök, diverziós csapatok saját hírszerző központjaikkal fenntartott összeköttetéseinek módjaira. Az ellenünk folytatott ideológiai diverzióra és a fellazításra. A csapatok hátában tevékenykedő ún. partizánmozgalmak szervezésének felderítésére. Az ellenséges hírszerzés rádiótechnikai eszközeire, azok elhelyezkedésére.

A hadművelleti területen az ellenség felforgató tevékenységét nehezítik vagy megkönnyítik a társadalom szociálpolitikai viszonyai és etnikai összetétele.

Mit kellett ez alatt érteni? A lakosság szociális összetételét és csapatainkhoz való viszonyát. Haladó – szovjetbarát – szervezetek és pártok jelenlétét. A kommunistaellenes szervezetek és pártok jelenlétét, hogy lehetőségük van-e felforgató tevékenységre csapataink hátában. A lakosság nemzetiségi összetételét. Vannak-e nemzetiségi és vallási ellentétek. A magas szintű radioaktív sugárzás és a teljes leromboltság zónáit. Az időjárás hatását a katonai tevékenységre.

Összességében az elhárító munka a hadműveletek során a csapatok biztonságának védelmére irányul.

Az elhárító munka megszervezése

A munkát úgy kell megszervezni, hogy meg lehessen előzni, akadályozni, hogy az ellenség ügynöke beszivároghjon akár az állomány körébe, akár a katonai objektumba. Meg kell akadályozni a titkos adatok kiszivárgását, az állambiztonsági jellegű rendkívüli eseményeket.

Ennek legfontosabb eleme a hírforrásokkal történő kapcsolatfelvétel előkészítése és végrehajtása. A hírforrásokkal történő találkozók végrehajtása. A feldolgozó munka, ügyek, jelzések, és kompromittált személyek, operatív ellenőrzések megszervezése. Békeszervezetekben, laktanyai körülmények között, a hírforrásokkal történő ellátottság viszonylag kiegyensúlyozott, mondható stabilnak is. Hadiszervezetre történő áttéréskor azonban ezt a megnövekedett létszám miatt ki kell egészíteni. (Ez történik a 8. gépkocsizó lövészadosztály mozgósításakor is.)

A hálózat létszámát az új operatív helyzetnek megfelelően kell kialakítani. A hálózat az állambiztonsági szervek hírforrásrendszerének gyűjtőfogalma volt. A mozgósítás és a hadilétszámmra való feltöltés után a hírforrások nagy száma nem teszi lehetővé, hogy az elhárító tiszt személyesen tartson kapcsolatot a hírforrásaival. Ezért rezidentúrákat³⁶ kellett szervezni.

Hogyan kellett a kapcsolatfelvételeket végrehajtani?

A katonai elhárítás is rendelkezett mozgósítási „M” tervekkel. Minden alakulat, szervezet, intézmény elhárító tisztjének volt „M” terve. Ebben a katonai szervezet felépítéséhez

36 Rezidentúra (lat.): állambiztonsági tisztekből vagy a hálózat tagjaiból álló, meghatározott állambiztonsági — operatív — feladatok ellátására felkészített, konspirált szervezeti forma. ÁBSZ 1980.

igazodva megtervezik a mozgósítás elrendelése utáni hírforrásrendszer kialakítását. Egyben megtervezik a kapcsolatfelvételeket, amit az elhárító tiszt önállóan hajt végre. Fontos, hogy a gyors végrehajtás érdekében az elhárító tisztek mentesültek az írásos jelentések és egyéb adminisztrációs procedura alól.

A kapcsolatfelvétel fontos — egyben legveszélyesebb — eleme a konspirációs szabályok betartása. A felfokozott katonai tevékenységben a hálózat nem arra koncentrál, hogy az elhárító tisztnél jelentkezzen. Elég a saját katonai feladatára odafigyelni. Másrészről a katonai kötelék miatt nem rendelkezett szabad mozgással, nem tudott jelentkezni. Ezért az elhárító tisztnek kellett felkeresni. Népiesen: „a hegy megy Mohamedhez.”

A találkozók végrehajtása

Rendkívüli viszonyok között körülményessé válik a találkozók megszervezése és végrehajtása. Nagy a dekonspiráció, a lebukás veszélye.

A hálózat rendkívüli viszonyok között nem rendelkezik az idejével. Ezért fontos a katonai tevékenységhez igazított kapcsolattartás, amelynek rendszeresnek kell lenni. Ez minden esetben az elhárító tiszt találékonyságán múlik. Mindazonáltal a rendkívüli viszonyok közötti találkozóra a hálózatokat kiképezik. A találkozók rendszerét a katonai feladatok határozzák meg.

Különös pikantériája e korszaknak, hogy a rendkívüli viszonyok között, még nukleáris csapás közepette is előírták a találkozók megszervezését. A szakirodalom nem szól arról, hogy mit kellett volna tenni, ha a hírforrás vagy az operatív tiszt a harcok során életét veszti.

A feldolgozó munka, ügyek, jelzések és kompromittált személyek operatív ellenőrzésének megszervezése

Az operatív munka célja: adatokat gyűjteni az ellenséges megnyilvánulás konkrét előfordulásáról. Felderíteni célját, módszereit, konspirációjuk módját, bűnös kapcsolatukat. A háborús körülmények között végzett feldolgozó munkára is a rövid idő a jellemző. Az aktív operatív intézkedések mellett nagy szerepe van a parancsnokkal történő folyamatos együttműködésnek. A kombinációk, a megelőzés és a megszakítás³⁷ csak gyors parancsnoki intézkedésekkel érhető el. Ugyanakkor figyelni kell az államellenes cselekmény dokumentálására. Az ellenséges ügynök csak akkor ügynök, ha dolgozik. Az ellenséges ügynök tevékenységének a legsebezhetőbb pontja a kapcsolattartás.

37 Kombináció. — Tervszerű operatív intézkedések egyidejű vagy sorozatos, egymás utáni alkalmazása egy minőségileg új operatív helyzet elérése céljából. Megelőzés: a társadalomra veszélyes magatartás megvalósulásának ellenintézkedésekkel történő meggátálása. Megszakítás: a már felderített ellenséges tevékenység vagy tendencia megghiúsítása. Forrás: ÁBESZ 1980.

Mozgósítás után várható jelentősebb katonai bűncselekmények, azok megelőzése, valamint a végrehajtandó operatív intézkedések

A mozgósítás elrendelésekor egyes bűncselekmények társadalomra veszélyessége fokozódik. Az ilyen helyzetben elkövetett bűncselekmények nagyobb kárt okoznak, mint békeidőszakban. A Büntető törvénykönyv (az 1961. évi V. törvény) meghatároz olyan állam elleni és katonai bűncselekményeket, amelyeket csak háborúban lehet elkövetni. (Kezdeté a hadiállapot elrendelése.)

A katonai elhárításnak fontos feladata az ilyen bűncselekmények felderítése, megelőzése és megszakítása.

A bűncselekmények előkészületi stádiumban való felderítése és megszakítása. A kiváltó okok és az elkövetést lehetővé tévő körülmények feltárása, elemzése – adott esetekben – megszüntetése. Az elkövetőkkel szemben megfontolt, differenciált intézkedések kezdeményezése.

Néhány kiemelkedő, a morális állapotra különösen veszélyes bűncselekmény:

Külföldre szökés: Háborúban – amikor a csapatok az ellenséggel közvetlen harcérinkezésbe kerülnek – az igyekszik a személyi állomány morális állapotát megtörni. A gyáva és ingatag elemek ennek hatására átszöknek az ellenséghez. Mivel a Büntető törvénykönyv erre az esetre nem határozott meg más bűncselekményfajtát, a külföldre szökés analógiáját kellett alkalmazni. Ez háború esetén akár halállal is büntethető volt 1968-ban.

Az ellenség támogatása: (BTK. 130.§) Csak háború esetén elkövethető, állam elleni bűncselekmény. Az követi el, aki a néphadsereg és a szövetséges fegyveres erő katonai erejének gyengítése céljából az ellenséggel érintkezésbe lép, annak segítséget nyújt, vagy saját, vagy szövetséges erőnek hátrányt okoz. A szándéknak és előkészületnek vannak külsőleg is érzékelhető magatartási jegyei, amelyet döntően az operatív munka eszközeivel kellett felderíteni.

Zendülés: Speciális katonai bűncselekmény. Előfordulásával háborús viszonyok között kell számolni. Veszélyessége rendkívül nagy. Több katonának vagy alegységnek a szolgálati rend és a fegyelem elleni nyílt ellenszegülésével valósul meg. Előfordulhat, hogy a már megvalósult bűncselekményt csak karhatalmi erővel lehet felszámolni. Az elhárításnak a kiváltó okokat, a kezdeményezőket, szervezőket és irányítókat kell felderíteni és lokalizálni.

Szökés (72 órán túli engedély nélküli távollét), önkényes eltávozás (72 óránál rövidebb engedély nélküli távollét): Speciális katonai bűncselekmény. Harci viszonyok között a sikertelenség hatására kialakult depressziós állapot vezethet oda, hogy elkövetik. Ezért fontos, hogy a megelőzés érdekében az ismertetőjegyeket az elhárítás/időben felderítse. Amennyiben a bűncselekményt fegyveresen követik el, számolni kell a fegyveres ellenállással.

Harchelyzetben elkövetett parancsnoki kötelességszegés: A harcképességet veszélyezteti. Csak parancsnoki beosztású személy követheti el az alábbi formában: az alárendelt katonákat az ellenségnek megadja, vagy elfogni engedi. A rábízott fontos harcállást, berendezést, harceszközt vagy más hadianyagot kényszerítő szükség nélkül megsemmisíti, vagy az ellenségnek használható állapotban átengedi. Nem fejt ki az ellenséggel szemben azt az ellenállást, amire képes. Amennyiben az előljáró parancsnoknak nincs

lehetősége a beavatkozásra, úgy a helyszínen lévő tiszt és tiszthelyettesi állománynak kötelessége fellépni.

Kibúvás harci kötelesség teljesítése alól. Hogyan követhető el? A szolgálati hely önkényes elhagyásával, elrejtőzéssel vagy megfutamodással. Harcképtelenség szándékos előidézésével, színleléssel vagy fondorlattal. A harceszköz szándékos megrongálásával, elhagyásával, vagy alkalmazásának elmulasztásával. Az ellenségnek történő önkéntes megadással. Gyávák, kishitűek, pánikhangulatra hajlamos egyének követik el.

Harckészültség veszélyeztetése. Az elkövetője szolgálati kötelességének megszegésével nem gondoskodik a szükséges fegyverzet, harci felszerelés és hadianyag biztosításáról, vagy a készlet megóvásáról. *(Nem tartottam szükségesnek a törvény szó szerinti idézését. JP)*

A Néphadsereg minden tagjának kötelessége éberséggel viseltetni e cselekmények megelőzése érdekében. Nagyon fontos követelmény, hogy a Néphadsereg személyi állománya úgy a polgári lakossággal szemben, mint a hadifoglyok irányába a szocialista humanitás szellemében viszonyuljon. Meg kell akadályozni minden értelmetlen pusztítást, erőszakot. Nemcsak azért, mert sérti a hadijogot, hanem mert az elfoglalt területeken is szükség van barátokra. Ebből harcoló csapatainknak csak előnye származhat.

A társ operatív szervekkel és a parancsnokokkal való együttműködés

Az elhárító munkában az operatív erők és eszközök komplex módon kerülnek alkalmazásra. Ezért a Belügyminisztérium társ operatív szerveivel az együttműködés elengedhetetlen. Mindazonáltal ezt parancsok és utasítások is biztosítják. Háborús viszonyok között azonban a Magyar Néphadsereg hadrafoghatóságának biztosítása elsőbbséget élvez.

Milyen területeken kellett együttműködést szervezni?

- A hadműveletek és körzetek területeinek a feltérképezésében.
- Szállítási útvonalak, összpontosítási és várakozási körletek védelme, a személyes felderítések megakadályozása.
- A belső ellenséges személyek tevékenységének megakadályozása, gyanús személyek ellenőrzése.
- A szocialista országok elhárító szervei között.

Minden hadművelet sajátos körülmények között kerül végrehajtásra. Nincs két egyforma hadművelet.

A katonai elhárítás együttműködése a parancsnokokkal és törzsekkel

Az együttműködés a kölcsönös bizalmon alapul. Az elhárító munkát a csapatok érdekeinek alárendelve lehet végezni. Rendszeressé kell tenni a kölcsönös tájékoztatást. Az elhárító munkát össze kell hangolni a csapatintézkedésekkel.

Ezért az elhárító tiszteknek ismerni kell: a csapatok rejtett vezetésére vonatkozó utasításokat. A hadművelati álcázás tervét. A rendészeti kommandáns szolgálat és a csapatzáró erők vázlatát. A rezsimitézkedéseket.

A különösen fontos hadrendi elemek őrzésére és védelmére vonatkozó intézkedéseket. Az ellenséges diverziós és felderítő erők, valamint deszantok elleni tevékenység rendjét.

A határterületek megtisztítására irányuló speciális akciók terveit. A harc- és hadműveleti biztosítás okmányait.

Az együttműködés néhány speciális területe.

- Törzsek szintjén az elhárító osztályok információt cserélnek a felderítő szervek vezetőivel.

- Kapcsolatot tartanak a párt és a politikai osztályok vezetőivel.

- Előfordulhat, hogy a parancsnok csapaterejét biztosítja az elhárítás számára az ellenséges felforgató tevékenység lokalizálására, ellenséges ügynökök elfogására.

Az oktatási anyag a BM III/IV. Csoportfőnökség (katonai elhárítás) személyi állománya részére készült, azzal a céllal, hogy felkészítse az elhárító tiszteket az akkori kor viszonyai között a rendkívüli helyzetekben – háborús körülmények között – az elhárító munka megszervezésére és végzésére. A fenti kivonatolt oktatási anyag segít megérteni az olvasónak az elhárítás tevékenységének mozgatórugóit. Azzal a szándékkal íródott, hogy a katonai elhárítás később részletezett jelentéseinek és dokumentumainak jobb megértését tegye lehetővé.

Ezen kis kitérő után kanyarodjunk vissza az eredeti történethez!

Biztonsági eligazítás (ADF_43.874._002_N)

A katonai tevékenység előkészítése

Most már az sem tekinthető a véletlen művének, hogy ez év nyarán tartották a Varsói Szerződés „SUMAVA” fedőnevű koalíciós hadgyakorlatát – Csehszlovákia területén –, amely a tervezettnél hosszabbra sikeredett. Az is igaz, hogy mindez lekötötte és elterelte a nyugati hírszerzők figyelmét a „kertek alatt” folytatott nagyszabású katonai szervezőmunkáról.

Ne tévesszen meg senkit, hogy a politika színpadán aktívan igyekeztek elkerülni a fegyveres beavatkozás látszatát. A világ már annyira megváltozott, hogy az 1956-os forgatókönyvet a demokratikus törekvések fegyveres elfojtására nem lehetett automatikusan alkalmazni. Az is igaz, hogy a szovjeteknek a fegyveres megoldásra csak 1956-os módszereik voltak: a háromszoros erőfölény létrehozása. Ez a katonai szervezőmunkából világosan látszott. Erre a helyzetre is igaz Clausewitz³⁸ megállapítása: a háború a politika folytatása más eszközökkel.

A háborúhoz katonák kellenek. A katonák pedig felsorakoztak.

A Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoporthoz akkori parancsnoka, K. I. Provalov vezérezredes április 8-án kapta meg Grečko marsall³⁹ szovjet honvédelmi miniszter direktíváját a hadseregcsoporthoz tartozó feladataira vonatkozóan, Csehszlovákia megszállására.

Tehát négy nappal korábban, mint a hadseregparancsnokok.

Hogyan történt a magyarok felkérése?

Hát elég sumák módon. A szovjet politikai vezetés még azal sem tisztelte meg magyar szövetségeseit, hogy párt- vagy kormány szinten kérje fel őket a részvételre. (Majorov altábornagyától tudjuk, hogy Brezsnyev még a hadseregparancsnokokat is személyesen igazította el.) Beküldték a harmadik vonalat.

Csémi Károly altábornagy vezérkari főnök feljegyzéséből ismert⁴⁰, hogy 1968. július 10-én 13 órakor Tutarinov vezérezredes, az EFE főparancsnokának magyarországi főképviseleje bejelentkezett Czinege Lajos honvédelmi miniszterhez.

Andrej Antonovic
Grečko bronz
mellszobra
Csehszlovákia (9)

38 CARL VON CLAUSEWITZ 1780. június 1. – 1831. november 16. porosz katona és hadtörténész www.citatum.hu/szerzo. Letöltés: 2014.04.30.

39 GREČKO, Andrej Antonovics (1903–1976) 1967-től haláláig honvédelmi miniszter. <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/grečko.html>. Letöltés: 2016.11.07.

40 A dolgozó népet szolgálok: 2006. 175. o. 69. írat

Titkos füzetből felolvasta, hogy Grecsko marsall szovjet honvédelmi miniszter telefonon keresztül utasította a következő kérés továbbítására: július folyamán a Varsói Szerződés tagállamainak hadseregei gyakorlatot terveznek lefolytatni Magyarországtól északra. Közölte, hogy Brezsnyev elvtárs már beszélt erről Kádár⁴¹ elvtárral, aki ezzel egyetértett.

Grecsko elvtárs kéri, hogy tőlünk két hadosztály az első lépcsőben, a harmadik hadosztály a második lépcsőben vegyen részt a gyakorlaton. A gyakorlatot Jakubovszkij elvtárs vezeti. A magyar hadosztályok vezetésére egy hadseregtörzset kértek. Javasolta, hogy a hadosztályokat célszerű teljes létszámmra feltölteni.

A gyakorlat ugyan júliusra van tervezve, de hamarabb is kezdődhet. Czinege miniszter közölte, hogy tájékoztatja a párt- és állami vezetést, választ csak azután ad.

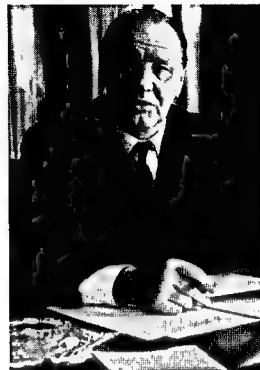
Tutarinov vezérezredes nyugtalan volt. Nyilván tudta, hogy nincs minden rendben. Végül 1968. július 10-én 15 óra 10 perckor tudott beszélni Csémi Károly vezérkari főnökkel. Csémi közölte, hogy most jöttek Kádár elvtárstól, aki erről a felkérésről semmit nem tudott. A szovjet tábornok elmondta: jelentette a találkozót Grecskónak, aki azt válaszolta, hogy Kádár csak elvi beleegyezését adta, a csapatok mennyiségéről nem volt szó. Mindezt Csémi altábornagy aznap, 15.25-kor jelentette Fock Jenő miniszterelnöknek.

Ezt már a kormány sem tolerálta. Még aznap utasították a honvédelmi minisztert, táviratozzon a szovjet honvédelmi miniszternek, hogy inszINUÁCIÓN ÉRTÉK. Czinege Lajos vezérezredes távirata Grecsko marsallnak:⁴² Tisztelt Miniszter Elvtárs! Tutarinov elvtárstól küldött üzenetét megkaptam. Jelentettem Kádár és Fock elvtársaknak. Úgy tűnik, hogy félreértésről lehet szó. Kádár elvtárs nem érti a reál való hivatkozást. Arról, hogy gyakorlat van szervezés alatt – az Ön által küldött üzenetből értesült –, ebből következik, hogy előzőleg nem adhatta egyetértését.”... Hát így szívatta szépen csendben a magyar politikai és katonai vezetés a szovjeteket.

Közben Majorov altábornagy memoárjából, valamint a szovjet Déli Hadseregcsoporthoz parancsnokának jelentéséből ismert, hogy már április 8-án készen voltak a tervek a megszállásra, tudjuk, hogy a szovjet hadseregek már készen álltak az intervencióra. Nincs öt napja, hogy véget ért a botrányokkal tarkított „SUMAVA” gyakorlat. Csehszlovákia menetből történő megszállása tehát nem sikerült. Ez volt szovjet módra az elvtársias tisztesség és a szövetségi kötelék.

Ivan Vasziljevics
Tutarinov
vezérezredes (10)

Kádár János (11)

Majd július 22-ig hosszú csend következett. Ezen a napon Tutarinov tábornok 14.00-kor felkereste Csémi altábornagyot. Tolmácsolta főnökei *kérését*, hogy a tervezés miatt *legalább* egy hadosztállal vagy kisebb csapattal vegyünk részt a gyakorlaton, amely a közeljövőben lesz megtartva. (Pontosan nem tudta, vagy nem akarta megmondani.) Grecsko marsall a választ még a mai napon kéri, a tervezés miatt.

Csémi Károly csak másnap, július 23-án válaszolt. Közölte, hogy a tervezés alatt álló gyakorlatra egy csökkentett létszámú hadosztályt tudunk küldeni. A szükséges intézkedések megtételére ő kapott felhatalmazást. *(Ehrenberger Róbert levéltáros lábjegyzetéből ismert az MSZMP Politikai Bizottságának 1968. július 23-án tartott zárt ülésének döntése. A végső politikai döntés értelmében a Magyar Néphadsereg részt vesz a Csehszlovákia elleni agresszióban. A dokumentum Kádár saját kezűleg papírra vetett megfogalmazásában őrizte meg e fontos katonapolitikai döntés bizonyítékát.)*⁴³

A tempó annyira gyors volt, hogy a fontos döntésekről csak kézzel írt feljegyzések maradtak az utókorra. Csémi Károly saját kezűleg vetette papírra, hogy 1968. július 24-én 11.00-kor felkereste Provalov vezérezredes, a Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoporthoz parancsnoka, Maruscák altábornagy, a törzsfőnök, és Tutarinov vezérezredes. Köszönték, hogy a Csehszlovákia területére tervezett gyakorlaton részt veszünk. Kérték, jelöljük ki a részt vevő hadosztályt és a bedolgozókat. Ők célszerűnek tartanák, ha a kijelölt erők az első lépcsőben lennének. Megállapodtak abban, hogy Szűcs Ferenc és Reményi Gyula vezérőrnagyok másnap délután kimennek Mátyásföldre, a szovjet DHDSCS parancsnokságára, és megkezdik a kidolgozást. A gyakorlat idejére összekötő csoportot vezényeltek a szovjet DHDSCS parancsnokság mellé. *Itt mondták ki először, hogy a gyakorlat politikai célja, hogy segítséget nyújtson a csehszlovák népnek az „ellenforradalom” leverésében. A hadsereg csapatait, ha lojálisak, nem bántják, de ha ellenállnak, szét kell verni őket.* Ha eddig nem volt világos, akkor most az lett, hogy az a gyakorlat nem gyakorlat, hanem könnyen háború is lehet. *(De ezt már, gondolom, minden érintett tudta, és némán része volt a színjátéknak. JP)*

Még ezután is következett egy-két övön aluli ütés. A szovjet tábornokok közölték: a magyar hadosztályt a Dunától keletre szeretnék alkalmazni, a felajánlásnál *nagyobb* erőben. A hadosztály a saját területén *közigazgatást* is végez majd.

Az nem számít, hogy gyakorlaton nem végeznek közigazgatást. Közigazgatást csak háborús körülmények között végez a katonaság. Másik ország területén meg csak akkor, ha azt elfoglalja. De ez a szovjeteknek nem számított. Sokszor kiestek a szerepükből. Nyilván a tudat alatti *birodalmi mentalitásuk* miatt.

Csémi altábornagy az alábbi következtetésekre jutott: ha a gyakorlatra sor kerül, az érinti az országunk területének és lakosságának jelentős részét. Fel kell készülni a közvélemény tájékoztatására, és a szükséges biztonsági intézkedések előkészítésére. A kidolgozást követően, július 26-27-től bármikor számolhatunk a DHDSCS részéről azzal, hogy az események megkezdődnek. *Sor kerülhet fegyveres ellenállásra.*

Döntöttek arról, hogy kiket vonjanak be a kidolgozásba, hol lesz a hadosztály helye, milyen lesz az összetétele, mi lesz az a várható feladat. Eldöntötték, hogy Czinege elvtársat visszarendelik a szabadságáról.

41 KÁDÁR JÁNOS, születési nevén Czermanik János József (melyet később Csermanek Jánosként használt) (Fiume, 1912. május 26. – Budapest, 1989. július 6.) Forrás: Wikipédia. Letöltés: 2016.04.12.

42 A dolgozó népet szolgálom: 2006. 175. o.

43 MOL-MS288.f.5/464 öe. És „A dolgozó népet szolgálom” 2006. 70. sz. irat, 176.o.

A katonai beavatkozás előkészítéséről nagyon kevesen tudtak konkrétumot. A színpalak mögött folyó politikai nagyüzem tartalmáról a korabeli hírközlő szervek, a sajtó, rádió, televízió szűrt és szerkesztett tudósításokkal számolt be. A nemzetközi – nyugati – média tudósításai pedig csak nagyon kevesekhez jutottak el. Az akkori információigény nem volt olyan felfokozott, mint napjainkban. A hivatalos propaganda tartalma általánosan elfogadott volt. Széles körben nem igazán „tekintettek” a dolgok mögé. Ebből adódott, hogy a Magyar Néphadsereg alakulatainak és a hazánkban ideiglenesen állomásozó szovjet csapatoknak a nagy „jövés-menése”, a beavatottakon kívül nem keltett az átlagosnál nagyobb feltűnést.

Miről volt a NATO⁴⁴-nak tudomása? A válaszra közel 40 évet kellett várni.

A NATO európai fegyveres erőinek főparancsnoka ekkor Lemnitzer tábornok volt.⁴⁵

1968. augusztus 2-án levélben kért politikai iránymutatást a Katonai Bizottság elnökétől és főtáitkárától arról, hogy a Csehszlovákia határainál felderített szovjet és szövetséges csapatok nagysága és létszáma tekintetében tegyenek-e katonai válaszlépéseket.⁴⁶ A főparancsnok levelében felsorolja a határon kialakult csapatösszevonásokat és gyakorlatokat, vélelmezi, hogy az irányulhat a NATO középső régiója ellen. Feltételezi, hogy ezek a cselekmények csak arra szolgálnak, hogy a csehszlovák kormányra nyomást gyakoroljanak, és egy esetleges gyors beavatkozást készítsenek elő. Megnyugtatója a politikai döntéshozókat, hogy hírszerzési és felderítési csatornákon keresztül nyomon követi az eseményeket, olyan intenzitással, hogy azokat a szovjetek ne értelmezzék félre. *(Nem értelmezték félre. Töretlenül folytatták a felkészülést. JP)*

A tábornok kijelenti, hogy ebben a feszült politikai helyzetben a parancsnoksága alá tartozó katonai erő képes a politikai döntéshozók iránymutatásai szerint eljárni.

Lyman L. Lemnitzer,
a NATO parancsnoka
(12)

A politikai döntéshozók azonban nem tartottak az ellenük irányuló cselekményektől. Azt továbbra is a Varsói Szerződés belügyének tekintették. Sőt, hogy ne teremtsenek félreérthető helyzetet, a bonni hadügyminiszter bejelentette, hogy a szeptember 15–21. közötti időszakra tervezett „Fekete Oroszlán” fedőnevű hadgyakorlat helyszínét a csehszlovák határ közeléből Baden-Württemberg tartományba helyezik át. A nyugatnémet szövetségi kormány ülésén Willy Brandt külügyminiszter⁴⁷ tájékoztatót tartott a csehszlovákiai eseményekről.

A kormányülés jóváhagyta a hadgyakorlat színhelyének megváltoztatásával kapcsolatos intézkedést.

Willy Brandt
külügyminiszter (14)

Amikor a bevonulás tényét – annak éjszakáján (1968. 08. 20.) – a szovjet nagykövetek közötték az amerikai, az angol és a francia vezetőkkel, kijelentették, hogy a katonai invázió nem irányul a NATO és a szomszédos országok ellen. Nem tudni, miért, de a politikusok erről a tényről elfelejtették azonnal informálni a NATO katonai vezetését. Az Egyesült Államok elnöke, L. B. Johnson⁴⁸ három héttel a történet után, egy rendezvényen Csehszlovákia megszállását az enyhülés útján történt „kellemtelen balesetnek” minősítette.⁴⁹

L. B. Johnson
amerikai elnök (13)

Annak ellenére, hogy az amerikai légierő 1968. 08. 06-án hírszerző mesterséges holdat bocsátott fel, a technika sem tudta felderíteni, hogy mit tesznek az emberek. Pedig akkor már az előrevonás megtörtént. A csapatok a várakozási körletekben felkészültek a feladatra. A kiválasztottak és a beavatottak tudták, hogy mi fog történni. Fokozatosan minden a helyére került. A titoktartás, az álcázás, a megtévesztés jól működött. A rádiós rendszergyakorlat tökéletesen megtévesztette a technikai hírszerzést. Így hihető, hogy kommunikációs hiba folytán a NATO központban csak az újságokból értesültek a bevonulás megtörténtéről.

A NATO katonai parancsnokságának felderítő szervei érzékelték a légi és szárazföldi katonai aktivitást, csapatmozgásokat, de nem tulajdonítottak neki stratégiai jelentőséget. Ez egyfelől rámutat arra, hogy az információk elemzése nincsen összhangban a hírigénnyel, másfelől a nyugati titkosszolgálatok nem rendelkeznek ügynöki pozíciókkal a potenciális ellenfél döntéshozó szerveiben.

- 44 Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete: North Atlantic Treaty Organisation – NATO. A szövetséget 1949. április 4-én alapította Washingtonban az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Belgium, Dánia, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Norvégia, Olaszország és Portugália. Alapelve, hogy a tagországok szabadságának és biztonságának megőrzése érdekében minden politikai és katonai eszközt igénybe vesznek. Legfontosabb intézményei: az Észak-atlanti Tanács: politikai döntéshozó testület. A Védelmi Tervező Bizottság: védelmi kérdésekkel foglalkozott. Irányelveket dolgozott ki (2010-ben megszüntették). A Nukleáris Tervező Csoport: szervezi a nukleáris katonai erőkkel kapcsolatos politikai döntéseket. Tagjai a védelmi miniszterek. 1968-ban éppen „szezonja” volt a nukleáris elrettentő csapással való fenyegetésnek. A Katonai Bizottság a NATO legfelső katonai szerve. Állandó képviselői hetente üléseznek. Munkáját nemzetközi katonai törzs támogatja. A csapatok felkészítését, a hadműveletek tervezését parancsnokságok végzik. Forrás: www.wikipedia.hu. Letöltve: 2009.10.23.
- 45 LYMAN L. LEMNITZER hadseregtábornok, volt amerikai vezérkari főnök. A történet idején a NATO európai fegyveres erőinek parancsnoka. Forrás: MN.KGY.A.VIII/e- 5. napló sz. 2/2009.
- 46 Czechoslovakia 1968–1969. NATO elemzés. HL. MN. Kgy. A VIII/e-5. 10-11 o. (angol és francia nyelven.)
- 47 WILLY BRANDT (eredeti nevén Herbert Ernst Karl Frahm,[1] Lübeck, 1913. december 18. – Unkel, 1992. október 8.) Nobel-békedíjas német újságíró, politikus. 1957 és 1966 között Nyugat-Berlin főpolgármestere, 1966 és 1969 között a Német Szövetségi Köztársaság külügyminisztere, majd 1974-ig a második világháború utáni első szociáldemokrata kancellárja. Forrás Wikipedia.hu. Letöltés: 2017.10.12.
- 48 LYNDON B. JOHNSON (1908. aug. 27. – 1973. január 22.) az Amerikai Egyesült Államok 36. elnöke (1963-1969)
- 49 Sipos Péter: Az USA, a NATO és az 1968-as csehszlovákiai intervenció. Történelmi Szemle 2008.3. (383-405)

Néhány titkosszolgálati fogalom a tájékozódáshoz:⁵⁰

Hírszerzési információ: olyan összegyűjtött, értékelt és tényeken alapuló értesülés, amelynek jelentősége van a politika valamely konkrét feladatának teljesítésében.

Hírforrás: mindazoknak az adathordozóknak az összessége, ahonnan (amelyekből) a hírszerzők és a biztonsági szervek az érdeklődési körükbe tartozó adatokat megszerzik.

Informátor: információt adó, tájékoztatást nyújtó személy. A totális elhárítás időszakában — amelyet a kül- és belpolitikai helyzet határozott meg, az informátorok képezték a tömeghálózatot. A titkos informátor-kategóriát — elnevezésében és tartalmában egyaránt — valamennyi kapitalista ország hírszerző és elhárító szerve alkalmazta.

Elemzés (adatelemzés): az állambiztonsági szempontból fontos információk logikai absztrakció útján elemeire való felbontása a meghatározó okok felkutatása érdekében. Az elemek önmagukban és összefüggéseikben történő vizsgálata abból a célból, hogy feltáruljanak az ellenséges tevékenység, a káros tendencia kialakulásában szerepet játszó lényeges tényezők.

Elemző jelentés: az állambiztonsági elemző munka során keletkezett megállapítások iratba, okmányba foglalása vagy szóbeli előterjesztése.

Egy kis politikai színjáték

A szovjetek folyamatosan keresték a politikai megoldás lehetőségét, de nem találták.

L. I. Brezsnyev 1968. május 8-án, a szocialista országok kommunista pártjai vezetőinek moszkvai találkozóján vetette fel először, hogy végszükség esetén katonai megoldás is lehetséges Csehszlovákiában. A tanácskozáson egyedül Kádár János ellenezte a helyzet katonai megoldását. A képmutatás magasiskolája volt, hogy ekkor már az összes szovjet katonai vezető – hadseregarancsnokig bezárólag – megkapta a parancsot a bevonulás előkészítésére.

A szovjet politikai vezetés pedig csak az ürügyet kereste. Azután már nem is nagyon törődött vele. A Brezsnyev-doktrína megpecsételte a csehek, a szlovákok sorsát.

A Brezsnyev-doktrína⁵¹ a Szovjetunió egyik külpolitikai alapelve, geopolitikai elmélete volt.

A szovjet szövetségi rendszer egyben tartása érdekében a szocialista országok szuverenitásának határait jelölte ki. A Szovjetunió külpolitikai gyakorlatának részét képezte az 1960-as évektől az 1980-as évek végéig. Lényege az volt, ha a szocializmussal szemben ellenséges erők egyes szocialista országo-

L. I. Brezsnyev
szovjet pártfőtitkár (15)

kat a kapitalista fejlődés irányába kényszerítenek, az nemcsak az adott szocialista ország problémája, hanem az egész szocialista táboré.

A szovjetek utólag ezzel igazolták a csehszlovákiai beavatkozást. Hatékonyságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 1989 végéig ezzel tartották sakkban a szocialista tábor. Ezzel indokoltak minden katonai beavatkozást. Hát igen. A kétpólusú világrendszerben a nagyhatalmak a saját doktrínáik alapján akarták irányítani a világot. Néha sikerült is.

Máig sem sikerült egyértelműen tisztázni, ki vagy kik kérték a katonai beavatkozást. Tényleg csak a szükséges ideig tartott. Nem volt kit leverni. Nem volt fegyveres ellenállás. A katonai „kaland” megviselte Magyarországot. Soha senki nem merte összeszámolni mennyibe került a csökkentett létszámú hadosztály részvétele Csehszlovákia megszállásában. Az anyagi finanszírozás a szovjeteknek is gondot okozott, három hónap után ők is a felére csökkentették a szovjet megszálló erők létszámát Csehszlovákiában.

A magyar katonai felsővezetés egy csehszlovákiai katonai beavatkozás **lehetőségéről** először az 1968. június 9. – július 2-ig tartott „Sumava” fedőnevű stratégiai-hadműveleti parancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton értesült. Czinege Lajos honvédelmi miniszter a gyakorlatról az MSZMP Politikai Bizottságának azt jelentette, hogy a gyakorlat a pártvezetők drezdai és moszkvai értekezleten kialakított helyzetelemzése talaján, alapvetően politikai okokból és célokkal jött létre. A magasabb törzsek gyakoroltatása és kiképzése csak ennek függvénye volt. A gyakorlat célja az alábbiakban foglalható össze: belpolitikai hatással lenni a csehszlovák eseményekre.⁵²

Kádár János 1968. július 23-án egyezett bele egy „csökkentett létszámú” hadosztály igénybevitelébe. (De még ezt a csökkentett létszámú hadosztályt is ki kellett egészíteni más erőkkel, hogy rendesen tudjon működni. Valójában a Magyar Néphadsereg fele a csökkentett létszámú hadosztályban szolgált. Az itthon maradt másik fele meg biztosította annak működését. És titokban, fél szemmel a román és a jugoszláv határt figyelte. (Természetesen ezt hivatalosan sohasem ismerték el.)

Az köztudomású volt, hogy a csehszlovákiai beavatkozást a románok és a jugoszlávok elítélték. Románia, mint a Varsói Szerződés tagja, nem vett részt a katonai akcióban – igaz, fel sem kérték rá. A bevonulást követően mindkét ország csapatösszevonást rendelt el a Magyarországgal közös határszakaszon. Ezen csapatmozgások felderítésére a vezérkar légi felderítést rendelt el. További intézkedések születtek. „DELTA” fedőnéven⁵³ védelmi tervet készítettek az országot fenyegető esetleges román és jugoszláv támadás esetére. Bizarra helyzet volt. Talán még egy magyarázat arra, hogy miért a zalaegerszegi hadosztályt jelölték ki a feladatra. A hadosztály csapatai az osztrák határ mentén diszlokáltak. Onnan, ugye, még álmukban sem vártak támadást. A kaposvári hadosztály csapatai viszont a jugoszláv határ mellett diszlokáltak. A ceglédi hadtest keretalakulatai pedig a román határ menti nagyobb városokban voltak.

⁵² „A dolgozó népet szolgálom!” Forráskiadvány a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból 1957-1972. Budapest, 2006. Tonyo-Gráf Nyomdai és Grafikai Stúdió, 82. o.

⁵³ Romániában és Jugoszláviában 1968. 08. 24-én rendelték el mozgósítást. A magyar-román határszakaszon a 3. HDS erői vettek fel védelmi pozíciót. A jugoszláv határon két hadtest és kettő hadosztály vett fel védelmi pozíciót. Erődítési munkálatokat végeztek, és a műtárgyakat előkészítették robbantásra. MN. Zala MNVK Hadműveleti Csoportfőnökség: 7.d. 12. öe, ill: Pataki 2008. 112-114 o.

50 Forrás: ÁBESZ:1980

51 Brezsnyev 1968. augusztus 3-án a pozsonyi találkozón fogalmazta meg ezt a doktrínát. Bratislavai Nyilatkozat néven vonult be a történelembe.

A hadműveleti tervek

Csémi altábornagy, vezérkari főnök parancsára Szűcs Ferenc vezérőrnagy⁵⁴ és Reményi Gyula vezérőrnagy hadműveleti csoportfőnök (mindketten vezérkar főnök helyettesek) a kidolgozásba bevont szűk körű hadműveleti csoporttal 1968. július 25-én délután három órakor megérkeztek Mátyásfüldre, a szovjet főparancsnokságra.

(Minden forrás kötelezőnek tartja megjegyezni, hogy a parancsnokság 1956 óta a II. Rákóczi Ferenc katonai középiskola épületében székel.)

A DHSCS-nél B. I. Aljosin vezérőrnagy hadműveleti csoportfőnök, a konkrét tervező munkát végző csoport vezetője adott tájékoztatást a kialakult helyzetről. A harcászati helyzetet 1:500 000 és 1:200 000 méretarányú térképen vezette le.⁵⁵

Most szükséges, hogy olyan szakszerű magyarázat következzen a térképészeti helyzetről, hogy az olvasó számára is eligazodást nyújtson.

Az 1:200 000 méretarányú térkép a katonailag fontos helyszínrajzi adatokat összefoglalva ábrázolja. A várható harctevékenység sávjában a terep általános tanulmányozására, értékelésére, a hadművelet (harc) tervezésére és szervezésére, csapatok vezetéséhez és a csapatmozgásoknál használják. A gépkocsizó lövész és harckocsizó magasabbegységek elsősorban az ellenség üldözésénél használják. E méretarányú térképekkel kell ellátni a földi, és rakéta-, valamint a légvédelmi csapatokat, zászlóaljig (osztály) bezárólag. Közlekedési és katonaföldrajzi célokra a legmegfelelőbb. A középvezetés térképe. A repülőcsapatoknál tájékozódásra, felderítő repülőknél az ellenséges objektumok koordinátáinak meghatározására kell használni.

Az 1:500 000 és az 1:1 000 000 méretarányú térkép a MN hadműveleti-harcászati térképe. Elsősorban a vezérkar, a frontok és a hadseregek törzseinek hadműveleti munkáihoz, tervezéshez és a csapatok harctevékenységének biztosítására vonatkozó intézkedések kidolgozására használják. Ezenkívül ez a repülőcsapatok fő térképe is.

Csehszlovákia területéről csak 1:200 000 méretarányban álltak rendelkezésre térképek. Az 1:200 000 és az 1:500 000 méretarányú térképek szovjet alapanyagokból készültek, a névrajz egy részének magyarosításával.

A térképek – a koalíciós együttműködésből fakadó feladatok miatt – hadsereg-, frontparancsnokságok, törzsek számára készültek.

Szűcs Ferenc
vezérőrnagy (16)

A Csehszlovákia területét ábrázoló, rendszeresített 1:200 000 méretarányú térképek jellemzői:

A térképek 1:200 000 és a határ menti területeken 1:100 000 méretarányúak voltak.

Az 1:200 000 méretarányú Pozsonyt (Bratislava M-33-XXXVI⁵⁶) ábrázoló térképszelvény tervezése 1967-ben kezdődött el, az 1966-os kiadású százazres térkép alapján. A határon túli részt a 1963. évi kiadású kettőszázazres szovjet térkép alapján készítették, és 1968-ban sokszorosították. Ezt 1976-ban újranyomtatták, természetesen aktualizálva.

E térképszelvénynek elődje is volt raktáron, ez a 1962-es kiadású csehszlovák térkép magyar szövegű másolata volt, amelyet 1963-ban adtak ki. Ez azt jelentette, hogy a névrajz egyes rövidítéseit az egyes jelkulcsi elemeknél, elsősorban a mezőgazdasági objektumoknál (állami gazdaság, major) magyarul írták ki, illetve rövidítették.

A Pozsony melletti Nyitra (Nitra) M-34-XXXI. és a salgótarjáni M-34-XXXII. számú szelvény az 1:200 000 méretarányú, 1955-ös kiadású cseh térkép 1963. évi helyesbítése és 1964. évi kiadása.

Az ettől a sávtól északra lévő területet ábrázoló Gottwaldov (Zlín) M-33-XXX. szelvény az 1962. évi szovjet 1:200 000 méretarányú szelvény 1963. évi helyesbítése és 1964. évi kiadása. A zsolnai (Zlín) M-34-XXV. szelvény szovjet alapanyagát 1965-ben helyesbítették, és 1966-ban adták ki először.

A csatlakozó szelvények helyesbítési és kiadási évei egy-két év eltérést mutatnak.

A kétszázazres térképszelvényeken a térkép mellett a terep katonaföldrajzi leírása (a terep általános jellemzése: települések, úthálózat, domborzat és talaj, vízrajz, növényzet leírása, és az időjárási viszonyok jellemzése) található.

Az 1:100 000 méretarányú térképek szintén a határ menti területről voltak meg. Alapanyagukat a rendelkezésünkre álló 1959–61. évi kiadású csehszlovák térképek alkották. Például: a Pozsony (M-33-143-Bratislava) 1966, Galanta (M-33-144 Galanta) 1968, a nyitrai (M-34-133 Nyitra) szelvény 1968. évi kiadású volt.

A térképészeti ismereteinket bővítő kitérő után kanyarodjunk vissza az eligazításhoz. Aljosin tábornok felvázolta a 8. gépkocsizó lövészhadosztály feladatát, közölte a szükséges tervezési adatokat. Ezek olyan részletesen voltak kidolgozva, hogy azt csak ezred, illetve zászlóalj szintig kellett a magyaroknak kidolgozni. Ebbe beletartozott a megalakítandó helyőrségek lebontott feladatainak részletes kidolgozása is. A harcparancsok és a hadműveleti „parancstérképek” olyan részletesen tartalmazták az ezred- és zászlóaljparancsnokok feladatait, a követelményeket és a számvetéseket, hogy azzal a riadó elrendelése után az érintetteknek már nem kellett foglalkozni. Az más lapra tartozik, hogy az adatok sok esetben pontatlanok, tévesek és elnagyoltak voltak. A hadjárat során az ebből fakadó hibák csak a magyar parancsnokok leleményessége miatt nem vezettek tragédiához. (Később lásd: Magyar őrnagy felderítő járőrparancsnok visszaemlékezése.) Ennek ismeretében a magyar törzs 24 óra alatt kidolgozta a hadműveleti terveket, amelyet Csémi altábornagy július 26-án jóváhagyott.

A terveknek megfelelően a hadosztály erőit július 27-ről 28-ra és 28-ról 29-re virradó éjjel (két éjszaka alatt) kellett előrevonni a csehszlovák határ közelébe. A hadosztály diszlokációs (elhelyezési) körletéből (Zalaegerszeg–Tapolca–Nagyatád–Nagykanizsa–Lenti és

⁵⁶ A zárójelben szereplő betűk és adatok a térképszelvények azonosító számát jelentik.

⁵⁴ SZÜCS FERENC (Makó, 1922. december 30. – Budaörs, 1999. augusztus 2.) katonatiszt, a magyar katonai hírszerzés vezetője. Forrás: Wikipedia.hu. Letöltés: 2017.11.04.

⁵⁵ Suba János: Az 1968 Csehszlovákiai intervenció magyar kontingens működési területe és térképellátása. „A hadi történet kútfeje minden hadtudománynak” Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére (szerk.: Prof. Szabó János) Bp. 2007. 265-278.

Marcali) kellett rejtve, álcázva a titoktartási előírások szigorú betartásával előrevonni a megindulási körleteikbe az alakulatokat.

Aljosin vezérőrnagy közölte, hogy a megszállásra a parancsot Grecsko marsall szovjet honvédelmi miniszter adja ki. A parancs kiadásának időpontjában a 8. gépkocsizó lövész-hadosztály – szovjet kötelékben – átlépi az államhatárt, behatol csehszlovák területre. A kijelölt menetvonalon az első nap végére mindenütt kijut a meghatározott körzetbe, megszállja a kijelölt városokat, és ott helyőrséget alakít. Leveri az ellenforradalmi erőket, segítséget nyújt a rend helyreállításában. Csak hogy az országban, közbiztonsági értelemben nem volt rendellenesség. Azt nem kellett helyreállítani. Politikai értelemben nem volt ellenforradalom, tehát azt sem kellett levérni. Ez a szovjeteket azonban már nem érdekelte.

Természetesen a vezérkari főnök jóváhagyta a terveket, majd eldobta azt a képzeletbeli tekegolyót. Július 26-án déli 12 órára – nem ebédre, hanem eligazításra – magához rendelte Lakatos vezérőrnagyot, és Kalózi József vezérőrnagy 5. hadseregpáncsnok jelenlétében részletesen eligazította.

Czinege Lajos honvédelmi miniszter a vezérkar főnök javaslatára – a politikai vezetéssel egyetértésben – a zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövész-hadosztályt jelölte ki a megszállásban való részvételre. A hadosztály parancsnoksága és csapatai a tervezett alkalmazási körzettől mintegy 400 km távolságra voltak.

A hivatalos indoklás így hangzott: a hadosztály felkészültsége, felszereltsége és általános helyzete alapján alkalmas a feladat végrehajtására. A hadosztály a követelményeknek megfelelően – 80%-ban békeidőben is feltöltött – kiképzett és felszerelt magasabbegység. Parancsnoksága, törzse, tisztai kara jól képzett. Parancsnoka Lakatos Béla vezérőrnagy⁵⁷ tapasztalt, oroszul jól beszélő, tárgyalóképes vezető. Pénzes Jenő alezredes parancsnok-helyettes megfelelően egészítette ki a hadosztályparancsnokot.

A törzsfőnök, Simon János alezredes jól felkészült, feladatokat magas szinten megoldó törzssével összeszokott csoportot vezetett. Az ezred és zászlóaljparancsnokok beosztásukban képzett, tapasztalt vezetők. Összességében: összekovácsolt tisztikar vezette a hadosztályt.⁵⁸ Mindezt az 1968-ban végrehajtott miniszteri szemle alapján állapították meg. A Néphadsereg általános ellenőrzési rendjéhez tartozott, hogy a magasabbegységeket

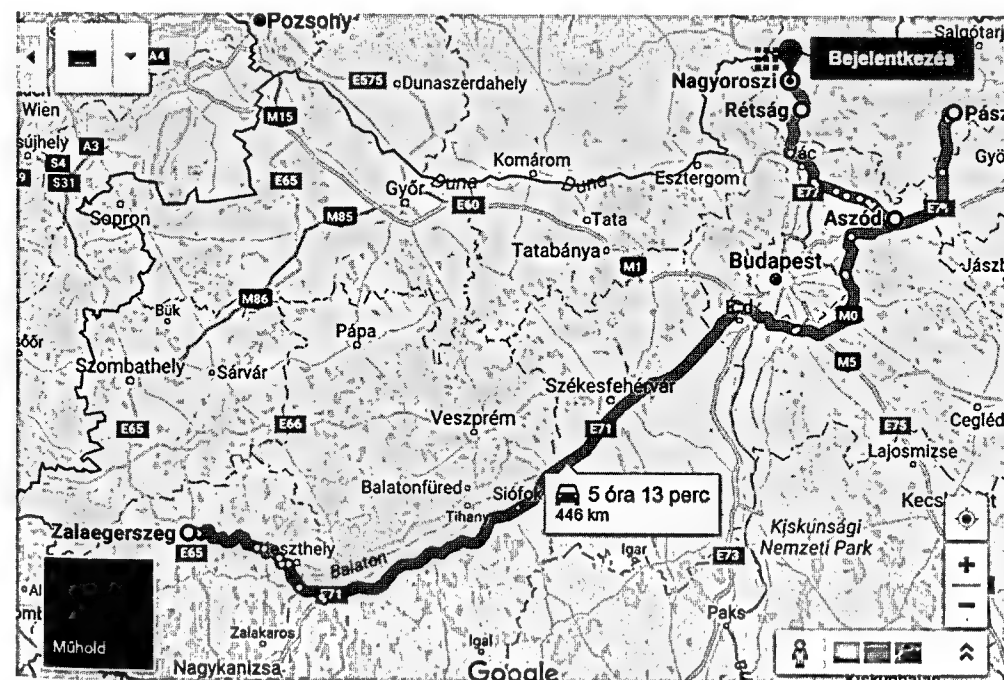

Lakatos Béla
vezérőrnagy (17)

bizonyos időszakban miniszteri szemlének vetették alá. Ez HM szemlét jelentett, ami a működés minden területére kiterjedt. Kiképzés, feltöltöttség, mozgósítás, gazdálkodás és nem utolsósorban a személyi állomány helyzete, erkölcsi-politikai állapota.

A kijelölt zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövész-hadosztályt 1968. július 26-án 22. 00-órakor helyezték fokozott harcászaltságba, majd öt óra múlva elrendelték mozgósítását, és hadilétszámra való feltöltését is. A feladatot jóval az előírt normaidőn belül, 27-én kora délutánra végrehajtották. Több mint három ezer tartalékos katona és tiszt, továbbá több száz gépjármű és munkagép vonult be a hadosztályhoz. Felszerelés és rövid összekovácsolás után a hadosztály az esti órákban elfoglalta a helyőrségen kívüli gyülekezési körleteit.

Ezt követően több mint 400 km-es menettel – és vasúti szállítással – a hadosztály átcsoportosításra került Pásztó–Aszód–Rétság–Nagyoroszi térségében kijelölt megindulási, összpontosítási körletébe.

A hadosztály menetvonala (18)

A hadosztály harcálláspontján – Isaszeg észak 2 kilométer (erdő területe). Maruscsák altábornagy, a Déli Hadseregcsoport törzsfőnöke a hadseregcsoport parancsnok megbízása alapján július 28-án 23.00-tól átvette a hadosztályt, amely ezzel szovjetparancsnokság alárendeltségébe került.

Katonai pályafutásom során olyan „riadóval” nem találkoztam, amelyet a katonai szervezet az elrendelés előtt legalább 12 órával nem tudott meg. Ha nem volt füles „fentről”, akkor bizonyos technikai jelekből lehetett következtetni arra, hogy valami lesz. Ennek egyik

57 LAKATOS BÉLA (1923. december 31. Budapest – 1976. április 5.) 1961-től vezérőrnagy. A hadosztályt 1963 és 1969 között vezette. A Szovjetunióban tanult – a Vorosilov Vezérkari Akadémián –, jól beszélt oroszul. Lakatos vezérőrnagy jó káder. A munkásmozgalom régi harcosa. A katonai pályára a párt küldte 1949-ben. Együtt építik a Magyar Néphadsereget annak későbbi (1968-ban is regnáló) vezetőivel. 1958 és 1960 között kiváló eredménnyel végzi el a fenti vezérkari akadémiát. Minősítésében megjegyzi, hogy hibáiból sokat tanult. Türelmetlen és rideg katonai vezető. Ideális parancsnok a megszállás katonai feladatának végrehajtására. 1969-ben magasabb beosztásba helyezik: a 3. hadtest parancsnoka Cegléden, majd a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők Törzse, beosztott irányítást 1974–1976 között. Szívinfarktusban váratlanul meghalt. <https://www.neb.hu/a>. Letöltés: 2017.01.23.

58 Pataky Iván: Vonakodó szövetséges. 126

rátaló jele az volt, hogy az alakulat előljáró katonai parancsnokságáról előző nap bejelentkeztek étkezésre. Ebédre, vacsorára, esetleg reggelire. Ez rendszerint a hadtáphelyettes, élelmezési főnök szintjén történt. Ha bejelentkeztek reggelire vagy vacsorára, már lehetett következtetni arra, hogy a harcckészültséget is ellenőrzik. De ha nem voltak ilyen informális utalások, akkor sem jelentett problémát egy harcckészültségi ellenőrzés elrendelése.

A harcckészültségi feladatok végrehajtása olyan szinten volt belesulykolva a sorkatonától az alakulat parancsnokáig mindenkibe, hogy az álmából való felkeltés esetén is azonnal tudta, mit kell tenni. Erre volt többek közt szervezve a 24 órás ügyeleti szolgálat. Legfontosabb feladata a harcckészültség elrendelése esetén az előzetes intézkedések foganatosítása volt. Az alegység-ügyeletesek sorkatonák és tisztetek, az egységügyeletesek, tisztetek, esetleg tiszthelyettesek voltak. Ők feleltek a kiértesítésekért. A kiértesített állomány beérkezése az ügyeletesek irányították a katonai tevékenységet. Az állomány riasztásától a málházás megkezdéséig. A csapatoknál a riadó elrendelésekor málházandó anyagok el voltak különítve a kiképzéskor használatos anyagoktól. Azt összekeverni nem lehetett.

Ennek a nagyvonalakban felvázolt tevékenységnek volt az okmányrendszere a „*Vízválasztó*” fedőnévvel ellátott zárt boríték.⁵⁹ „Szigorún titkos! Különösen Fontos!” minősítéssel ellátott – államtitkot képező okmány volt. Elvesztése vagy megsérülése rendkívüli eseménynek számított. A 24 órás ügyeleti szolgálat átadás-átvételi okmányát képezte. Meglétéről és sérülésmentességéről fizikálisan meg kellett győződni. Arról a szolgálat átadás-átvételnél külön jelentést kellett tenni. Azt az ügyeleti okmányban rögzíteni kellett. A „*Vízválasztó*” rendszer külön erre a célra létrehozott híradóeszközön keresztül működött. A borítékot felbontani csak e rendszeren érkezett parancs esetén lehetett, és csak akkor, ha az elrendelés tényéről az ügyeletes tiszt visszaigazolóval meggyőződött. A rendszert mindennap tesztelték. Ennek működőképességét vissza kellett igazolni.

Mit tartalmazott a „*Vízválasztó*” boríték? Az alakulat harcckészültségbe helyezésével (továbbiakban *HKSZ*) kapcsolatos részletes feladatokat. A *HKSZ* különböző fokozatainak részletes feladatait külön-külön boríték tartalmazta. A „*Vízválasztó*” boríték a háborús tevékenység első lépcsőfoka volt. Ha elveszett, vagy az ellenség kezébe került, a háborúra való felkészülést újra kellett tervezni.

Beindul a verki

Mielőtt Lakatos tábormok elindult Budapestre, helyetteseivel, törzsfőnökével értékelték a helyzetet. Egy komoly parancsnok, ha váratlanul berendelik feladatvételre a vezérkarhoz, személyesen a vezérkar főnökhöz, magától is kikövetkeztetheti, hogy rendkívüli helyzet lesz.

59 1966. június 1-jével a Vezérkar életbe léptette a „*Vízválasztó*” fedőnévű borítékot, mellyel a csapatokat fokozatosan és rejtve a „fokozott harcckészültség” állapotába helyezhették. Tipikus hidegháborús reakció: az USA fegyveres erőinek 1966. április 21-én tartott harcckészültségi gyakorlatára válaszként vezették be. Forrás: www. G-portal. hu: Szántó Mihály: A Magyar Néphadsereg 1957–1989. Letöltve: 2017. 06. 05.

A 79 esztendő Boldogh István nyugállományú alezredes így emlékezik vissza erre a helyzetértékelésre. „Az említett időszakban a 8. gépkocsizó lövészadosztály törzsének gazdasági osztályvezető beosztását láttam el. 1968. július 24-én reggel a hadosztály parancsnoka, Lakatos vezérőrnagy elvtárs hivatott az irodájába, amit nem értettem, hiszen nagyon ritkán, csak különleges esetekben került ilyenre sor. Amikor beléptem az irodába, becsukta mögöttem az ajtót, és azt az utasítást adta, hogy készítsem fel a hadtápot arra, hogy rövid időn belül nehezebb körülmények között kell tevékenykednünk. Gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a lehető legrövidebb idő alatt fel kellett töltenem a hadtápkészleteket, tisztázni a kialakuló létszámviszonyokat, megfelelően felkészíteni a technikai eszközöket, természetesen mindezt titokban, hogy elkerüljük a pánikhangulatot.”⁶⁰

A „gyakorlat” szervezése már leszivárgott Zalaegerszegre, várták a riadó elrendelését. Mivel képzett katonák voltak, tudták, mi következik. Harcckészültségbe helyezés, annak végrehajtása, és nem gyakorlása és mozgósítás, tartalékosok behívása. Ez utóbbi csak a hivatalos elrendelést követően történhetett meg, de az okmányokat elővenni, pontosítani, fogadásukra előkészülni azonban lehetett. A hadosztály vezetése *informálisan* tudta, hogy milyen feladat vár rájuk. Ezért aztán nem volt meglepő, hogy a hadosztálytörzs munkaidő végén bent maradt, és gyakorlóruhába öltözött. (Abban az időben nem lehetett gyakorlóban dolgozni. Csak akkor, ha terepfoglalkozás volt, vagy az öltözetet külön elrendelték.) Amikor a katonai lakótelepen elterjedt a hír, hogy a férjek bent maradtak, gyakorlóba öltöztek, a hadosztályparancsnokot berendelték Budapestre, és nem Székesfehérvárra⁶¹, mindenki tudta, hogy valami készül. Az izgalmat fokozta, hogy az alárendeltek figyelmét felhívták arra, hogy legyenek elérhetőek.

Erre egy résztvevő így emlékezik vissza:

Batyalik István egészségügyi tiszt az MN 3335 nagyatádi 63. gépkocsizó lövészrezred állományából.⁶²

„Mindenki várta, hogy történjen valami. A gyenge híradások zavaros eseményeket közvetítettek. Ahhoz, hogy az ember valami érdeműt tudjon, a Szabad Európa rádiót hallgatta. Tudta, hogy ezt büntették, mégis megtette. A családját 1949-ben kitelepítették Szlovákiából, ő még akkor iskolás gyermek volt. 1968. július 26-án este 7 órakor a feleségével a tiszti klubban tartózkodott (lakásajtnál cédula, hogy ott van).

Kiértesítő katona jön, közli, hogy riadó van mozgósítással. A lakonyában közlik, hogy azonnal indulnak a „ZALA” gyakorlatra. Menetet hajtunk végre közúton Aszód térségébe. A mozgósított autók a civil szektorból jöttek, természetes, hogy mindenki a legrosszabbat küldte. Kopottak, szakadt ponyva, zörögtek, csörögtek. Úgy néztünk ki, mint a cigánykaraván.

A körletünk Isaszeg környékén volt, ahol három hétig nem tettünk semmit, csak gyakorlatoztunk. Meg a tábort csinosítottuk. A segélyhely úgy nézett ki, mintha majdnem kórház lenne. A bejáratnál szőnyeg, bogárhátú kavicsos út, melynek szegélye hajtogatott gallyakból volt kirakva. Az biztos, hogy táborépítésből és csinosításból jók voltunk. Így telt az idő.”

60 Kovács László százados. A Magyar Néphadsereg 8. gépkocsizó lövészadosztályának 1968-as „GYÉMÁNT” mozgósítása. ZMNE dolgozat. 2009.

61 Székesfehérváron volt az MN. 5. hadseregparancsnokság, a hadosztály közvetlen irányítása innen történt.

62 Tánccalfesztivál után 1968.

Az ügyeleti szolgálatokat utasították arra, hogy a kiértesítőket ellenőrizzék, tartsák egyben. A sorkatonák egyik markáns emléke a katonaságról: **Kiértesítők, sorakozó!** parancs elrendelése után öt perccel az ügyeletes tiszt előtt fel kellett sorakozni. Ezt addig gyakorolták, amíg a szintidőt nem teljesítették. Ez volt a hivatalos szívatás egyik formája. Ezt naponta megtehették.

Majd robban a képzeletbeli bomba. A hadosztály alárendelt alakulatok parancsnokait, törzsfőnökeit, politikai helyetteseit berendelték Zalaegerszegre. Ilyen eddig még nem volt. Általában a hadosztálytól mentek ki az alakulatokhoz.

Mire a hadosztályparancsnok július 26-án, az esti órákban visszaérkezett Zalaegerszegre, a törzs és az alakulatok már elérték az „üzemi hőmérsékletet”. Az előzetes intézkedések kiadása után a hadosztály fokozott harckészültségbe kapcsol. A vezérkar által aznap este 22.00-kor elrendelt riadó már ebben az állapotban érte a csapatokat. A rejtett mozgósítást már július 27-én, hajnali három órakor rendelte el a vezérkar. Aztán, mint lenni szokott, rendesen megkeveredett minden. A katonai vezetéselmélet abban az időben nagyon egyszerű volt. A parancsot végre kell hajtani. Értelmezni nem lehet. Mivel a „Vízválasztó” rendszer nem ismerte a vezérkari főnök külön parancsát, miszerint a 8. gépkocsizó lövészhadosztályt a vezérkar közvetlenül irányítja, az a szolgálati úton csorgott lefelé. Ott értelmezték, megkeverték, majd kiegyenesítették.⁶³ Közben a vezérkar elkezdett dolgozni. A mozgósítási feladatokat a „GYÉMANT” fedőnévű terv tartalmazta, amely az általános rejtett mozgósítás tevékenységét szabályozta.

A hadkiegészítő parancsnokságok meg mozgósítottak. Az előzetes terveknek megfelelően a nyilvántartásaik alapján. Azt nem tudták, hogy a hadosztály mozgósítása a kidolgozott tervektől eltért. A vezérkar takarékoskodni akart. Arra az elhatározásra jutottak, hogy a lebiztosított gépjárművek és emberek egy részét kiváltják. Kevesebb szállítójárművet és embert hívnak be a népgazdaságból. Helyettük más alakulatoktól vezényelnek embert és járművet. Az érintett alakulatok a parancs igazi célját nem ismerték. Arra gondoltak, hogy megint egy nagy gyakorlat, pár hét, és vége lesz. Ezért a legrosszabb gépjárműveket és a nélkülözhető embereket küldték. Darabra. Néha a nagy titoktartásnak is vannak hátrányai.

A mozgósításnak is voltak hiányosságai. Jelen esetben a hadosztály az állománytáblájában rendszeresített létszám 80%-ával rendelkezett. A hiányzó 20%-ot mozgósítással kellett kiegészíteni. Erre a korábban katonai szolgálatot teljesített személyekből „biztosítottak le” megfelelő tartalékos tisztet, tiszthelyetteset és legénységi állományt. Darabra megvolt. Amikor bevonulásuk után beosztásba helyezték őket, kiderült, nincsenek kiképezve a feladat ellátására. Katonai szolgálatuk idején nem olyan harcjárművön, gépjárművön dolgoztak, nem arra a fegyverre kaptak kiképzést. Közben ugyanis a hadosztályt modernizálták, át-fegyverezték. A nyilvántartásokat már akkor sem lehetett naprakészen tartani.

Itt következék ismét egy személyes visszaemlékezés.

Boldogh István nyugállományú alezredes a hadosztálytörzs feltöltésére a következőképpen emlékszik vissza: „a hadosztálytörzs „M” állományának feltöltésére behívott tartalékosok nagy része már saját, a részükre kiadott egyenruhában érkezett hozzánk, így csak

63 Ennek elkerülése érdekében az MNVKF 0060/1968 számú intézkedése alapján felállították a Magyar Néphadsereg Központi Harcálláspontját. Előljárója volt valamennyi hadműveleti ügyeletesi szolgálatnak.

fegyverrel és vegyvédelmi felszereléssel kellett ellátnom őket. A mi üres beosztásainkra elsősorban tolmács feladatot ellátni képes tartalékosok érkeztek. Sajnos nálunk is előfordult olyan eset, hogy a rossz nyilvántartás-vezetés miatt később le kellett szerelnünk a bevonult tartalékost, hiszen négy gyermekét nevelte otthon egyedül. A rendszeren való átfutása azonban nem volt ilyen egyszerű. Konkrétan emlékszem, hogy az említett tartalékos már a törzs részére kijelölt megindulási körletben, az isaszegi erdőben lévő táborunkban kapta meg a katonai szolgálat alóli felmentési határozatát.”⁶⁴

A lebiztosított tartalékos mozgósításához **behívóparancs** kell.

(19)

Ez jogi szempontból fontos dokumentum. Hivatalosan kellett kikézbcsíteni, és személyesen kellett átvenni. Ezzel nem is volt baj. Az emberek akkor még fegyvermeztettek voltak. Tudták, mi a kötelességük. A baj a hivatalos kikézbcsítéssel volt, amit akkor csak a postahivatalok végeztek. A falvakban, mint mondani szokták, délután 4 órakor megáll az élet, hivatal bezár, a telefon kikapcsol. Így több helyen a kiértesítés késett. De el nem maradt.

A hadosztály a kidolgozott terveinek megfelelően tevékenykedett. Akik szabadságon, illetve vezényelve voltak, azok majd utoléri az alakulatokat. Apróságnak tűnt, de nem volt az. A nyár elején frissen bevonult állomány alapkiképzése még nem fejeződött be, gyorsítani kellett. Azt július 27-re be kellett fejezni, és aznap a katonákat ünnepélyesen fel kellett esketni, hogy jogilag is katonák legyenek. Abban az időben a katonai eskü nyilvános és nagy társadalmi esemény volt. Megnyílt a zárt laktanyák világa. Hozzá tartozók és civilek bemehettek a laktanyába. Igazi népünnepély volt. Ennek elmaradása gondolkodóba ejthette a hozzá tartozókat és a laktanyák környezetét. De nem ejtette.

Bencze József őrnagy, az MN 33. zalaegerszegi gépkocsizó lövészezred személyügyi tisztje így emlékszik vissza a fentiekkel kapcsolatban:

„A bevonult tartalékosok között azonban számos olyan személy jelent meg, aki láthatóan valamilyen súlyos egészségügyi problémával küzdött (kéz-, lábtörés, egyéb balesetkből visszamaradt károsodások), vagy éppen olyan nagycsaládos volt, akit a törvény mentesített

64 Kovács László szds. 2009.

a további katonai szolgálat alól. Sajnos azonban ezek az adatok nem szerepeltek a tartalékosok nyilvántartó lapjain. Így helyettük a biztonsági tartalékból kellett újabb behívásokat eszközölni. 21 órára, amikor az ezred parancsnoka menetet rendelt el az ezred számára, csak jómagam, közel 350 fő átadásában vettem részt. 21 órakor a parancsot kapott állomány – a zenekar és az említett újonc zászlóalj kivételével – elhagyta a laktanyát. Elindultunk, hogy a kartali erdő melletti Verse község határában elfoglaljuk a számunkra kijelölt felvonulási körletet. Mindez olyan titokban és váratlanul történt, hogy szinte senki sem tudott elbúcsúzni a családjától, hozzátartozóitól.

Azonban még ekkor sem tudtunk konkrétumokat a mozgósítás valódi okáról, s az igazat megvallva nem is nagyon volt idő ezen merengeni, hiszen folyamatosan zajlottak velünk az események egész álló nap. Július 28-ig a hadosztályhoz 193 tiszt, 100 tiszthelyettes és 2826 légénységi állományú: összesen 3119 fő tartalékos vonult be és kapta meg beosztását.⁶⁵

Az elkövetkező három nap ugyan nem rengette meg a világot, de a hadosztályt igen. Roppanásig feszítette az idegeket. A mozgósítással párhuzamosan a hadosztály menetparancsot kapott. A parancs alapján 1968. július 28-án 20 óráig el kellett foglalni a megindulási körletet Aszód–Pásztó térségében. A kombinált menetet mintegy 450 kilométer távolságra kellett végrehajtani. Ez azt jelentette, hogy a láncaltapas harcjárművek vasúti szállítással, míg a többi jármű közúton, „keréken” tette meg a távolságot. Tessék elképzelni! Több mint 1800 különböző típusú nehéz katonai jármű vonult keresztül az országon. Vasúton 250 láncaltapas harceszközt szállítottak el.

A menetparanccsal egy időben a hadosztály megkapta a vezérkar hadműveleti csoportja által kidolgozott hadműveleti tervek és harcintézkedéseket. *(Csak így, másfél nap alatt. Nem úgy, mint Majorov tábornok és a többi szovjet tábornok, hónapokkal előre. Na, akkor magyarul: ki a jobb? JP)*

Ennek megfelelően el kellett készíteni a megszállás hadműveleti terveit. Kidolgozták a parancsnokok elhatározás térképeit, a szakszolgálati ágak – hadtáp, felderítés, tüzérség – munkatérképeit. Elvégezték a szükséges számvetéseket: pl. mennyi üzemanyag, lőszer, élelem, elhelyezési anyag szükséges.

Közben a munka folyt tovább. A törzs osztódással szaporodott *(egy névtelen hadműveleti „kutya” után szabadon)*.⁶⁶ Egy része befejezte a mozgósítást. Felszámolták a kavardást, amit az előljárói intézkedések okoztak. Átvették a bevonultatott és más alakulatoktól vezényelt gépjárműveket, felszerelték a háromezer tartalékost. Megkezdték a hadosztály összekovácsolását. A törzs másik része megtervezte és megszervezte a menetet az összpontosítási körletbe. Felkészítették a hadosztályt a nagy távolságú menet végrehajtására. Katonai szakszargonnal élve: kombinált menetet szerveztek.

A hadosztályparancsnok jelentéséből kiragadva egy elgondolkodtató adatsort szeretnék rögzíteni: a hadosztály a riadó elrendelésétől kezdve 1968. július 27-én déli 12 órára befejezte a mozgósítást, és aznap 15 órakor megkezdte a nagy távolságú menet végrehajtását. A hadosztály a szintidőn belül teljesített. *Elindult a nagy kalandra.*

⁶⁵ Kovács László szds. 2009. 4.o.

⁶⁶ A katonai szlengben így nevezték a beosztott hadműveleti tisztet.

Az időutazás megkezdése

Ahhoz, hogy a hadosztály közel 11 000 fős létszáma és közel 2000 járműve, valamint az elszállítandó több mint 2500 tonna lőszer, üzemanyag, élelem, vegyi és műszaki felszerelések, elhelyezési anyagok rendben odaérjenek a kijelölt körletekbe, több szervezet együttműködése és koordinációja kellett.

Mindenekelőtt most már szólni kellett a belügynek is, hiszen rendőri biztosítás nélkül – ilyen rövid idő alatt – nem lehetett ekkora manővert végrehajtani. Számítottak arra is, hogy ha a megszállás terve kitudódik, itthon is megmozdulások lehetnek. A Belügyminiszterrel való tárgyalásokon a HM vezetése július 27-én a következőket kérte⁶⁷ a csehszlovák határ közelében kijelölt megindulási körletek zavarmentes elfoglalásának biztosítására.

- A gyakorlaton részt vevő csapatok ma este kezdik meg az előrevonást. Kérik az előrevonás közúti biztosítását. Ennek szervezése céljából a vezérkar összekötőt küld a belügyhöz. Ugyancsak kérik a Dunán – Adony térségében felállításra kerülő – hadihíd működésének rendőri biztosítását.

- Kérik a hadosztály összpontosítási körletének közrendvédelmi biztosítását és karhatalmi zárását.

- A hadosztály hátrahagyott béke elhelyezési körleteinek fokozott közrendvédelmi ellenőrzését szervezzék meg.

- Kapjon a határőrség általános tájékoztatást a várható mozgásokról és katonai tevékenységről. A Balassagyarmaton és Szob térségében lévő határőr erőket együttműködésre utalják a 8. gépkocsizó lövészhadosztályhoz.

- Fokozottan ellenőrizték a turistaforgalmat.

- A honvédségi operatív csoportok állományába a BM-től kérnek 10-10 fő közrendvédelmi szakembert és elhárító tisztet.

- Célszerű a légi fényképezés visszatartása, mert a körzetben nagy helikopterforgalom várható.

- A HM operatív biztosító csoportja a mai napon megalakult. Kérik, hogy az együttműködés folyamatos fenntartása érdekében a BM megfelelő szervei állandó és szoros kapcsolatot tartsanak fenn a csoporttal.

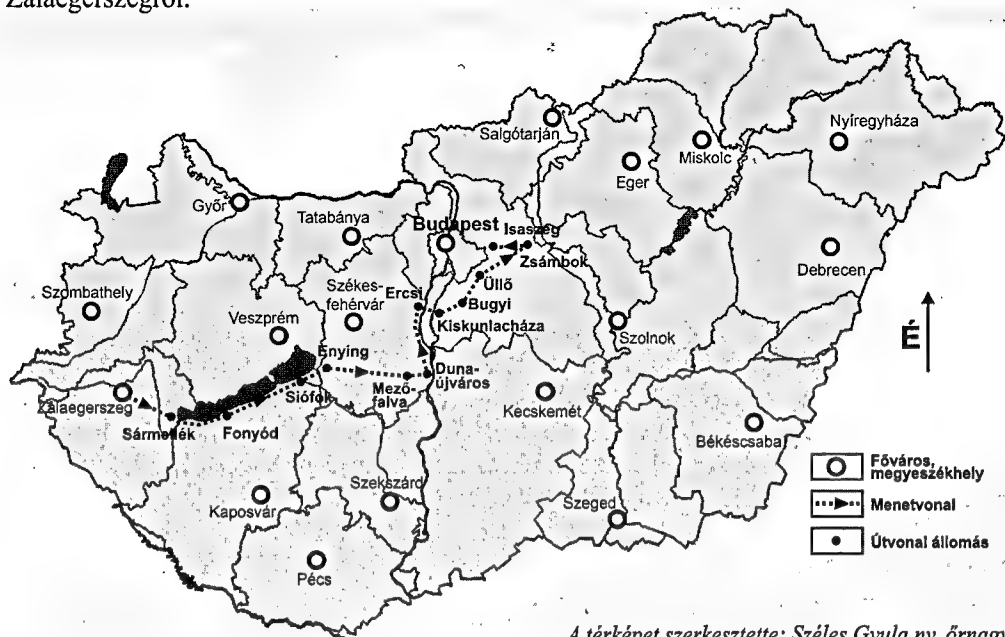
A rendőri biztosítás mellett természetesen a hadsereg a menetet a saját eszközeivel is biztosította. Ebben a fő szerep a hadtápfőnökségnek, a gépjárműfőnökségnek, a műszaki főnökségnek (mai nevén logisztikának) jutott. A menetvonalakat úgy tervezték, hogy a közutak tehermentesítésére hadihidakat vertek a Dunán.

⁶⁷ „A dolgozó népet szolgálom” 178. o.

Miután a hadosztály és alárendelt csapatai 1968. július 27-én 15.00-ra elérték a készenlétet, elhagyták a laktanyáikat, és megkezdték a felzárkózást a megindulási terepszakasza (MTSZ). A menet végrehajtása bizonyos kockázatot jelentett, mivel a személyi állomány, de leginkább a harc- és gépjárművezetők összekovácsolására nem volt lehetőség. Mindezt fokozta, hogy a nagy távolságú menetet éjszaka kellett végrehajtani. A korlátozó rendszabályok miatt a menetvonalakat a Balaton-part teljes hosszában nem lehetett igénybe venni. Gondolom, nem kell mondani, hogy autópálya akkor még nem volt. Az idegenforgalmi szezonban nagy felfordulást okozott volna a vonuló katonaság. Nem is beszélve arról, hogy ez a látvány milyen gondolatokat indukálhatott volna az itt nyaraló külföldiek körében.

Az alábbi két menetvonalat a vezérkar jelölte ki a hadosztálynak. A hadosztályparancsnok az alábbi menetrendet határozta meg:⁶⁸

Az 1. számú menetvonal: Zalaegerszeg–Sármellék–Fonyód–Siófok–Enying–Mezőfalva–Dunaújváros–Ercsi–Kiskunlacháza–Bugyi–Üllő–Zsámbok–Isaszeg. A menetvonal hossza 400 km volt. A menetrend felépítése: a 33. gépkocsizó lövészezred Zalaegerszegről, a 8. gépkocsizó lövészadosztály hadosztálytörzs Zalaegerszegről, a 134. híradó zászlóalj Zalaegerszegről, a 42. felderítő zászlóalj és a 73. vegyvédelmi század Újdörögdről, a 95. gépkocsizó szállító zászlóalj Zalaegerszegről és a 84. páncélos javító műhely 1. oszlopa Zalaegerszegről.

A térképet szerkesztette: Széles Gyula ny. őrnagy

A 2. számú menetvonal: Nagykanizsa–Nagybajom–Kaposvár–Dombóvár–Tamási–Dunaföldvár–Tass–Kunszentmiklós–Örkény–Pilis–Nagykátá–Jászberény–Hatvan–Pásztó. A menetvonal hossza: 360 kilométer volt.

A térképet szerkesztette: Széles Gyula ny. őrnagy

A menetvonalon a 14. gépkocsizó lövészezred Nagykanizsáról, a 63. gépkocsizó lövészezred Nagyatádról, a 93. páncéltörő tüzérszázad és a 36. műszaki zászlóalj, valamint a 300. tüzérjavító műhely Marcaliból, az 59. egészségügyi zászlóalj és a 84. páncélos javító műhely 2. oszlopa Nagykanizsáról menetelt.

Takarékossági okokból a hadosztály 8. harckocsi ezrede és a 38. harckocsi felderítő zászlóalja Tapolcáról, a 20. tüzérezred Marcaliból, és a 94. tábori mozgó sütőde (TMS) Nagykanizsáról nem vett részt a hadjáratban. Helyette a 31. harckocsi ezred Rétváráról, és a 22. tüzérezred Ceglédre került a hadosztály alárendeltségébe.

A menetszámvetés alapján a csapatok a megindulási terepszakaszt a főerők élével 1968. július 27-én 23 órakor lépték át. Hogy ez megtörténhessen, az alegységek a laktanyáikban a menetrendi felépítésnek megfelelően besoroltak. A málház végrehajtása után R+3 órára a menetkészzenlétet elérték. Július 28-án este 20 órára elfoglalták a megindulási pontokat. A besorolt állományt az alegységparancsnokok ellenőrizték. Eligazították a vezetőket és a parancsnokokat az éjszakai nagytávolságú menetre vonatkozó rendszabályokról. Megszervezték a harcbiztosítást. A forgalomszabályozást a menetvonalakon a vezérkar szervezte.

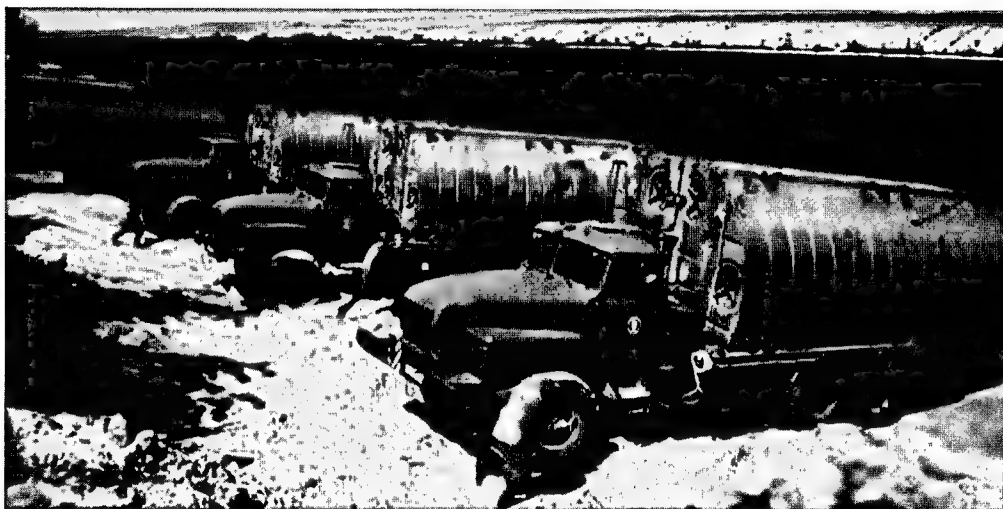
Ami akkor teljesen természetesnek számított katonai berkekben, ma szinte elképzelhetetlen. Hogy miért? A motorizáció akkori fejlettségi fokán nem beszélhetünk igazán nagy gépjárműforgalomról, így volt helye a katonai menetoszlopoknak. A lezárt utak, szakaszok, keresztelések sem háborítottak fel senkit. Mindennaposak voltak a katonai menetoszlopok. Mi volt a jellemző ezekre, az oszlopokra? A menetsebességet 25 km/h-ban határozták meg.

Egy vonuló katonai alakulat oszlopának hossza 15–20 km volt. A hadosztály menetoszlopainak hossza a kijelölt útszakaszokon 50–60 km hosszú volt. Ma már ez elképzelhetetlen. Megbénulna az ország. Már a felétől is. És ha jól utánaszámolunk, ma már az egész

magyar honvédség harcoló állománya alig több, mint akkor a feltöltött hadosztály volt. Ez a manőver a jól képzett gépkocsivezetőknek is erős megpróbáltatást jelentett volna. De zömmel nem voltak jól képzettek. A katonai járművek vezetésére nem tudták kellőképpen kiképezni őket. Tapasztalatlanságuk, félelmük (főleg az éjszakai vezetésnél) hátráltatta őket. Ekkora távolságot még kifogástalan műszaki állapotú járművekkel is nehéz megtenni. Azonban a járművek sem voltak kifogástalan állapotban. A civil szférából bevonultatottak és a más alakulatoktól kölcsönkapottak sem. Mindenki a nélkülözhetőt és a legrosszabbat küldte. Darabra megvolt. Azt már korábban kitapasztalták, hogy az ilyen mozgósításkor beküldött járműveket a sereg mindig megjavította (hogy használni tudja), és úgy adta vissza. És még fizetett is érte.

A nagy menetelés tehát megkezdődött. A nagy távolságú menet szabályai közé tartozott, hogy kétóránként rövid pihenőket (RÖPI) – általában 15–20 perc, – négy-öt óránként hosszú pihenőket (HOPI) – egy óra időtartamban – kellett tartani. Itt volt lehetőség az állományt étkeztetni, és kisebb javításokat elvégezni. Ezért volt mindegyik menetszlopba besorolva a hadosztály javító zászlóaljának egy-egy csoportja. Szükség is volt rá. Sok volt a technikai probléma, a lemaradás, a kiállítás és a „lerobbanás”. Amit tudtak, megjavítottak, amit vontatni kellett, vontatták, és ha egyik megoldás sem működött, őrséggel otthagyták az út szélén. Majd később összeszedik őket. Nem igazán görcsöltek rajta. Szorított az idő.

A Dunán vert hadihídon történő átkelés ritkaságszámba ment. Nem minden katonának adatott meg, hogy szolgálata alatt átkeljen rajta. A hadihidat a 37. pontonos hidász ezred építette Ercsiből (azért voltak odatelepítve), és a segítségére volt a 39. műszaki dandár egy zászlóalja Szentesről (azért lettek odaküldve). Természetesen ők is csak annyit tudtak, hogy hadosztálygyakorlat van, ennek része a hadihídépítés és az átkelés.

Pontonhidak telepítés előtt (20)

Egy hadihíd üzemeltetése nem egyszerű feladat. Nem bonyolította, de befolyásolta az a tény, hogy a Duna nemzetközi vízi út. A hajóforgalom korlátozásának nemzetközi szabályai vannak. Mivel az átkelés nem volt zökkenőmentes, a torlódás a már említett technikai problémák miatt nagyobb volt, mint tervezték. Ezért a híd nyitva tartását meg kellett hosszabbítani. Végül délután 17 órakor lebontották, és a parton rekedt járműveket „átkompolták” a túloldalra.

GSP-55 úszókompp, MN Kecel (21)

Hiába érkezett a helyszínre az MN műszaki főnöke, az átkelést jobban gyorsítani nem tudta. A dunai átkelés azonban csak egy izgalmas epizódja volt a katonákra váró nagy kalandnak, amelyről legtöbbjük még akkor sem tudott biztosat. Ha sejtették is, abban reménykedtek, hátha elmarad.

A vasúton szállított harcjárművek a terv szerint megérkeztek az összpontosítási körletekbe. A ceglédi tüzei és a rétsági harcokszók is csatlakoztak a hadosztályhoz.

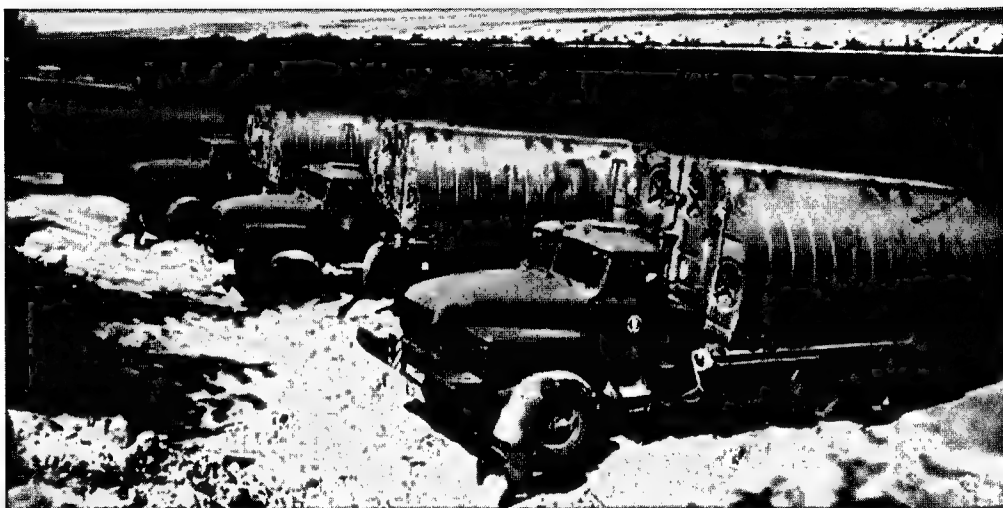
Tisztelettel kell elmondani, hogy a fenti nehézségek ellenére a 8. gépkocsizó lövész-hadosztály az összpontosítási körletet a meghatározott időre elfoglalta. Tisztelettel azért, mert annak minden katonája a feladatát nagyszerűen értette, és a munkáját a legjobb tudása szerint végezte. Eszébe sem jutott, hogy azt másképp kellett volna.

A résztvevők visszaemlékezései minden dokumentumnál érdekesebbek. A bevezetőben már említettem Neiger Béla alezredes, hadosztály-felderítő főnököt, része volt a katonai gépezetnek. Az idő múlásával, ha megkopnak a szavak, az élmény ereje akkor is megmarad.

magyar honvédség harcoló állománya alig több, mint akkor a feltöltött hadosztály volt. Ez a manőver a jól képzett gépkocsivezetőknek is erős megpróbáltatást jelentett volna. De zömmel nem voltak jól képzettek. A katonai járművek vezetésére nem tudták kellőképpen kiképezni őket. Tapasztalatlanságuk, félelmük (főleg az éjszakai vezetésnél) hátráltatta őket. Ekkora távolságot még kifogástalan műszaki állapotú járművekkel is nehéz megtenni. Azonban a járművek sem voltak kifogástalan állapotban. A civil szférából bevonultatottak és a más alakulatoktól kölcsönkapottak sem. Mindenki a nélkülözhetőt és a legrosszabbat küldte. Darabra megvolt. Azt már korábban kitapasztalták, hogy az ilyen mozgósításkor beküldött járműveket a sereg mindig megjavította (hogy használni tudja), és úgy adta vissza. És még fizetett is érte.

A nagy menetelés tehát megkezdődött. A nagy távolságú menet szabályai közé tartozott, hogy kétóránként rövid pihenőket (RÖPI) – általában 15–20 perc, – négy-öt óránként hosszú pihenőket (HOPI) – egy óra időtartamban – kellett tartani. Itt volt lehetőség az állományt étkeztetni, és kisebb javításokat elvégezni. Ezért volt mindegyik menetszlopba besorolva a hadosztály javító zászlóaljának egy-egy csoportja. Szükség is volt rá. Sok volt a technikai probléma, a lemaradás, a kiállás és a „lerobbanás”. Amit tudtak, megjavítottak, amit vontatni kellett, vontatták, és ha egyik megoldás sem működött, örséggel otthagyták az út szélén. Majd később összeszedik őket. Nem igazán görcsöltek rajta. Szorított az idő.

A Dunán vert hadihídon történő átkelés ritkaságszámba ment. Nem minden katonának adatott meg, hogy szolgálata alatt átkeljen rajta. A hadihidat a 37. pontonos hidász ezred építette Ercsiből (azért voltak odatelepítve), és a segítségére volt a 39. műszaki dandár egy zászlóalja Szentestől (azért lettek odaküldve). Természetesen ők is csak annyit tudtak, hogy hadosztálygyakorlat van, ennek része a hadihídépítés és az átkelés.

Pontonhidak telepítés előtt (20)

Egy hadihíd üzemeltetése nem egyszerű feladat. Nem bonyolította, de befolyásolta az a tény, hogy a Duna nemzetközi vízi út. A hajóforgalom korlátozásának nemzetközi szabályai vannak. Mivel az átkelés nem volt zökkenőmentes, a torlódás a már említett technikai problémák miatt nagyobb volt, mint tervezték. Ezért a híd nyitva tartását meg kellett hosszabbítani. Végül délután 17 órakor lebontották, és a parton rekedt járműveket „átkompolták” a túloldalra.

GSP-55 úszókomp, MN Kecel (21)

Hiába érkezett a helyszínre az MN műszaki főnöke, az átkelést jobban gyorsítani nem tudta. A dunai átkelés azonban csak egy izgalmas epizódja volt a katonákra váró nagy kalandnak, amelyről legtöbbjük még akkor sem tudott biztosat. Ha sejtették is, abban reménykedtek, hátha elmarad.

A vasúton szállított harcjárművek a terv szerint megérkeztek az összpontosítási körletikbe. A ceglédi tüzérek és a rétsági harcokszók is csatlakoztak a hadosztályhoz.

Tisztelettel kell elmondani, hogy a fenti nehézségek ellenére a 8. gépkocsizó lövész-hadosztály az összpontosítási körletet a meghatározott időre elfoglalta. Tisztelettel azért, mert annak minden katonája a feladatát nagyszerűen értette, és a munkáját a legjobb tudása szerint végezte. Eszébe sem jutott, hogy azt másképp kellett volna.

A résztvevők visszaemlékezései minden dokumentumnál érdekesebbek. A bevezetőben már említettem Neiger Béla alezredes, hadosztály-felderítő főnököt, része volt a katonai gépezetnek. Az idő múlásával, ha megkopnak a szavak, az élmény ereje akkor is megmarad.

Neiger Béla őrnagy felderítő tiszt visszaemlékezéséből⁶⁹

„A kollégákkal folyton arról beszélgettünk, hogy valami biztos lesz a cseheknél. Azt senki sem gondolta, hogy beavatkozunk. Meg hogy éppen a mi hadosztályunk. Aztán július 26-án a hadosztályparancsnokunk, Lakatos Béla vezérőrnagy elment Budapestre. Innen az **őregúr** letelefonált, hogy a hadosztály vezetése maradjon bent. Természetesen a törzs is bent maradt. Vártunk. Az őregúr éjjel körül megérkezett.

Konkrétan elmondta, hogy a mi hadosztályunk – *'cugehőr cakkundpakk'* –, kivéve a tapolcai harcokcsi ezredet, a szovjet Déli Hadseregcsoporthoz tartozik. A törzs – mint a lendkerekes autó – beindult. Riadó, mozgósítás, átcsoportosítás, és a hadosztály megindult. Átkeltünk a Dunán, és Aszód fölött letáboroztunk.” *(Csak így egyszerűen, három mondatban. Nekik, mármint a hadosztálytörzsnek a 72 órás folyamatos munka utólag csak három mondatot ért meg. Miért? Azért, mert abban az időben az elsőlépcsős hadosztályok olyan szinten begyakorolták ezt a tevékenységet, hogy képesnek kellett lenni a riadó elrendelésétől számított hatvan percen belül elhagyni a laktanyát. A mozgósítást végző részlegeknek 24 óra alatt kellett a mozgósított tartalékosokat fogadni, beöltöztetni és a csapat után küldeni. Mindezt egy katonai és közigazgatási szakemberekből álló gépezet végezte. Olyan szinten begyakorolták a mozgósítási folyamatot, hogy azt óraműpontossággal végre lehetett hajtani. Nem volt tévedés. Ennek az alapja az volt, hogy a különböző alakulatokhoz lebiztosított tartalékosok ismerték a mozgósításkor elfoglalt beosztásukat. Na és otthonukban tartották a komplett egyenruhájukat. Amikor jött a kiértéztető, a bevonulási helyre már katonaruhába beöltözve mentek. JP)*

Neiger őrnagy a várakozási körletben történt három hét eseményeivel nem untatott bennünket. Ott bizony a hadosztály törzse precízen kidolgozta, hogyan szállja meg a hadosztály a részére kijelölt területet. Közben az állományt ennek megfelelően gyakorlatoztatták, trenírozták. Ebbe beletartozott, hogy éles lögyakorlatokat is tartottak, még a hivatásos állománynak is.

Amikor eljött az idő, arról Neiger őrnagy így beszél:

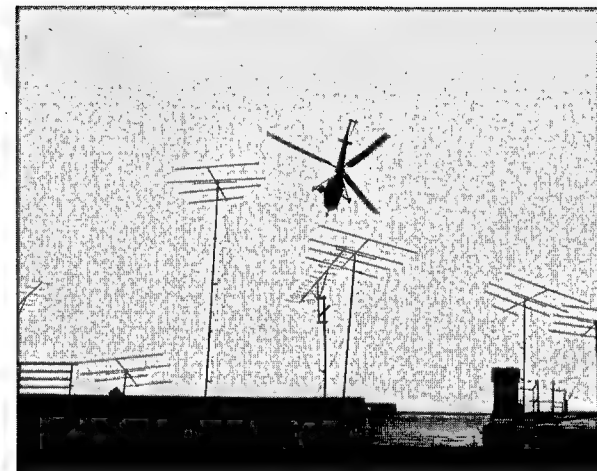
„Augusztus 20-án este felsorakoztatták az állományt. Kihirdették a parancsot, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaságnak testvéri segítséget nyújtunk a terveknek megfelelően. *(Megint csak így: a terveknek megfelelően. Azokat pedig nem lehet három hét alatt elkészíteni. JP)*

Utána a felsorakozott állománynak felolvasták a katonai esküt. Értelmezték, hogy abban mi van leírva. *(Talán nem véletlen, hogy a Néphadsereg című katonai újság 1968. augusztus 19-én úgy jelent meg, hogy annak címlapját betérítette a 61.§. Ezt az apró jelzést csak azok értették, akik tudták, hogy mit takar a 61.§.)* Nem volt ez, kérem, akkor még gyerekjáték. Nem volt akkor még eldöntve, hogy lönek-e a csehek, vagy nem. Lesz-e ellenállás. Tessék elképzelni ezt a szituációt!

A hadosztály felsorakozott, várta a megindulási parancsot. Éjjel előtt fél órával a rádiók nem működtek. A szovjetek olyan erős rádiózavarást végeztek, hogy az lefogott mindent. Csak a tbk-k (tábori távbeszélő készülékek) működtek.

TBK-67 tábori telefon (22)

Futárgép (23)

Tudta minden parancsnok, hogy ha helikopter nem köröz felettük, akkor a terveknek megfelelően át kell lépni a határt.

A csehek semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. Ahol a határsorompót nem nyitották fel, ott áttörtük. Nekünk meg volt határozva, hogy Nyitrától 70 kilométerre a területet 14.00-ig el kell foglalni. Kérem szépen, mi azt el is foglaltuk. Néhol megréztünk bennünket, mert az útjelző táblákat elforgatták. Nem mindenkinek volt térképe. Ha az elől haladó harcokcsi eltévedt, ment utána a többi is. De, ugye, ezt nem lehetett ellenállásnak nevezni.”

A Magyar Néphadsereg más alakulataitól, intézményeitől, valamint a Belügyminisztériumtól kijelölt megerősítő (átalárendelt) ezredek, alegységek, szakemberek július 29-én hajnalra mindenütt beérkeztek az összpontosítási körletbe.

Ezzel a hadosztály összlétszáma 11 000 főre emelkedett, és 29-én reggelre, a parancs értelmében, készen állt a feladat végrehajtására.

Hogy ez a mozgósítás az ország gazdaságának mit jelentett? Aratás és betakarítás idején a munkából kivonnak közel háromezer főt és több száz gépjárművet. Váratlanul, minden előzetes értesítés nélkül. A miértre még csak választ sem lehetett adni.

A nyár kellős közepén – a nagy szabadságolások alatt – keresztülvezetnek az országon, a főútvonalakon és vasúton tízezer embert, tankot, harcjárműveket és egyéb járműveket. Felfordulást okozva a közlekedésben. Jól szemlélteti ezt a következő visszaemlékezés.

Rőczy György tartalékos tiszt a 63. gépkocsizó lövészezred állományából:⁷⁰

Házának udvarán kopott zöld zsávyolyban, szakadt svájcisapka, szájában cigaretta.

„Hát engem konkrétan úgy vittek be, hogy húzattam a vetőgépet, mert traktoros voltam. Egyszer csak integetnek, és szaladnak felém. Láttam, hogy a föld szélén katonai járművek állnak. Az egyik gyerek – a Fodor Józsi – elvitt engem traktorral oda, ahol a katonák fel voltak sorakozva. Oda állítottak eléjük, és közölték velem, hogy én leszek a parancsnokuk.”

Hát így érkezett meg a Magyar Néphadsereg 8. gépkocsizó lövészadosztálya az összpontosítási körletbe, Magyarországról Magyarországra, Zalaegerszegről Isaszegre (Aszódra, Pásztóra, Hatvanba) a szovjetek tervei alapján. Azzal az ördögi feladattal, hogy szovjetparancsnokság alatt menetből megszállják egy szövetséges ország területét. Csehszlovákiát. Erre utalnak azok a harcvezetési dokumentumok is, amelyek a dátumokból ítélve a menetből történő lerohanást támasztják alá.

Az alábbiakban két olyan dokumentumot mutatok be, amely ma már hasonló tartalmában nem része a katonai vezetési rendszernek. A harcparancs és az együttműködési utasítás nyelvezetében, tartalmában, részletességében olyan szervezési okmány, amely méltán érdemli ki a „hadművészet” minősítést.

A harcparancs tartalmában egy különleges katonai okmány, amely jogi tartalommal is bír. Háborús helyzetre készült. Itt valós tartalmat kapott a katonai esküben foglalt, az életre és a halálra vonatkozó hivatkozás. Fontos eleme volt továbbá az a körülmény, hogy a Magyar Néphadsereg történetében először készült harcparancs háborús feladatok végrehajtására – szövetséges kötelékben, a haza határain túlra.

A 8. gépkocsizó lövészadosztály parancsnok 001. sz. harcparancsa

68. 07. 29. 06.00-kor. Harcálláspont: Isaszeg É.

2 km erdő. Térkép: 1:200 000 1966. évi 1. kiadás⁷¹

1.) Csehszlovákia ellenforradalmi erői az USA és az NSZK erőinek segítségével felforgatták az államrendet az országban.

Kihasználva a kialakult körülményeket a NATO csapatok Csehszlovákiát elfoglalással fenyegetik, meg akarják dönteni a néphatalmat, és részükre kedvező államrendet akarnak kialakítani.

2.) a Szovjetunió a Magyar Népköztársaság és más szocialista országok, akik hűek internacionalista kötelezettségeikhez és a VARSÓI SZERZŐDÉSHEZ, bevonják Csehszlovákiába saját csapataikat azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsanak a Csehszlovák Népköztársaság testvéri népének a kialakult veszély elhárítására.

3.) a 8. gépkocsizó lövészadosztály a DHSCS. állományában NOVÉ-MESTO, SERED, HURBANOVÓ, Kamenica, Velky-Krtis, Sása, TRENCIN D. 5 km. körletben;

- segítséget nyújt a néphatalom szerveinek az ellenforradalmi erők leverésében és az ország területén az államrend visszaállításában;
- ellenőrzése alá veszi a fontosabb állami intézményeket, rádióadókat, televízióadókat, postákat, távíróhivatalokat, pártszerveket és sajtószerveket.

A 8. gk. ho. Kisterenye (kizárva) Gyöngyös, Isaszeg, Érszentmiklós körletben eléri a teljes harcalkészültséget a harc feladat végrehajtásához 68. 07. 29. 03.00-ig. „3939” jelzésre a hadosztály. csapatai végrehajtják a feladat lejuttatását a teljes személyi állomány részére a rájuk vonatkozó mértékben, majd kiosztják a személyi állománynak a löszert és az általam meghatározott menetrendi felépítésben az oszlopok élével, elfoglalják a megindulási pontokat, az alábbi helyeket:

1. sz. menetvonal: SZÜGY
2. sz. menetvonal: Nagyoroszi
3. sz. menetvonal: Szob-nál

A ho. az előrevonást az elfoglalandó körletbe az alábbi három menetvonalon hajtja végre:

1. sz. menetvonal: Jobbágyi, Alsótold, Herencsény, Szügy, Cebovce, Senolad, Ladzány, Yiribnik, Clicráv, Nitra, Topocány, Piestany, Nové-Mesto
2. sz. menetvonal: Vanyarc, Romhány, Nagyoroszi, Hont, Semandica, Levice, Nitra D. Hlohovec;
- 2/a. sz. menetvonal: Levice, Kálna, Surány, Trnovec, Soporna, Sered, illetve Hlohovec;
3. sz. menetvonal: Gödöllő, Érszentmiklós, Vác, Szob, Letkés, Kámenica, Gbelce, Nove Zámky.

A ho. csapatai „7171” jelzésre gyors ütemben átlépik Csehszlovákia államhatárát, és elfoglalják a meghatározott körleteket.

4.) Szomszédok:

- jobbról: a Kárpátaljai Katonai Körzet 128. gépesített hadosztály ténykedik.
- balról: a 254. gépesített hadosztály tevékenykedik.

5.) MEGPARANCSSÓLOM

a.) a 14. gk. e. a meghatározott jelzésre a MTSZ-ről (megindulási tepe szakasz) az 1. sz. menetvonalon nyomuljon előre, és vegye birtokba: egy gk. z. és egy hk. szd. erővel Nové Mesto, egy gk. z. és egy hk. szd. erővel Piestany, a megmaradt erőkkel Topocány településeket CS+12 órára.

b.) a 33. gk. e. a MTSZ-ről nyomuljon előre a 2. sz. és a 2/a. sz. menetvonalakon a 31. hk. e. mögött, és vegye birtokba egy gk. z. és egy hk. szd. erővel Nitra, egy gk. z. és egy hk. szd. erővel Hlohovec, a megmaradt többi erővel Sered településeket.

71 MN 8. gépkocsizó lövészadosztály 3559-3570/92 40. doboz, 66. öc. „Zala” 1968. 27. o.

c.) a 63. gk. e. a MTSZ-ről nyomuljon előre a 3. sz. menetvonalon, és vegye birtokba Nové Zámky várost. A határ átlépése után egy zászlóalj-
jal és egy harckocsi szd-dal vegye birtokba Sturovo települést, majd ezt
a zászlóaljat vonja előre Nové-Zámky-ba. Nové Zámky birtokbavétele
után egy gk. z. és egy hk. szd-ot a ho. mozgó tartalékba vonjon Nitra K.
területére.

d.) a 31. hk. E. megerősítve a 93. pct. tü. o.-al és egy mű. sz.-al a
MTSZ-ről a 2. sz. menetvonalon elsőnek nyomuljon előre, és vegye birtok-
kába Levice-t, majd nyomuljon előre egy hk. z.-al, és foglalja el Modry-
Kamen települést.

Amennyiben a Csehszlovák Néphadsereg katonái és csapatai egyet-
értően fogadják saját csapataink Csehszlovákiába történő bevonulását,
úgy szervezzék meg azokkal az együttműködést, és együttesen hajtsák
végre a kapott feladatot.

Abban az esetben, ha a Csehszlovák Néphadsereg egyes egységei vagy
alegységei az ellenforradalmat támogatják, szigeteljék el őket, amennyi-
ben ez lehetetlen, fegyverezzék le.

A feladat végrehajtása érdekében az alábbi támogatást kapják:

- a 31. hk. e. harcát támogatja a 22. tü. e.
- a 33. gk. e. harcát támogatja – LEVICE elfoglalása után a 22. tü. e.
- a 63. gk. e. feladatának végrehajtása érdekében a 18. mű. z. az Ipoly
folyón LETKES körzetében egy 50 tonnás hidat épít.

e.) a 22. tü. e. a meghatározott jelre a MP-ről (megindulási pont) nyo-
muljon előre a pct. o. után a 2. sz. menetvonalon, és támogassa a 31. hk.
e. harcát LEVICE elfoglalásában. Közvetlen irányzású tüzecsapásokkal
semmisítse meg – külön parancsra – a meghatározott célokat, szükség
esetén közvetlen irányzású tüzrel semmisítse meg az ellenálló harckocsi-
kat és páncélozott szállító járműveket.

LEVICE elfoglalása után alárendelem a 33. gk. e.-nek, feladatát külön
intézkedés és az EPK.(ezredparancsnok) parancsa alapján hajtsa végre.

A ho. feladatának teljesítéséig legyen kész – külön parancsra – bár-
melyik csapat támogatására.

f.) a 93. pct. tü. o.-t alárendelem a 31. hk. e.-nek. A meghatározott
jelre nyomuljon előre a 2. sz. menetvonalon, és a drégelypalánki átkelő-
helyen közvetlenül zárkózzon fel a hk. e.-re, és mögötte menetelve jusson
ki Levice körzetébe, és vegyen részt – külön intézkedés szerint – az ellen-
séges gócok, csoportok felszámolásában.

Mint a ho. operatív tartaléka legyen kész bármely egység támogatásá-
ra – külön parancs szerint.

g.) a 14. légvédelmi tü. o. jelenlegi körletéből az előrevonás megke-
zdése után a MTSZ-on, soroljon be a 22. tü. e. menetszlopa mögé, és a 2.
sz. menetvonalon a lehetőségeknek megfelelően lépcsőzetes állásváltozta-

tással oltalmazza a csapatokat és vezetési pontok menetszlopait, majd
foglaljon tüzelőállást Nitra DK. területén, és oltalmazza a ho. H. és ho.
közv-ek gyülekezési körletét.

Készüljön fel alegységeivel gyors átcsoportosításra és földi célok /:
élőerők és hk.-ik:/ megsemmisítésére.

h.) a 36. mű. z.-a megerősítve adott aeg.-ek kivételével a ho. mű. tar-
talékát képezi. A meghatározott jelre a MP-ről nyomuljon előre a 2. sz.
menetvonalon a Ho. törzs után, és legyen kész átkelőhelyek felderítésére
és berendezésére az Ipoly, Garam, Zsiva és a Nyitra folyókon. Legyen
kész mű. zárasi, megerősítési feladatok végrehajtására. Készüljön fel el-
lenséges gócok, objektumok blokkírozására, illetve azok felszámolásá-
ban és biztosításában való részvételre. Legyen kész /: MBO:/ mozgásbiz-
tosítási feladatok végrehajtására.

A 18. mű. z.a részére meghatározott jelre vonuljon előre a 3. sz. me-
netvonalon az 63. gk. e. EVÉD zászlóalj (elővéd zászlóalj) után, és legyen
kész az Ipoly folyón LETKES körzetében 50 t-s híd építésére.

6.) a ho. biztosítási körletében az alábbi helyőrségkörzeteket hozom
létre a meghatározott települések elfoglalása után:

– 1. sz. körzet: Nové Mesto, Jozefov major. Kamanova, Csijany.
Székhelye: Topolcsány, PK.-a a 14. gk. e. politikai helyettese az e. pol. h.-
es. a pk. z. helyőrséget szervezzen NOVÉ MESTO és Piestan-ba.

– 2. sz. körzet: Jozefov major. Sered, Surán, NITRA /kizárva/ Kama-
nova. Székhelye: Sered, Pk.-a a 33. gk. e. PK-, pol. h.-e az e. pol. h.-es. A
pk. zászlóalj helyőrséget szervezzen Hlohovec településbe.

– 3. sz. körzet: Csijan, az 1-2-es számú körzet határ, Kálna, Behotka.
Székhelye: VRABLE. Pk-oka a ho. HTP.H-ese, pol. h.-e a száll. z. pol.
h.-es.

– 4. sz. körzet: Palárikovó, Vojnice, Kamenica, Plontov, Kálna. Szék-
helye: NOVI-ZAMKY. Pk-a a 63. gk. EPK. pol.h.-ese az e. pol. h.-ese.

– 5. sz. körzet: a 3., 4. körzet határa. Székhelye: LEVICE. Pk-oka a
31. hk. e. PK., pol. h.-ese az e.pol.h.-ese. A PK z.heg-et szervezzen MOD-
RY KAMEN-be.

A ho. körzet Pk-a a 8. gk. HOPK. pol.h.-ese a HO.POL.H-ese. Szék-
helye: NITRA

NITRA helyőrségi. központban a 33. gk.e. és a 63. gk.e. egy-egy gk. z.
és 1 hk. szd. erőt állomásoztasson biztosítási feladattal.

A helyőrség pk-ok feladatait – később – írásban fogom meghatározni.
A helyőrségek pk-ait és pol. h-eit a helyőrségparancsnokok jelöljék ki, és
jelentsék nekem távbeszélőn.

7.) A csapatok és fontosabb objektumok légi oltalmazását a DHDSCS és a MNK légvédelmi csapatai biztosítják. Az egységek közvetlen légvédelmét saját erőikkel szervezzék meg.

8.) Az anyagellátás rendje:

- Valamennyi anyagnemet központilag a ho. raktárakból biztosítok.
- A helyi anyagok beszerzését – az eü. intézmények és javító bázisok szükségszerű felhasználásán kívül – szigorúan megtiltom.

9.) Fegyverhasználat csak a szemben álló fél fegyverhasználata esetén.

10.) Vezetési pontok:

- ho. vezetési pont: a megindulási körletben – Isaszeg É. erdő területén a határátlépésre a H1. települ. Nagyoroszi lőtér E. területén, a továbbiakban a H1., H2. előretelepülési tengelye a 2. sz. menetvonalon.

11.) Jelek, jelzések:

- „Saját repülő vagyok” – „az érvényben lévő”,
- „Saját csapatok vagyunk” – rakéta: zöld rakéta felfelé,
- rád. táviró „555” szóban: „ROCSKA” a koord. meghatározásával,
- Tűzkiváltás: rakéta: fehér rakéta,
- rád. táviró: „Ü”(%)” szóban: „SODOR” a cél koord. meghatározásával,
- Tűzbeszüntetés: „vagy tüzet szüntess”,
- rádió, táviró: „333” rakéta: piros rakéták felfelé,
- szóban: „OSZOLJ”,
- a MTSZ elfoglalása: „3939”,
- MTSZ-ről az államhatár felé mozgás: „7171”,
- a határ átlépése: csak a „CS” időpontjában.

Harcálláspont, 1968. 07. 29-én.

Az intézkedés kivonatosa kiadva a csapatoknak:

Lakatos Béla vörgy. sk.

Simon János alez. sk.

8. gk.ho. PK.

8. gk. ho. TÖF

A másolat hiteles: 1968. 07. 29.

Naményi Pál alez.

A harcparancs több olyan információt is tartalmaz, amely megvilágítja a katonai tevékenység hátterét. Az egyik: a szovjetek akaratát tükrözi a tőlük kapott alapadatok szerint. Kész tényként kijelenti, hogy Csehszlovákiában ellenforradalom van. Kijelenti, hogy az USA és az NSZK erői beavatkoznak az ellenforradalmárok oldalán. A NATO erők bevonulhatnak segítséget nyújtani az ellenforradalmi erőknél. Ezzel indokolták a bevonulást mint segítségnyújtást. Nem baj, ha nem hívták őket.

Az sem számított, hogy a politikai megoldás is nyitott volt. A harcparancs tartalma, kifejezései sem arra utalnak, hogy segítségnyújtás történik, hanem támadásra, a megszállásra.

A másik fontos információ a dátum. Július 29-én reggel hat órakor kiadták a harcparancsot a támadásra, amelyet elhalasztottak. Így a titoktartásra nagyobb gondot kellett fordítani, mivel megnőtt azoknak a száma, akik tudtak az eredeti szándékról: a megszállásról. A harcparancsot – kivonatosa – minden alakulat parancsnokának rá vonatkozó tartalommal adták ki. A zökkenőmentes végrehajtás érdekében más „nyelvezettel” együttműködést szerveztek az alárendelték között, amely részletesen tartalmazta a harcparancs feladatait.

A harmadik fontos információ: hiába készül a harcparancs szűk körben. A gépelést és a sokszorosítást is sorkatonák végezték, hadműveleti tiszt felügyelete alatt. Igaz: beavatottak voltak, becsületességük és felelősségük vitathatatlan volt. Na meg az elhárítás figyelő tekintete.

MAGYAR NÉPHADSEREG „XC” sorozat

8. gépkocsizó lövész hadosztály parancsnokság:

Szám: 00166

A 8. gépkocsizó lövész hadosztályparancsnok együttműködésre vonatkozó utasításai:

Harcálláspont: Isaszeg Észak 2 km. Térkép: 1:200 000

1968. 07. 29. 12. 00

A „DUNA” gyakorlat végrehajtásával kapcsolatban az együttműködés és a harc mindenoldalú biztosítására, megszervezésére és állandó fenntartására az alábbiakban intézkedem:

I.: A megindulási terepszakasz elfoglalásának rendje:

1. A csapatok a megindulási terepszakaszra történő előrevonást a „3939” jelre hajtják végre.

2. Az első lépcsős ezredek a harcoló lépcsőktől meghatározott távolságon hagyják vissza a hadtáp lépcsőiket, csak az egészségügyi biztosító részlegeket zárkóztassák fel az első lépcsőhöz. A 2. sz. menetvonalon a harcoló első lépcsők mögött először az alárendelt csapatok HTP lépcsői, majd a Ho. HTP kerül előrevonásra a harcoló lépcső előrevonásának megfelelően.

Az összpontosítási körletben a megindulási pontokra történő besorolást a csapatok feszesen szervezzék meg, gondoskodjanak az előrevonási útvonalak szemrevételezéséről és a mindenoldalú biztosítás rendszabályainak figyelembe tartásával. Különös gondot fordítsanak a határ rejtett megközelítésére és a határőrséggel való kapcsolat felvételére.

II. Határátlépés:

A megindulási /ellenőrzési/ pontok terepszakaszáról a csapatok a „7171” vétele után induljanak meg, és a külön meghatározott „CS” időpontban pontosan és egyszerre lépják át az államhatárt. Amennyiben a határon ellenállás lesz, úgy ezt menet közben le kell küzdeni, és minden menetvonalon biztosítani kell az első lépcső gyors előrejutását a meghatározott objektumokhoz. A határon a 2. sz. menetvonalon a hadosztály felderítő csoportjai, a 2. és 3. sz. menetvonalon a 14., ill. 63. gk. e. fcs. haladjon át először, majd az első lépcsők harcfelderítő járőrökkel és elővéd zászlóaljakkal kövessék őket.

III. a meghatározott körletek és objektumok birtokbavétele:

1. A csapatok készüljenek fel a menetvonal minden szakaszán különböző akadályok /természetes és műszaki/ elhárítására és ellenállás leküzdésére, ennek érdekében a felderítést és a fedező biztosítást különös gonddal és előrelátással szervezzék meg elsősorban a szárnyakon, a szomszédokkal szorosan együttműködve az alkalmazási irányba eső nagyobb helyőrségek és egyéb objektumokban elhelyezkedő erők harcba történő bekapcsolódásának megakadályozása céljából.

2. Az egyes objektumok birtokbavételénél alapvetően három módszert alkalmazzanak:

a.) Abban az esetben, ha az illető objektum parancsnoka a felszólításra minden feltétel nélkül hajlandó az együttműködésre, akkor a feladatot vele szoros együttműködésben, de fokozott ellenőrzés és megfelelő biztosítás mellett kell végrehajtani.

b.) Amennyiben az adott objektum parancsnoka semleges magatartást tanúsít, határozott fellépéssel kényszeríteni kell az objektum átadására, az őrség, az állomány teljes lefegyverzésére. A parancsnokokat, tiszteket és tiszthelyetteseket össze kell gyűjteni, és őrzésükről gondoskodni kell, míg a személyi állományt a laktanyából szabadsággolni kell, további parancsig.

c.) Az esetleg fegyveres ellenállást tanúsító személyeket le kell fegyverezni, ill. meg kell semmisíteni, az ellenállókat foglyul kell ejteni, és hátra kell szállítani, a megfelelő biztosítás megszervezése mellett, a HTP. körletbe.

Tűzmegnyitás csak abban az esetben történhet, ha az ellenállás során az objektum részéről tűzkiváltás történt, és csak a tűzmegszüntetésig folytathatják!

Egy adott objektumhoz való kiérkezés után a kapcsolatot mindenekelőtt a párt- és állami vezetőkkel /párttitkár, nemzeti bizottság elnöke stb./ kell felvenni, közölve az odaérkezők célját és a tevékenység várható módját.

A megyei és járási vezetőkkel történt tárgyalás és a követelmények gyakorlati érvényesítése után biztosítani kell a helyőrségben a rend és a normális élet feltételeit és a közellátást, a munka zavartalanságát, a kijárási és gyülekezési tilalom bevezetése mellett. A velünk együttműködésre hajlandó munkás milíciákat elsősorban a belső rend biztosítására és a karhatalmi feladatok ellátására vegyék igénybe. Ennek során biztosítsák állandó jelleggel a járőrszolgálat ellátását. A lakott területek elfoglalását elsősorban biztosító erők /: Fcs. harcfelderítő járőr, EVÉD./ alkalmazásával hajtsák végre, és csak nagy erejű ellenállás esetén kerüljön sor a főerők, valamint a második lépcsők és a tartalékok alkalmazására.

Az egyes objektumok elfoglalása során a szomszédokkal való megbízható és szoros kapcsolat fenntartása és az állandó kölcsönös tájékoztatás biztosítása céljából jelöljenek ki találkozási pontokat és időpontokat.

IV. Vezetés:

1.) a parancsnokok különös figyelmet fordítsanak a híradó eszközök megbízhatóságára, a parancsnoki állomány és a rádió-távbeszélő kezelők pontos kioktatására és begyakoroltatására az egyes mozzanatokban és időpontokban alkalmazott jelzések, jelszavak és az emü.-i jelzések megbízható ismeretére, az elrendelés és az alkalmazás módjára, a vezetési és az összeköttetés sajátosságaira. Ennek érdekében 1968. 07. 29-én a rádióállomások bekapcsolása nélkül – tartsanak gyakorló foglalkozásokat a híradó eszközökön.

2.) Az előrevonás és határátlépés vezetésére a hadosztály operatív csoport /:előretolt harcálláspont:/ előretelepül NÓDRÁDKÖVESD D-i kijáratához, a vezetési pont áttelepítésének iránya: HOKOVCE – RADOK – KÁLN – VRÁBLE – NITRA.

A helyiségekbe a vezetési pontok csak azok megbízható elfoglalása után települhetnek be. A támogató légierő operatív csoportjai közvetlenül a vezetési pontokon települjenek.

3.) a harc dinamikájában a jelentéseket rádión 20 percenként, összefoglaló jelentéseket 3 óránként, a napi összefoglaló jelentést a 18.00-i helyzetnek megfelelően 20.00-ra terjesszék fel.

Melléklet: „Az együttműködési jelek és jelzések” táblázata

Lakatos Béla vörgy. s. k.
HOPK.

Készült: 8 pld-ban

Egy pld. 3 lap

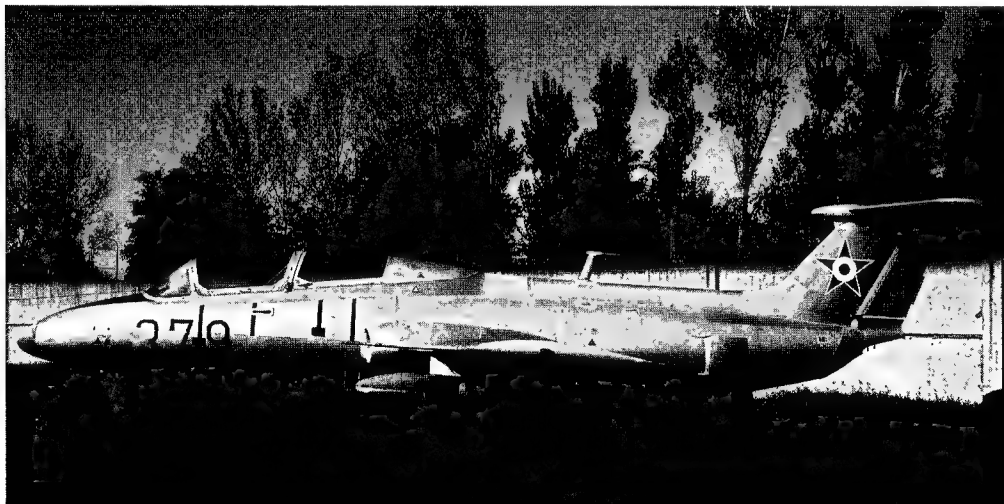
Készítette: Naményi Pál alez.

Gépelte: Szabó László honv.

Sfsz.: 31.

Sokszorosítási szám: 00168

Hát, kérem, így kell egy hadosztályt irányítani. Ebben benne volt mindaz az erő, melyet a 11 ezer ember tankokkal, harcjárművekkel, lövegekkel és gépjárművekkel, valamint több száz tonna lőszerrel jelentett. Mégis humánus volt: megtiltotta a fegyveres harc elkezdését. Most mégis igaz: *az úgy kezdődött, hogy visszalöttünk*. De nem kellett visszalőni. Az esetleges harctevékenység légi biztosítási és támogatási feladatainak teljesítésére 29-én reggelre felkészült egy vadász és felderítő repülőszázad.

L-29 Delfin elderítő repülő (24)

MIG 21 vadászgép (25)

Megakadt a gőzhenger

A politikai események – az 1968. július 29-i ágcsernyői és augusztus 2-i pozsonyi utolsó politikai rendezési kísérletek – következményeként *a hadosztály három hét nem várt lélegzétvételnél szünethez jutott.*

Grassl Tibor politikai tiszt visszaemlékezése.⁷²

Írásos felhatalmazással össze kellett gyűjteni a többi alakulattól a rádiókat, televíziókat és mindenféle kulturális eszközt, és azt kiszállítani a körletbe a csapatoknak. Az összpontosítási körletben (ÖPK) nagy gondot fordítottunk a kultúrára, a tábor csinosítására, dekorálására. Volt mozi, színpad, vendégművészek. De a Zala feladatról a rádióban, televízióban, újságokban semmi nem jelent meg.

Hogy Csehszlovákia menetből történő lerohanásának megakadályozása milyen politikai törekvésnek vagy emberi szándéknak tudható be, nem ismert. Véleményem szerint a felsorakozott katonai erőt a csehszlovák politikai vezetésnek mindenképp látni kellett. Annak szándékáról kétségeik nem lehettek. Mégsem adták be a derekukat. Nem engedtek. Kírtartottak nézeteik mellett. Hítek benne. Utólag igazoltnak látszik, hiszen hivatalosan nem adta a nevét a „behívólevélhez” senki. Az elhíresült kádári megjegyzés Dubcseknek, miszerint „*maguk nem tudják, kivel állnak szemben*” szintén falra hányt borsónak bizonyult.⁷³

A harcparancs és az együttműködési utasítás kiadásával azonban a vezetés, és az alárendelt alakulatok vezetése tisztában volt azzal, hogy a bevonulás el van döntve. Ennek tudatában tervezték meg az elkövetkezendő időszak kiképzési, összekovácsolási gyakorlatait. Az életük múltott rajta. Nem bízták a véletlenre. Ezt az időt nagyon kemény és céltudatos kiképzéssel a tartalékosok felkészítésére, lögyakorlataira és a civil életből bevonultatott gépjárművek technikai állapotának rendbetételére használták fel. Így vált a hadosztály valóban összekovácsolt, ütőképes magasabb egységgé.

Kádár és Dubcsek (26)

⁷² Tánccalfesztivál után 1968.

⁷³ A kijelentés Kádár Jánostól 1968. augusztus 17-én, az utolsó találkozón hangzott el Révkomáromban.

Mindeközben a szovjet katonai gépezet – függetlenül a SUMAVA gyakorlatozást vett katonai erőktől – semmit nem bízott a véletlenre. Az elrettentő erő felsorakozott.

Szemléltesse ezt ismét Majorov tábornok:⁷⁴

1968. augusztus 11.

Majorov altábornagyot a többi szovjet katonai vezetővel együtt Grecsko marsall honvédelmi miniszterhez rendelték a végső eligazításra és jelentéstételre.

Várakozás közben Majorov rendezte „gondolatait”.

„Most mindjárt megkezdődik a visszaszámlálás. Két hadosztály állomásozik az Uzsoiki és a Vereckei-hágónál, a Kárpátok nyugati lejtőinek erdőiben: a 31-es harcokosi hadosztály és a 128-as gépkocsizó lövészadosztály. A 31-es a térkép-parancs szerint Trencsén–Olmutz irányában, azaz a Szlovákián és Morvaországon keresztül vezető északi útvonalon lép akcióba, a 128-as pedig a Kassa–Besztercebánya–Pozsony irányába Szlovákiát átszelő útvonalon halad. A két egység parancsnokai, Jurkov és Krivda vezérőrnagyok, a legbonyolultabb feladatokat is képesek végrehajtani.

A vezérkar csapatokat összpontosított a hágóktól keletre, tehát a Kárpátok lábánál: a 15. harcokosi hadosztályt a belorusz katonai körzetből pontosan a „tarkójába” telepítette a 31. harcokosi hadosztályt. Balról a 128-as hadosztályhoz *(amely a magyar 8. gk. lövész hadosztály jobb oldali szomszédja)* csatlakozva telepítették a 30-as gépkocsizó lövészadosztályt, ugyancsak a belorusz katonai körzetből. A vezérkar elgondolása szerint ez a két hadosztály képezi a 38. hadsereg második hadművelleti vonalát. A harmadik vonalban, már Galíciában, de még ugyancsak a Kárpátokban áll a 48. gépkocsizó lövészadosztály az odesszai katonai körzetből. A térkép-parancs szerint még csatlakozni fog a 24. vasúti lövészadosztály, amely jelenleg még Lengyelországban, Moravska-Ostrava vonalától északra állomásozik. A bevonulást megindító jelre a hadsereghez csatolják továbbá a 254. gépkocsizó lövészadosztályt a magyarországi Déli Hadseregcsoportból, valamint a Bulgáriában állomásozó 12. gépkocsizó lövészezredet.

Igy kb. 75–80 ezres összlétszámú csoportosítás volt a parancsnokságom alatt. A fegyverzet pedig 1600–1650 harcokosi és 500–600 gyalogsági harci gép, 6 ezer különféle páncélozott szállítójármű, több tízezer tüzérségi fegyver, légvédelmi rakéta felszerelés, és több ezer különféle szállítójármű. Ez az óriási arzenál ott állt álcázva, teljes készenlétségben, bármilyen feladat végrehajtására készen, amire a parancs bármikor, minden előzetes értesítés nélkül megérkezhetett.”⁷⁵

A miniszter a jelentést meghallgatva egy kérdést tett fel: a Varsói Szerződés csapatainak bevonulása esetén tanúsít-e ellenállást a Csehszlovák Néphadsereg. A válaszból kiderült, hogy szervezett ellenállást nem fog tanúsítani. A hadsereg demoralizált. Összecsapások előfordulhatnak provokátorokkal, fanatikusokkal, nyugatról átdobott katonákkal.

A honvédelmi miniszter ezután különösebb eligazítás nélkül átküldte a hadseregarancsnokot L. I. Brezsnyevhez. Minden bizonnyal ez egy előre megbeszélte folyamat volt. A főtitkár fontosnak tartotta a parancsnok (más parancsnokok) személyes meghallgatását. Ez nyilván a katona személyes motivációját is jelenthette, de jelenthette az ügy fontosságát, valamint azokat a félelmeket is, amivel egy katonai kudarc járhatott.

Brezsnyev Szuszlov jelenlétében fogadta Majorov altábornagyot. Szuszlov homályos célzást tett a tábornok kulák származású apjának kivégzésére, nyilván a félelemkeltés vagy a presszió szándékával. *(Hát ennyit az elvtársi bizalomról egy hadjárat megindítása előtt. JP)*

Brezsnyev azt tudakolta, milyennek látja a csehszlovák hadsereg harci készenlétét.

Majorov válasza: „a hadsereg már jó két éve nem a dolgát teszi. A harcterekeket, a kiképzőterekeket, lőterekeket már nem is csak a gaz nőtte be, hanem valóságos erdők kerekedtek rajtuk. A személyi állomány csaknem 30–40 százaléka napokra önkényesen eltávozik a laktanyákból. A fegyvereket, gépeket senki nem tartja karban. Az ezredek és hadosztályok csak korlátozottan harcképesek. *(Itt egy fikciót vázol fel.)* Két hónap és a Csehszlovák Néphadsereg teljesen szét lesz zúlesztve. Hamarosan megérhetjük, hogy Csap, Munkács és Ungvár alatt bevetik a NATO 82. és 101. légi deszant egységeit, Csehországon és Szlovákián nagy sebességgel átkelve csatlakozik hozzájuk az USA 5. és 7. hadteste, az NSZK 1. és 2. hadteste. Tudjuk jól: a NATO-hadtestek hadműveleteinek megindulását szeptember elejére tervezik. És a légi deszant bevetése előtti éjszaka megalakul a csehszlovák báborkormány, bejelenti az ország semlegességét, a Varsói Szerződésből való kilépését, segítségért fordul a NATO-hoz, hogy védje meg az országot a szovjet inváziótól. És akkor Csehszlovákia elvész. Vagy kitör a nagy háború.”⁷⁶

Hogy a NATO-nak voltak-e szeptemberre tervezett inváziós hadműveletei Csehszlovákiába, erről hírszerzési és felderítési adatokat nem találtam, de Lemnitzer tábornok feljegyzései alapján ez szinte lehetetlen. A fentebb említett kronologikus hír szerint viszont a nyugatnémetek a csehszlovák helyzetre való tekintettel a cseh határ mellől északra helyezték át a szeptemberre tervezett „Fekete Oroszlán” fedőnevű hadgyakorlatukat.

Az invázió megkezdésekor tett reakciók és a magyar felderítési adatok fényében azonban a NATO támadás veszélye valószínűtlen. Nem kizárt, hogy mindez a szovjetek belső dezinformációja volt a katonai beavatkozásuk indoklására. A fentebb tapasztalható szovjet mentalitás és nagy ívű gondolatok helyett egészen más problémákkal volt elfoglalva Lakatos vezérőrnagy, a magyar 8. gépkocsizó lövészadosztály parancsnoka.

Mivel a szovjetektől csak nagybani elgondolást kapott a feladatról, abban is több pontatlanságot fedezett fel. A harcászati szabályzók pontosan leírják, hogy egy hadjáratot hogyan kell megszervezni. Ebbe beletartozik a hadszíntér felderítése. A hadszíntér a megszállás körzete. A rendelkezésre álló adatok elégtelenek és pontatlanok voltak. Lakatos tábornok úgy döntött, hogy elrendeli a felderítést. De ez nem volt olyan egyszerű.

74 Beszélő 2003.

75 Hasonlítsuk össze ezzel a „csökkentett” létszámú magyar 8. gépkocsizó lövészadosztályt, amit vonakodva felajánlott a magyar politikai vezetés, melynek kiállítása és fenntartása végül is igénybe vette az egész Magyar Néphadsereget, és majdnem megrokkantotta az ország gazdaságát.

76 Beszélő 2003.

A hadszíntér felderítése

Egy hadjárat megtervezésének elengedhetetlen része a hadszíntér felderítése. Nem gondoltam arra, hogy tudományosan kifejem, hogy ez mit jelent. Egyszerű szavakkal leírva a tervezett katonai tevékenység irányának, területének mindenoldalú felderítése, de leginkább a meglévő adataink pontosítása. Ebbe beletartozik a földrajzi viszonyok, közlekedési infrastruktúrák, a lakosság helyzete, összetétele (leginkább arra figyelve, hogyan viszonyul a várható katonai tevékenységhez), a katonai tevékenységet segítő és gátló tényezők felderítése és az információk aktualizálása. *(Lásd fentebb, hogy minderre felkészítették a saját titkosszolgálatukat. JP)*

A csehszlovákiai megszállás tervezése kapcsán kiderült, hogy vannak hiányosságok és problémák. Nem is elhanyagolhatóak. Már én is majdnem elhanyagoltam, illetve elnagyoltam volna a kérdést, amikor egy könyvbemutatón találkoztam egy nyugdíjas katonával. Meghallva, hogy Csehszlovákiáról beszélünk, közbeszólt, ahogy régi ismerősközhöz illik. Mit tudtok ti arról? Hiszen még gyerekek voltatok! (Ami igaz, de nem tartozott a tárgyhoz.) Zaklató kérdésemre azt válaszolta, hogy ő ott volt, de az olyan titkos, hogy még most sem lehet beszélni róla. Meg hát aláírta a „piros csikost”, rá, míg él, vonatkozik. Majd faképnél hagyott. A „piros csikos” egy titoktartási formanyomtatvány volt. Azok a különleges felderítő alakulatok sorkatonái írták alá leszereléskor, akik a felderítéssel, rádiófelderítéssel, rejtjelezéssel kapcsolatos speciális beosztásokban töltötték katonaidejüket. Majd több hasonló találkozó, hangulatától függően, csepegtetett némi információt. Olyan felderítő alakulatnál volt, ahonnan a hadjárat megindítása előtt kiküldték őket civil ruhában szlovák területre. Mivel ő erdész volt, vonaton kiutazott Szlovákiába, és mint turista, az erdőt járta egy térképpel. Rajzolgatott, méregetett, pontosított.

Szerettem volna hiteles szemtanút találni. Régi katonaismerőseim révén eljutottam egy – ma már – szépkorú, nyugállományú tábornokhoz, aki 1968-ban a szovjetek mellé rendelt magyar katonai törzs tagja volt. Hadművelési tiszt Szűcs Ferenc vezérőrnagy mellett. Kérdésemre, hogy volt-e hadszíntér-felderítés akár a mozgósítás előtt, vagy utána, illetve küldtek-e ki felderítőket civil ruhában, azonnal válaszolt: szerinte ezek még mindig szigorúan titkosak. Jobb, ha erről nem írok semmit. Közöltem vele, hogy a hadjáratról megjelent forráskiadványok és könyvek írnak arról, hogy volt felderítés. Azonnal jött a válasz: azok hazudnak. Utólag azt írnak, amit akarnak. A könyv írója⁷⁷ meg ott sem volt, hogy mer bármit is írni róla?! Ettől kicsit megijedtem. Mit akarok én, erről írni, mikor 1968-ban még csak 14 éves voltam.

Tovább próbálkoztam: Lakatos Béla vezérőrnagy, a 8. gépkocsizó lövészadosztály parancsnoka – a hadművelési napló szerint – kért felderítést, amit nem engedélyeztek. Majd saját szakállára cselekedett. Megint azonnal jött a válasz: a Lakatos azt ír, amit akar. Fogalma sem volt arról, hogy hol van. Nyilván a saját fontosságát akarta hangsúlyozni. Végezetül kaptam egy jó tanácsot. Nagyon gondoljam meg, mit írok, mert aki nem volt ott, az nem tudja az igazat. Ez egy tisztességes tanács. *Ilyenkor mindig eszembe jut a Gyula, aki a riporternek – cvetterben, svájcisapkában – huncut mosollyal a szája szegletében azt mondja: nem volt ott semmi.*

De térjünk vissza a forráskiadványokhoz!

A mozgósítás elrendelésekor a hadosztályparancsnok – a parancsnoki munka rendje szerint – utasította a hadművelési törzset a kapott harcfeladat részletes kidolgozására. A kidolgozásba már augusztus elején bevonták az ezred- és osztdályparancsnokokat, önálló zászlóaljparancsnokokat. Mindenki a saját alakulatának terveit dolgozta ki. A Déli Hadseregcsoporthoz parancsnokságtól nagy vonalakban megkapták a hadosztály feladatát, a kijelölt menetvonalakat, a megalakítandó helyőrségeket, határidőket. Tájékoztatást kaptak a Csehszlovák Néphadsereg várható tevékenységéről (feltételezett ellenállásáról). Ez komoly problémát okozott, mivel a szovjetektől kapott adatok rendkívül pontatlanok, hiányosak voltak.

De hát hogyan lettek volna hiányosak! Egy szövetségi rendszerbe – a Varsói Szerződésbe – tartoztak. Nem folytattak egymás ellen olyan felderítést, mint a nyugati ellenség a NATO-val szemben. Csak hát az egyik szövetséges váratlanul célpont lett. Meg hát a hadjárat az hadjárat. A megszállás az megszállás. Annak szabályai vannak. Ismerni kell az „ellenség” csapatainak az elhelyezkedését, erejét, fegyverzetét, laktanyáinak és löszerraktárainak a bázisait. *(Itt emlékeztetni szeretnék majd a bevonulás és a megszállás eseményeire: miszerint a Lévára bevonuló csapatok a város ellenkező oldalán keresték a laktanyát. Szeptember hónapban pedig több lösz- és fegyverraktárt derítettek fel. JP)*

A katonák számára nyilvánvaló volt, hogy a hadjárat irányát, a megszállás körletét fel kellett deríteni. Kézenfekvő volt, hogy a terepet legjobban a határőrök ismerik. Kérték, hogy a határ menti térséget, 30–40 kilométeres mélységig derítsék fel, pontosítsák az adatokat. Ezt azonban a *Pártközpont* nem engedélyezte. Azzal indokolták, hogy a határőröket a túloldalon jól ismerték, ezért a mozgásuk gyanút kelthetne. Hozzájárultak viszont a határszakaszok magyar oldalról történő megfigyeléséhez. Ez azonban nem hadszíntér-felderítés.

A vezérkar főnöke helyére tette a hiányosságot. Intézkedett arra, hogy magyar tisztek menjenek ki Szlovákia területére, és a 8. gépkocsizó lövészadosztály sávjában, annak megszállási zónájában hajtsanak végre mélységi felderítést. A tisztek – civil ruhában, turistának, látogatónak álcázva – személygépkocsikon, vonaton végigjárták a meghatározott útvonalakat. Jelentették, hogy semmi jelét nem észlelték nyugtalanságnak, katonai készülődésnek, mozgásnak, vagy ellenforradalmi lázadásra történő készülődésnek.

Sem a határőrök, sem a kint járt felderítők által jelentett információkat nem osztották meg a szovjetekkel. Valószínű, hogy a szovjetek mellett dolgozó magyar összekötő csoporttal sem. Ezért nem volt „képben” a felderítő hadművelési tiszt minden részlettel. Amit nem tudott, arról nem beszélhetett. Jobbnak látta a „titkosság” lila ködjével palástolni ebbéli hiányosságát.

De nem emlékezhetett mindenre. Az általa a felderítő csapatok tevékenységéről 1969. április 26-án készített (00610/1969. számú, titkosítás alól 1996. 12. 18-án feloldott) összefoglaló jelentésben jelenti:

„A 'ZALA'-hoz hasonló feladat végrehajtása megköveteli a Magyar Néphadsereg csapatai részére meghatározott körlet előzetes tanulmányozását, esetleg felderítését, a fegyveres erők diszlokációja, a hadszíntéri objektumok, menetvonalak, postai távbeszélő vonalak, postai objektumok és műsorszóró rádióállomások, TV-adók stb. vonatkozásában. Ennek végrehajtása nem a 2. Csoportfőnökség feladata. Célszerűnek látszik, ha az illetékes Honvédelmi Minisztérium és a vezérkar szervei a baráti hadseregekkel fenntartott kapcsolatok útján szerzik be az ilyen adatokat...”

Teljesen szakszerű: minden szövetségesünkötől kérjünk – és magunkról is adjunk – a hadszíntér-felderítés szabályai szerinti adatokat, hátha egyszer megszállunk benneteket. Vagy ők minket.

Kaptak azonban másféle információt. A vezérkari főnök parancsára megszervezték a terület rádiófelderítését. A felderítő csoportfőnök naponta kétszer összefoglaló jelentést terjesztett fel az összekötő operatív csoportnak. Ezek a jelentések már tartalmazták a határőrségtől kapott megfigyelések összefoglalóját is. Így esett, hogy a szovjetek kérték a magyar felderítés segítségét a határ menti területek megfigyelésében. A részleteket azonban jól titkolják. A hadosztályparancsnok és a balassagyarmati határőrkerület parancsnoka 1968. július 28-án Isaszegen megállapodott az együttműködésről. Ennek megfelelően a hadosztály törzsfőnöke és felderítő főnöke a kerületparancsnokságon kidolgozta a részleteket. A határőrséggel a kapcsolatot K. J. őrnagy tartotta. 1968. 07. 30-án Balassagyarmaton pontosítva lettek az alábbi kérdések:

- hol, milyen erőben, milyen tűzfegyverekkel rendelkeznek a csehszlovák határőr szervek;
- hol, milyen átkelési lehetőségek állnak rendelkezésünkre;
- hol, mikor, milyen erőben tudnak nekünk segítséget nyújtani a saját határőr szerveink;
- tájékoztatást adnak közvetlen a határon, a határ közelében (1-3 km-ig) beálló mindenféle változásról;
- alkalmazás előtt bevezetik a saját felderítő szerveinket a határ közelében;
- nagyobb mélységből (20-25 km) adatokat szolgáltatnak;
- a lehetőségekhez képest a csehszlovák erők tevékenységéről, védelmére előkészített terepszakaszokról, robbantásra előkészített hidakról, egyéb tereptárgyakról stb.
- a határ átlépésének végrehajtásakor vezetik a VFCS-okat (vegyes felderítő csoportok) a határig;
- lefegyverzik az adott helyen a csehszlovák határőrséget;
- biztosítják a hidakat, a távbeszélő hálózatot, és meggátolják, hogy a csehszlovákok a hátszágba jelenteni tudjanak.

Felderítők „figyelőben” (27)

Minderről a fentebb említett hadműveleti tisztnek is tudomása volt, hiszen olvasta a hadosztály felderítő főnök összefoglaló jelentését. A baj csak az, hogy 1969-ben ezt szó szerint lemásolta, és a sajátjaként továbbította a vezérkarhoz. (Kollégái szerint az egész pályafutása másolásból állt.)

A határőrök folyamatosan tájékoztatják a hadosztályt a csehszlovák fegyveres erők helyzetéről, tevékenységéről. Azonnal tájékoztatnak arról, hogy ha a csehszlovák néphadsereg védelmi terepszakaszokat épít ki, és robbantásra készít elő hidakat és egyéb műtárgyakat.

Rögzítették a határra történő felvezetés rendjét és a határbiztosítást, valamint a csehszlovák határátkelőkön szolgálatot teljesítők lefegyverzését. Kidolgozták a csehszlovák határőrök ellenállása esetére az erőszakos-fegyveres határátlépést.

A „Bodrog” fedőnevű hadműveleti napló – A Határőrség részvétele Csehszlovákia 1968-as megszállásában⁷⁸

Amikor a katonai tervezés elérte azt a fázist, hogy a feladatok meghaladták a hadsereg kereteit, lehetőségeit és szabályait, kiléptek a megszokott katonai forgatókönyvből. A kialakult helyzetről tájékoztatták a belügyminisztert. A tájékoztatás tartalmazta az állambiztonság, a rendőrség és a határőrség feladatait a katonai tevékenység biztosítására. Mint a honvédségnél, úgy a határőrségnél is különböző „borítékok” tartalmazták a rendkívüli esetek feladatait.

Megkezdődött a „Bodrog” fedőnevű akció anyagának összeállítása. Azonnal összekötő tiszteket vezényeltek az MN vezérkarhoz. A Határőrkerületek (végrehajtó szerv, határőr magasabb egység.) felé kiadták a szükséges parancsokat.

A forgalomellenőrző pontokon (FEP) azonnal beszüntették a csehszlovák állampolgárok kiléptetését, azokat visszairányították. Ha eddig nem, ebből a csehszlovák hatóságok, na meg a világ azonnal érzékelhette, hogy valami szokatlan dolog történik.

Megerősített szolgálatot (MESZ) rendeltek el, amely azonnali intézkedéseket, kiemelt irányokban erő- és eszközkoncentrációt jelentett. A 4. kerületnél (valamint a többi kerületnél is) állandó készenlétbe helyezték a tisztes iskolát. Az 5. kerület megszüntette a Dunán közlekedő csehszlovák hajók kiléptetését. Ferihegyen nem engedik felszállni a Csehszlovákiaiba induló repülőgépeket. (Ennél egyértelműbben fel sem hívhatták volna a csehszlovákok figyelmét arra, hogy valami szokatlan akció készül.) A győri önálló zászlóaljparancsnokot utasítják, hogy szovjetkérésre – munkatérképpel – jelentkezzen a komáromi szovjet laktanyában, Mamajlov vezérőrnagynál.

A fő feladat a balassagyarmati 9. kerületre hárult. Nekik kellett biztosítani a gyakorlat néven folyó szovjet és magyar katonai alakulatok zavartalan ki- és beléptetését a magyar-csehszlovák határon. (Már ez is szokatlan parancs volt, mert az addigi gyakorlat az volt, hogy a szövetséges határon a két ország határőrségének közreműködésével zajlott a ki- és beléptetés. Erre kétoldali szabályok voltak.)

⁷⁸ MOL. XIX-B-10 HOP 1968 évi iratok 9. doboz és a Bodrog hadműveleti napló alapján. Sallai János absztraktja. 2013.

A kerület működési területén határővezet létesítését rendelték el. Az övezetbe külföldi állampolgárok nem léphettek be. A szabadságolást, eltávoztatást és az értekezleteket felfüggesztették. A határforgalmat megszüntették, a határőr őrsöket megerősítették.

Az északi határszakaszon létrehozott határővezettel megszigorították a külföldiek és illetéktelenek mozgását. Ezzel biztosították a szovjet és magyar csapatok mozgását, és egyúttal álcázni tudták a hadműveleteket.

A balassagyarmati kerületparancsnok elment Isaszegre a 8. gépkocsizó lövészadosztály parancsnokságára az együttműködést megbeszélni. Erről tájékoztatta a helyetteseit. Másnap a kerülethez bevonultak a megerősítő törzstisztek és csapaterők.

Izgalmasak a hadműveleti napló 1968. július 30-i bejegyzései:

- A csehszlovák határőrség felfüggesztette a jugoszláv állampolgárok beléptetését az országba.

- Szlovák oldalon élénkült a repülőgépek mozgása.

- A balassagyarmati kerületparancsnokságra érkezett két csehszlovák tiszt, és tájékoztatta a parancsnokot arról, hogy a zólyomi repülőtéren milyen erők vannak. Közölték, nem egységes a hangulat. Nem tetszik nekik a VSZ tevékenysége. Szerintük sok NSZK állampolgár tartózkodik Karlovy Varyban.

- A csehszlovák járőr érdeklődött a magyar járőrnél, vannak-e orosz csapatok a közelben.

- Egy pozsonyi felderítő találkozót kért magyar kollégájától, hogy sok nyugati turista megy be az országba. Nagy a határsértők száma. A belügyi állomány zilált. A járási operatív szerveket megszüntették. A határőr őrsöket megerősítették. Az emberek nagy felvásárlásba kezdtek. *(Mindezek az információk azt jelzik, hogy a csehszlovákok számolnak a megszállással. Egy felkészült hírszerző vagy kém számára ezek az apró információk azt jelentik, hogy az általánostól, a megszokott napi tevékenységtől eltérő, elemeiben konspirált tevékenység folyik. Mindezt jelenteni kell, új utasításokat kell kérni. Vajon voltak-e ezen a szinten kémek és hírszerzők? JP)*

- A kerületparancsnok tisztí figyelő szolgálatot szervezett. Feladata volt a határszakasz bizonyos mélységének felderítése. A járőr a túloldalon nagyszámú tehergépkocsi mozgását észlelte. A csendőrlaktanyákat erősen kivilágították.

1968. július 31-én az alábbi fontos bejegyzések születtek:

- A közös FEP-ek csehszlovák telefonjait tilos használni. Utasítások és jelentések csak futár útján történnek. Ezekről, a helyekről az állambiztonsági okmányokat észrevétlenül magyar területre kell szállítani. (Ezek a tiltólisták az országba be nem engedhető személyeket tartalmazták. A határfigyeltetettek névjegyzéke – az ő beutazásukat jelenteni kellett.)

- A tiszt járőr csehszlovák figyelést észlelt.

1968. augusztus 2-án fontos információt jelentenek:

- A csehszlovákok tájékoztatják a magyar felet, hogy a Magyarországról érkező állampolgáraiknak jelentkezni kell a csendőrségen, ahol kihallgatják őket arról, mit láttak Magyarországon. Pl. katonai mozgás, összevonás.

- Egy útlevélező jelenti, hogy Érsekújváron katonai oszlopok mozognak.

1968. augusztus 3-án a naplóban szüksézávan rögzítik:

- Az Ipoly folyón vegyes ruhás személyek horgásznak, majd erősen figyelnek. Szabályos időközönként váltják egymást.

- A túloldalon, eddig szokatlanul, a csehszlovák járőrt gépkocsival ellenőrzik.

A hadműveleti naplót innentől augusztus 20-ig nem vezették. Mint ismeretes, Csehszlovákia lerochanása „menetből” nem sikerült. Szaknyelven szólva a terv dekonspirálódott. A csehszlovák lakosság nyugtalan. A járőröktől arról érdeklődtek, hogy vannak-e a túloldalon szovjet csapatok. A magyar határőrök is nyugtalanok. A hangulatjelentésből kitűnt, arról érdeklődnek, hogy miért szükséges a magyar csapatok összevonása a határon. Beavatkoz-nak-e, ha szükséges?

A balassagyarmati kerületparancsnok a kapott parancsnak megfelelően megszervezte az együttműködést a 8. gépkocsizó lövészadosztály kijelölt törzsével, melyet a hadosztály felderítő főnök helyettese vezetett.

A magyar katonaság az összpontosítási körletben várta a további parancsot, és közben kiképzést folytatott. Mivel ekkor a hadosztályparancsnok már kihirdette harcparancsát, a katonák körében ismert volt a megszállás ténye. A határőrök viszont nem tudtak a harcparancs kiadásáról. Igaz, rájuk ez nem is vonatkozott. Mivel az eredeti szándék – Csehszlovákia megszállása – megtorpant, a hadosztályparancsnok a kötelező harcászati elveknek megfelelően elrendelte a hadszíntér felderítést. Ez azonban nem volt egyszerű. Kényes volt a politikai helyzet, másfelől mégiscsak egy „testvéri” szocialista országról volt szó. Na de hát az „ellenforradalom” az mégis más. A politikai neveltetés nem hagyott kétséget afelől, hogy azt le kell verni. Már ha van.

A hadszíntér-felderítést a pártközpont kategorikusan megtiltotta. Más megoldást kellett találni. Kerestek. (Ma ezt „B” tervnek hívják.) Ebben kiváló partner volt a határőrség. Nekik meg munkaköri kötelességük volt a felderítés. Hogy kicsit „beljebb” mentek, azt elhallgatták.

Az érintett határőr kerületparancsnokokat 1968. augusztus 19-én berendelték az országos parancsnokságra, eligazításra. A feladatokat másnap futárok útján pontosították. 1968. augusztus 20-án déli 12 órakor a katonai műveletek feladatait tartalmazó „Rába” és „Vadvirág” fedőnevű borítékokat felbontották. (A Belügyminiszter 0020/1968. számú parancsa és a 011/1968. sz. utasítása értelmében.) Ebből kiderült, hogy a CS időpontja: 24.00. Ekkor kellett a csapatok határátlépését biztosítani. Előtte 23.45-kor a csehszlovák határátlelőket, csendőrlaktanyákat el kellett foglalni, az állományt le kellett fegyverezni, ellenállás esetén őrizetbe kellett venni őket. Ez a Bodrog hadműveleti napló szerint általában simán ment. Volt pár órs, ahol a személyzet szovjetellenes kijelentései miatt a fegyvereket később sem adták vissza. Ugyancsak a napló hangulatjelentése szerint, az állomány nagy része megelégedéssel fogadta a bevonulást és a rendcsinálást. Visszaemlékezésekből ismert, hogy a közös fenntartású FEP-en a magyarokat majdnem jobban megviselte a csehszlovák bajtársaik lefogása, lefegyverzése, mint a sértetteket. Ez a trauma, a bizalmatlanság évekig tartott. Több csehszlovák határőr és csendőr – tiltakozó levélben – visszaküldte a korábban kapott magyar kitüntetéseit. Pár nap elteltével aztán a határőröket visszavonták magyar területre. A csapatok átvonulása után a határforgalmat is megnyitották, és megszüntették a megerősített szolgálatot. A bevonulás hírére az osztrákok a határon megerősítették a szolgálatot, felkészültek a menekültek fogadására. A jugoszláv és a román határon riadókészültséget rendeltek el.

1968. augusztus 22-én megszüntették a határővezetést, és a határrend visszaállt a normális kerékvágásba. Kivéve a csehszlovák határőrök lelkében. Egy géptávirati parancssal

megszüntették a megerősített szolgálatot (MESZ-t), és ezt követően rendes szolgálattal őrizték a Magyar Népköztársaság államhatárát.

A szigorú titoktartás jól működött. Csak a hadosztály törzsfőnöke és felderítő főnöke, valamint a határőrkerület törzsfőnöke és felderítő főnöke működhetett együtt. Telefon- és rádióösszeköttetés nem volt. A feladatokat személyes találkozókon beszélték meg. A döntések is szóban születtek. Tökéletes titoktartás, tökéletes konspiráció. Talán ezért sem beszélnek róla máig az érintettek.

Egy különös hadijáték (ami akkor teljesen megszokott volt)

A „ZALA” gyakorlat hadműveleti álcázása tökéletes volt. Hadászati szintű – front – törzsvezetési gyakorlatokat, hadijátékokat tartottak a bevonulást megelőző napokban 1968. augusztus 18–19-én. Ennek megfelelően folyt az a „rádióháború”, amely a rádiórendszerek gyakoroltatását jelentette a bevonulás előtti napokban. Álcázási és megtévesztési szándékkal.

A hadijáték? – avagy: a 0409. számú kimenő rejtjelezett távirat

Néha a levéltárakban található dobozok megdöbbenő dokumentumot rejtjenek. Főleg akkor, ha egyáltalán nem illik oda. Sem a témája, sem a tartalma. Az agyban rögtön az összeesküvés elmélet képe jelenik meg. Valamint az, hogy ez nem lehet csupán a véletlen műve. Azután megbeszéltem magammal, hogy az csak szándékosan kerülhetett oda. Azért, hogy egy ártatlan kutató megtalálja, és világgá kürtölje. Én ugyan nem vagyok ártatlan, de világgá kürtölöm.

A dokumentumot a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnökségnek küldött rejtjelezett táviratok között találtam a 0408. és a 0410. sorszám között. A táviratok tartalma a napi politikai hangulatjelentés. De a 0409. sorszámú nem az. Az maga a döbbenet. Még akkor is, ha kezdő lövésztsízt koromban a harcászati gyakorlatokon magam is hasonló tartalmú harcparancsok kiadásával dobálóztam. Hát lássuk a döbbenetet! A magyarázat majd emészthető lesz.

RH álls.rövidhullámú rádió felderítő állomás (28)

0409. számú kimenő rejtjelezett távirat.⁷⁹

Hová: Székesfehérvár

Kinek: 5. HDS. Pk.-nak (hadsereg parancsnoknak)

A 8. gk. HOPK.(hadosztályparancsnok) elhatározása 1968. 08. 19.06.00-kor:

1. A ho. (hadosztály) előtt a Cremons⁸⁰ he.ho. (hegyi hadosztály) valamint a 3.DDCS. (dandár csoport) alegységei terepszakaszok lezárásával visszavonulva védik Lockhenhaus – Richnitz – Pumpersdorf – Unterschlag terepszakaszát. A 8. hk. e. (harckocsi ezred) előtt a 3. dandár csoport Pirinsdord Dny. (délnyugat) 2 km. – Lockhenhaus D. (dél) 2 km. 4. pc. gr. dd. (páncélgránátos dandár) A 14.gl.e. (gépkocsizó lövészezred) előtt Bozsok–Rehnitz–Markthodis D. (dél) a 21. gyalog e. (gyalogezred) A 63.gk.e. előtt Rumpersdorf terepszakaszon a 22.gy.e. alegységei harcolnák.

Ellenség lehetőségei, valószínű szándéka:

A Cremona he.gy.ho. és a 3.dd.cs. részeivel terepszakaszok és irányok lezárásával igyekeznek akadályozni a ho. térnyerését, és ezzel biztosítani a harcból kivont Mürchöfen – Bruck – Perneg körletében a tartalékában lévő Centauro pc.ho. (páncélos hadosztály) részeinek előrevonását és Rattég – Fischbach – Birkfeld tsz.-ok (terepszakaszok) lezárását. Az ellenség a harcok során 50-55 %-os veszteséget szenvedett élőerőben és technikában. Szervezett ellenállásra nem képes. A Cremona he.ho. és a 3.DD.cs alegységei lassítani tudják a ho. térnyerését. A Centauro pc.ho. részenkénti ütközetbevetésével a délelőtti órákban számolok.

2. Elhatároztam, hogy atom-, légi és tüzérségi csapások után. Pinkafeld–Birkfeld fő iránnyal tovább folytatom a támadást és a visszavonuló ellenség megsemmisítését az első lépcsőben jobbról a 8. gk. ho., balról a 63.gk.e.-ekkel és együttműködésben a 11. hk. Hadosztály (harckocsi hadosztály) részeivel találkozóharcban szétverem a Centauro pc. ho. megmaradt erőit és a nap végére birtokba veszem Szentjakab–Tulwitzdorf–Birkfeld körzetét és a 33.gk.e.-del csapást mérek Szt. Martin–Fisbach terepszakaszról Fisbach–Allerheilingen irányába. A 14. gk. e.-del befejezem az ellenség megmaradt erőinek megsemmisítését Rekvitz körzetében és a nap végére, mint a ho. lépcsőjét gyülekeztetem Birkfeld K. térségében.

3. A feladat teljesítése érdekében 1. db. 10. KT-ás (kilotonnás) atomcsapást tervezek a Centauro pc.ho. erőire.

4. Az alárendeltek feladatai: A 8. hk. e. tovább folytatja támadását. Közelebbi feladatként birtokba veszi Redischlag–Dretütten–Berusten tsz.-át. Támad tovább Benstein–Mansdorf–Freidberg irányába. További feladatként birtokba veszi Pingga–Hohanna–Deczhantsinhen tsz.-t, (terepszakaszt) a ho. napi feladata teljesítése érdekében tovább támad Frisberg–Waltbach irányába és biztosítsa a 33. gl. e. harcbevetését Ratten–Fisbach terepszakaszról.

A 63. gk. e. támadását tovább folytatva szétveri a 22. gy.e. részeit és közelebbi feladatként birtokba veszi Pinkafeld tsz.-t és támadjon tovább Pinkafeld–Lajnicz–Birkfeld irányába. További feladatként birtokba veszi – Vorrán terepszakaszt A nap végére kijut 1 z.-jal Birkfeld, z.z. (zászlóalj)-ával Passa térségében.

⁷⁹ Az eredeti dokumentum szó szerinti közlése. HL MN 1968. "Zala" 52. doboz 1/319 irat.

⁸⁰ A táviratban szereplő helységneveket nem pontosítottam, azokat az eredeti megnevezéssel közlöm.

A 14. gk. e. befejezi a 22.gy.e. részeinek felszámolását Rechnic körletbe, majd gyülekezik Lakenhauc–Berstein utszakaszon és a ho. második lépcsőjébe kerül.

A 33. gk. e. mint a ho. második lépcsőjét előre vonom Szombathely–Grosspetersdorf–Pinkafeld–Valdbach menetvonalon, harc bavittem két irányba egy gk.z.-at (gépesített lövész zászlóaljat) Ratten–Kireglach irányba 1 z.-at Fischerbach–Allerhelingen irányába Közlebbi feladatként birtokba veszi Kirclach–Allerhelingen tsz.-t. (terepszakaszt) Lezárja a Mürzzuschlag–Brück irányokat.

Rakéta osztályállást változtat Pinkafeld K. álláskörletbe és felkészül csapás végrehajtására a Centauro pc.ho.tartalék erőire

A tüzérség tovább támogatja az első lépcső ezredek harcát.

Ho. PET. (hadosztály páncélelhárító tartalék) a ho. balszárnyán nyomul előre.

Ho. MÜT. (műszaki tartalék) Előremozog Pinkafeld – Birkfeld irányába. Ho. VT. (vegyszeri tartalék) 1.sz.közepén a 2.sz. balszárnyon nyomul előre.

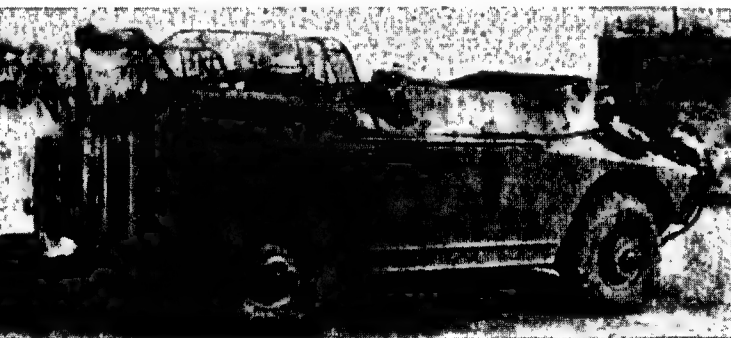
Ho.H.-1 (1.számú harcálláspont) Gobelng – Vorau

H.-2 (2. számú harcálláspont) Lafnitz – Weinigzei Ny. 2 km.

Távirat vége.

A távirat másolásában minden írásjelet és kifejezést a helyén hagytam. Nem a helyesírási szabályoknak megfelelően másoltam át. Az akkori katonai nyelvezetet és kifejezéseket nem magyaráztam. Mindezt a korhűség kedvéért, na meg a stílusért.

A lényeg és a döbbenet a 10 kilotonnás atomcsapásé. Az akkori harcászati elveknek megfelelően teljesen bevett művelet volt. Ezen az akkori világ egyetlen katonája sem „akadt ki”. Viszont komolyan felkészültek az alkalmazására. Ennek megfelelően alakították ki a védőeszközöket mind a személyi állomány, mind a haditechnika vonatkozásában. Csakhogy harcolni is kellett benne. Volt egy *flingje* a dolognak. Valahogy úgy, hogy azt gondolták: az én atomcsapásom csak az ellenségben tesz kárt. A saját csapatainknak elég, ha gázálcot, vegyvédelmi gumiruhát vesznek fel, jódtablettát szednek és klóros vízben lemossák a ruháikat, járműveiket. A harcjárművekben pedig túlnyomást hoznak létre, amely kívül tartja az atomcsapás káros következményeit. A baj csak akkor van, ha ki kellett szállni.

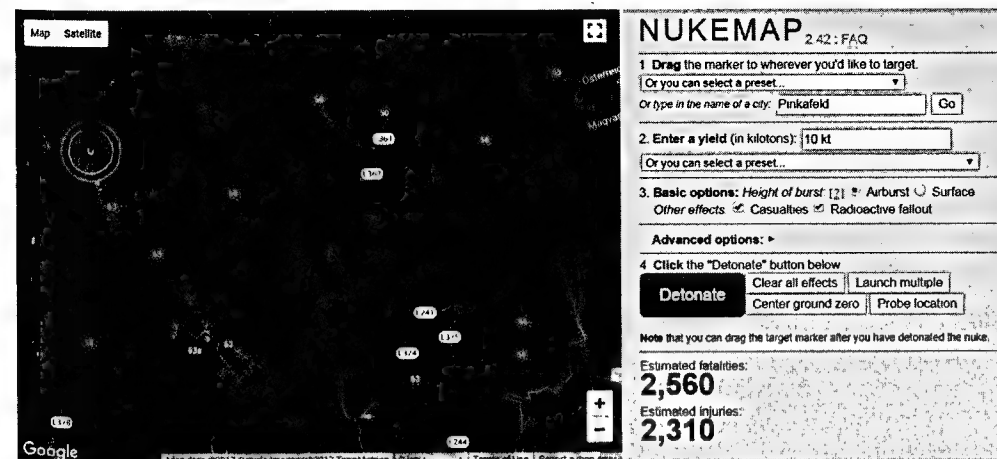
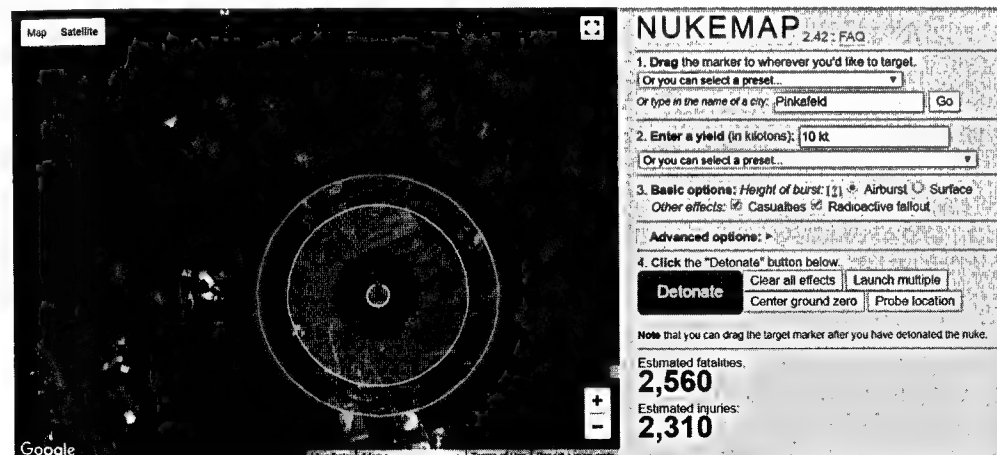

Vegyi felderítő úszó gépkocsi (29)

Vegyvédelmi felszerelés (30)

Az alábbi két ábra illusztrációként szolgál arról, hogy a Pinkafeld központtal mért atomcsapás milyen területen fejtette volna ki hatását.⁸¹ Az alsó ábrán érzékelhető, hogy a Velem–Bozsok–Bucusu megindulási terepszakasztól milyen távolságra van a támadás központja. A légvonalban mért távolság 40 km.

A 10 kt-s hagyományos atomfegyver hatóerejének adatai az „ÖSSZETETT HATÁS-ÉRTÉKELŐ” alapján:

A technikai eszközök harcképtelenné válnak 1–1,5 km-en belül. A torlaszok megsemmisülnek 1 km-en belül. A személyi állomány biztonsági zónája fedezéken kívül 1 és 2 km-en belül van, erdős-hegyes terepen nagyobb. Fedezékben és harcjárművekben 1,5–3 km. A sugárzennyezett zónák az epicentrumtól kifelé mérve a szélességtől függően 10 km-től 500 m-ig terjednek.

⁸¹ <http://nuclearsecrecy.com/nukemap/> alapján tájékoztató jellegű. Letöltés: 2017.11.23.

A 0409-es távirat része volt annak a hadijátéknak, amelyet a szovjetek terveztek és szerveztek a „Duna” hadművelet előkészítésének álcázására.

A mozgósítást követően a várakozási körletben mintegy három hetet „vártak” a csapatok a megszállásra. Ezalatt lehetőség volt az összekovácsolásra és a gyakoroltatásra. A híradó hadijáték augusztus 11. és 19. között zajlott. Ebben érintett volt a 8. gk. lövészhadosztály. A hadijátékon kipróbálták a híradó összeköttetést és a vezetési rendszert.

A csapatok hadműveleti álcázása gyakorlat ürügyén történt, és csak éjszaka mozogtak. A szemrevételezésnél az előkészítésre kijelölt csoportok gondosan szemügyre vették azokat a helyeket, ahol az előrevonáskor a nappalozást és a pihenést végrehajtották. Ők választották ki az összpontosítási körletek pontos helyeit, általában gyakorlótereket, löterekeket, ahol egyébként is természetes volt a katonai jelenlét.

Intézkedtek arra is, hogy a „szokásos” rádióhálókból az üzemszerűség a helyőrségek között fennmaradjon. Ugyanakkor teljes rádiótilalmat vezettek be az összpontosítási körletekben szétbontakozott rádióhálókból. A csapatok vezetése tábori távbeszélőkön, mozgó híradóeszközökön és személyes érintkezések útján történt. Ennek részeként nagy jelentőségű volt a hadműveleti álcázás szempontjából a térképen levezetésre kerülő front törzsvezetési gyakorlat.

A gyakorlatra bevonták a csoportosítás alárendeltségében működő összes rádióállomást, a szovjet Déli Hadseregcsoporthoz a Magyar Néphadsereg 5. hadsereg és a 8. gk. lövészhadosztály csapatvezetési rádióeszközeit. A rádióháló intenzív tevékenysége 1968. 08. 21-én reggelig folyt. Addig a pillanatig, amíg a szövetséges csapatok Csehszlovákia területére nem léptek. Mindez igen eredményesen hozzájárult a csapatok váratlan tevékenységének végrehajtásához. *(Provalov vezérezredes 1968. 09. 22-én harcálláspontjáról Moszkvába küldött összefoglaló jelentéséből kiragadva.)*⁸² Az akkori idők katonai doktrínájában a korlátozott harcászati atomcsapás teljesen elfogadott katonai elképzelés volt. Mindkét oldalon. Egy frontszintű törzsvezetési gyakorlat akkor lett volna gyanús, ha az atomcsapással (ACSÁS) nem operálnak.

Nem oly régen egy osztrák nyugdíjas katonával beszélgetve szóba került 1968. Elmondta, hogy ő a 70-es években az osztrák hadsereg rádió felderítő alakulatánál szolgált az osztrák–magyar határszélen. Az idősebb tiszthelyettesek tanmeseként tanították a fiatal generációnak, hogyan járatták velük a „bolondját” a magyarok 1968-ban. A rádió felderítők semmit nem észleltek az előkészületekből. Mindenütt a bemért, általuk ismert adók működtek a megszokott intenzitással. Semmi különös és szokatlan nem tapasztaltak. A rejtjelezett adások is az ismert adó- és vevőállomások között mentek. Amikor megtörtént a bevonulás, kitört a pánik, de rájöttek az alkalmazott módszerre. Vajon mi történt volna, ha megfejtik a 0409-es rejtjelezett táviratot?

Mindez olyan eredményesen sikerült, hogy a NATO és a Csehszlovákiával szomszédos államok katonai vezetői sem gondoltak arra, hogy ez valójában a Varsói Szerződés egyik tagállama elleni megszállást készíti elő.

Hogy a hadszíntér felderítésének tartalmáról némi szakszerű tájékoztatást olvashasson az érdeklődő, ezért szó szerinti idézem dr. Suba János Az 1968. Csehszlovákiai intervenciós magyar kontingens működési területe, és a térképellátása című tanulmányának ide vonatkozó részét.⁸³

Szlovákia katonaföldrajzi értékelése

Földrajzi helyzetének pozitív jellemzői

1. Az ország északi, északnyugati határa a térség legállandóbb határa volt a történelem folyamán.

2. Szlovákia uralkodó szintje a hegyvidéki szint, ami az ország védelme szempontjából kedvező. A járható irányok lezárása egyben az ország védelmét is jelenti.

A Duna dévényi áttörése és a Topla völgye között az Északnyugati-, és ettől keletre az Északkeleti-Kárpátok vonulatai húzódnak. A Kárpátok jelentős területei nehezen járhatók. Az észak-déli irányú völgyek kedvező védelmi lehetőségeket és ellátási feltételeket biztosítanak.

3. A határok zöme jól védhető, természetes határ. A határszakaszok a védelem szempontjából természetesen nem egyenértékűek.

A magyar határszakasz 677,2 km-éből 310 km – a közös határ 46%-a – természetes vonalon vezet. Ez a természetes védelmi vonal kettő: egy nyugati és egy keleti szakaszra osztható fel.

A nyugati szakaszt 142 km-en a Duna képezi (az 1850 és 1709 fkm között). A Duna – méreteinél és jellemzőinél fogva – igen nehezen leküzdhető, széles (250-600 m), egyes szakaszain igen széles (600 m feletti) hadműveleti szintű akadályt képez, amelynek leküzdéséhez jelentős nagyságrendű átkelő eszköz szükséges.

A Duna Rajkától Gönyűig terjedő szigetközi szakasza 1968-ban átkelésre igen kedvezőtlen volt. A sok ágra szakadó folyó és holtágai, valamint a nagy vízsebesség jelentősen növelték akadály jellegét.

Ezt tovább fokozta a főágtól 7–10 km távolságra fekvő Mosoni-Duna ág is. A két ág között elhelyezkedő Szigetköz a számtalan egymásba fonódó csatornával, a morotva hálózattal, vizenyős rétekekkel, kiterjedt ártéri erdővel nehezen járható vagy járhatatlan akadályt képezett.

Ugyancsak természetes akadályt képez még az Ipoly 110 km, a Hernád 6 km, a Ronyva 15 km és a Tisza 37 km hosszan. A határ mentén végig alföldi terület – a Csallóköz, a Dél-szlovák- és a Kelet-szlovák-alföld – található.

4. Az észak-déli irányú folyóvölgyek kedvező védelmi lehetőséget nyújtanak.

5. Szlovákia kétközpontú ország. Ez Pozsony és Kassa városok kiemelkedő szerepére utal.

⁸³ Dr. Suba János: Az 1968. Csehszlovákiai intervenciós magyar kontingens működési területe és térképellátása IN: „A hadi történet kútfeje minden hadtudománynak” Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére (szerk.: Prof. Szabó János) Bp. 2007. 265-278 p.

Szlovákia földrajzi helyzetének negatív elemei

1. Fővárosa, Pozsony (Bratislava) közvetlenül az osztrák-magyar-csehszlovák határ mentén fekszik, ezért fokozottan veszélyeztetett helyzetű. A Duna-völgy irányában végrehajtott támadás Pozsony környéki ipartelek elvesztését is jelentené. Azonban ez a gazdaság teljesítőképességét nem veszélyeztetné alapjaiban.

2. Az országhatár vonalvezetése és a domborzati viszonyok miatt Pozsony (Bratislava) és Kassa (Košice) a határ közelében fekszik, ezért a védelem szempontjából kedvezőtlen helyzetben vannak.

3. Az ország kedvezőtlen alakja miatt egy észak-déli irányú, harcászati méretű betörés már hadászati jelentőséggel bírhat.

4. A határtól számított 50 km-es sávon belül olyan nagyobb városok és járásközpontok vannak, mint például: Komárom (Komárno), Párkány (Sturovo), Érsekújvár (Nové Zámky), Dunaszerdahely (Dunajská Streda), Rimaszombat (Rimavská Sobota), Rozsnyó (Rožňava) stb. Ezek elvesztése egyben a régió elvesztését is jelenti.

5. A Vág (Váh), Nyitra (Nitra), Hernád (Hornád) és a Garam (Hron) völgyében a járható irányok mentén városok alakultak ki. Ezért ezek a városok – mivel járható irányokban fekszenek – az országba betört ellenség hadműveleti vagy harcászati irányába esnek, és azok lehetséges célpontjai.

6. Földrajzi potenciálja miatt hosszú, elhúzódó konfliktusra nem alkalmas. Domborzati viszonyai nem kedvezőek a mezőgazdaság számára, mert a három fő alföldi területe az 50 km-es sávon belül helyezkedik el. E területek elvesztése komoly ellátási zavarokat okozhat. Ezenkívül nyersanyagokból és energiahordozókból a régió jelentős behozatalra szorul.

7. Egy esetleges nagyméretű európai konfliktus esetén a főirány határán fekszik.

Katonaföldrajzi következtetések

Járhatatlan; illetve igen nehezen járható szakaszok a Kárpátok középhegységi részein, továbbá a Vihorlát egyes tájain találhatók. Az észak-déli irányú folyók (Vág, Nyitra, Garam, Ipoly) akadály jellegét elsősorban az időszakonkénti nagy vízsebességük, meder- és partviszonyaik, változó vízállásuk, több hétig tartó tavaszi áradásuk (kivéve a Garamot, amely hirtelen árad, de gyorsan apad) jelenti.

A Szlovák-alföldön kedvezőek a mozgási lehetőségek, főként száraz időben. Esős időszakban – egyrészt a magas talajvízszint, másrészt a Duna magas vízállása miatt – romlanak a mozgás feltételei a folyó menti területen. Ilyenkor csak a folyótól távolabb fekvő részekon biztosított a megfelelő kelet-nyugat irányú mozgás.

Az álcázási feltételek e területen – a folyó mente kivételével – a mezőgazdasági művelés intenzitása miatt (e terület Szlovákia éléskamrája) kedvezőtlenek.

Szlovákia déli részén a kelet-nyugat irányú mozgást elsősorban nem a folyók akadály jellege befolyásolja, eltekintve az áradásos időszakról, hanem a folyók egymástól való kis távolsága: Vág–Nyitra 10–30 km, Nyitra–Garam 30–40 km, Garam–Ipoly 10–20 km. E terület északi részén a folyók közötti hegységi részek, illetve azok úton és úton kívüli járhatóságának igen korlátozott volta nehezíti az említett kelet-nyugati irányú mozgást.

Megemlíthetjük még a jelentős területen előforduló agyagos talajt, amely esős időben nehezen járható.

Közlekedési hálózata

Közúti és vasúthálózata általában egymással párhuzamosan halad. Ezért hasonló mértékben léphetnek fel működési zavarok mindkét szállítási ágban. A nagyszámú közúti, vasúti híd, alagutak miatt könnyen zavarhatók a csehszlovák csapatmozgások. A védők szempontjából ez igen kedvező lehetőséget biztosít a támadók megállítására. Az utak jellegzetesen észak-déli vonalvezetésűek, lényegesen kevesebb a kelet-nyugat irányú út, de ezek jellegük és az átmenő forgalom miatt nagyon fontosak.

A magyar határ közelében három, határhoz kifutó, jelentősebb út van. Az egyik Csallóköz területéről Szigetközön át Győr irányában halad, a másik ettől keletre, 40 km távolságra Komáromnál, ahol közúti és vasúti híd is van.

Az Ipoly torkolatától keletre lévő területeken 14 út vezet, amelyek minősége közepes és gyenge. A határon átmenő útsűrűség 34 km, ami közepes érték, bár minőségi szempontok sokat rontanak rajta. A határhoz közel, már 15–25 km-re és átlag 30–50 km-re jelentős út- és völgycsomópontok találhatók, ott, ahol az előbb említett utak összefutnak.

Szlovákiában, nyugat-keleti irányban egymással párhuzamosan négy fő haránt irányú közlekedési útvonal (északi, középső és déli, és a déli határ mentén) halad, így bármelyik kiesése esetén az átcsoportosítás után nem szakad meg az összeköttetés.

Vasúthálózata széleskörű kapcsolatot teremt az összes nagy és kis település között. Csehszlovákia földrajzi fekvése indokolta, hogy egy olyan irányú fővonalat építsenek ki, amely összeköti a Cseh-medencét és Szlovákiát. Ez a Prága–Kolin–Olmütz–Ostrava–Zsolna–Poprad–Kassa–Tiszacsernyő fővonal volt.

Közlekedési viszonyai – földrajzi helyzetét figyelembe véve – tehát jónak mondhatók.

Harcászati hadműveleti lehetőségek:

Szlovákia déli irányból való megtámadásánál a Duna széles és igen széles vízi akadályt jelent. Az esetleges támadó-mélységben a zömmel észak-déli irányú folyóvölgyekre támaszkodó és fokozatosan kiszélesedő úthálózatot előrevonási, illetve után- és hátraszállítási vonalként használhatná fel. Egy sikeres dunai átkelés és térnyerés estén a folyót haránt irányú összeköttetésre lehet felhasználni.

A Szlovák-alföld – kiterjedésénél fogva – több hadtest nagyságú erő befogadását és elhelyezését biztosítja a csehszlovák fél számára. A Duna itteni szakasza a teljes hosszában uralkodó jobb partjával széles és igen széles akadályt képez.

A hadműveleti térségről – az ellenségnek és a valószínű (előrelátható) tevékenységi körzetnek megfelelően – katonaföldrajzi leírások készülnek. Ezek a haderő és a fegyvernemek célszerű alkalmazására vonatkozó útmutatásokat tartalmazzák. A katonaföldrajzi leírásokat a parancsnokoknak, a tervezett harcba vetésüknek megfelelően adják ki. Így a parancsnokok és a törzsek időben megismerkedhetnek a valószínű tevékenységi körzet sajátosságaival. Ezzel a megállapítással rátérünk a dolgozat második részére, a térképészeti biztosításra.”

Nehogy bárki azt higgye, hogy ezek titkos adatok! Könyvek jelentek meg e témában, tanítják iskolákban. Íme, pár forrás: Somogyi Endre: Magyarország és a környék államainak katonai földrajza Bp. 1928. Az északi hadszíntér katonaföldrajzi méltatása (Hadművelési segédlet, Ideiglenes kiadás 1943.) Szántó Imre: Az európai hadszínterek katonaföldrajza. Bp. 1964. Hadszíntérismeret (jegyzet). Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.

Összességében volt miből meríteni. De erre akkor nem érték rá. Máshol jártak a döntéshozók gondolatai. Igaz, utólag sok tanulságot levontak belőle.

Azért közben a politika is lázasan dolgozott...

Kádár János 1968. augusztus 12–15. között tárgyalt a Krímben Brezsnyevvel, Kosziginnal⁸⁴ és Podgornijjal⁸⁵ a csehszlovák helyzetről. Kitartott korábbi álláspontja, a politikai rendezés szükségessége mellett, de hangsúlyozta, hogy szükség esetén élünk a katonai segítségnyújtás eszközével.

A végső döntésre 1968. augusztus 18-án került sor Moszkvában. Megállapodás született: a katonai dolgokat, direkt beleszólás nélkül, a katonai vezetésre bízzák. *(Magunk közt szólva, mit is tehetek volna mást? Ha nem teszik, a tekintélyükön esik csorba. A másik kényszerítő körülmény prózaibb. A március óta készülő hadserege harcra készen a megindulási körleteiben, lábhoz tett fegyverrel várakozik. A katonákat nem lehet csak úgy visszaparancsolni. JP)*

Következzen ismét Majorov tábornok:

1968. augusztus 18.

A végső eligazítás Grecsko marsall honvédelmi miniszternél. A honvédelmi minisztérium második emeletén a masszív tölgyfa ajtók mellett két ezredes állt őrt, csizmában, teljes felszerelésben. Mellettük, egy kis asztalon jelenléti ív, felső sarkában a felirattal: „Szigorúan titkos. Különösen fontos.” „Készült 1 példányban”. A legelső Jakubovszkij marsall volt a sorban, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek főparancsnoka, majd a Németországban, Magyarországon, Lengyelországban állomásozó szovjet hadseregcsoportok főparancsnokai. Az utolsók pedig a három hadseregparancsnok: Kozsanov altábornagy, az 1. harckocsizó hadsereg parancsnoka, Velicsko altábornagy, a 20. összefegyvernemi hadsereg parancsnoka, s Majorov altábornagy, a 38. hadsereg parancsnoka.

Pontban kilenc órakor megérkezett a honvédelmi miniszter, aki a Politikai Bizottság üléséről jött. Közölte, hogy döntés született arról, hogy a Varsói Szerződés csapatai bevonulnak Csehszlovákiába. Ezt a parancsot még akkor is végrehajtjuk, ha ennek nyomában mindjárt kitör a harmadik világháború.

84 Alekszej Nyikolajevics Koszigin (oroszul: Алексей Николаевич Косыгин; Szentpétervár, 1904. február 21. – Moszkva, 1980. december 18.) orosz nemzetiségű szovjet politikus, 1964-től 1980-ig a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

85 Nyikolaj Podgornij 1968-ban a Szovjetunió államfője.

Kis hatásszünetet tartva így folytatta: Románia kivételével – de Románia nem számít (mondta külön hangsúlyozva) – mindenki hozzájárulását adta az akcióhoz. Kádár János csak holnap, hétfőn reggel közli végleges döntését – némi bonyodalma támadt a politikai bizottsági tagokkal. Walter Ulbricht és az NDK honvédelmi minisztere öt hadosztályt készített fel a Csehszlovákiába való bevonulásra. Politikailag ez egyelőre nem célszerű. Ha kell, majd ezeket is bevetjük.

A legfontosabb az, hogy a „CS” (azaz „Csehszlovákia határainak átlépése”) kiadása után 24 órával már birtokolják a felelősségi zónát: Észak- és Dél-Morvaországot és az egész Szlovákiát.

A miniszter utasítására sorban jelentett minden hadseregparancsnok:

A hadseregek készen állnak a harci feladat végrehajtására. Biztosítva van ötszörös adag tartalék üzemanyag, ötszörös lőszer-tartalék. Háromhavi élelmiszer-tartalék, a fegyver-, eszköz- és személyi ellátottság 96 százalékos.

Grecsko megparancsolta: A legfontosabb: a „CS” utáni első 3–5 nap folyamán az egész vezérkar a három hadseregparancsnok keze alá dolgozik – ők hárman lesznek a kulcssze-replők. Mint látják, az ő hadseregeik lendületes cselekvésétől nagyon sok minden függ. Talán egész Európa sorsa. Tehát az egész világ erőviszonyai. Augusztus 20-án: felkészülés a bevonulásra. Augusztus 20. 23 óra: A „CS” kihirdetése. 1968. augusztus 21. a bevonulás napja. A „CS” szignálja: „Vltava”-666.

A feladatokat augusztus 19-én ismertetni kell a hadosztályok és a gyalogsági hadműveleti él ezredek parancsnokaival, a többi ezreddel augusztus 20-án.⁸⁶

Az egész egy órába sem tellett. Pontosan 43 percbe. Ennyi idő alatt el lett döntve Csehszlovákia végleges megszállása. És ezt a Szovjetunió politikai és katonai vezetői halálosan komolyan gondolták.

Ismét Majorov tábornok visszaemlékezése:

Augusztus 20-án, kedden délután óriási vihar tört ki. Ágyúdörejre emlékeztető dörgés-villámlás kíséretében hatalmas zápor zúdult alá, mindenkit tetőtől talpig megmosdatva a nagy út előtt. 22 óra 00 perckor érkezett meg a szignál. Pontosan és világosan lehetett hallani a rádió adó-vevő készüléken: „Vltava”-666.

86 Majorov Beszélő 1983.

És Közép-Európában elszabadult a pokol

A moszkvai értekezlettel párhuzamosan Grecsko marsall intézkedett mind az Északi, mind a Déli Hadseregcsoport ismételt teljes harcalkészültségbe helyezéséről Augusztus 18-án délután Provalov vezérezredes tájékoztatta Czinege Lajos honvédelmi minisztert a kapott feladatokról, amelyek értelmében a csapatoknak 19-én estig fel kell készülniük az akció azonnali végrehajtására.

(Feljegyezték, hogy 1968. július közepétől szeptember második feléig Brezsnyev általában minden második, harmadik napon fölhívta Kádár Jánost a felmerült kérdések megvitatása céljából. Szeptember végétől a hívások száma jelentősen csökkent.⁸⁷⁾

A hadműveletek során soha nem hivatkoztak a Varsói Szerződésre, mivel a szovjetvezetés Ceaușescu, illetve Romániát nem kérte fel a közreműködésre. Kádár János augusztus 20-án tájékoztatta a tárgyalásról az MSZMP Politikai Bizottságát. A PB jóváhagyta a moszkvai megegyezést és Czinege Lajos intézkedéseit. A helyzet komolyságát és egyúttal tragédiáját is mutatja, hogy az Alkotmány ünnepén az ország legfőbb vezetői üléseznek.

Közben az országban felhőtlenül ünnepelték az új kenyér és Alkotmányunk ünnepét. Nagygyűlésekkel, kulturális műsorokkal. A zalaegerszegi Göcseji Falumúzeumot 1968. augusztus 20-án nyitották meg. De a katonák hozzátartozóinak ez nem volt felhőtlen ünnep.

A Göcseji Falumúzeum bejárata 1968-ban (31)

87 Pataki: Vonakodó szövetséges, 78. o.

Augusztus 20.-i ünnepi díszlet (32)

A parancsot 1968. augusztus 20-án éjfélkor adták ki. Az országnak-világnak meg egy közleményt.

„A TESTVÉORSZÁGOK SEGÍTSÉGE CSEHSZLOVÁKIA
SZOCIALISTA RENDJÉNEK MEGVÉDÉSÉRE:

KÖZLEMÉNY

A MAGYAR TÁVIRATI IRODÁT ILLETÉKES HELYEN
FELHATALMAZTÁK A KÖVETKEZŐK KÖZLÉSÉRE:⁸⁸

A szomszédos Csehszlovákia párt- és állami személyiségeinek kérését teljesítve a Magyar Népköztársaság köztársasági – együtt más szövetséges országokkal – segítséget nyújt – beleértve a fegyveres támogatást is a testvéri csehszlovák népnek a belső szocializmusellenes, valamint a külső imperialista erők által létrehozott ellenforradalmi fordulat veszélyének elhárítása céljából.

A testvéri országok együttes segítsége megfelel a Bulgária Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, a Szovjetunió párt- és állami vezetői által aláírt bratislavai nyilatkozatnak, amelyben kinyilvánították, hogy a szocialista vívmányok védelme és erősítése valamennyi szocialista ország közös internacionalista kötelessége.

88 Népszabadság 1968. augusztus 21.

Csehszlovákiában olyan súlyos helyzet alakult ki, amely megsemmisítéssel fenyegette a szocialista vívmányokat, a törvényes rendet, veszélyeztette a szocialista világrendszer életbevágó érdekeit, a testvéri országok biztonságát, az európai népek békéjét.

A fenyegető veszély időben történő elhárítására, Csehszlovákia párt- és állami személyiségeinek kérésére a Magyar Népköztársaság kormányának határozata alapján 1968. augusztus 21-én néphadseregünk egységei Csehszlovákia területére léptek, együtt a szövetséges csapatokkal.

Amint a fenyegető veszély megszűnik, és a csehszlovák törvényes hatóságok úgy döntenek, hogy a szövetséges katonai egységek jelenlétére nincs szükség, a csapatokat haladéktalanul kivonják a Csehszlovák Szocialista Köztársaságból.

A szocialista országok kormányainak elhatározása egyetlen állam ellen sem irányul, nem sérti más államok érdekeit, döntésük teljesen összhangban van a testvéri szocialista országok szövetségi szerződéseivel.

A testvéri szocialista országok egységét és szolidaritását állítjuk szembe az ellenség bűnös próbálkozásával. Soha senkinek nem engedjük meg, hogy a szocialista közösség valamelyik tagját kiragadják sorainkból. (MTI)''

A magyar honvédelmi miniszter elrendelte a légierők és a légvédelem kijelölt alakulatainak teljes készenlétbe helyezését.

Mindezek megkoronázására a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöke 45. számú utasításában (1968. augusztus 21-én) megfogalmazta az elvárásait a teljes személyi állománnyal kapcsolatosan.

Mindegy, hogy itthon maradt, vagy részt vett a hadjáratban. „A Magyar Néphadsereg egészének változatlan feladata, hogy biztosítsa hazánk határainak sérthetlenségét, népköztársaságunk szuverenitását, népünk biztonságát.”⁸⁹ Ingadozás nélkül érvényt kellett szerezni a párt politikájának, a nép érdekeinek. A parancsokat maradéktalanul végre kellett hajtani, a gyávákat pedig elszigetelni. Meg kellett teremteni a párt- és KISZ-aktivisták tevékenységének minden szükséges feltételét. Személyre szóló, **támadó jellegű**, hatékony és mozgósító politikai felvilágosító munkára volt szükség. A politikai munkások feladatuk kapták, hogy az állomány politikai hangulatát, magatartását folyamatosan tanulmányozzák és elemezzék, arról naponta tegyenek jelentést. *(Most már érthető, miért lett később elege a hadosztályparancsnoknak a politikai munkások áldozatos munkájából. JP)*

A hadosztály ezredei, a határőrség közreműködésével, augusztus 21-én, közép-európai időszámítás szerint pontosan nulla órakor lépték át a csehszlovák határt.

89 Az MN. Pol. Fcsf. 45. sz. utasítás felvezető mondata. Akkor még nem gondolták, hogy ez napjainkban is érvényes lesz. HM HL 6 d. 14. öe.

A MAGYAR NÉPHADSEREG POLITIKAI FŐCSOPORTFŐNÖKÉNEK

45. számú

UTASÍTÁSA

Budapest, 1968. évi augusztus hó 21-én

A kialakult politikai helyzet Önök előtt ismert. A Magyar Néphadsereg kijelölt csapatai is részt vesznek a csehszlovák szocialista erők katonai megsegítésében. A Magyar Néphadsereg egészének változatlan feladata, hogy biztosítsa hazánk határainak sérthetlenségét, népköztársaságunk szuverenitását, népünk biztonságát.

Elvárom, hogy ingadozás nélkül, bátran érvényt szerezzenek pártunk helyes, népünk érdekeit kifejező politikájának. Legyenek politikánk megértetésének bátor és kezdeményező szószói, lépjenek fel határozottan minden torzítással szemben.

Minden körülmények között biztosítsák a parancsok maradéktalan teljesítését. Tegyenek meg minden rendszabályt a katonai fegyelem és rend biztosítására.

Lépjenek fel a rendbontókkal, fegyelmetlenkedőkkel szemben. A gyávákat, a pánikkeltőket, a rémhírtérjesztőket leplezzék le és szigeteljék el.

A feladatok teljesítése során építsenek a párt- és KISZ-tagok öntudatos, áldozatkész munkájára. Gyorsan és kezdeményezően szervezzék meg a kommunisták és KISZ-tagok folyamatos tájékoztatását. Teremtsék meg a párt- és KISZ-aktivisták tevékenységének minden szükséges feltételét.

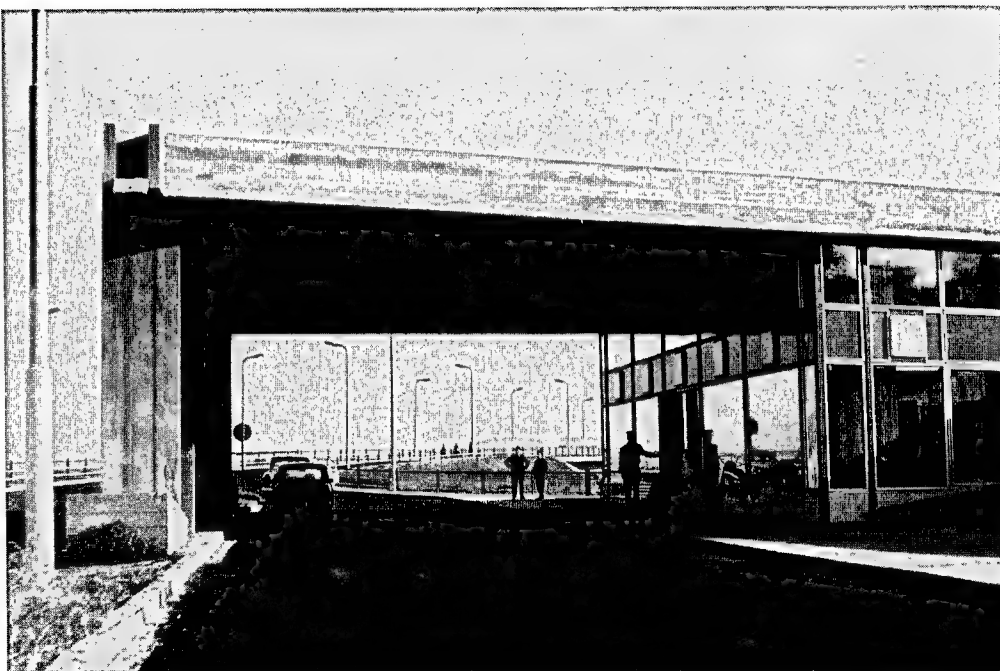
Biztosítsák minden alegységben és törzsben, hogy — az agitációs és propaganda munka összes lehetséges formáját és eszközét felhasználva — folyamatos, az egész személyi állományt átfogó, személyre szóló, támadó jellegű, hatékony és mozgósító politikai felvilágosító munka folyjon.

A személyi állomány politikai hangulatát és magatartását rendszeresen tanulmányozzák és elemezzék. Ennek alapján a már kialakult rendszerben naponta tegyenek jelentést a jellemző politikai állásfoglalásokról, a tapasztalható pozitív és negatív jelenségekről, a fegyelmi helyzet alakulásáról és a megtett intézkedéseikről. A jelentések tömör, tényszerű fogalmazásokat, rövid következtetéseket tartalmazzanak.

KOVÁCS PÁL vezérőrnagy s. k.,
politikai főcsoportfőnök

Kapják:

MNVKF ált. h., szű. fcsf. h., HM Fe. főnökök, seregtestek és magasabbegység parancsnokai dandárig bezárólag.

A balassagyarmati határátkelő magyar oldala (33)

Minden katonai dokumentumnál érdekesebb és talán hitelesebb egy résztvevő szemtanú hivatásos katona visszaemlékezése, aki a nagyatádi lövészezred kötelékében hajtott végre a parancsot.

Magyar Pál őrnagy, a 63. gk. lövészezred felderítő tisztje⁹⁰

Szenvedélyes hangon és stílusban adja elő a történeteket. Katonásan trágár kifejezésekkel teszi érdekessé, életszerűbbé az eseményeket.

„Augusztus 20-án este különváltam a zászlóaljtól. Három úszó harckocsival (UHK) és hat felderítő úszó gépkocsival (FUG) megindultunk a határra.

Úgy három kilométerre megálltunk és vártunk. A parancs szerint éjfél körül megindultunk. Egyszer csak jön velem szemben egy autó, nagy sebességgel, fényszórókkal biluxol. Integetnek, hadonásznak, hát megálltunk. Kiszáll az autóból egy határőr százados, és erősen felindultan jelenti: a velünk szembeni Sahy vasútállomásra most érkezett egy katonákkal megrakott vasúti szerelvény. Összetételét, célját a határőr nem tudja.

Hívom a hadosztályparancsnokot rádión. A rádió nem működik. Pont akkor nem jó, amikor kell. (Bizonyára nem volt tudomása a rádiótilalomról. Meg hogy a szovjetek lebénították a rádióforgalmat.) Így a hadosztályparancsnok nem értesült erről a fontos információról.

Tartottam magamat a kiadott parancshoz: éjfélkor átlépni a határt. Kiadtam a parancsot: **Előre!**

Mentünk a megszervezett együttműködés szerint. A határon a sorompó le van engedve. Mondom Szatmári főtörzsőrmesternek: a sorompót törje át, és menjen tovább. A sorompó mellett állt egy tányérsapkás cseh határőr, géppisztollyal a hátán. Félelmében berohant a bódéba – gondolom, telefonálni, de mi mentünk tovább. Nem kértünk tőle engedélyt belépni.

Vonultunk tovább, de meg kellett állni, mert az egyik FUG hűtővize felforrt. Akartam jelenteni, de a rádió megint nem működött. A hibát elhárítottuk, mentünk tovább. Németh százados Nyitrára, én meg Lévára. Hajnal fél négy körül voltam a vasútállomásnál. Kiderült: régi térképet kaptunk, ezért kötöttünk ott ki. A tolmáccsal kiszálltam a harcjárműből. Jött velünk szemben két ember. Magyarul köszöntünk, hogy jó reggelt. Uraim, mondják meg, hogy merre van a harckocsiezred laktanyája. Mondja az egyik magyarul: Én ott vagyok villanszerelő, megmutatom.

Odaértünk a laktanyához. Az egyik harckocsi balra, a másik jobbra foglalt tüzelőállást. A középső megcélózta a kaput. Ha lövést kapunk, viszonozzuk.

Kiszálltam a FUG-ból, és a tolmáccsal odamentem a kapuhoz. Ott már fel volt sorakozva 6–7 tiszt. Köszöntem és tisztelegtem: Jó reggelt, uraim! Felcsillant a szemem (milyen kicsi a Varsói Szerződés?), mert az élen egy ismerős alezredes állt. Ő volt a kísérő tolmácsom a VLTAVA-66 gyakorlaton. Kiáltottam (örömbömben): Hát te mit keresel itt? Én vagyok a parancsnokhelyettes – közölte. Kértem, hívja le a parancsnokot. A parancsnok lejtött és odaállt elé.

Úszó harckocsi (34)

Bemutakoztam: Magyar őrnagy vagyok. Lakatos vezérőrnagy megbízásából az a feladatom, hogy megtudjam, mi a harcokcsiezred szándéka. A parancsnok közölte: az ezred alszik, nincs szándékukban semmilyen ellenállást tanúsítani.

Kértem, hogy jöjjön velem a további együttműködést megbeszélni. Megyek a rádióhoz, jelenteni akarok. A rádió nem működik. Nagy a távolság. De jött a rétsági harcokcsi ezred felderítő csoportja, annak rádióján tudtam beszélni az ezredparancsnokkal, akit személyesen jól ismertem. (Az alábbi párbeszéd jól mutatja a szervezeti kultúrát, a szakszerűséget. Mintha a szereplők nem hitték volna, hogy valójában háborúban vannak.)

– Te vagy az, Pista? Én vagyok, Magyar. Itt van az ezred parancsnoka, politikai helyettese, elhárítója felsorakozva. Pista! Gyere előre!

– Nem megyek. Ejtsd foglyul őket és hozd hátra!

– Pista! Ne hülyéskedj! Hogy ejtsem foglyul őket, amikor udvariasan fogadtak? Géppisztolyos katonákkal fogjam őket le? Pista! Le vagy.....a, és bontottam a vonalat.

Mondom a cseh ezredparancsnoknak: Uram! Ne érezze magát nemzeti önértékében sértve! Ami megtörtént, az megtörtént. Hogy az esztelen lövöldözést elkerüljük, kérem, jöjjön velem! Menjünk a Parancsnokságra. Mintha számított volna rá. Intett egyet: kivágódott a kapu, egy Skoda előállt. Már mentünk is. Hát így nézett ki a megszállás magyar módra. Hittünk abban, amiért odamentünk. Én hittem azt, amit akkor tettünk. Bízunk abban, hogy jót cselekszünk. Mi oda kirándultunk, vendégségbe mentünk.”

Furcsa vendégség az, ahova hívatlanul, tankokkal és felfegyverkezve mennek...

A Déli Hadseregcsoport harcálláspontja előbb Csákvárra, majd Pozsonyba települt – állományában a magyar hadművelleti csoporttal. A csoport parancsnoka Szűcs Ferenc vezérőrnagy, MN VKF-helyettes,⁹¹ politikai helyettese: Kiss Lajos vezérőrnagy⁹², az 5. hadsereg parancsnok politikai helyettese, politikai osztályvezetője. Személye azért érdemel figyelmet, mert ő volt a politika feladatok végrehajtására alakított különleges csoport parancsnoka. Tevékenysége sorozatos problémák forrása volt a megszállás ideje alatt. Tagja volt a DHDSZ haditanácsának. Talán innen volt a felfokozott küldetésstudata. (Róla később olvashatnak.) A csoport létszáma tábornokokkal, tisztekkel, tiszthelyettesekkel, valamint kiszolgáló sorállománnyal együtt 56 fő volt.⁹³

A 8. gépkocsizó lövészadosztály (*Zalaegerszeg*) szervezetszerű ezredeiből a 8. harcokcsiezred (*Tapolca*) és a 20. marcali tüzérezred békehelyőrségében maradt. A hadseregparancsnok parancsára a hadosztály helyettük átvette a 11. harcokcsihadosztálytól (*Tata*) a 31. harcokcsiezredet (*Rétság*) és a 22. tüzérezredet (*Cegléd*).

A hadosztály a csehszlovák határ átlépésekor Letkésnél, Ipolyságnál (Sahy) és Balassagyarmatnál átkelt az Ipolyon.

Az átkelés és az előrenyomulás folyamán tragikus esemény történt, amelyre senki sem számított. A 33. gk. lövészezred élén haladó egyik harcokcsi kormányműve meghibásodott, jobbra húzott, a macskakövön megcsúszott, átszakította az Ipoly folyón lévő híd korlátját és a folyóba zuhant. A harcokcsi nyitott tornyában Bogáth József tartalékos alhadnagy harcokcsi parancsnok állt, aki így a felborult tank alá került és meghalt.⁹⁴

A felborult harcokcsi (35) és Bogáth alhadnagy síremléke a zalaegerszegi temetőben (36)

Harcfeladatát 14 óráig végrehajtotta. Ellenállásba sehol sem ütközött.

Birtokba vette a kijelölt városokat, községeket és a Déli Hadseregcsoport parancsnokának parancsa értelmében tíz helyőrséget hozott létre. A kisebb városokat, falvakat, természetközveteket folyamatos járőrözéssel ellenőrizték.

A helyőrségek:

- 1.) Nyitra (Nitra): 33. gépkocsizó lövészezred;
- 2.) Nagytapolcsány (Tapol'cany) (1. sz. körzet): 63. gépkocsizó lövészezred;
- 3.) Szered (Sered) (2. sz. körzet): 33. gépkocsizó lövészezred;
- 4.) Érsekújvár (Nové Zámky) (4. sz. körzet): 63. gépkocsizó lövészezred;
- 5.) Léva (Levice) (5. sz. körzet) 31. harcokcsiezred;
- 6.) Vágújhely (Nové Mesto nad Váhom): a 14. gépkocsizó lövészezred 1. gépkocsizó lövészszázlőalja;
- 7.) Pöstyén (Piešťany): a 14. gépkocsizó lövészezred 2. gépkocsizó lövészszázlőalja;
- 8.) Galbóc (Hlohovec): a 33. gépkocsizó lövészezred 3. gépkocsizó lövészszázlőalja;
- 9.) Nagykürtös (Veľký Krtíš): a 31. harcokcsiezred 1. harcokcsizászlőalja;
- 10.) Verebély (Vráble): (3. sz. körzet): hadosztály-hadtáp.

91 Szűcs Ferenc (Makó, 1922. december 30. – Budaörs, 1999. augusztus 2.) katonatiszt, a magyar katonai hírszerzés vezetője. /www.neb.hu/asset/phpaUfVj1.pdf. Letöltés: 2017.11.02.

92 Kiss Lajos vezérőrnagy, a Zala gyakorlat idején az összekötő csoport politikai helyettese. Hivatalosan a megszállt területeken folytatott propagandáért és a helyi lakossággal és a hatóságokkal fenntartott kapcsolatért volt felelős. „A dolgozó népet szolgálom.” 179. o. 43 hivatkozás.

93 „A vonakodó szövetséges” 57. o.

94 „Zala” 1968 36. o.

Augusztus 25-én a Déli Hadseregcsoport parancsnoka módosította, megnövelte a hadosztály feladatát, megszállási körzetét nyugatra, egészen a Kis-Kárpátok lábáig. A körzet mintegy 1500 km²-rel lett nagyobb. Egy új helyőrséget is felállítottak Nagyszombaton (Trnava). Ezzel egy időben bevonták a nagykürtösi helyőrséget.

A helyőrségek. Forrás: Google Map

A meg növekedett feladatok jelentősen meghaladták a hadosztály teljesítőképességét. Ezért a vezérkari főnök első ütemben egy karhatalmi zászlóaljjal, majd az egri 6. gépkocsizó lövészezreddel erősítette azt meg. Az ezred, augusztus 25-én mozgósított, majd hosszú menet után érkezett meg Érsekújvár térségébe. A várost és környékét 27-én vette át a 63. gépkocsizó lövészezreddől. A hadosztály belső átcsoportosítás után kialakult új helyzete a továbbiakban egészen október végéig, a magyar erők hazatéréséig nem változott.

A vezérkari főnök a megszállás egész időtartama alatt napi összefoglaló jelentésekben tájékoztatta a honvédelmi minisztert – és rajta keresztül az MSZMP Politikai Bizottságát – a csehszlovákiai eseményekről, illetve a magyar haderő helyzetéről.

A jelentéseket Czinege Lajos honvédelmi miniszter rendszeresen bemutatta Biszku Bélának, az MSZMP adminisztratív ügyekkel foglalkozó titkárnak, a fontosabb ügyekről pedig tájékoztatta Kádár Jánost is.

A teljesség igénye nélkül az adathalmazból bemutatom az első napi összefoglaló jelentést, melyet kétnaponta hasonlóak követtek.

A MAGYAR NÉPHADSEREG VEZÉRKARI FŐNÖKÉNEK NAPI ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSEI⁹⁵

1.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 2 pld-ban

1 pld: 3 lap

2. sz. pld.

Sfsz: GY/110

1. sz. pld. HM elvtársnak

2. sz. pld. Gyűjtő

NAPI ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS („ZALA”)

1968. augusztus 22. 09.00

1.) A NATO Főparancsnokság magasabb beosztású tisztjeit 21-én a reggeli órákban berendelték szolgálati helyükre. 1968. 8. 21. 19.00-ra ismételtén összehívták a NATO állandó tanácsát. A NATO Főparancsnokság 21-én a reggeli órákban elrendelte a híradó és felderítő szolgálat megerősítését azzal a feladattal, hogy folyamatosan kísérik figyelemmel a csehszlovákiai eseményeket.

Washingtonból származó információink szerint az USA Nemzetbiztonsági Tanácsa nem hozott érdemben döntést. A katonai beavatkozás gondolatát erkölcsi-politikai okok miatt elvetették. Ugyanakkor azonban saját fegyveres erői, illetve a NATO erők egy részének magasabb harckészültségi fokba helyezését határozta el.

Legújabb adataink szerint az európai USA erők ismeretlen egységei „Exercise Harvest Moon” fedőnévvel gyakorlat végrehajtását kezdték meg, a gyakorlat területe egyelőre ismeretlen.

Az osztrák haderőt 21-én 08.00-kor harckészültségbe helyezték. Az osztrák-csehszlovák határt lezárták, és a határvédelmi erőket a hadsereg egységeivel erősítették meg. Az osztrák légierő 21-én intenzív légi felderítést folytatott a csehszlovák-osztrák határ mentén.

2.) A prágai szabad legális rádió 05.35-ös hírében felhívja a csehszlovák rádióamatőröket, hogy segítsenek felderíteni a szövetséges megszálló csapatok rádióinak frekvenciáit, és jelentsék azokat a Csehszlovák Néphadsereg egységeinek. Ez azért szükséges, mert ezek az adók „megtévesztő” adatokat közölnek a helyzetről, amelyek sértik a csehszlovák nép önérzetét. A kommentátor szerint ezeknek a szövegeknek megszerkesztésében részt vesz Bilak, Barbinek, Indra⁹⁶. Ezek voltak azok a személyek, akik a szovjet tisztekkel tárgyaltak.

⁹⁵ Csémi Károly altábornagy összefoglaló jelentése 1968. augusztus 22. 09.00, Pataky 1, 5. o. Hadiörténelmi Közlemények, 110. évf. 1997/2. (Pataky 1)

⁹⁶ Nevezettek a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának tagjai.

3.) A feladat végrehajtásában részt vevő személyi állomány politikai magatartása megfelelő. Negatív politikai megnyilvánulásról jelentés nem érkezett.

A csehszlovák helyi párt- és állami vezetők magatartása továbbra is el-
lentmondásos. Egyfelől megértésüket és együttműködési szándékukat hang-
súlyozzák, másfelől arra hivatkoznak, hogy a KB, a kormány és a Nemzeti
Tanács tagjainak nyilatkozatát nem ismerik, felsőbb szerveiktől egyértelmű,
világos utasítást nem kaptak. Ugyanakkor a nyitrai párt és állami vezetők
ígéretet tettek, hogy a rend helyreállításával és fenntartásával kapcsolatosan
minden lehetőt megtesznek.

4.) A 8. gk. ho. csapatai a számukra kijelölt körzetekben folytatták a meg-
szabott feladat végrehajtását, a területükön lévő objektumokban az éjszaka
folyamán csend és nyugalom volt. A mai nap folyamán folytatták a helyzet
további konszolidálására irányuló tevékenységeket.

Várják a hadosztály megerősítésével, anyagi utánszállításával kapcsola-
tos intézkedéseket. A hadosztály megindulási körletét felszámoltuk, a zárást
megszüntettük, a visszahagyott anyagokat elszállítottuk.

A fenti jelentés önmagáért beszél, magyarázni nem kell.

Van egy katonai okmány, amelynek hitelességéhez nem férhet kétség. A tartalmához
sem. Ebből hiteles képet lehet kapni arról, hogy mi történik az alakulatoknál. Ez a hadmű-
veleti napló.

A hadműveleti napló

A hadműveleti napló olyan katonai okmány, amelyben, időrendi sorrendben rögzítik az
adott katonai szervezet (vagy szervezetek, csapatok) napi tevékenységét. Hadműveleti nap-
lót a katonai szervezet békeidőben, laktanyai körülmények között folytatott, terv szerinti
tevékenysége során nem vezet. Ennek vezetésére nagyobb gyakorlatokon, átfogó hadmű-
veletek vagy háborús tevékenység esetén kerül sor.

Hadműveleti napló vezetésére önálló zászlóalj, ezred, hadosztály, vagy ettől magasabb
katonai kötelék esetében kerül sor. A hadműveleti napló, vezetési okmány. Kezelésére, tá-
rolására, megőrzésére ügyviteli szabályok vonatkoznak.

Így maradhatnak fenn az utókor számára – kortörténeti dokumentumként – nagy idők
nagy eseményei ténszerűen. Amit aztán bárki kedve szerint értelmezhet. Csak semmi ér-
telme nincsen.

A hadműveleti naplónak szigorú szempontrendszerű tartalma van. Erre az egységes érte-
lmezés miatt van szükség. Ezen túl megkíméli a jelentéstevőt a felesleges körmondatoktól, a
meseszerű elemektől. A jelentés szempontjait mindig a katonai tevékenység határozza meg.

Jelen esetben a 8. gépkocsizó lövészadosztály 1968-as csehszlovákiai hadjárata, amely
háborús körülmények között zajlott.

A hadosztály hadműveleti naplójában az alábbi szempontok szerint kerültek rögzítésre
az események.⁹⁷

A napi hdm. (hadműveleti) összesítő jelentés szempontjai: (Felterjesztendő: naponta 14.00-ig és a helyzetnek megfelelően 16.00-ig.)

- a.) (1) A tevékenység rövid jellemzése, az egység és alegység elfoglalt helyzete: ezred,
zászlóalj, századig bezárólag.
- b.) (2) A CSN (Csehszlovák Néphadsereg) csapatai tevékenységének rövid jellemzése,
csoportosítása és várható szándéka (szükség esetén tartalmazza a politikai helyzet kérdéseit is).
- c.) (3) A parancsnok elhatározása a további tevékenységet illetően.
- d.) (4) Az egység, alegység harci állapotának rövid jellemzése. Anyagi eszközökkel
történő ellátottsága (biztosítása).
- e.) (5) A személyi állomány, a harckocsi (hk.), a páncélozott járművek (BTR), a tü-
zérségi eszközök – lövegek és aknavetők –, valamint a gépjárművek veszteségei. (A fenti
veszteségekről szóló jelentéseket – ezenkívül – kötelesek felterjeszteni a megfelelő fegy-
vernemi és szolgálati ág főnökök vonalán is.)
- f.) (6) A zsákmányolt fegyverzet és felszerelés mennyisége, fajtája, valamint a letar-
tózott polgári személyek és a letartóztatás oka.
- g.) (7) A vezetési pontok települési helye, az alárendelt csapatokkal és az előljáró tör-
zsekkel az összeköttetés megléte és annak állapota.
- h.) (8) A harckiképzés helyzete.
- i.) (9) Az ezred (önálló zászlóalj) körletében
kialakult katonai-politikai helyzet.
- j.) (10) A csapatok ellátásával és helyzetével
kapcsolatos kérdések.
- k.) (11) Kérelmek az előljáráshoz.

Mint az a szempontokból is kitűnik, itt már a
megszállás alatti katonai tevékenységről jelentet-
tek. A jelentés a kiépített tábori telefonvonalakon
vagy rádión (zárt csatornán) keresztül történt.

A sorszámozás egyfajta rejtjelezést is jelen-
tett: például 1.-hez, 3.-hoz stb., és akkor ledik-
tálta a jelentés tartalmát. Mindent kézírással rögz-
ítettek.

Telefonvonalak kiépítése: „tyúkbelesek”
(HTM-43732(37)

97 „Zala” 1968 Az MN 8. gépkocsizó lövészadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásá-
nak időszakából. Hadtörténeti Levéltár. Szerkesztette: Solymosi József Bp. Püldó Kiadó 2012.

A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány kivonat, amely bemutatja a mozgósítás elrendelésének időszakát különböző katonai szervezeteknél.

Elsőnek a Magyar Néphadsereg Vezérkar Hadművelési Csoportfőnökség Összekötő Csoportjának 0045. nyilvántartási számmal ellátott hadművelési naplójából néhány kivonatolt információ.

Eseménynaplózás: megkezdve 1968. 07. 28-án.

- 07. 28. 08.00. Eligazítás. 16.00. ellenőrző csoport indul a 8. gépkocsizó lövészhadosztályhoz.
- 07. 30. 09.10. Lakatos vezérőrnagy hadosztályparancsnok jelentette, hogy a készenlélet elérték.
- 08. 01. 22.30. A 14. gk. ezred löszerszállító tehergépkocsija felborult. A gépkocsivezető combnyaktörést szenvedett.
- 08. 02. 09.30. Lakatos vezérőrnagy hadosztályparancsnok kéri, hogy a felderítők a határőrséggel együttműködve derítsék fel Esztergom–Sturovó környékét.
- 08. 02. 22.00. A 22. tüzérezred, valamint a 33. gk. ezred eredményes lögyakorlatot hajtott végre.
- 08. 03- 08.15-ig gyakorlatok, kiképzés, harckészültség-gyakorlás, parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok. Tífusz-tetanuszoltás, magyar–szovjet híradó gyakorlat.
- 08. 16. Panaszok a helyi erdészettől, hogy az oroszok vadásznak.
- 08. 17. 22.20. Parancsnoki értekezlet a 8. gk. hadosztálynál. Részt vesznek: Ivanov altábornagy frontparancsnok, Petrenko vezérőrnagy a helyettese, Szűcs Ferenc vezérőrnagy és összekötő csoportja, valamint a 8. gk. hadosztály parancsnoka, helyettesei és az egységparancsnokok. (Pontosítják a katonai feladatok részleteit.)
- 08. 18. 24.00. Szűcs Ferenc vezérőrnagy eligazítja a hadosztályparancsnokot. Véltetőleg a megszállás pontos menetrendjéről. Tájékoztatókat adnak ki, a feladatokat zászlóalj szintig leviszik.
- 08. 19. 07.40. A 33. gk. ezredtől B. István sorkatona eltávozásról nem vonult be. Eligazítják a zászlóaljparancsnokokat. A járművek lefestése befejeződött. *(A légi és földi azonosítás végett egyezményes jeleket festenek minden járműre. A magyarok a járművek hossz tengelyével megegyező irányban, középen széles fehér csíkot.)*
- 08. 20. 00.40. A 8. gk. hadosztályparancsnok 0022. számú összefoglaló jelentése. 1. Az erkölcsi, politikai, fegyelmi helyzet jó. 2. A hadosztály és alárendelt csapatai a tervezett feladat végrehajtására felkészültek. 12.00-kor a hadosztályparancsnok az állománynak eligazítást tart. 3. A csapatok folytatják a járművek felkészítését. 4. A híradásban probléma nem volt. 5. Egnapi hidegtelelem kiosztva. 6. A harcérték rendben.
- 08. 20. 14.10. Kiss Lajos vezérőrnagy jelenti: Holnap 15 járási titkár érkezik Nyitrára. Gajdán alezredes viszi őket. A 2. számú menetvonalon mennek. A 44. szovjet ezred nem ott megy. Így a 8. gk. hadosztály előtt nem megy senki.
- 08. 20. 15. 30. Ma 18.00-kor áttérünk a moszkvai időre. Így 20.00 lesz.
- 08. 20. 15.40. Üzenet Lakatos vezérőrnagynak. A határőrség elintézi a cseh határőrséggel, hogy Sturovónál a közös őrsőn várjanak minket. Ha a sorompó nyitva lesz, minden rendben. Ha a sorompó zárva lesz, akkor segíteni kell a szlovákoknak. (Le kell fegyverezni őket.) Erről a határőrség tud.

A megszállás óráit szintén a hadművelési naplók alapján követhetjük nyomon.

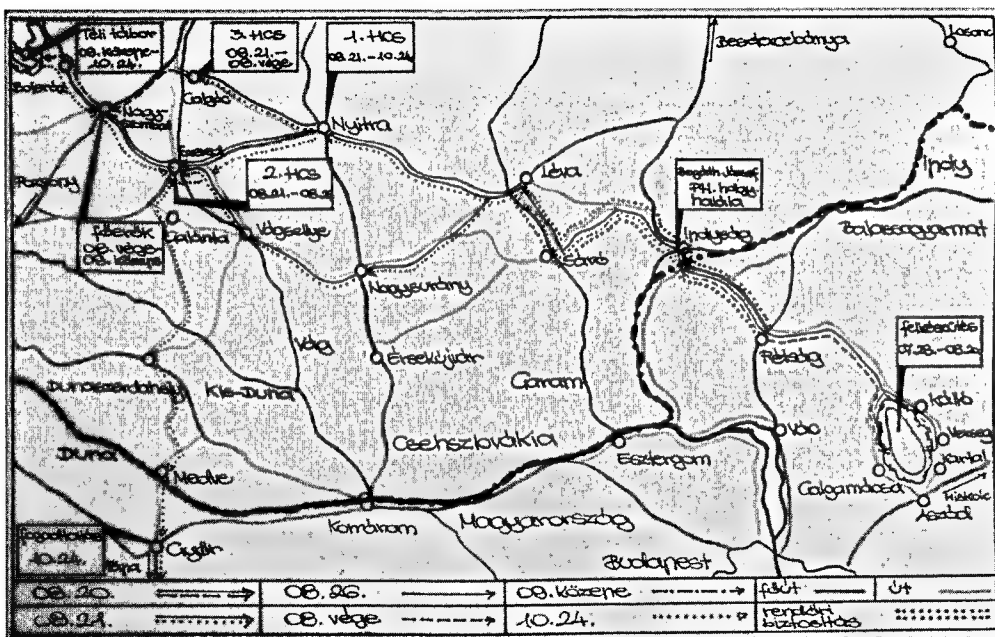
Ezek az órák nem csak a résztvevőknek voltak izgalmasak. Azok a tisztek, akik az ügyeleten voltak, és a hadművelési naplót vezették, szintén magas fokú stresszhelyzetet viseltek el. Nem csak az események rögzítése terhelte őket. Mint képzett katonák, képzeltek segítségével megpróbálták beleélni magukat az eseményekbe. Ez volt az igazi örület.

Az események moszkvai idő szerint folytatódnak.

- 08. 20. 20.00. Lakatos vezérőrnagy jelenti: operatív csoportjával elindult. 20.25-kor az előretolt harcálláspontjára (EH) megérkezett. Telefon-összeköttetés nincs, csak a rádió működik.
- 08. 20. 21.00. A felderítő zászlóalj megindult. A 14. gk. ezred elhárító tisztje jelentette, hogy a Kossuth rádió hullámhossza mellett egy magyar nyelvű adó bemondta, hogy a magyar csapatok mennek Csehszlovákiába. Ezt P. József és L. János honvédek hallották 17.00-kor.
- 21.30-kor a 22. tüzérezred és a 63. gk. ezred megindult.
- 22.20-kor a 93. páncéltörő tüzérezred megindult.
- 23.00-kor a 14. és a 33. gk. ezredek megindultak. CS-00.10-kor a rádiótilalom feloldva.
- 23.52-kor jelentenek Czinege Lajos honvédelmi miniszternek. A hadműveletek megkezdődtek.
- 08. 21. 00.08. A 8. gk. lövészhadosztály parancsnokság az előrevonást megkezdte. A hadosztályt ezalatt az EH.-ről (előretolt harcálláspont) a törzsfőnök irányítja.
- 00.40.-kor a 31. harcokcsi ezred megindult. Gyorsítják az előrevonást.
- 02.00-kor a hadosztály első lépcsője a határt átlépte. Ellenállás nincs. A 33. gk. ezreddel összeköttetés nincs.
- 04.30. A 8. gk. lövészhadosztállyal a VCS⁹⁸ és a ZASZ⁹⁹ összeköttetés megszűnt.
- 06. 00-kor Lakatos vezérőrnagy jelentette, hogy a 33. gk. lövész ezred 05. 00-kor az 5. számú objektumot elfoglalta. A hadtáplépcső átlépte a határt. Az alakulatok a kijelölt menetvonalakon menetelnek.
- 11.00. Még nincsen összeköttetés Lakatos vezérőrnagy hadosztályparancsnokkal.
- 14.00-kor a hadosztályparancsnok jelent a vezérkar operatív csoportjának: A hadosztály csapatai elérték a végcélt. Szob településen a helyiek szolidárisak. Valójában a televízió és a rádió hatására szervezik az ellenállást, tömegdemonstráció formájában. Mindenütt nagyon erős a magyarellenes hangulat. A magyarokat dobálják és fasisztázzák. Topolcsányban a bevonuló alakulat parancsnokát tömeg vette körül, úgy kellett kiszabadítani. A hadosztályparancsnok 1–2 egységnyi manőverezési tartalékot kér a szovjetparancsnokságtól. Az oroszok válasza: a kijelölt körletben a magyarok feladata, hogy fenntartsák a rendet.

98 Különleges frekvenciájú közvetlen telefon-összeköttetés. A pártállami elit a szovjetek által üzemeltetett, lehallgathatatlan, hő- és vízálló VCS-vonalon bonyolította kényesnek ítélt beszélgetéseit.

99 Zárt csatornás rádió-összeköttetés a katonai parancsnokoknak.

A 8. gk. hadosztály megszállási körzetének vázlata (38)

Hát így lettek magukra hagyva a szövetségesi kötelékben tevékenykedő magyar csapatok a DNY-Szlovákia megszállásával. Később a szövetséges főparancsnokság ezt megtoldta azzal, hogy a felelősségi körzet határát megnövelte. Ezért újabb magyar egységeket kellett Csehszlovákiába vezényelni.

A továbbiakban a 8. gk. lövészadosztály hadműveleti naplójából követjük nyomon az alárendelt katonai alakulatok tevékenységét:¹⁰⁰

1968. augusztus 23.

• A 14. gk. lövészrezred ügyeletes tisztje (a továbbiakban: ÜTI) 04.00-kor jelenti, hogy a hadtápvezetési pont irányába a folyó felől egy csoport érkezett. Az őr, figyelmeztető lövést adott le, mire azok elszaladtak.

• A 14. légvédelmi tüzérosztály ÜTI jelenti, hogy a 3. üteg által elfoglalt laktanyában kitűzték a fekete lobogót. Plakátokat ragasztanak.

• A 14. légvédelmi tüzérosztály ÜTI 10.00-kor jelenti, hogy az üteggel szembeni üzem falára jelszavakat festenek. Léván az éjjel milíciaellenes jelszavak festése folyt. A magyar csapatokkal együtt járőröző milicisták közbeléptek. Fegyverhasználat következtében két helyi civil könnyebben megsérült. A jelentés a fegyverhasználatot nem részletezi.

• A 14. gépkocsizó lövészrezred jelenti, hogy folyik a jelszavak festése. Nové Mesto létszáma 800 fő. A lőszerraktár helyét még pontosítják.

- A 63. gk. ezred jelenti, hogy nincs zavargás. Járőrözik.
- A 31. harcokosi ezred 13.40-kor jelenti: Az utcán csoportos ácsorgás. Az utcán haladó FUG-ot ököllet fenyegetik, kiabálnak. Más nem volt.
- A 33. gk. lövészrezred 17.00-kor jelenti: Nyitrán a rádióállomás elfoglalva, 4 fő le-tartóztatva, 3 darab géppisztoly és 1 db pisztoly elkobozva, lefoglalva. Jelenleg a helyszínt egy szakasz biztosítja. A rendőrség nem volt hajlandó együttműködni.
- A 31. harcokosi ezred jelenti: Utak rendben. Útjelző táblák elforgatva. Éjjel a fel-adatot végrehajtottuk.
- A 14. gk. lövészrezred jelenti: plakátragasztókat fogott. Leopoldov: A börtönben bűnözők vannak, nem politikaiak. 1100–1300 fő. Nem járnak ki dolgozni.
- A 63. gk. lövészrezred jelenti: Nové Zámky: 12–13 óráig volt sztrájk az üzemekben, nem dolgoztak. Egyébként dolgoznak. Az utakra különböző jelszavakat festenek. A technika állapota elég rossz, sok a meghibásodott gépjármű.

Rendkívüli eseményt rögzítenek:

• A 33. gépkocsizó lövészrezred állományába tartozó Sz. Sz. százados 1968. 08. 23-án 21.00-kor rövid ideig tartó rosszullét után meghalt. A halál oka valószínűleg szívtrombózis. Hazaszállítására intézkedés történt.

• A 14. gépkocsizó lövészrezrednél 1968. 08. 23-án égési baleset történt. Egy BRDM harcjármű indítása közben L. L. honvéd a porlasztóba benzint öntött. A kezében lévő ben-zines dobozban a benzin lángra lobbant, és a kezén 8 napon túl gyógyuló égési sérülést szenvedett.

A jelentések tartalmából, a fogalmazás módjából és tömörségéből is látszik, hogy az adott körülmények között nem volt idő cirkalmas körmondatokra. Csak a lényegre szorít-koztak. Ez nem minden esetben volt kielégítő. Mégiscsak „háborúban” voltak. Valójában minden információ az ügyeletes parancsnok nyakába zúdult, ami az érdemi munkát szinte lehetetlenné tette. Intézkedni és folyamatosan jegyzetelni szinte lehetetlen volt.

Ezért a hadosztályparancsnok 1968. augusztus 25-én rendszeresítette az ügyeletes had-műveleti segítő tiszt beosztását.

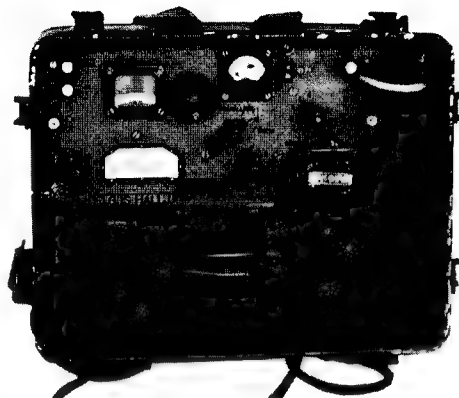
A hadműveleti segítő feladata volt:¹⁰¹

1. Ellenőrizzé az alárendeltekkel az összeköttetés állapotát.
2. Tartsa nyilván a csapatok helyzetében beállt változásokat, eseményeket.
3. Nyújtson segítséget az ügyeletes parancsnoknak az ügyek intézésében.
4. Az alárendelt ügyeletes parancsnokok jelentéseit szedje naponta.
5. Jegyzetfüzetbe összegezzé az ügyeletes parancsnok jelentését.
6. Továbbítsa az előljáró felé az ügyeletes parancsnok jelentését.
7. Szolgálat átadásakor a váltó hadművelet-segítővel közölje: a szolgálati ideje alatt történt eseményeket. Az azokkal kapcsolatos intézkedéseket és jelentést. A folyamatban lévő ügyeket a jegyzetfüzet alapján adja át.

100 MN „Zala” 1968. 37. o.

101 MN „Zala” 1968. 37. o.

Ennek megfelelően alakították át a korábban kiadott helyzetjelentés szempontjait. Talán száraznak, és a kívülállók számára ezek a sorok nem mondanak semmit. A katonák viszont szempontrendszer között élnek mindennapi életüket. Ezért van az, hogy amikor egy katonát és egy civil beszélget, a kifejezőmódjukban más-más szavakat használnak. A szempontrendszer elveszi a katonától a gondolkodás és a kifejezés szabadságát. Nem neveli a kreativitásra és az önállóságra. A katonák értik ezeket a kifejezéseket, amikor a szempontok a szívatás magaskiskoláját képezték. A civileknek meg szabad ezen mosolyogni.

R10 rádiókészülék (39)

Harcokosi menetoszlop (40)

A helyzetjelentés szempontjai 1868. szeptember 11-ig:

1. Volt-e valamilyen katonai akció?
2. Milyen volt a jellege és eredménye?
3. Az ott elhelyezett csapatokkal milyen a kapcsolat?
4. Hol folytatott tárgyalásokat, ki, kivel és milyen eredménnyel?

5. Az objektumok környezetében bekövetkezett változások.
6. A csapatok helyzetében beállt változás (elhelyezés stb.)
7. A harcértékben beállt változás.
8. Fontosabb intézkedések.
9. A saját politikai ténykedés hatása a személyi állományra.

A helyzetjelentésen kívül kértek egy harcjelentést is, melynek csak két pontja volt.

Harcjelentés: 1968. 09. 11-ig.

1. A csapatok helyzetében és tevékenységében beállt változások.
2. A helyi lakosság és a Csehszlovák Néphadsereg csapatainak magatartásában történt változás.

A jelentések ideje naponta:

1. 07.30–08.00
2. 13.30–14.00
3. 20.00–21.00

A szempontoknak és a feszes időrendnek megfelelően – minden különösebb értékelés és megjegyzés nélkül – bemutatom a hadosztály 13.30-kor küldött helyzetjelentését.

1. Katonai akció nem volt.
2. –
3. A 31. hk. e. kapcsolata romlott, a 14. gk. e. kapcsolata jó. A 33. és a 63. e. kapcsolataiban változás nem történt a csehszlovák katonai alakulatokkal.
4. Tárgyalások nem folytak.
5. Az objektumok helyzetében változás nem állt be.
6. A csapatok helyzetében változás nincs.
7. A harcértékben változás nincs.
8. A „Február” jelzéssel kapcsolatos intézkedéseket kiadtuk.

A hadosztály 20.00-kor küldött helyzetjelentése.

1. Jelentem, a mai nap folyamán katonai akcióra nem került sor. Tovább folyt a helyőrségek által készített közös feladat végrehajtása, amiben egyes helyeken vonakodás tapasztalható a csehszlovák fegyveres testületek részéről. Pl. Léván a csendőrpáncsnak azt jelentette, hogy ő pozsonyi utasításra vár.

2. Nem történt.
3. Az objektumokban lévő csapatokkal kielégítő a kapcsolat.
4. A nap folyamán tárgyalásokat nem folytattunk.
5. Az objektumok helyzetében nem történt változás.
6. A csapatok helyzetében jelenleg változás nincs. Megkapták a parancsot az előjáró intézkedése szerinti átcsoportosítás végrehajtására.
7. A hadosztály harcértékében nem történt változás.
8. A hadosztály az átcsoportosítási tervét elkészítette, 20.00-kor megkezdte végrehajtását.

Minden bizonnyal ez a „Február” intézkedési terv: Ennek tartalma, hogy a magyar csapatok elhagyják az általuk megszállt katonai és polgári objektumokat, és a települések szélén vernek sátrortábor. Erre azért került sor, mert az eredeti tervek szerinti ellenállás nem

következett be. A szlovákok békésen türték, hogy megszállják őket. Már az első napokban normálisnak mondható helyzet alakult ki, így a megszállást eredeti formájában nem kellett fenntartani. Másrészt pedig a helyzet normalizálását segítette elő, hogy a csapatok a városok, települések határain kívülre költöztek.

A megszállás idegőrlő mindennapjai azért szolgálnak néha üdítő történettel: mintha nem is háború lenne. Jelentik a hadosztályparancsnoknak, hogy a honvédelmi miniszter elvtárs üzeni Lakatos Béla elvtársnak, célszerűnek tartja, ha gondol a légvédelemre, és saját eszközeivel megszervezi, mert az ottani honvédelmi szövetségnek sok ilyen kiszuperált gépe lehet. Kis gépek, jó volna tudni, hol vannak ilyenek.

MHSZ repülőtér (41)

Súlyos és komikus üzenet. Súlyos, mert a honvédelmi minisztertől jött, nem lehet figyelmen kívül hagyni. *Komikus, mert „üzeni”*. És mert a hadjárat során, meg a harcsabályzatok szerint is a csapatok légvédelmének a megszervezése szerves része a katonai tevékenységnek. Miért tartja ezt a miniszter annyira fontosnak? Csak találgatni lehet. Én azt találtam ki, hogy nyilván egy megbeszélésen a hazai honvédelmi szövetség egy túlbuzgó, de nem képzett vezetője „beötletelte” a dolgot. S minthogy „lehet benne valami,” szegény miniszter „megüzente” a hadosztályparancsnoknak. Csak remélni lehet, hogy az üzenetet az érintett nem egy ég felé irányuló öklös karlengetéssel és „hess, hess” vezényszavakkal nyugtázta. A habitusából kiteltett volna.

Azután ha mindez nem lenne elég, 1968. augusztus 26-án a hadosztályt a 267. számú távmondati parancsban napi hadművelleti összefoglaló jelentésre kötelezték.¹⁰²

A jelentés szempontjai:

1. A csapatok egy napi tevékenysége, helyzete.
2. A helyi lakosság és a csehszlovák NH egységeinek magatartása.
3. Milyen csehszlovák egységeket fegyvereztek le és vettek őrizetbe? Milyen katonai objektumokat vettek őrizetbe (bázisokat, raktárakat, rádió- és tévéközpontokat)?
4. Mennyi és milyen fajtájú fegyvert és lőszert fedtek fel, és mennyit vettek át?
5. A helyőrség-parancsnokságok szervezéseiben történt változások.
6. A páncélos és gépkocsi-aktor technikai összevonása.
7. A csapatok ellátottsága a különböző alapvető anyagi eszközökkel.
8. A személyi állomány veszteségei, a feladat végrehajtása során történt sebesülések, sérülések és tragikus (rendkívüli) esetek.
9. Harci technikában történt veszteség (csak a vissza nem térülő, ill. használhatatlanná váltakat).

A jelentés 8–9. pontja alapján nyilvánvaló, hogy itt még mindig számoltak a fegyveres harc lehetőségével. A bevonulás óta eltelt hat nap nem győzte meg a szovjeteket, hogy itt a NATO nem akar bevonulni, a csehek meg nem akarnak ellenállni. Partizánharc meg nem alakult ki.

A harcjelentéseket naponta kellett felterjeszteni. A 03.00 órás helyzetet 04.00-ig, a 13.00 órás helyzetet 17.00-ig. A jelentések a szovjetparancsnokság mellett működő magyar hadművelleti összekötő csoporthoz lettek beküldve. (Na meg a magyar vezérkarhoz.)

A napi hadművelleti összefoglaló jelentést moszkvai idő szerint naponta 19.00-ig kellett felterjeszteni. A hadosztály be lett szorítva a különböző szempontok szerinti jelentések erdejébe. Csak az számított, ami le van írva. Csak azt írták le, ami számított. Ez a bürokrácia katonai megfelelője.

1968. augusztus 26-án 07.30-kor a hadosztály az alábbi helyzetjelentést terjeszti fel:¹⁰³

1. A hadosztály alárendelt csapatoknál az átcsoportosítás végrehajtása során katonai akcióra nem került sor.
2. Nem volt.
3. Az új helyőrségekben a kapcsolat felvétele a körülményekhez képest megtörtént.
4. Nové Mestóban tárgyalás folyt az iskolaparancsnokkal és politikai helyettesével. A tisztek között egység tapasztalható. Svoboda köztársasági elnök utasítását várják. A parancsnok jelentése szerint szeptember 1-jén növendékek fognak bevonulni. Ezt nem tartják célszerűnek. Kéri az elhalasztását. A kerületparancsnok felé kérnek intézkedést.
5. Az objektumok helyzetében az átcsoportosítás a jóváhagyott tervek szerint megtörtént. Időben beértek az új objektumaikba. A feladat végrehajtása eddig nem ütközött akadályba.
6. Nincs válasz.

¹⁰² MN „Zala” 1968. 39. o.

¹⁰³ MN „Zala” 1968. 40. o.

7. A harcértékben a változás az, hogy a 14. gk. lövészezred állományából még magyar területen elveszett gépkocsi megkerült, be lett szállítva az aszódi alakulathoz.
8. Intézkedtem a posta kiszállítására.
9. A személyi állomány erkölcsi, politikai, fegyelmi helyzete megfelelő.

Barátkozás a helyiekkel, Dohina major, 1968.08.26. (42)

Ma már mosolyt fakasztó a jelentés 7. pontja. Akkor nem volt az. Hat napig keresték. Kifele titkolták. Mi történhetett? Elveszett, eltévedt, baleset érte, megszöktek? Vagy így tiltakoztak a bevonulás ellen? Az eset nem kis dilemmát okozott a katonai elhárításnak. Nem tudták bizonyítani, hogy szöktek vagy tiltakoztak. Amikor megkerültek, győzött a bölcsesség: elvesztek. Az nem büntetőjogi kategória. Dönthettek róla parancsnoki fegyelmi hatáskörben.

A továbbiakban nem tartom szükségesnek, hogy a hadműveleti napló minden bejegyzését idézzem. A naplóban az idő előre haladtával egyre több a nemleges bejegyzés, ezért csak kivonatossan, a figyelmet érdemlő eseményeket foglalom össze. Közlésükkel az volt a szándékom, hogy az események filmszerűen peregjenek az olvasó előtt.

1968. augusztus 26.

A 14. gk. lövészezred 1968. 08. 26-án 14.00-kor jelenti, hogy a Nove Mesto területén lévő lőszerraktár őrzését átvették. A híradó tiszti iskolára 700 fő növendék bevonult. (A magyar katonai szaknyelv „növendékeknek” nevezte a tiszti iskolára bevonultakat. Később 1971-től lett a megnevezésük „hallgató”).

A nagykanizsai 14 gk ezred vezetése (43)

A 31. hk. ezred 20.00-kor jelenti, hogy körletében műsorszóró és zavaró adó van. Helye ismeretlen.

A 14. gk. ezred 20.10-kor jelenti, hogy az adót bemérte 328-789/9 és 322-785/9 területén.

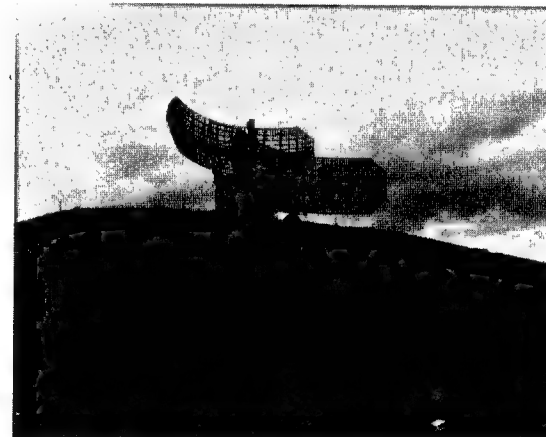
A 6. gk. ezred 20.30-kor a hadosztály alárendeltségébe került. (Mint ismeretes, a szovjetek a bevonulást követően közölték, hogy a 8. gk. hadosztály felelősségi körzetét megnövelték. Azt saját csapataival kell megszállni. Ezért került sor utólag a 6. gk. ezred Egerből történt kiszállítására Nové Zámkyba.)

1968. augusztus 27.

Az 5. rádiótechnikai zászlóalj egy százada 07.30-kor Nyitra térségébe települ, és a 8. gk. lövészhadosztály közvetlen alárendeltségébe kerül.

A 14. gk. lövészezred a szovjet csapatokkal együttműködve hajnali 04.00-kor Nove Mesto helyőrségben 3 darab 1 kW-os adó-vevő készüléket kobozott el.

A csehszlovák parancsnokok továbbra is kéri, hogy a magyar csapatok hagyják el a laktanyákat.

P37 radar (44)

A 33. gk. lövészezred 13.50-kor jelenti, hogy a 361-166/2 körzetben nagy raktár van. Az ismeretlen raktár körül légvédelem és biztosítás van szervezve. A légvédelmi ágyúk álcázva vannak, és egy század őrzi. 352-161/5 területén lőszerraktár van, 30-40 fő őrzi.

A 63/1. lövészzászlóalj 14.10-kor parancsot kapott a Topolcsányba való bevonulásra.

A 33. gk. lövészezred felderítő szolgálat főnöke 18.00-kor jelenti, hogy Trnava laktanyában a 63. repülő irányító és lokátor zászlóalj van. Létszáma 500 fő.

Piešťany repülőtéren a vasút és a közút között egy 1400 m-es, egy 1600 m-es és egy 14 km-es beton kifutópálya van. A reptéren három nagy hangár és egy leponyvázott IL-14-es és egy Morava L-200-as repülőgép van. A reptér mellett laktanya, melyben egy műszaki lokátor zászlóalj van.

IL 14 típusú repülőgép (45)

A 14. gk. lövészezred 18.10-kor jelenti, hogy a 7. számú körzet hét üzeméből a munkásőrségnek tárolt 300 db fegyvert begyűjtötte. A csehszlovák javító századdal együttműködve 60 db géppisztolyt foglaltak le, és közösen őrzik.

Morava L-200 kisreplülő (46)

1968. augusztus 28.

A 63. gk. lövészezred felderítő főnöke 21.50-kor jelenti, hogy a 22. páncéltörő tüzérezred laktanyájában a fegyvereket és a lőszereket rendben lezárva találta. Őrzésük biztosított. A laktanyából egy rész le van választva drótkerítéssel, melyben vietnami lányok és fiúk vannak elhelyezve, ázsiai náthában szenved nagyobb részük. Később megállapították, hogy a vietnamiak nyelvtanulás céljából voltak ott. Elzárva azért voltak, hogy az eseményekbe ne keveredjenek bele. Ne szökjenek meg.

A 36. műszaki zászlóalj 24.00-kor 4 fő polgári egyént átadott az operatív (elhárító) tisztnek, mivel a magyarok által kiadott röpcédulákat égették.

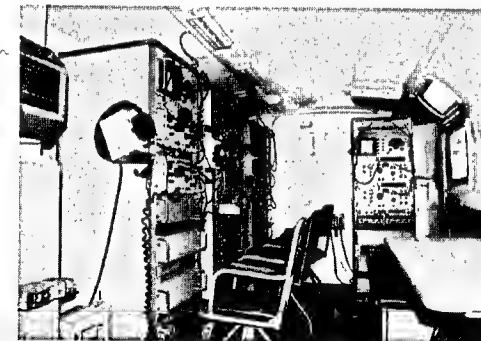
1968. augusztus 29.

A 33. gk. lövészezred jelenti, hogy a fegyveres erők tevékenységében változás nem állt be. A tisztok tartózkodóak. A felderítő szervek a kiadott intézkedéseknek megfelelően folytatják a csehszlovák hadsereg tevékenységének figyelését.

A 33. gk. ezred tábor. Légifelvétel (47)

A 8. gk. lövészhadosztály felderítő főnöke 23.00-kor jelenti: Potvorice területén a rádiófelderítés kalózkodót mért be. A templomtoronyban adó antennája szemmel is látható. Neiger őrnagy és Nagy István őrnagy együttműködést szervez az elhárító szervekkel. Az elhárító csoport beméri a rádiót. A felderítő csoport megfigyeli a templomtoronyt és a környékét. A rádiók lehallgatására felkészültek, és ha az adás megindul, bemérik annak pontos helyét. Amennyiben az antennánál vannak, úgy azokat is el kell fogni. Amennyiben az adás nem indul meg reggel, vagy az adatok nem pontosítottak, úgy ki kell várni. Parancs, hogy az adót a kezelőjével együtt kell elfogni. Az akcióról fényképfelvételt kell készíteni. (Néha egy kis izgalom is keveredett a mindennapok egyhangúságába.)

URHF irányító központ (48)

1968. augusztus 30.

A 33. gk. lövészezred 20.00-kor jelenti: Trnava-i repülő és lokátor zászlóalj parancsnoka A. S. alezredest 28-án berendelték Brnóba. Ma megjött. S. alezredes parancsba kapta:

- Köteles a szövetséges csapatokkal a fegyveres összetűzést elkerülni.
- A rendet fenn kell tartaniuk.
- A felülről jövő parancsokat köteles végrehajtani.
- Mindennemű honvédségi anyagot együtt kell tartani, polgári személyeknek nem adható ki.
- Technikai anyag mozgatása csak javítás céljából lehetséges. Előtte engedélyt kell kérni.
- A szövetséges csapatokkal keressék az együttműködést.
- Ügyeletes alegységeket kell szervezni a rend fenntartása érdekében.
- A milícia, a csendőrség és a honvédség együtt biztosítsa a rendet.
- Ha nem tudják a rendet fenntartani, akkor segítséget kell kérni a szövetséges (megszálló) csapatoktól.

Nevezett és politikai helyettese – W. W. alezredes – a 33. gk. lövészezred parancsnok harcálláspontján kifejtették azon nézetüket, hogy a helyzet szerintük normalizálódott, és a Magyar Néphadsereget ki kellene vonni. Arra kérték az ezredparancsnokot, hogy ezt a kérést továbbítsa az előljárói felé. Ezt az ezredparancsnok visszautasította.

A33. gk ezred fegyverjavító műhely állománya (49)

S. alezredestől a felettese, a katonai körzet parancsnoka és a városi tanács elnöke elmondta, hogy jobboldali beállítottságú. A kapott parancsokkal szemben ellenállás nincs, de a tisztek egy része helyezkedik. A városban erősödik a baloldal. Beindították a kiképzést. Naponta ezredsorakozót tartanak. A személyi állomány a kapott parancsokat végrehajtja. Végre 10 nap után magára talált a Csehszlovák Néphadsereg. Tapasztalható a közeledés a magyar katonák felé.

A 42. felderítő zászlóalj állományába tartozó N. S. őrnagy 1968. 08. 30-án járőrszolgálatot látott el. A szolgálat befejezése után 22.30-kor egy csehszlovák háznál italozott beosztottjaival együtt. Botrányt nem okoztak. A hadosztályparancsnok az ügyet tisztí becsületbíróság elé utalta. A becsületbíróság javasolta nevezett egy rendfokozattal történő visszavetését.

Több helységben új jelszavak jelek meg: „Magyarok! Vár a családotok!”

1968. szeptember 01.

A 14. gk. lövészezrednél 1968. 09. 01.

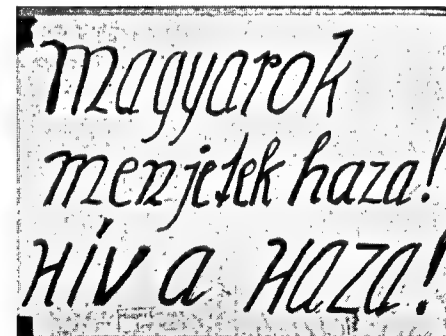
20.50-kor fegyverbaleset történt. A Nove Mesto-i csehszlovák laktanyában kettő magyar és egy cseh katona teljesített egyszerre őrszolgálatot. A cseh katona megmutatta a magyaroknak, hogyan kell szétszedni a fegyverét. Ezután S. honvéd mutatta meg, hogyan kell az AK géppisztolyt szétszedni. Hátrahúzta a zárszerkezetet, levette a tokfedelelet. A tárat elfelejtette kivenni. Közben visszatette a tokfedelelet, és elhúzta a billentyűt. A tőle két méterre álló cseh őrnök átlötte a jobb lábát, térdén felül. Ezután S. honvéd kiürítette a géppisztolyát, a nála lévő sebkötöző csomaggal bekötötte a sebet, értesítette az ügyeletes tisztet. A sérültet kórházba szállították. A parancsnok az ügyet átadta a katonai ügyészségnek. (Valójában roppant nagy riadalom támadt. Teljes volt a fejtelenség. A lényeg az, hogy senki nem „ferdítette” el az eseményt. A közös kivizsgálás szándékosságát nem állapított meg.)

1968. szeptember 03.

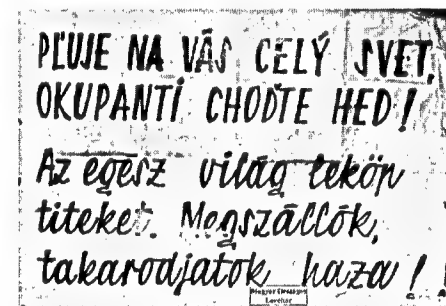
A 42. felderítő zászlóalj 09.50-kor jelentette, hogy Nyitrán a 2. számú laktanya egész éjjel ki volt világítva. Topolcsányban újabb felirat jelent meg szlovákul és magyarul: „Magyarok! Tartsatok velünk! Együtt menjünk az oroszok ellen!”

A 33. gk. lövészezred 18.00-kor jelenti, hogy a trnavai egység bent van a Varsói Szerződés légvédelmi hálójában. A háló kezelését egy szovjet alakulat vette át.

Az alakulat felderítő főnöke állandó belépési engedélyt kapott az összes trnavai laktanyába.

Falfirka (50)

Kétnyelvű falfelirat (51)

MAGYAR KATONÁK, MAGYAR TISZTEK !

Kérünk benneteket, értsétek meg a valódi helyzetet !

- 1/ A mi kormányunk nem hívta hazánkba a varsói szerződés hadseregeit.
- 2/ Mi a szocializmus vívmányait eddig is megvédtük, most is megvédjük és a jövőben is meg fogjuk védeni.
- 3/ Kommunista pártunk egyértelmű szocialista politikát folytat, és a szocializmus emberi emberi arculatát akarja megvalósítani.

Ünhibátokon kívül egy baráti és szövetséges szocialista ország megszállóivá váltatok. Ne áruljátok el a szocializmus, a nemzetköziség és a barátság eszméjét ! Térjete vissza hazátokba, családjaitokhoz !

NYITRA VÁROS ÉS JÁRÁS LAKOSAI

1968. szeptember 04.

Az alábbiakban érzékeltetni szeretném, hogy néha nem is olyan könnyű bonyolult eseteket egyszerűen leírni. Kiváltképp akkor, ha ez be van szorítva egy egyszerű szempontrendszer keretei közé.

A 63. gl. lövészezrednél 1968. 09. 04-én éjjel 01.00-kor *fegyveres szökés* történt. Ez a sorkatonák által elkövethető egyik legsúlyosabb katonai bűncselekmény. Hát még háborús helyzetben!

D. A. örvezető, R-125-ös rádióállomás parancsnok szeptember 03. 23.00-kor elküldte beosztottját, B. honvédet a váltás felkeltéséért. A váltótárs, Sz. honvéd azt üzenté, hogy nem kel fel, mert nincs itt az ideje. Az örvezető ezután az ügyeletes tiszthez küldte B. honvédet, hogy döntse el, mikor kell váltani. Mire B. honvéd visszaérkezett, már elmúlt 01 óra, D. A. örvezető kijelentette, hogy nem várja meg a váltást, elmegy aludni.

Míg B. honvéd távol volt, kilopta annak géppisztolyát, és 90 db löszert a gépkocsiból. Letépte egy 500 000 ezres térkép nyugati szelvényét, és eltűnt. Reggel a századkörletben keresték, de nem találták.

A parancsnok az ügyet átadta a katonai ügyészségnek. Felkutatására a szükséges intézkedést megtették. Mint kiemelt jelentőségű bűncselekmény, külföldre szökés sem volt kizárható, ezért illetékességből a katonai elhárítás is nyomozásba kezdett.

D. A. örvezetőt 1968. szeptember 15-ről 16-ra virradó éjjel fogta el a csehszlovák határőrség, miközben megkísérelt illegálisan Ausztriába szökni.

A Budapesti Katonai Bíróság fegyveresen elkövetett külföldre szökés kísérlete miatt 1969. február 12-én 8 év szabadságvesztésre, 10 év közügyektől eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma 1969. március 19-én az ítéletet helyben hagyta.¹⁰⁴

Másik rendkívüli esemény is tarkította ezt a napot.

A 63. gk. ezred állományából F. S. honvéd őrszolgálatba lépett. Majd amikor pihenőbe lépett, hozzákezdett fegyvere karbantartásához. Mivel nehezen tudta levenni a tokfedelelet, fegyvere csövét a lábfejehez nyomta, úgy vette le. Ekkor látta, hogy a kakas hátul van. Káromkodott egyet, és elhúzta az elsütő billentyűt. A fegyver elsült, és átlötte a bal lába négy ujját. Mindez azért fordulhatott elő, mert F. honvéd a parancs ellenére csőre töltött fegyverrel látta el az őrszolgálatot. Nevezetesen a segélyhelyre szállították.

Ha mindez nem volt elég, akkor megkoronázta a napot, *hogy Provalov vezérezredes a DHDCS parancsnoka* látogatást tett a hadosztály harcállásponton. Ott tárgyalást folytattak a nyitrai járási pártbizottság első titkárával, K. elvtárral és a Járási Tanács elnökével, U. elvtárral. Ennek eredményeként azonnal bevonták a hidat, a bank, a nyomda és a rendőrség biztosítására kirendelt őrséget. További tárgyalásokat folytattak a katonai szervezetek vezetőivel, amin mindig részt vettek a helyi párt- és állami vezetők, valamint a Csehszlovák Néphadseregől kiküldött minisztériumi, vezérkari tábormokok. Ezeknek a megbeszéléseknek a célja a helyzet normalizálására utasító központi akarat továbbítása. A további helyzetjelentésekből kitűnik, hogy a csapatoknál lévő katonák nehezen törődtek bele a meg szállás tényébe, nehezen gyógyulnak a fegyverbarátságban ejtett sebek.

1968. szeptember 05.

A hadműveleti naplóban rögzítik, hogy a hadosztályparancsnok ellenőrzést tartott a 6. gk. lövészezrednél. Az ezredparancsnok jelentette a helyőrségben és a körzetben lévő hangulatot és a katonai objektumok helyzetét. A Nove Zámky járási pártbizottság titkárával az új csehszlovák parancsnokok előtt folytatott tárgyalásokat. Ott kijelentette, hogy a párttitkár nem viselkedett úgy, ahogy egy kommunista vezetőtől elvárható lett volna.

Lakatos vezérőrnagy utasította a politikai helyettest, hogy a Varsói Szerződés csapatainak nem megfelelő jelszavakat le kell a csehekkel szedetni. Néhány módszert is adott a politikai munkásoknak a következő feladataik ellátásához. Suttogva terjedt, hogy ezek között volt egy-két keresetlen kifejezés, amely nem tűrt nyomdafestéket. Minden bizonynyal ezek és hasonló tapasztalatok vezettek oda, hogy a hadosztályparancsnok a vezérkar főnöknek szeptember 9-én Budapesten tett jelentésében többek közt a politikai munkások operatív csoportjainak a csökkentését kérte-javasolta. A kiküldött politikai munkásokból

¹⁰⁴ HL MN Budapesti Katonai Bíróság 074/1968. sz. és ÁBTL-3.1.9. V-155 557 archív számú vizsgálati dosszié.

Izgató buszmegálló (52)

szervezett operatív csoportok több helyen inkább kártékonyak, mint hasznosak voltak. Komolyan vették a 45. sz. utasítást. A hadjárat 15. napján a történeésekből világosan látszott, hogy a csehszlovákok nem nézik jó szemmel a megszállók erőből nyújtott segítségét. Sem katonai, sem politikai téren.

A 42. felderítő zászlóaljnál szeptember 5-én 09.50-kor fegyverbaleset történt. C. honvéd alegységénél fegyverkarbantartást végzett. Nem emlékezett rá, hogy fegyvere csőre van töltve. A tár kivétele közben meghúzta az elsütő billentyűt, a fegyver elsült. A lövedék a tőle 15–20 méterre lévő Gy. Z. honvédba csapódott, aki a helyszínen meghalt.

A jelentési szempontrendszer néha kegyetlenül követel. A rendkívüli jelentések szempontjai között a 8. pontra azt a választ kellett adni: *Anyagi kár nincs.*

Amikor a fegyverbalesetek, a rendkívüli események és a fegyvelemsértések megsza-
porodnak, az azt mutatja, hogy a feszültség csökken, a katonai feladatok végrehajtása ru-
tinszerűvé válik, a katonák nincsenek értelmes feladatokkal lekötve. A megszállás tizenöt
napja után már nem működik a kiadott parancsok és a terv szerinti cselekvés összetartó
ereje. Azon mindenki a maga módján lazít. Előtérbe került az otthon megszokott „minden-
napok monotonája”

Ezek után mit tehet a hadosztályparancsnok? Szigorításokat vezet be, ellenőrzések so-
rozatára intézkedik, rendész szolgálatot állít fel. Úgy, mint otthon, a béke elhelyezési kör-
letben. Burkoltan arra utal, hogy már felesleges itt lenni, haza kéne menni.

1968. szeptember 5-én 20.00-kor közvetítik Csémi Károly altábornagy vezérkari főnök parancsát:

1. Minden szolgálatban álló kötelékparancsnok a szolgálat leadását követően szemé-
lyesen köteles ellenőrizni a fegyverek üritését és biztosítását.

2. Az egész személyi állomány részére külön oktatás tárgyává kell tenni a fegyverek
kezelését és karbantartását, a betartandó rendszabályokat.

Szolgálati eligazítás (53)

Leszedik a löszert, ládázzák, elzárják. Az őrség részére zacskózott löszert, vagy tás-
kában lezárt, lepecsételt tára-
kat adnak ki. Körleten kívüli karbantartóhelyeket jelölnek ki,
szoros ellenőrzés alatt. *(Egyébként meg hadjárat van, háborús rendszabályok között. JP)*
Több mint negyven évet kellett várni arra, hogy egy honvédelmi miniszter kimondja az
alapigazságot:

„Tartsd meg a rendet, és a rend megtart téged.”

Egyébként meg az egyéni felelőtlenség ellen semmilyen drákói rendszabályok nem
védenek. A katonai alapkiképzés egyik legsarkalatosabb eleme a fegyver anyagismeret.
A katonába a kiképzők belesulykolják a fegyver szét- és összeszerelését – kiemelten a
töltés, ürités szabályait. A fegyverkarbantartást szinte csukott szemmel kötelesek végezni.
Kiemelten az őrszolgálat fegyverhasználatával kapcsolatos szabályait szinte már a „kínzás”
szintjén követelték meg. Minden alegységparancsnok rémálma és minősítésének negatívuma
egy fegyverbaleset. De hiába. A felelőtlenség ellen nincsen orvosság.

Harcokosi lőszermálházás (54)

1968. szeptember 6.

A Magyar Néphadsereg Egészségügyi Csoportfőnöke látogatást tesz a hadosztály hadtápvezetési pontján (HVP).

Az ellenőrzés megállapítja, hogy az egészségügyi zászlóalj jó munkát végez. Problémaként jelentik az étkezés minősége, a tábori posta lassúsága, a ruhacserével, hogy az egyik orvos édesanyja nem kapta meg a „tsz. nyugdíját”.

A 8. gk. hadosztály parancsnoka 16.00 és 18.00 között parancsnoki értekezletet tart. A tárgya: beszámoltatás, feladatszabás, tájékoztatás.

A 31. harcokosi ezred parancsnoka jelenti:

- Ha annyira javul a kapcsolat, ennek megfelelően történjen a kivonás.
- Probléma van a tartós tábori feltételek kialakításában.

A ceglédi 22. tüzérezred tábori konyhája (55)

• A családtagok anyagi ellátottsága nincs megfelelően biztosítva. (Ez azt jelentette, hogy a kint lévők fizetését a család otthon nem kapta meg.)

• Az előléptetéseket nem kapták meg.

A 6. gk. lövészezred parancsnoka jelenti:

- A postát átadták a tanácsnak.
- Egy katona leittasodott.
- Ponyvahiányok vannak.

A 33. gk. lövészezred parancsnoka jelenti:

- A postát, rádiót átadták.
- Problémás a tábori posta működése.
- Probléma volt a lőszerleszedésnél.

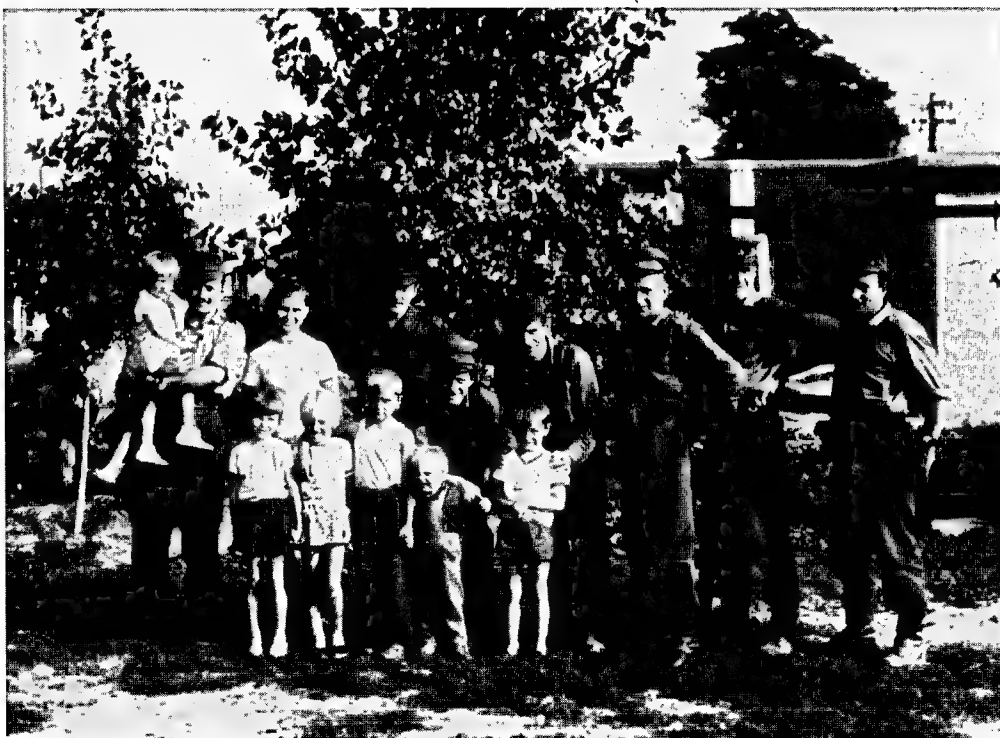
Lőszer ládázása (56)

A 22. tüzérezred parancsnoka jelenti:

- A híd őrzését átadták. Várták a vezérőrnagy elvtársat.
- A települési helyen mély a talaj, engedélyt kérnek máshová települni.
- A létrehozott operatív csoport (politikai munkás) megkezdte a működését.

A 36. műszaki zászlóalj parancsnoka jelenti:

- A helyekkel szinte baráti kapcsolatot alakítottak ki. 38.kép
- Az otthoni szociális problémák kihatással vannak a hangulatra.

Barátkozás a helyiekkel (57)

A 33/1 gk. lövész zászlóalj parancsnoka jelenti:

- Minden rendben van. Probléma van a szalmával, a laticellel és a tábori postával.

A 93. páncéltörő tüzérezred parancsnoka jelenti:

- A hangulat jó, az elhelyezés megfelelő, az anyagi problémákat lerendezték. (Az előljáró ezt szereti hallani.)

A 14. légvédelmi tüzérezred parancsnoka jelenti:

- Elhelyezési probléma van, rosszak a sátrak.
- Téli ruházatot és egy rádiót kér.

A 42. felderítő zászlóalj parancsnoka jelenti:

- A halálos fegyverbaleset mély nyomot hagyott az állományban.
- Probléma, hogy a hivatásos állománynak és a konyhának nincs sátoranyaga és ágya.
- A férfiak fizetését – különösen a tartalékos katonák vonatkozásában – a családok csak részben kapják meg. (Ez nagy tanulsága volt a hadjáratnak. Addig ilyesmire nem is gondoltak.)

- Sok a maszek probléma: pl. kinek nincsen családi segély folyósítva.

A 134. híradó zászlóalj parancsnokának jelentése:

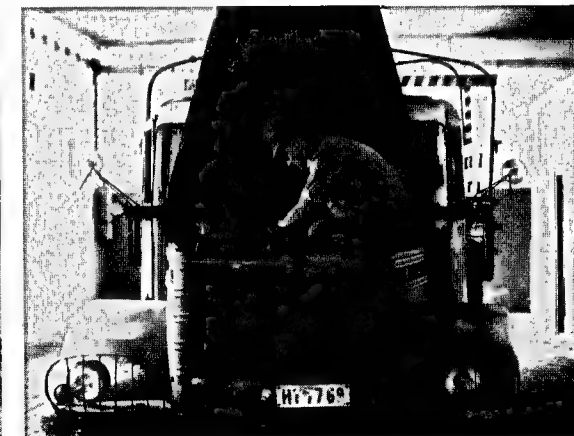
- A gépkocsi ponyvát és sátoranyagot nem kapták meg.
- Egy főt a levéltitok megsértéséért megfenyítették.

A 84. páncélos és gépjármű javító műhely parancsnokának jelentése:

- 200 jármű javítását végezték el eddig.
- Kevés az ágy, a laticel, a sátor. Eddig még nem fürödtek.

Harckocsi javítás (58)

A Csepel is elromlik néha (59)

Az 59. egészségügyi zászlóalj parancsnokának a jelentése:

- Napi 40 fő beteget fogadnak. A betegek nem viszik magukkal a tisztálkodó felszerelést.

A 95. gépkocsi szállító zászlóalj parancsnokának a jelentése:

- Levél, pénz és maszek probléma.
- A raktárak működése miatt a kiképzés csak 70%-os.
- Nincs ágy, sátor a hivatásos állománynak.

A 300. híradó javító műhely parancsnokának jelentése:

- Az alakulatok feltöltése folyamatos, problémáik nincsenek.

A fentiekben felvetett problémák – különösen a hadosztályparancsnok szintjén – szinte már komikussá teszik az eredeti helyzetet. Ide jutott a háborús helyzettől a béketáborozás szintjére süllýedt intervenciós haderő. Mintha kempingeznének. Az olvasóban joggal vetődik fel a kérdés, mi lett volna ezekkel a problémákkal, ha még harcolni is kellett volna?

A hadosztályparancsnok értékelése:

(Az értékelés tömören jelzi az adott politikai és katonai helyzetet.)

- A jelentések és a személyes tapasztalatok alapján a konszolidálásnak egyik-másik helyen konkrét eredménye van (Levice, Hlohovec).
- Hullámozók a fellángolások a civil szervezetek részéről.
- Husák a pártot offenzívába akarja vinni. A Párt kezd Párt lenni.
- Van azonban emellett egy sor negatív, visszahúzó erő.
- Érintkezési felületet kell találni a közvetlen vezetőkkel.
- Igényelni kell a lehetőséget. A kapcsolatokban a jövő héten tovább kell lépni. Segíteni, nem helyettük végezni.

- Személyi és anyagi segítség, akár gyalogmunka, szállítás stb. (itt az őszi betakarításokra utalt).
- Tovább figyelni és bővíteni kell a kapcsolatokat.
- Van egypár nyugtalanító jelenség. Lövéldözések, haláleset, részegség, szökés stb. Meg kell előzni ezeket a dolgokat. Meg kell javítani a fegyelmi helyzetet.

A hadosztályparancsnok *megparancsolja*¹⁰⁵:

1. Török ezredes (Török Mihály ezredes, a 14. gk. lövész ezred parancsnoka) holnap vonja ki a Göcse (Göcse István a 14/1. gk. lövésszázlóalj parancsnoka) zászlóaljat az iskolából, csak összekötő csoportot hagyjon hátra. Pöstyénben úgy helyezkedjen el a reptéren, hogy a polgári légi forgalmat ne zavarja. Valamelyik szélen.
2. Takács alezredes (Takács István alezredes, a 63. gépkocsizó lövészezred parancsnoka.) a zászlóaljat szintén vonja ki, csak összekötő csoport maradjon.
3. Kenyeres őrnagy: (Kenyeres József őrnagy, a 22. tüzérezred parancsnoka) a „B” változat szerinti összekötő csoportot hagyjon bent. Az ezredet vonja össze. A műszaki zászlóaljnál lévő üteget is vonja be.
4. Kovács alezredes (Kovács István alezredes, a 31. harckocsiezred parancsnoka) a blokározást fejezze be, az ezredet vonja össze a meghatározott helyre. Az 1. hk. zászlóalj marad, ott ahol van.
5. Horváth őrnagy (Horváth István őrnagy a 33/1. gépkocsizó lövésszázlóalj parancsnoka) a zászlóaljjal kimegy az erdőbe a szemrevételezett helyre.
6. Szabó alezredes (Szabó Géza alezredes, a 6. gépkocsizó lövészezred parancsnoka) Sturovóban rakja rendbe a kapcsolatokat, egyelőre marad a zászlóalj *(ezt hívták akkor katonai közigazgatásnak)*.
7. A hadosztálynak:
 - A hadosztály a „B” változatra tér át. Csak a reptéren és Sturovóban maradunk.
 - Csak összekötő csoportok legyenek.
 - A pozíciók megtartása mellett kell ellenőrzést gyakorolni.
 - **Vadászni, halászni tilos!**
 - A tábor kialakításához kérek anyagot biztosítani – felhasználni.
 - Két napon belül ki kell alakítani a megfelelő táborozási feltételeket – a kiképzés terhére.
 - **Kijelenti: Isaszeghez hasonló táborrendet akarok!**
 - A kiképzésben előre kell lépni.
 - A külső felállított őrségnél lehet csak lőszer kiadva.
 - Belső őrségnél tilos a lőszer. *(Idevezettek a fegyverbalesetek. Milyen hadjárat az, ahol a katonától leszedik az éles lőszert. Az ilyen intézkedések tudatosítják a katonákban, hogy a továbbiakban az alapfeladatot, amiért idejöttek, nem kell komolyan venni.)*
 - Betartani a szigorú rendszabályokat.
 - Sátorban, kiképzésen töltött fegyver nem lehet.
 - Karbantartó helyet távol az elhelyezési körlettől. Ott tiszt ellenőrizzen *(Mert erre a tiszthelyettes alkalmatlan volt.)*

A 33. gk. lövészezred tábora (60)

Ahogy le van írva, úgy hangzott el. A hadosztályparancsnok egyébként sem vesztegette az idejét a körmondatokra. Kurtán, furcsán, nyersen, pattogva osztogatta parancsait, elvárásait.

Ezután tájékoztató következett:

- A HM utasítása alapján a hivatásos tiszti és tiszthelyettesi állomány részére egypár nap szabadság engedélyezhető a harckészültség fenntartása mellett (2 nap otthon). Erre a célra a hadosztály 7 db autóbust kapott.
- Első turnusban a parancsnokok, ezek tájékoztassák a hozzátartozókat.
- Nagycsaládosok, szociális problémások előnyben.
- A szállítás központilag, biztosítással kerül végrehajtásra.
- **Demizsonokat hozni tilos (esetleg egy üveggel).** Az üveg nagyságát nem határozta meg.
- A tábori postával kapcsolatban: közös tárgyalás volt a HM-mel és a BM-mel. Biztosítják, hogy 24 óra alatt haza fog érni a levél.
- Új rendszert vezettek be a levelezésre Bp.72. Pf. 8/225 címmel.

105 MN „Zala” 1968. 41.o.

• A cenzúra működik. Leragasztott leveleket nem kézbesítenek. Ha olyan a levél tartalma, azt sem kézbesítik.¹⁰⁶

• A pénzügyi kérdéseket le kell rendezni. A tartalékos tisztek nem hozzájárulást, hanem illetményt kapnak.

• A tiszti állomány csak 600 forintot tarthat magánál. (Ennél többet csak engedéllyel.) A tiszthelyettesek már megint nem számítottak.

• A konzervcserélést megszüntetni. *(Ez egy fontos szempontja a fegyelem fenntartásának. Csakúgy, mint a cigaretta. Az élelmezésben a konzerv fontos szerepet játszott. Akkoriban minőségi, választékos konzervvel látták el a hadsereget. Fajtája alakulatonként változott. Nem mindenki szeretett mindent. A csere kialakított egy belső piacot, amely vándorlással járt. Így a katonák időközönként elköböröltek. De ez volt a kisebbik probléma. Kialakult a feketekereskedelem. Nemcsak a katonák között, hanem a helyi lakosokkal. Konzervet cseréltek italért, azután kezdték pénzért árulni. Természetesen koronáért. A cigarettaival ugyanez volt a helyzet. Akkor ezt ellátmányként adták minden katonának. Függetlenül attól, hogy dohányzott-e. Minden századnál a szolgálatvezető osztotta ki. Jövedelmező üzleteket lehetett csinálni. Ilyen ellátmány volt még a szappan is. De ennek kereskedelmi értékét használati jellegénél fogva és a vízhiány miatt nemigen jegyezték. JP)*

• A hazamenőket el kell igazítani. A hazamenők rendes ruhában utazzanak.

Mindezt feljegyezte Steinl Mihály őrnagy, a hadosztályparancsnok segítője. Kommentálni, magyarázni, értelmezni nem kell. Hiszen hadjárat van, megszállás van, szovjet alárendeltségben. Belegondolni is szörnyű, ha még fegyveres harcot is vezetni kellett volna.

1968. szeptember 07-én a 6. gk. lövészezred parancsnoka jelenti:

A sturovói járási pártbizottság titkára tárgyalni jött. Kérte, hogy: ne érdeklődjünk a vezető beosztású funkcionáriusok iránt. Falvakra ne járjanak ki agitációs csoportok. Sajtótermékeket ne osszunk szét az ő elvtársaik között, még akkor sem, ha ők kérik. A beszélgetés során még mindig megszállóknak nevezett bennünket.

A 14. gk. lövészezred parancsnoka rendkívüli eseményt jelentett.

A katonai elhárítás arról tájékoztatta az ezredparancsnokot, hogy B. K. őrzető harckocsi parancsnok az éjszakai órákban elhagyta a tábort, és Pöstyén városába ment. Ott nősmélyekkel és a csendőrség által is ismert büntetett előéletű polgári személlyel ismerkedett meg. Tőlük civil ruhát kapott, úgy mentek bálba. A polgári egyén B. őrzető pisztolyát szerette volna megvenni, de az nem adta el. Megígérte, hogy szerez neki egy másikat. A parancsnok az őrzetőt elfogatta, így a pisztoly eladása nem valósult meg. A fegyvereladás körülményeit az elhárítás és az ügyészség együtt vizsgálja. Intézkedtek a fegyverek rovincsolására.

A 63. gk. lövészezred parancsnoka jelenti:

1968. 09. 07-én 21.00-kor Nyitra–Topolcsány irányába haladó civil, piros személygépkocsiból pisztolylövéseket adtak le a tábor felé. A távolság 300–400 méter volt. 23.00-kor ismét lövések dördültek a tábor felé, ismeretlen irányból. Az őrseget megerősítették.

1968. szeptember 08.

A 8. gk. lövészhadosztály hadművelleti összefoglaló jelentésében 19.00-kor jelenti, hogy ma jutott a tudomásukra, hogy a 31. hk. ezred állományába tartozó K. M. honvéd szeptember 02-án engedély nélkül Hronské Kľačany községbe ment, ahol eladott egy rúd szalámit 60 koronáért. Berúgott, majd fegyverrel kényszerítette a bolt vezetőjét ital kiszolgálására. Ügyét a katonai ügyészség vizsgálja.

1968. szeptember 09.

A 42. felderítő zászlóalj jelenti, hogy a lakosság hangulata nyugodt. Nagy az érdeklődés a magyar sajtó iránt.

A 14. gk. lövészezred jelenti, hogy a felderítő századnál parknapot tartanak. A hadosztály törzs megkezdte a törzsfoglalkozás végrehajtását. Megszervezték és megkezdtek a csapatok ellenőrzését. A törzsfoglalkozás és a csapatok ellenőrzése a békeképzés szerves része. Hadjáratban ez azt jelenti, hogy a katonai helyzet rendezett, nincs háborús körülmény, rendkívüli helyzet. A haderőt le kell foglalni. Valójában ezek a pótcselekvések utalnak arra, hogy a hadjárat valójában kudarcba fulladt. De még nem volt itt az ideje, hogy a szovjetek kimondják: tévedtünk.

Parkosított tábor (61)

1968. szeptember 10.

A 42. felderítő zászlóalj jelenti, hogy a körzetében a lőszerraktárt három tiszt őrzi, de nem állnak szóba a magyarokkal. A RÁF század jelenti, hogy a körzetben lehallgatott rádióadások alapján a hangulat pozitív. A 8-as objektumban csehszlovák–magyar focimeccset játszottak, amin a magyar nézők fényképeztek. Ez ellen a csehszlovák parancsnok tiltakozott. Az esetet jelenteni kívánja Prágának.¹⁰⁷

Topolcsányban „Megszállók haza” címmel új feliratok jelentek meg. A helyi gazdasági vezetők a felajánlott magyar segítséget visszautasították.

Rádióállomás építése (62)

¹⁰⁶ Azt nem mondták, hogy a levélforgalmat mindkét irányban az állambiztonság – katonai elhárítás – ellenőrzi. Tehát mégis csak háborús helyzet volt.

¹⁰⁷ MN „Zala” 1968. 69. o.

A szlovákok véleménye (63)

A vezérkari főnöknél tartott értekezleten – 1968. 09. 10-én – egy, az akkori helyzetben nagyon merész javaslat hangzott el. Lakatos vezérőrnagy véleménye szerint a politikai munkások operatív csoportjai nem hozták meg a várt eredményt. Nem sikerült tömegkapcsolatokat kiépíteni. A csehszlovákok ezt nem igényelték, visszautasították a vitákat. A politikai tisztek nem tartózkodnak a csapatoknál, csak jelentéseket írnak. Lakatos vezérőrnagy javasolta a politikai operatív csoportok számának csökkentését.

Reagálások, vélemények általam nem ismertek. A hadosztályparancsnok azonban a helyén maradt. Megfigyelhető apróságok viszont arra utalnak, hogy innentől a helyzetjelentésekben és a hadművelleti összefoglaló jelentésekben – amelyet a hadosztályparancsnok jegyzett – javuló politikai és tömegkapcsolatokról számolnak be. Igaz, hogy szeptember 11-től a jelentések szempontjait is megváltoztatták: "Szükség esetén tartalmazza a politikai helyzetkérdést is", kiegészítéssel.

A hadosztályparancsnok értékelését némileg igazolni látszik „pár apróság”.

Kovács Sándor zászlóalj politikai tiszte¹⁰⁸

Egy kocsmában, sör mellett meséli: „Kiss Lajos vezérőrnagy bement Érsekújvárra, a pártbizottságra agitálni. Az utcán a tömeg megverte és leköpdöste. Este a táborban elmesélte, hogy mi történt vele. Meglátta a katoná oldalán a gumibotot, majd elvette tőle. Jó lesz ez nekem hasonló esetekre, mondta. Erre a katonák a háta mögött kinevették”.

Ennek ismeretében *kissé komikus* Kiss Lajos vezérőrnagy visszaemlékezése 82 éves korában.¹⁰⁹ Abban igaza van, hogy a feladata jóval több volt, mint a pártbizottságon tárgyalni.

Szerinte átvették a magyar katonai vezetést, mert nem katonai feladat, hanem bohóckodás volt a baráti segítségnyújtás. Csak hát ennek a véleményének közel negyven év múltán adott hangot, nem pedig akkor, amikor az átverésben maga is bohóc volt.

Kiss Lajos vezérőrnagy az érsekújvári pártbizottságon tárgyalt augusztus 21-én. A téren tüntetők jelentek meg, énekeltek, jelszavakat kiabáltak. Javasolta Schuha Mihálynak, a pártbizottság első titkárának, hogy menjenek ki, és beszélgessenek az emberekkel. Egyenruhában volt, de fegyvertelenül. A tüntetésekkel mindig az a helyzet: békésen kezdődnek, aztán valaki kiprovokálja az erőszakot. Ott is így történt. „Rohadt magyar cigányok, idejöttetek, mert otthon nincs mit falni?” – ilyeneket kiabáltak a katonáknak.

Közben voltak, akik köveket kezdtek dobálni, sokan felmásztak a tankokra, egy-két katonát képen is vágtak, másokat lerángattak a harcokocsikról. Erre az egyik tiszte a levegőbe lövett, majd a katonák – Kiss vezérőrnagy parancsára – kivonultak a városközpontból.

Ez később hatásköri vitákat váltott ki, mivel a megszállásban részt vevő politikai operatív csoportok *elvíleg* alá voltak rendelve a hadosztályparancsnoknak. Részükre a parancsnok a harcászati csoportosításnak megfelelő munkarendet határozott meg. Ez egyszerűen fogalmazva azt jelentette, hogy nem keresztezhatték a katonai tevékenységet, nem volt mandátumuk annak irányítására. Ebben az esetben ez azt jelentette, hogy Kiss vezérőrnagy tevékenységével veszélyeztette a katonai feladat parancs szerinti végrehajtását. Akkor járt volna el helyesen, ha csendben marad, az épületben marad, és hagyja, hogy a helyszínen lévő katonai parancsnok tegye a dolgát, amire kiképezték és parancsot kapott. A részükre kiadott munkarend szerint azt kellett volna tenni, hogy felhívja a hadosztályparancsnokot, jelenti a helyzetet, és megvárja annak intézkedését.

Gyakorlatilag azonban más volt a helyzet. Kiss vezérőrnagy a hadjáratban a szovjet katonai parancsnokság mellett működő magyar összekötő csoport vezetőjének, Szűcs Ferenc vezérőrnagynak volt a politikai helyettese. Folyamatosan beleszólt a hadosztályparancsnok politikai helyettesének a munkájába. Ez azt jelentette, hogy „átnyúlt” a hadosztályparancsnok feje felett. De miért tette? Kiss Lajos eredeti beosztása a Magyar Néphadseregben az 5. hadseregparancsnok politikai helyettese volt ebben az időben. Tehát békeidőben, hazai viszonyok között szolgálati előjárója a 8. gk. hadosztály parancsnokának és az egész hadosztálynak, és ha a hadjárat véget ér, visszaáll az eredeti rend. Tehát nevezett egy percig sem gondolta, hogy neki odakint parancsolhatnak. (Komolyan vette a 45. sz. utasítást.)

¹⁰⁸ Táncdalfesztivál után 1968. dokumentumfilm

¹⁰⁹ „Rohadt magyar cigányok, idejöttetek?” Heti Világgazdaság című újságnak (HVG) adott interjúja: 2008. augusztus 21-én.

Ismét visszatérve Kiss Lajos vezérőrnagyra, a politikai munkára kiadott akcióterv rá nézve is kötelező volt. Ez egyszerű volt: elérni, hogy a kapott harci feladatot a személyi állomány a párt és a kormány utasításainak megfelelően hajtsa végre. Másrésztől biztosítani a kommunista, szocialista erők mielőbbi felülkerekedését, a lakosság közti normális élet beindítását. Ugyanakkor Czinege Lajos honvédelmi miniszter parancsában határozottan megszabta,¹¹⁰ hogy tartózkodni kell minden nacionalista megnyilvánulástól. Erre adott néhány tippet: el kell érni, hogy szenvedélytől mentesen megnyerjék az emberek bizalmát. **Operatív** közreműködés a normális élet helyreállításában. Különböző hírforrások felhasználásával pontosítani azokat a személyeket, akikre számítani lehet. Valószínű, hogy Kiss vezérőrnagy erre már nem emlékezett. *(Egy szemtanú szerint, ha csendben maradt volna, bölcs maradt volna. Így meg Kovács alezredes szerint megverték. Akkor a katonák sem lőttek volna a levegőbe.)*

A helyzetet végül is Lakatos vezérőrnagy oldotta meg: helikopterrel kimentette a helyszínről.

MI-2 helikopter a ho. törzs tagjaival (64)

Mi is volt valójában az érsekújvári sortűz néven emlegetett incidens?¹¹¹

Sortűz biztosan nem.

A hadosztályparancsnok parancsa alapján a 63. gk. lövészezred (Nagyatád) 8. és 9. százada 1968. 08. 21-én a kora hajnali órákban (03.30-kor) megszállta Érsekújvár kulcsfontosságú pontjait és intézményeit. A város vezetőit a Nemzeti Bizottság székházában reggel öt órára „összeszedték”, és az ezredparancsnok megkezdte a tárgyalásokat. Felszólította a vezetőket a rend és a fegyelem fenntartására, a fegyverek összegyűjtésére és a hírközlő eszközök korlátozására. Közben megérkezett Kiss Lajos vezérőrnagy és operatív csoportja és átvette a tárgyalások irányítását. A helyi vezetők nagyon határozottan elutasítottak minden együttműködést a megszállókkal. Elítélték a beavatkozást. Közben a város felébredt.

Délre egészen nagy tömeg gyűlt össze a székház előtt. Egy magyar nemzetiségű helyi lakos úgy emlékszik vissza a történetekre, hogy a magyar katonákat nagyon meglepte a nagyszámú magyar anyanyelvű helyi lakos ellenszenvé. A teret megtöltötték a harckocsik, motorjaik dübörögtek.

Harckocsizó katona (65)

A katonák és tisztek kiszálltak és az emberekkel beszélgettek. A katonáknak nem volt nagy harci kedvük. Látszott, hogy nem viszonyultak a helyiekhez ellenségesen. A vitákban nem vettek részt, csak maguk elé mormogták, hogy nekik sem tetszik, hogy ide kellett jönni. Egyszer csak lövéseket hallottak. Nem az emberekre céloztak. Felfelé lőttek. Csak a templom tornyát találták el. Ott tartották a magyar nyelvű miséket is.

A „sortűz” közvetlen kiváltó oka Kiss Lajos vezérőrnagy *segítő szándékú* közbelépése volt. Miután az épületben hallotta, hogy a tömeg magyarul kiabál, kiment közéjük, hogy meggyőzze őket. A tömeg azonnal körülvette. Fenygették, köpdösték, lökdösték. A közéletben tartózkodó híradó tisztas láttá a szorult helyzetét és a levegőbe lövetett. A katonák gyorsan kimentették. A tömeg azonban nem oszlott szét, hanem fenyegetően lépett fel. Az ezredparancsnok gyorsan döntött. Kivonta a katonákat a városból. A város blokádját azonban fenntartotta.

A politikai munkás operatív csoport jelentést készített az eseményről. A saját szemszögből. Szerintük a városban lejátszódó események kezelésén meglátszott, hogy a katonák és a parancsnokok egy része nem rendelkezett megfelelő jártassággal és tapasztalattal, ki-képzéssel a karhatalmi feladatok ellátásában.

Dehogy nem: csak az ő feladatuk nem a tömegoszlatás az emberverés és az agitáció volt. Az ő feladatuk a város elfoglalása és a katonai közigazgatás bevezetése volt. Ennek jó eséllyel eleget is tehettek volna, ha Kiss vezérőrnagy nem avatkozik közbe, nem kezd el agitálni. Kiss Lajos vezérőrnagy katonai pályafutása során soha nem tanúsított érdeklődést a részletek iránt. Politikai munkás volt. A hadjárat után – 1969-ben – leváltották és a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) élére nevezték ki. Tartalmas tevékenységük befejezéséként a különleges politikai csoportok körzetük területén kapcsolataik kisebb megvendégelésére 1968. október 24 – 28 között 3200 koronát használtak fel.¹¹²

Talán ezért kérte Lakatos Béla vezérőrnagy hadosztályparancsnok az operatív csoportok számának csökkentését. Ha kevesebben vannak, kevesebb galibát tudnak okozni.

Kovács Sándor őszinte ember. Tragédiaként éli meg a történeteket. Amikor kivonták a karhatalmi zászlóalját, mert nem volt karhatalmi feladat, hazajöttek. Minden faluban – amerre jöttek – tömegek vonultak az utcára: dobáltak, köpdösték, kiabáltak, szidták őket. Ők meg szégyelltek magukat. Úgy tudták, segíteni jöttek, mégis így fogadták őket.

1968. 09. 11.

A 8. gk. lövészadosztály hadműveleti összefoglaló jelentése 1968.09.11-én 17.00-kor.

A jelentés minden pontja nemleges, vagy „nem történt semmi” A 9. pontban a hadosztály pk. jelenti, hogy: a helyőrségekben a polgári lakosság hangulata állandóan javul, pozitív tartalmú plakátok jelennek meg. A nemzeti bizottságokkal és a párttitkárokkal szoros kapcsolat alakult ki. Fontosabb politikai kérdésekben nézetazonosság van.

A 14. gk. lövészezrednél 1968.09.13-án rendkívüli esemény történt.

T.A. honvéd gépkocsivezető szolgálatba lépett, mint harcálláspont napos. Egyben a löszeroszlop közvetlen biztosítója is volt. Felbontott egy löszeres ládát, magához vett 60. db. löszert, majd gépkocsijával Nové Mestro városába távozott. (Hogyan lehet éjszaka észrevétlenül ellopni egy löszerszállító teherautót?) Ott egy utcából ellopott egy cseh rendszámú motorkerékpárt és Pozsony irányába távozott. A csehszlovák csendőröknek gyanús lett egy cseh rendszámú motoron közlekedő magyar fegyveres katona. Üldözőbe vették, majd

Pozsonyban elfogták. A katonai ügyészség nevezettet letartóztatta. A motorkerékpárt megtisztítva, feltankolva a tulajdonosnak visszaadták.

A 42. felderítő zászlóalj 1968. 09. 14-én jelenti:

Nyitrán a 2. számú laktanyában kettő lövés történt. A figyelőőrs parancsnoka szerint kutyára lőttek. A településen a szesztilalmat feloldották, azóta a kocsmák előtt nagyon sok a részeg ember.

Ugyanezen a napon parancsnoki értekezletet tartottak a hadosztály harcálláspontján. Ezen részt vett B.P. Ivanov altábornagy, a Déli Hadseregcsoporth parancsnok helyettese és Szűcs Ferenc vezérőrnagy. Az értekezleten a hadosztály alárendelt csapatainak parancsnokai beszámoltak – jelentettek az eddig végzett feladatok végrehatásáról. Feladatszabás történt a téli táborozás előkészítésére. Ez némileg rontotta a hangulatot, távolba tolta a hadjárat befejezését. Ezen még a hadosztály körletében fellépő Szovjet Művészegyüttes szereplése sem tudott javítani.

1968. 09. 15.

A 42. felderítő zászlóalj rejtett figyelő őrsje jelenti: a 2. számú laktanyából éjjel 01. 25-kor egy GAZ-66 és Volga személygépkocsi) személygépkocsi távozott. Hajnal 03.50-kor egy Volga személygépkocsi érkezett. A lőszerraktárt egy polgári ruhás egyén ellenőrizte. A lőszerraktár melletti kukoricásban három fiatal volt, akik a kukoricát őrizték. A felderítő csoport jelenti, hogy a polgári lakosság arról vitatkozik, hogy megszállók, vagy szövetségesek vagyunk-e.

GAZ-66 parancsnoki szgk. (67)
és Volga típusú személygépkocsi (68)

¹¹² MN. 1968 Zala. 21. d. 37. öe.

1968. 09. 17.

A 300. fegyverjavító műhelynél bajtársi lopás történt. S. J. honvéd (párt- és KISZ-tag) Nevezett több alkalommal összesen 790 forintot lopott el. Nevezettet a Katonai Bíróság elítélte. A pártból és a KISZ-ből kizárták.

1968. 09. 18.

A hadosztály helyzetjelentésében nyugodt körülményekről számol be. Fő feladatnak a KISZ KB küldöttségének fogadását jelölték meg. A hadosztály személyi állományának a figyelmét lekötötte a csehszlovák határ mellett az NSZK területén folyó NATO hadgyakorlat.¹¹³ Már amennyiben tudott róla?

A 33. gk. lövészezred jelenti, hogy Trnava területén labdarúgó mérkőzés lesz 29-én a hagyományos trnavai vásár idején, 20–25 ezer fő látogatót várnak. A járási összekötő csoport leadta a vadászok névjegyzékét a vadászat engedélyezése céljából (*hiába a szarvasbőgés nem alkalmazkodott a hadjárathoz és a megszálláshoz. JP*).

1968. 09. 19.

A 36. műszaki zászlóaljnál és a 93. páncéltörő tüzérosztállyal a KISZ KB titkára, Molnár Ferenc alezredes rögtönzött beszélgetést folytatott a KISZ aktivistákkal. (Mintha a többi katonának nem esett volna jól az érdeklődő beszélgetés. Mintha őket a pszichés teher nem úgy nyomasztotta volna.) A 31. hk. ezred állományából 10 agitációs csoport kereste fel a környező községek párt- és állami vezetőit, hogy az együttműködést megbeszéljék.

A hadosztály alárendelt alakulatainak parancsnokai a téli táborozó helyek szemrevételezésére kaptak parancsot. A hadosztály vezetési pontja másnap áttelepült a 745-582/6 területére. A 134. híradó zászlóalj állományába tartozó E. B. hadnagyot a beosztottaival való sorozatosan durva bánásmód miatt átadták a katonai ügyészségnek.

1968. 09. 21.

A 6. gk. lövészezred felderítő századánál motorkerékpár baleset történt. Az NB 42-27 forgalmi rendszámú oldalkocsis motorkerékpár csehszlovák katonai teherautót előzött. A teherautó az út baloldalára leszorította, és az oldalkocsit meglökte. Annak hengere leszakadt. A csehszlovák teherautó nem állt meg. Az anyagi kár 2000 forint.

1968. 09. 22.

Jelentik, hogy az operatív csoportok több községben eredményes munkát végeznek. Szentábrány térségében a magyarok lakta falvakban bizalmatlanság tapasztalható Husák személye irányában. Félnék, mert 1948-ban a kitelepítések kezdeményezője volt. Azt hiszik, hogy az ilyen irányú elképzelései továbbra sem változtak.

113 A Bundeswehr második hadtestének képviselője Ulmban sajtókonferencián jelentette be: szeptember 15–20. között „Fekete Oroszlán” fedőnévvel az NSZK déli részén, Bajorországban és Baden-Württemberg tartományban nagyszabású hadgyakorlatot tartanak, amelyen 42 000 katona vesz részt. Szeptemberben a csehszlovák–nyugatnémet határ mentén megélénkült az amerikai helikopterek felderítő tevékenysége, több ízben megsértették Csehszlovákia légterét Forrás: www.kronologia. 1968. letöltés: 2012.04.10.

1968. 09. 24.

A hadművelleti összefoglaló jelentésben jelentik, hogy a helyzetben változás nincs. A 6. gk. lövészezrednél rendkívüli esemény történt. A HB 16-35 forgalmi rendszámú GAZ-66 gépkocsi vezetője, J D honvéd szabálytalanul előzött, ennek következtében összeütközött egy csehszlovák Tátra gépkocsival. A magyar gépkocsi utasai közül K GY őrnagy súlyos, T S honvéd életveszélyes, J D honvéd gépkocsivezető súlyos, M S százados könnyű sérülést szenvedett. A sérülteket a budapesti Honvéd kórházba szállították. Az ügyet a katonai ügyészség vizsgálja.

A továbbiakban – részletezés nélkül – megállapítják, hogy az utóbbi időben a hazulról jöttek által hozott italtól rendszeresek a lerészegedések.

1968. 10. 04.

A 134. híradó zászlóalj állományába tartozó T T százados parancsnoksága alatt B S főtörzsőrmester, és T A honvéd a HB 09-85 forgalmi rendszámú gépkocsival a feladat végrehajtás menetvonaláról letért és Jelenec községben megálltak. T százados egyedül bement a kocsmába.

Mintegy két óra múlva beosztottja, B. törzsőrmester bement utána, ahol a százados polgári személyekkel vitatkozott. Nem volt hajlandó távozni. Erre B. főtörzsőrmester elvette a pisztolyát és a két töltött tárat és ő is italt fogyasztott. Közben T. századost a helyi lakosok tetteleg bántalmazták – valószínűleg megverték. B. főtörzsőrmester segíteni próbált, de ebben többen megakadályozták. Ekkor nevezett elment a gépkocsiért, hogy elvigye parancsnokát. Mire visszaért nevezettet nem találta, mert az éppen arra járó elhárító tiszt bevitte a táborba. Az eset a katonai ügyészségen kötött ki.

1968. 10. 05.

A hadosztály törzs századánál izgatás történt. H. I. honvéd aki nem párttag, nem KISZ-tag, felszolgálóként dolgozott a tiszti étkezdében. Több esetben izgató kijelentéseket tett. Legutóbb a szeptember 29- i Néphadsereg Napja alkalmával. Kijelentette, hogy a mai tisztek tudatlanok. A régi tisztek tudtak, mert iskoláztak voltak. A jelenlegi helyzetért a kommunisták a felelősek, mert ők szítják egymás közt a viszályt. A hadosztályparancsnok intézkedett. A vizsgálat idejére azonnal haza, a Győri Katonai Ügyészségre szállították. (*Rosszakarói a háta mögött megjegyezték: biztosan magára vette, mert neki csak két elemije van és a katonai karrierjét a pártnak köszönheti.*)¹¹⁴

A kutatás során az esetet pontosítani lehetett: A hadosztály törzs elhárító tisztjének visszaemlékezése alapján – nem ellenőrzött formában – H I honvéd több alkalommal az elhárítás látókörébe került, szovjetellenes kijelentései miatt. A kijelentéseit az informátorok jelentései alapján a találkozási füzetben rögzítette, és arról szóban tájékoztatta az osztályvezetőjét, majd annak utasítására a parancsnokot. Nevezett személyt negatív politikai megnyilvánulásai miatt nevelő jellegű beszélgetésben részesítették. A hadosztály politikai osztály vezetőjével egyetértésben nagyobb (nyilvános) ügyet nem akartak belőle kreálni, mivel akkor tájékoztatni kellett

114 A megjegyzés közel áll a valósághoz: Lakatos Béla vezérőrnagy személyi anyaga szerint 5 elemi és 2 polgári iskolaévet teljesített. A többi iskoláját tényleg a pártnak köszönheti. Forrás: HL. KI – OGY - 8825

volna a szovjet elhárítást is. Az meg ugye kínos lett volna. Természetesen nevezett operatív ellenőrzését megszervezték. (Ez azt jelentette, hogy ügynök figyelte.) Amikor az ominózus szeptember 29-i ünnepségen a tőle megszokott stílusban a tisztikarra sértő megjegyzést tett, azt már dokumentálni (bizonyítani) lehetett. Így vele szemben azonnal intézkedtek. A történet alapos feldolgozása Ehrenberger Róbert levéltáros (ÁBTL) munkáját dicséri.

A Katonai Bíróság II. 18/1968 ügyirata alapján H. I. honvéd ellen 1968. október 9-én vádat emeltek a Btk.127. § (1) bek. b) pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett izgatás büntette miatt. A vádirat szerint nevezett több alkalommal- katonatársai jelenlétében - kijelentette, hogy a Szovjetunióval kapcsolatban *"Alárendelt szerepünk van, s mindent az ő parancsára teszünk Független döntési jogunk nincs és nem is volt a háború óta. Azért vagyunk Csehszlovákiában, mert a Szovjetunióknak így jó"* A vádirat a terhére róta, hogy mások előtt több alkalommal nemtetszését fejezte ki a tisztek és a sorkatonák ellátmánya közötti különbség miatt. Bírálta a hadosztály vezető állományát. Kijelentette, hogy nincs semmi különbség a Magyar Néphadsereg tisztjei és a hitlerista hadsereg tisztjei között. *(Nem tartozik a tárgyhoz, de kikiváncozik belőlem, hogy kezdő hadnagyként betörtük a tányérsapkáinkat - ahogy a Wermachtban kinézett, nyári kesztyűt hordtunk a zubbonyhoz és kivasaltuk a csizmanadrágot, ahogy a német hadseregben volt szokás. Mindezt az idősebb tisztektől lestük el. Felhívták a figyelmünket, hogy melyik párttitkár vadul meg ettől a látványtól. Ezek után előfordult, hogy „valakik” a párttitkár tiszti étkezde fogásán hagyott tányérsapkáját többször megformázták.)* Mindezekhez adott alkalommal hozzátette, hogy utálom az egyenlőtlenséget, utálom a kommunizmust, utálom a kommunistákat, akik az egyenlőtlenséget csinálják. Mikor az egyik beosztott tiszt felszólította, hogy hagyja abba, nevezett erre nem volt hajlandó. Ekkor a tiszt felpofozással fenyegette meg, mire az érintett – sapkáját levéve – fejére mutatott és azt mondta: *"tessék, itt van főnök!"*

Az iratok szerint a bántalmazásra nem került sor. *(Ehhez egy szubjektív megjegyzést fűznék: Amennyiben az inkriminált kijelentéseket Benke Sándor százados, a 93. páncéltörő tüzérszázad elhárító tisztje hallja, akkor ott „emberhalál” van. Mert a felpofozás csak a bevezető lett volna. Benke századosról az elhárító osztályon közismert volt, hogy előtte a Szovjetuniót semmilyen formában bántani nem lehetett. Aki ezt óvatlanul megtette, annak képletesen szólva „vége” lett. JP)*

H. I. honvéd az ellene felhozott vádak csak részben ismerte el. A Szovjetunióval kapcsolatos kijelentését pedig kifejezetten tagadta.

A nyílt tárgyalásra a hadjárat befejezését követően, 1968. október 28-án Zalaegersze-gen került sor. A vádlott, hogy szorongatott helyzetéből szabaduljon, részletes beismerő vallomást tett. A Katonai Bíróság nevezett a terhére rótt vádpontban bűnösnek mondta ki és 1 év négy hónap börtönben letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A közügyektől 2 évre eltiltotta. Mivel az ítélet ellen fellebbezést nem jelentettek be, az a kihirdetéskor jogerőre emelkedett. Az elítéltet 1969. augusztus 26-án feltételes szabadságra helyezték. A büntetése a feltételes szabadság ideje alatt 1970. február 4-én eredményesen letelt.¹¹⁵

115 Ehrenberger Róbert: Retorziók a Magyar Néphadseregben 1968-ban. Adalékok az 1968-as csehszlovákiai katonai intervenció történetéhez. In: Dimenziók éve – 1968. 2008 május 22-23-án Budapesten rendezett nemzetközi konferencia előadásai. (Szerk.): Schmidt Mária: XX. Század Intézet, 2008. (118-139.o)

1968. 10. 07.

A 14. légvédelmi tüzérszázálnál rendkívüli esemény történt. N I szakaszvezető jelentette, hogy levéltárcája az iratokkal és 150 forinttal eltűnt. Az ütegparancsnok kutatást rendelt el, majd minden katonát megmotoztak. Ennek során M I honvéd gyanúsan viselkedett, a nála lévő pénzről nem tudott megbízhatóan elszámolni. Nevezett a kihallgatás során a löpést beismerte. M. I. honvéd is a katonai ügyészségen kötött ki.

1968. 10. 11.

A 6. gk. lövészrednél fegyveres fenyegetés történt. K. I. tartalékos honvéd nem párttag, nem KISZ-tag a jelezett napon az esti órákban – otthonról jövő katonatársa által hozott italból fogyasztott. Minden különösebb ok nélkül töltött fegyvert fogott katonatársára és megfenyegette. Társai kicsavarták kezéből a fegyvert. Az esetet jelentették a parancsnoknak. Nevezettet őrizetbe vették, a katonai ügyész letartóztatta. A Katonai Bíróság gyorsított eljárással helyszíni tárgyalást tartott.

A hadművelleti napló bejegyzései a továbbiakban megritkulnak. Már nem vezetik részletesen. Néha egy közúti rendkívüli eseményt rögzítenek. A hadosztály és alárendelt csapatai csomagolnak. Készülnek a hazamenetelre. Mindenki búcsúzkodik, elköszön. A helyiek közömbösen fogadják és kérdezetik – talán kicsit sürgetve – mikor mennek haza. Vannak helyőrségek, ahol a helyi vezetők kérnek találkozót hazamenetel előtt. A helyzet minden bizonnyal feszélyezett. Hogyan is lehetne elköszönni a „hívatlan vendégektől”?

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum képei, 1968 Csehszlovákia

A magyar katonák segítségével a komlót is szüretelni kellett (46Kgy586)

Magyar katona szlovák szőlőt szüretel (86Z3, 85Z3)

Táborrend (23Kgy586)

Fontos a szép környezet (94Z3)

Tábori tánczene (91Z3)

Közös szolgálat
(MNN-III-F-BR(1969)106-11)

Barátkozás
(MNN-III-F-BR(1968)109-6)

Közös őrszolgálat
(MNN-III-F-BR109(1968)-8)

Udvarolni is lehetett
(MNN-III-F-BR(1969)107-2)

A katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában

Ebből a nagy kalandból nem maradhatott ki a magyar Katonai Elhárítás sem. Nem is akart. Igaz ugyan, hogy a katonai vezetők, és némely parancsnok kifejezetten nyűgnek érezte jelenlétüket. Erről az érzésükről azonban mélyen hallgattak.

Mindezt csupán a hadjárat összefoglaló jelentésében a Vezérkari Főnök kis fullánkja érzékelteti. Valójában a katonák sohasem tudták megemésztetni, hogy a katonai elhárítók nem tartoztak a honvédség kötelékébe. Nem volt irányukba parancsadási jogosultságuk. Ez a helyzet – nagyon helyesen – csak a rendszerváltáskor rendeződött. Akkor a Katonai Felderítő Hivatal (KFH) és a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) a Magyar Honvédség szervezetébe integrálódott, annak része lett. Igaz, a katonai parancsnokok akkor sem kaptak parancsadási jogosultságot az elhárítók irányába. Nagy fájdalmukra. A mellérendeltségi viszony akkor is megmaradt. Egy általuk irányíthatatlan kontrolnak tartották. Az elhárítás tevékenységét együttműködési utasításban szabályozták. A jó kapcsolatot korrekt emberi magatartással lehetett elérni.

Hogyan épült fel a magyar titkosszolgálat 1968-ban?

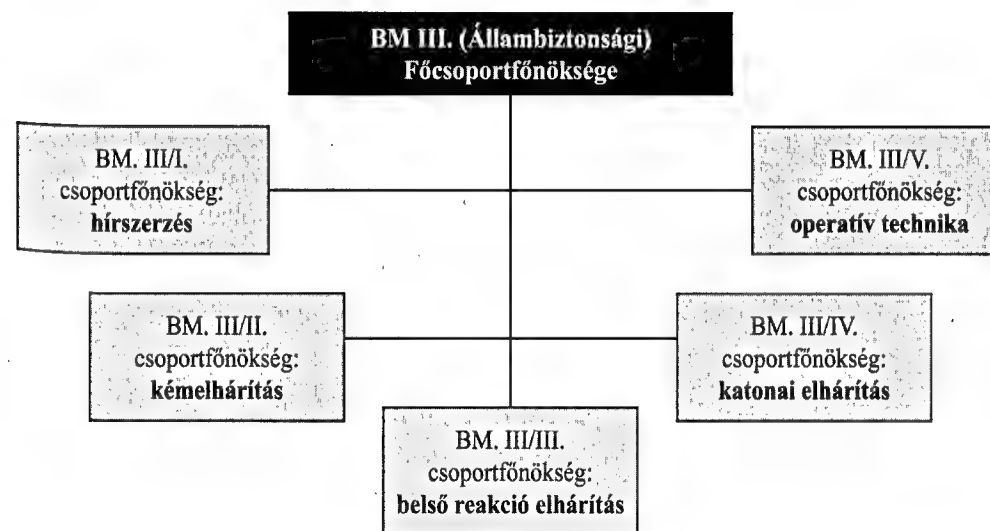
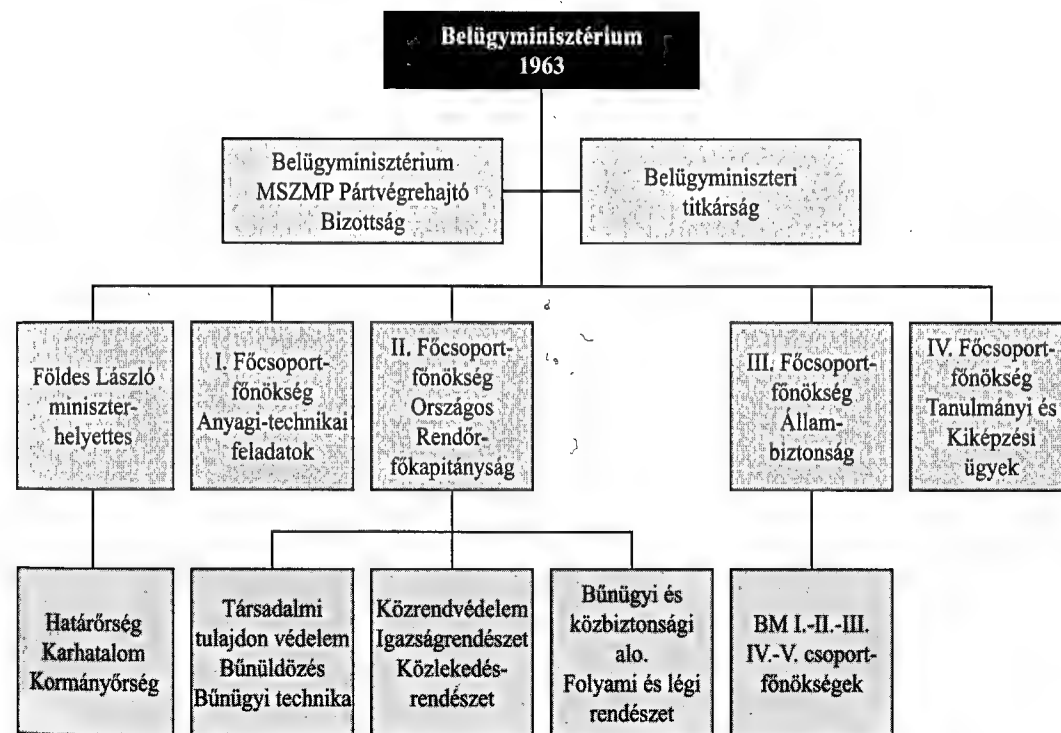
A titkosszolgálatok a Belügyminisztérium szervezetébe tartoztak. Tevékenységüket a belügyminiszter felügyelte, irányította. Közvetlen kontrollt az MSZMP KB Adminisztratív Osztálya gyakorolta. Oda volt „bekötve” a BM III. Főcsoportfőnöke, állambiztonsági miniszterhelyettesi rangban. Ez azonban nem jelentette azt, hogy mindenről oda jelentett. Megvolt ennek a parancsban szabályozott rendje.

Hogyan épült fel a magyar állambiztonság 1968-ban? A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége volt.

A BM (állambiztonsági) Főcsoportfőnökség állambiztonsági szervei az 1962-ben történt átszervezés után¹¹⁶

A BM III. Főcsoportfőnökség önálló szervezeti egységei:

1. III/1. (állambiztonsági vizsgálati) Osztály
2. III/2. (operatív nyilvántartó) Osztály
3. III/4. (elemző, értékelő) Osztály
4. III/5. („K”-ellenőrzési) Osztály

¹¹⁶ ÁBTL 4.2 Parancsgyűjtemény 45-160-1/1962. Ez a szervezeti tagozódás 1971-ig volt érvényben.

5. III/6. (figyelő, környezettanulmányozó) Osztály

6. III/7. (operatív technika lehallgató) Osztály

7. Főcsoportfőnökség Titkárság

8. Operatív Hír- és Akcióközpont (OHK)

9. A Főcsoportfőnökség budapesti és megyei szervei

A csoportfőnökségek és az önálló szervezeti egységek feladatrendszerét nem kívánom részletezni. A közölt ábrából is, jól tükröződik, hogy milyen hatalmas szervezet végezte a magyar társadalom ellenőrzését. A hadjárat ideje alatt a III/IV csoportfőnökséget ezen szervezeti elemek, háttértámogatásban részesítették.

Fontos megjegyezni, hogy a Főcsoportfőnököt Rác Sándor¹¹⁷ vezérőrnagyot, az MSZMP KB Adminisztratív Osztályvezetői székéből nevezték ki ebbe a tisztségbe.

Felvezetésképpen néhány rövid gondolat a katonai elhárítás történetének alakulásáról.

A Debrecenben működő Ideiglenes Nemzeti Kormány határozata alapján 1945. elején az ország demokratikus átalakulásának részeként újjászervezték a Belügyminisztériumot, az államrendőrséget és ezen belül az állambiztonsági szerveket is.

1945 februárjának végén a HM 40. Osztálya katonai nyomozó szerveként alakult meg. Feladata a katonai bűncselekményeket elkövető személyek felderítése, letartóztatása, a magyar királyi honvédség tisztjeinek igazolása, a hadiüzemek állapotának felmérése, az elhurcolt hadfelszerelések utáni nyomozás, valamint a honvédelmi miniszter személyi biztosítása volt.

Vörös János vezérezredes, honvédelmi miniszter 1945. március 12-én kéréssel fordult a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökéhez – Vorosilov marsallhoz: „*Kérem szíves jóváhagyását, hogy a Honvédelmi Minisztérium keretében a katonapolitikai defenzív és offenzív osztályt felállíthassam.*” Célja a honvédség keretein belül a fasiszta, reakciós tevékenység elleni küzdelem, az ellenséges hírszerzés aktív megakadályozása és a hírszerzés offenzív végrehajtása az ellenség által megszállt területeken.¹¹⁸

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélyét követően a Honvédelmi Minisztérium kötelékében felállított **Katonapolitikai Osztály** az alábbi szervezetben működött:

Központi apparátus: elhárító alosztály, hírszerző alosztály, igazoló csoport, őrcsoport, gazdasági és jóléti szolgálat, kádercsoport. **Területi szervek:** a hadosztályok, a honvédkerület parancsnokságok, a honvéd határőrség elhárító szolgálatai, a szűrőtábor és internálótábor kirendeltségek.

A Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályának vezetője Pálffy György¹¹⁹ lett. Ezzel a személyi döntéssel a katonai hírszerzés és az elhárítás a Magyar Kommunista Párt közvetlen ellenőrzése alá került. A hadsereg háború utáni helyzetéből következően a személyügyi osztály és a Katonapolitikai Osztály számítottak a legfontosabb pozícióknak.

117 Rác Sándor altábornagy Nagymágocs 1925. 10.09. Őze Mária. Nyugállományba helyezve 1986. Forrás:www.NEB.hu

118 A békétábor hadserege. A magyar Demokratikus Hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban Őrzött katonai irataiból 1945–1957. Szerkesztette: Ehrenberger Róbert. Budapest, 2001., Petít Real Könyvkiadó 280. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, sorozatszerkesztő: Szijj Jolán).

119 Pálffy (Oesterreicher) György (Temesvár, 1909. szeptember 16. – Budapest, 1949. szeptember 24.) altábornagy. Honvédelmi miniszter-helyettes, a Rajk-per során koncepciós perbe fogták és halálra ítélték. Forrás:www.wikipedia.hu.

A katonai hírszerzés és az elhárítás a Katonapolitikai Osztályon belül, egységes szervezetben működött. 1947 januárjában a HM Katonapolitikai Osztályt csoportfőnökséggé szervezték át: Szervezete: Törzsosztály, Elhárító Osztály, Katonai Osztály, Rádiófelderítő Osztály, Hírszerző Osztály, Nyilvántartó Osztály és Káderosztályból állt.

1949. február 1-jével a szervezet nevét HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökségre változtatták. Az átszervezett részlegesen belül négy csoportfőnökséget és három önálló osztályt alakítottak: Hírszerző Csoportfőnökséget, Elhárító Csoportfőnökséget, Katonai Csoportfőnökséget, Rádiófelderítő Csoportfőnökséget, illetve Káderosztályt, Támadó Elhárító Osztályt, Törzsosztályt. Decemberben került sor az állambiztonsági szervek összevonására, az egységes és gyakorlatilag korlátlan hatáskörrel felruházott Államvédelmi Hatóság megszervezésére. Természetesen bekebeleztek a katonai elhárítást is. 1950 januárjától a katonai elhárítás és hírszerzés szervezetiileg elválik egymástól. A katonai elhárítás az ÁVH II. Főosztálya lesz, 1953-tól a BM II. Főosztálya, majd 1957 tavaszától 1962 - ig a BM II/1 Osztály néven él tovább. A katonai hírszerzés átkerül a hadsereg szerveztébe, 1950 és 1953 között HM IV. Főcsoportfőnökség néven, majd 1953 novemberétől MN VK 2 Csoportfőnökség néven működik a rendszerváltásig.

1957-ben a katonai elhárítás átkerült a Belügyminisztériumba és a BM II. Főosztály I. osztályaként folytatta munkáját. Ezzel az intézkedéssel valósult meg a katonai elhárító és a polgári állambiztonsági szervek belügyminiszter általi irányítása. Az egységes állambiztonsági szervezetbe nem tagozódott be a katonai hírszerzés, amely továbbra is a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének alárendeltségében működött (mint csoportfőnökség). 1962-ben a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) vezetése elérkezettnek látta az időt az állambiztonsági terület átszervezésére. Az átszervezés célja – a korábbi ún. „totális elhárítás” szervezeti maradványainak felszámolása volt.

Ekkor alakult ki a fent vázolt egységes belügyminisztériumi állambiztonsági szervezet, amely ebben a formában 1990-ig működött. A szervezetet párhatározattal hozták létre, annak az ország jogrendjéhez igazított törvényi szabályozása nem volt. Erre 1974-ig várni kellett, amikor is a hiányt Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. sz. törvényerejű rendeletével pótolták.

A Katonai Elhárítás a BM III/IV. Csoportfőnökségként a nagy belügyi apparátus állambiztonsági részeként működött.

A III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség működési területén (Honvédelmi Minisztérium, Magyar Néphadsereg, a BM Határőrség, a BM Belső Karhatalom) a következő állambiztonsági szakmai feladatokat látta el:

- a nyugati országok hírszerzőinek felderítése, tevékenységük megakadályozása;
- a hadseregbe, illetve a katonai iskolák (tanintézetek) állományába felvételre kerülők állambiztonsági ellenőrzése;
- a nyugati országba kiutazó, valamint az ott kapcsolattal rendelkező katonák ellenőrzése;
- a fegyveres erők harckészültségét veszélyeztető cselekmények (hazaárulások, szökések, rendkívüli események) megelőzése, felderítése, megakadályozása;
- az alakulatok titokvédelmének biztosítása;
- a katonai gyakorlatok, szállítások biztosítása.

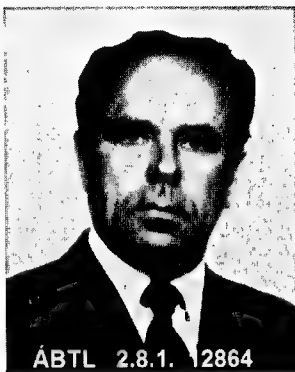
A katonai elhárítást 1968-ban Kucsera László¹²⁰ vezérőrnagy vezette.

A hadjáratban résztvevő 8. gépkocsizó lövészhadosztály elhárító osztályvezetője Ötvös Dániel rendőr alezredes volt.¹²¹

Furcsa lett volna, ha a katonai elhárítás a Belügyminiszternek írt levél alapján értesül a Csehszlovákia *ellen* tervezett gyakorlatról. Dokumentumok nem térnek ki rá, de a Katonai Elhárítás csoportfőnöke tagja volt a HM Katonai Tanácsnak. Ennél fogva, természetes, hogy ebben a helyzetben első kézből értesült a dolgokról. Volt egy másik csatorna is. Itt is voltak szovjet tanácsadók. Természetesen a KGB-től. Dokumentumok nem bizonyítják, de a résztvevők visszaemlékezéseiből ismert, hogy a katonai felkéréssel egy időben az elhárítás vezetőit is tájékoztatták a szovjet partnerek. A szükségszerűség is azt diktálta, hogy a titkosság és a konspiráció biztosítása érdekében az elhárítás nem csak a feladatra koncentrált, hanem a titokvédelemre is. A gyakorlatként szervezett megszállás előkészítésének szűk köre miatt létfontosságú volt, hogy a tervezett katonai akció idő előtt nem juthat illetéktelenek tudomására.

Kucsera László
vezérőrnagy (69)

Ötvös Dániel
rendőr alezredes (70)

A ZALA feladat operatív¹²² biztosításának megszervezése

A Katonai Elhárítás tevékenysége szervezeten kapcsolódott a katonai, politikai helyzethez. A tevékenység szabályozott volt. Az alábbi dokumentumok részletes utasításokat tartalmaztak a Katonai Elhárítás számára.

A Katonai Elhárítás vezetése – igazodva a hadsereghez Direktívát és ehhez kapcsolódó Intézkedési Tervet¹²³ adott ki az elhárítási feladatok végrehajtására, melyet Intézkedési Tervben és katonai munkatérképen rögzítettek.

(A munkatérképet nem sikerült megtalálni. Gyaníthatóan az egyetlen munkatérkép, amely a Katonai Elhárítás történetében készült.)

120 KUCSERA LÁSZLÓ vezérőrnagy (Győr, 1920.07.30. – Veszprém, 2006.07.20.) www.abtl.hu/ords/archontologia

121 ÖTVÖS DÁNIEL r. alezredes (Tiszaszederkény, 1930.04.12. – Cegléd, 2001.02.28.) www.abtl.hu/ords/archontologia

122 Operatív (lat.): gyors, határozott, egyben tervszerű, előre tekintő, célratörő intézkedés, ügyvitel. Hatékony végrehajtásra irányuló, a körülményeskedést, a bürokráciát mellőző eljárás. Forrás ABÉSZ 1980. BM könyvkiadó

123 ÁBTL 1.11.7 KBH 436/3/26. 3. doboz

A BELÜGYMINISZTERIUM III/IV. CSOPORTFŐNÖKÉNEK

1. számú

DIREKTÍVÁJA

A „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására

A „Zala” fedőnevű gyakorlattal összefüggésben, a gyakorlaton résztvevő csapatok, valamint a gyakorlattal kapcsolatban létrehozott operatív törzset és operatív csoportokat az alábbi feladatok végrehajtására

UTASÍTOM:

a) A gyakorlaton résztvevő csapatok elhárító szervei és operatív tisztjei a gyakorlatok idejére a korábbi utasításaimban meghatározott, szokásos feladatokat hajtják végre.¹²⁴

b) A 8. gk. ho. operatív tisztjei a hadosztályhoz behívásra került, biztonsági hányadban lévő hálózati személyekkel az összpontosítási körlet elfoglalásáig vegyék fel a kapcsolatot. A hálózati személyek számának és elhelyezkedésének megfelelően szervezzék újra a rezidentúrákat. A hálózat szervezését úgy irányítsák, hogy már a gyakorlat ideje alatt biztosítva legyen a széleskörű informáltság.

c) Amennyiben a 8. gk. ho. éles feladatok végrehajtását kezdi meg, a gyakorlaton résztvevő vezetői és operatív állomány az alábbi feladatokat hajtja végre.

I.

A csapat elhárító osztály, és a csapatoknál működő elhárító állomány feladata:

1) Az általános részben megjelölt feladatokat, éles helyzet esetén is, folyamatosan hajtják végre. Az információszerzés kiszélesítése érdekében szervezzék meg, hogy a lakosság körében kialakult hangulatról is folyamatosan kapjanak adatokat.

2) Fordítsanak nagy gondot a lakossággal történő atrocitások, a polgári személyek részéről jelentkező provokációk, ellenséges hangulatkeltés megelőzésére, ezek felderítésére. A szükséges intézkedéseket ilyen esetekben haladéktalanul tegyék meg.

124 A „szokásos” feladatok azt jelentették, hogy a katonai elhárításnak a hadsereg mozgósítási rendszeréhez igazodva ki volt dolgozva „M” esetére a tevékenység rendje. A terveket az operatív tisztiek folyamatosan pontosították, napra készen tartották. Így nem okozott gondot a gyakorlat operatív biztosításának a megszervezése.)

3) Amennyiben a katonai erők és a polgári lakosság között atrocitásra, vagy az utóbbiak részéről provokációra kerül sor, úgy az operatív tisztek a parancsnoki és politikai szervekkel értékeljék a helyzetet, tegyék meg a legfontosabb intézkedéseket, s ha szükséges, foganatósítsanak őrizetbe vételt. Erről tájékoztassák a hadosztály elhárító osztály vezetőjét, aki intézkedjen a vizsgáló tisztek kiküldésére és a rendkívüli esemény haladéktalan jelentésére.

4) Ha a működési területen ellenséges propagandát sugárzó rádiókat észlelnek, tegyenek intézkedést a rádióadók helyének felderítésére és az ellenséges rádió tevékenységének megszüntetésére.

5) A hadosztály elhárító osztály vezetője és az operatív tisztek tekintsék fontos feladatuknak a hadosztály, valamint az egységparancsnokok által a fegyellemmel, a harcászultsággal, technikai eszközök hadrafoghatóságával – általában a morális állapottal – összefüggésben kiadott parancsnok, utasítások maradéktalan végrehajtásának ellenőrzését.

Tapasztalataikról tájékoztassák az illetékes parancsnokokat. Súlyos, halasztást nem tűrő, s felsőbb szinten foganatósítandó intézkedést igénylő esetben nekem tegyenek jelentést.

6) Tegyenek hathatós intézkedéseket a szökések, a fegyelemsértések megakadályozására, kísérik figyelemmel a létszámmellenőrzéseket, valamint az őrzés- és biztosítással kapcsolatban kiadott utasítások feszes végrehajtását.

7) Fordítsanak gondot a „T”, valamint a hadműveleti okmányok készítésével, kezelésével, őrzésével és továbbításával kapcsolatos rendszabályok betartására.

8) Szervezzék meg az ellenőrző, áteresztő pontokon szolgálatot teljesítők ellenőrzését és az udvarias, kulturált intézkedésre történő kioktatásukat.

9) Súlyosabb rendkívüli események bekövetkezése esetére engedélyezem, hogy a szükségessé váló kapcsolatfelvételt, vagy beszervezést mind a katonai, mind a polgári személyek köréből végrehajtsák.

II.

Az operatív csoportok feladata:

A felállítandó helyőrségekben megalakításra kerülő operatív csoportok szervezésével, irányításával, a részükre szükséges anyagi és technikai eszközök biztosításával a csoportfőnök-helyettest bízom meg, s az alábbiak végrehajtására utasítom.

1) Az operatív csoportok a katonai vezetés által létrehozott helyőrségekben a helyőrség parancsnokságokkal és a harcoló hadosztály mellé rendelt, nem katonai feladatokat ellátó közigazgatási törzsszel, valamint a helyőrségben és környékén működő csapatok elhárító tisztjeivel együttműködve oldják meg feladatukat.

A csoportok összetétele:

- katonai elhárító tisztt;
- kémelhárító tisztt;
- belső reakcióval foglalkozó tisztt;
- közrendvédelmi tisztt.

A csoport vezetője a katonai elhárítás részéről kiküldött operatív tisztt.

2) A csoportok a II/1. pontban felsorolt szervekkel szorosan együttműködve derítsék fel az ellenforradalmi szervezeteket, csoportokat és ezek vezetőit. Külön utasításomra hajtás végre azok őrizetbe vételét, szükség szerint ezek köréből hajtás végre a beszervezést.

3) Az operatív csoportok fogadják a hadműveleti terület lakosai köréből jelentkező párt- és állambiztonsági szervek, a munkásmilícia, a hadsereg, továbbá egyéb, velünk szemben lojális, valamint az újonnan létrehozott szervek tagjait és képviselőit, akik segítségüket felajánlják. A jelentkezőket kérdezzék ki az ellenforradalmi beállítottságú szervekre és személyekre vonatkozóan, azok felderítéséhez segítségüket vegyék igénybe.

4) A működési területekhez tartozó helyőrségekben szervezzék meg a hálózati munkát. Hálózatként mind az ellenséges kategóriába, mind a lojális kategóriába tartozó személyeket a szükségnek, illetve az operatív helyzetnek megfelelően felhasználhatják.

5) Hálózati és egyéb úton szerzett értesüléseikről tegyenek jelentést a helyőrség parancsnokságoknak és a hadosztály elhárító osztály irányítására vezényelt központi osztályvezetőnek. A felderített adatokat a fenti központi osztályvezető folyamatosan jelentse egyrészt a nem katonai feladatokat végrehajtó törzs vezetőjének, másrészt a Déli Hadsereg Csoport mellett létesített magyar vezérkari törzshöz összekötő tisztként vezényelt központi osztályvezetőnek.

6) Az operatív csoportok fordítsanak nagy figyelmet a lakosság közötti hangulat felderítésére. Az arra illetékes szerveknek, lehetőségeikhez képest nyújtsanak segítséget a lakosság körében végzendő propagandamunkában.

7) A csoportokba tartozó közrendvédelmi tisztek segítsék a helyőrség parancsnokságokat a közrendvédelmi feladatok megszervezésében.

III.

Egyéb intézkedések:

1) Az elhárító szervek, illetve az operatív csoportok a jelentések, utasítások továbbítására az elhárítási területük parancsnokságain lévő híradó eszközöket használják fel.

2) A 8. gk. ho. elhárító osztály az éles helyzet kialakulásáig a hadosztály hangulatáról, operatív helyzetéről naponta két alkalommal: reggel 08.00 óráig, este 18.00 óráig terjesszen fel tájékoztató jelentést.

3) A hadosztály harcbalépése utáni helyzetéről folyamatosan, rendkívüli esemény bekövetkezése esetén azonnal terjesszenek fel jelentést a Déli Hadseregcsoporthoz vezényelt központi osztályvezetőn keresztül.

4) Éles helyzet bekövetkezése esetén, vagy ha az operatív helyzet megköveteli, a csoportfőnök-helyettes utazzon a helyszínre és a harcfeladatokat végrehajtó operatív csoportok irányítását személyesen vegye át.

5) A Déli Hadseregcsoporthoz mellett működő magyar vezérkari törzshöz vezényelt központi osztályvezetőt felhatalmazom, hogy szükség esetén nevemben közvetlen utasításokat, parancsokat adjon a hadosztály elhárító osztályvezetőnek, illetve a megerősítésére vezényelt központi osztályvezetőnek.

6) Az operatív állomány éles feladatokról történő tájékoztatásának időpontjára és mértékére később intézkedem.

Elvárom, hogy a harcfeladat szervezésében, irányításában és végrehajtásában résztvevő operatív állomány feladatait a legnagyobb odaadással, példamutató fegyelmettséggel hajtsa végre.

Budapest, 1968. július 28.

/Kucsera László r. vörgy./
csoportfőnök

Nytsz: 305-273/1968.

Felterjesztve: 1. sz. pld. Benkei miniszter Elvtárs!

2. sz. pld. Rácz miniszterhelyettes Elvtárs!

3-6. sz. pld. III/IV. Csf.

A csoportfőnöki direktíva után az Intézkedési Tervben részletesen szabályozták a végrehajtó állomány feladatát. Fontos eleme volt ennek a vezetés és az összeköttetés rendjének a meghatározása abban az értelemben is, hogy harci helyzetben kellett biztosítani az operatív értékű információk továbbítását. Mindezt eddig valós körülmények között nem volt mód kipróbálni.

Természetesen a katonai elhárítás is rendelkezett – a hadsereg rendszeréhez igazodva – a mozgósítási tervvel. Ennek megfelelően a tartalékos állományban voltak tartalékos elhárító tisztek ill. hírforrások. A tartalékos elhárító tisztekkel a kapcsolat élő volt, a hírforrásokkal azonban nem. Velük a kapcsolatot csak a behívás után vették fel.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. Csfég

„SZIGORÚAN TITKOS!”
1. sz. példány

INTÉZKEDÉSI TERV

a „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására

A központi utasításnak megfelelően, a 8. gk. ho. – teljes harcckészültségbe helyezés után – a Déli Hadseregcsoporthoz alárendeltségében gyakorlat végrehajtását kezdte meg.

A 8. gk. ho. és alárendeltjei 1968. július 27-én 22.00 h-kor és 1968. július 28-án 05.00 h-kor béke helyőrségét elhagyja és két menetvonalon; kerékkal történő előrevonással, valamint vasúti szállítással 1968. július 29-én 03.00 h-kor Balassagyarmat, Rétság, Pécel összpontosítási körletet foglalja el.

A gyakorlat időtartamára a 8. gk. lövészadosztály alárendeltségébe került a 22. tü. e. Ceglédről és a 31. hk. ezred Rétságról.

A „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására az alábbiak szerint intézkedünk:

1. A gyakorlat közvetlen operatív biztosítását a 8. gk. ho. elhárító osztálya szervezi meg. Feladatai eredményes végrehajtása érdekében az osztályt megerősítettük: 1 központi osztályvezetővel, 6 operatív tiszttel (közülük 2 tolmács) és a BM III/1. Osztály vizsgálati alosztályától 2 fő vizsgáló tiszttel.

A 8. gk. ho. Elhárító Osztály állománya összesen:

Központi osztályvezető	1 fő
Ho. Elhárító osztályvezető	1 fő
Főoperatív tiszt	21 fő
Vizsgáló tiszt	2 fő

A megerősítésre vezényelt osztályvezető felelős a hadosztály elhárító osztály közvetlen irányításáért, valamint a katonai elhárítást képviseli a hadosztály törzsen belül alakult közigazgatási törzsből.

2. A Déli Hadseregcsoporthoz elhárító osztályával a kapcsolatot felvettük, terveinket folyamatosan egyeztetjük.

3. A Déli Hadseregcsoporthoz mellett működő magyar vezérkari törzshöz egy központi osztályvezetőt vezényeltünk.

4. Éles helyzet esetére 10 helyőrségben történő alkalmazásra szerveztünk operatív csoportot. Egy-egy operatív csoport egy katonai elhárító, egy kémelhárító és egy belső reakcióval foglalkozó operatív tisztből áll. A fenti operatív erők a polgári területen jelentkező esetleges feladatokat hajtják végre.

A megalakításra kerülő helyőrségekben egy-egy, összesen 10 közrendvédelmi tiszt beosztása is szükséges. Ennek biztosítására kérjük Miniszter

Eltárs intézkedését. A kijelölt közrendvédelmi tiszteknek 1968. július 29-én 07. 30 h-kor kell jelentkezniük a BM III/IV. Csfség. Bp., V. Néphadsereg u. 9-11. III. emelet 301. sz. alatt.

A helyőrségekben megalakításra kerülő operatív csoportok munkáját a hadosztály elhárító osztály irányítására vezényelt központi osztályvezető fogja össze.

5. A Csoportfőnökség központi állományából a gyakorlat operatív biztosítási feladatainak végrehajtására és a feladatok koordinálására a csoportfőnök-helyettes vezetésével 15 fő operatív törzset hoztunk létre. Ezek egy része tartalékot képez.

6. A gyakorlat területének karhatalmi zárására intézkedés történt. A záró alakulatokkal együttműködést a Csoportfőnökségen alakult operatív csoport szervezi meg.

7. A 8. gk. ho. elhárító osztály vezetőjét utasítottuk a gyakorlat részletes operatív biztosítási tervének elkészítésére.

8. A gyakorlat operatív biztosításával kapcsolatban felmerülő anyagi- és technikai eszközökre intézkedtünk.

9. A gyakorlatról folyamatosan terjesztünk fel tájékoztató jelentést.

Budapest, 1968. július 28.

/Kucsera László r. vör. gy./
csoportfőnök

Nytsz: 305-271/1968.

Felterjesztve: 1. sz. pld. Belügyminiszter Elvtárs!

2. sz. pld. Rácz miniszterhelyettes Elvtárs!

3. sz. pld. Irattár.

A katonai elhárításnak a belügyminisztériumi ügyrendnek megfelelően együttműködést kellett szervezni a határőrséggel, a rendőrséggel és a karhatalommal. E szervezetek működése során is keletkeztek olyan jellegű információk, amelyek a katonai elhárítás illetékességi körébe tartoztak. Az irányítás joga most a BM III/IV. csoportfőnököt illette meg.

Mind a direktíva, mind az intézkedési terv követi a katonai harcparancsot és együttműködési utasítást. Tehát háborús helyzetre készült. Nyelveztében és feladatszabásában tükrözi a totális elhárításra való törekvést. Na meg a szovjet instrukciókat, hogy a közigazgatási területen a lakosság körében hírforrásokat kell szervezni. Ma már tudjuk, hogy ez kivitelezhetetlen feladatszabás volt. A lakosság magatartása átírta a terveket.

A katonai tevékenységet támogató társ fegyveres szervek intézkedései

A BM HATÁRŐRSÉG¹²⁵

A Belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnokságának intézkedési terve: A Magyar Néphadsereg és a Szovjet Hadsereg által tervezett gyakorlattal kapcsolatos párhuzamosan végrehajtandó feladatokról.

- Az északi határszakaszt a 9. és a 10. határőrkerület állományából mintegy 800 fővel erősítik meg, elsősorban a határon lévő őrsőket.

- A déli határszakaszt, az 5. és a 6. kerület állományát a karhatalmi zászlóalj állományából 200 fővel. Elrendelik a kerületeknél lévő tisztes iskolák állományának tartalékként felhasználását.

- A nyugati határszakaszon lévő erők a határszakasz őrzésére elegendőek.

- A magyar – csehszlovák határszakaszon megtiltanak minden helyi – civil – kapcsolat felvételi kezdeményezést a túlóddallal. Ugyanezen a határszakaszon vissza kell toloncolni mindenkit, – aki politikai menedékkjogot akar kérni, mondván erre nincs okuk. Aki ezt megtagadja, elrendelik a letartóztatását.

- A feladatokat azonnal bevezetik, ennek végrehajtásáról kettő óránként kell jelenteni.

- Megtiltják, hogy a kapott feladatról a külső szerveket tájékoztassák.

- A parancsot a szabadságon lévő országos parancsnok helyett a Törzsfőnök írja alá 1968. 07. 28-án *(ebből arra lehet következtetni, hogy a felsőbb szinteken sem volt mindenki beavatva a készülő akció valamennyi részletébe).*

A BM KARHATALOM¹²⁶

A BM Karhatalom Országos Parancsnokságának Törzsfőnöke 002166/1968. számú intézkedési terve 1968. 07. 27-én került kiadásra. Az intézkedési terv a szovjet és magyar hadsereggyakorlat csapatgyakorlatának biztosítására készült.

- A gyakorlat biztosítására a karhatalom 6569 fős állományából 3110 fő vehető igénybe. A többiek a hátszági feladatokra kerültek beosztásra.

- A biztonsági őrizetbe vett személyek őrzéséhez 114 főt különítenek el.

- Az intézkedés rögzíti, hogy a hadsereg koordinál a határőrséggel a feladatok pedig, „össze vannak hangolva”.

- A két oldalas terv nem részletezi a feladatokat. (ebből arra lehet következtetni, hogy a karhatalom vagy nem volt tájékoztatva a feladat horderejéről, vagy nem volt hozzászokva ilyen tervek-feladatok végrehajtásához.

A RENDŐRSÉG

A BM II/III-2 Osztály illetékes alosztályvezetőjétől 1968. 07. 27-én a HM VKF 1. csoportfőnökség hadműveleti tisztje kérte, hogy aznap 21 órától a Dunántúlról csapatokat vonnak előre Hatvan és Aszód térségébe, a menetoszlopok Böhönye térségéből indulnak, ezért: (Ekkor történik a 8. gk. lövészadosztály egységeinek az előrevonása a megindulási körletbe. Ezt biztosítja a rendőrség.)

¹²⁵ ÁBTL 1. 11. 7. KBH 436/3/26 3. doboz

¹²⁶ ÁBTL 1. 11. 7. KBH 436/3/26 3. doboz

- A katonai oszlopokat rendőri felvezetéssel és zárással kell kísérni.
- A nagy forgalmú útkereszteződéseket, hidakat és lakott területeket megfelelő létszámú rendőri erővel kell biztosítani.
- A katonaság rövid és hosszú pihenő körleteit rendőri erővel kell őrizni.
- A rendőri intézkedéseket a BM II/II. és II/III. csoportfőnöksége folyamatosan ellenőrizzé.

A fenti szervezetek ellenőrzésére - irányukba utasítás kiadásra – a BM III/IV. csoportfőnöknek felhatalmazása volt.

A III/IV. Csoportfőnök direktívája és az intézkedési terv utasítása alapján megalakult a kiküldített operatív csoport, amelynek vezetését értelemszerűen a **Zala** feladat fő erejét képező 8. gk. lövészadosztály elhárító osztályának osztályvezetője látta el.

A katonai elhárítás csoportfőnök helyettesi szinten – összekötő csoporttal – képviseltette magát a szövetségi parancsnokságon, amely Pozsonyban települt.

A direktíva értelmében a kiküldített operatív csoport is elkészítette a saját intézkedési tervét, amely a részletes operatív munkát volt hivatott rögzíteni, elhárító tisztekre lebontva. A tevékenység rendjét munkatérképen is rögzítették.

Fennmaradt viszont az operatív csoport parancsnokának egyik dokumentuma, amely azon szempontokat tartalmazta, melyek alapján minden operatív tisztnak naponta jelentést kellett készíteni és felterjeszteni. A szempontokat olvasva ez nem kis terhet rótt az állományra. Könnyítésként megengedték, hogy a jelentések kézírással készüljenek. A szempontrendszer alapján megállapítható, hogy milyen feszes operatív helyzetismeret és stabil hírforrás rendszer kellett ahhoz, hogy a napi jelentések elkészüljenek.

Érzékeltetni szeretném, hogy a békelétszám alapján meglévő hírforrás rendszert – nem egészen egy hónap alatt – a mozgósítást követően a hadilétszámra feltöltött hadosztálynál és az alárendelt csapatoknál ki kellett egészíteni. A beszerzéseken túl végre kellett hajtani a hírforrások felkészítését, kiképzését. Ez a feladat rendkívül nehéz volt, mivel háborús körülmények között végrehajtandó felderítő munkára, kapcsolattartásra kellett a hírforrásokat felkészíteni. A problémát nehezítette, hogy maga az operatív állomány sem végzett még hasonló gyakorlati munkát, így szinte együtt tanulták és gyakorolták azt a hírforrásokkal.

Mindezek figyelembe vételével ajánlom az alábbi szempontokat olvasni és értelmezni. A későbbiekben bemutatásra kerülnek a fennmaradt jelentések közül mindazok, amelyek ez alapján készültek. Tartalmukban visszatükröződik az a stressz helyzet, melyet a fenti tapasztalatlanság okozott.

BM III/IV. Csoportfőnökség Kiküldített op. csoport

„Szigorúan Titkos!”
1.sz. pld.

Szemponatok a tájékoztató jelentések elkészítéséhez¹²⁷

A következőkben a napi tájékoztató jelentést minden op. tiszt az alábbi felépítés szerint készítse el:

A terület általános helyzete

E jelentésrészben belül kell jelenteni a fegyveres összetűzésről, rendzavarásról, tüntetésről, tömeges röplapszórásról, feliratról, vagy olyan más körülményekről, ami a terület általános helyzetét lényegesen befolyásolja. Itt kell megjegyezni, ha csapatkivonás, átcsoportosítás történt, vagy nagyobb szabású saját akciót hajtottunk végre. Amennyiben lényeges változás nincs, azt is közölni kell!

II.

Konszolidálódást elősegítő körülmények, ezzel kapcsolatos pozitív tapasztalatok

Ezen belül ki kell térni a Csehszlovák – illetve a Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának döntéseire, azok eredményeire és hatására.

– Jelenteni kell a Varsói Szerződés csapataihoz történő közeledést, mind az állambiztonsági szervek, mind a csendőrség, honvédség és a lakosság vonatkozásában. Ki kell térni, hogy milyen céllal, milyen nemzetiségű személyek, milyen érdekből stb. közelednek felénk, a terület kommunista párttagjai mit tesznek.

- Sajtó- rádió- tv. pozitív tevékenysége
- Pozitív plakátfelirat megjelenése (ki adta ki, ki tervezi, hol található, stb.)
- Magyar szervek propagandatevékenységének hatása (sajtó, film, röplap, sportrendezvény, egyéb)

III.

Konszolidálódást akadályozó körülmények

- Kifejezetten ellenséges tevékenység (rombolás, terror, szervezkedés, fegyver-, robbanóanyag szerzés, ellenséges propaganda és sajtótermék)

- A szövetséges egységeket lejárato tevékenység (munkájukat akadályozó körülmények, esetek)
- Rémhírek (politikai, gazdasági, a csapatok ittlétével kapcsolatosan, valamint babonák, vallásossággal összefüggő hírek)

Megjegyzés: Az ellenséges tevékenység módszerét (uszítás, gúny, hamisítás), formáját (irodalmi, vice, tájékoztatás stb.) kitől származik (hivatalos szervek, magánklub, ifjúsági szervezet), mindig fel kell tüntetni.

- Ellenséges tevékenységre utaló körülmények, kisebb provokációk
- Együttműködés durva visszautasítása, szövetséges katonákat megkülönböztető bánásmód (vízadás megtagadása, közlekedési rend megsértésével forgalmi akadály)
- Köpködés, fenyegetés, stb.
- Sajtó, röplap útján elkövetett, a tisztánlátást zavaró megnyilvánulások, tendenciózus cikkek, stb.
- Gyanús csoportosulások
- Nagyobb tömegek mozgása
- Események, ellenséges tevékenységre utaló gyanús összefüggések.

IV.

A csehszlovák fegyverek erők tevékenysége

- Állambiztonsági szervek magatartása (változás, új rendelkezések, általuk lefolytatott nagyobb akció, op. munkával összefüggő értekezletek, új intézkedések érvényesülése, állambiztonsági munkájukat akadályozó körülmények)
- A csehszlovák néphadsereg magatartása, parancsnokok intézkedései, tevékenységük, katonáik, növendékeik hangulata, laktanyában beállott változások.
- Rendőri és csendőri szervek tevékenysége, közigazgatás, közbiztonság vonalán tapasztalható változások, konkrét együttműködés példái, őrizetbe vételek, katonai szervek kérésére végzett ügyek kivizsgálása, annak módja, stb.
- Milícia tevékenysége.

V.

A hadosztály csapatainak eseményei

- Általános helyzet (romlott, javult, formálódott, milyen okból, minek a hatására)

- Politikai kérdésekkel kapcsolatos helyzet (mi foglalkoztatja az állományt, tisztázódnak-e a kérdések).
- Morális állapotot, harckészültséget negatívan befolyásoló események.
- Rendkívüli események (fegyverhasználat, szökés, önkényes eltávozás, öncsonkítás, részség, botrányokozás, nagyobb arányú üzletelés stb.)

VI.

A Magyarországról kapott hírek alapján az otthoni helyőrségek hangulata, eseményei. (rémhírek, fecsegések, egyéb körülmények)

VII.

A korábban történt, de csak most felderített politikai jellegű események leírása. Folyamatos ellenséges tevékenységről szóló jelentések. Intézkedéseink hatása, visszhangja.

Megjegyzés: Minden jelentésbe kerülő tény, eseményt vagy körülményt úgy kell közölni, hogy a hírforrás, a történés helye (szlovák helységneve) annak ideje, a körülmény, a kár, megállapítható legyen. A feliratok, és röpcédulák fordítását, illetve rövid tartalmát, jellegét kell közölni (pld. polgártársak, szlovákok! Harcoljatok.) Dátum, találási hely, szerkesztés módja szerint. A jelentés alapján a személyek azonosíthatóak legyenek, előkereshetőek legyenek. Lakcím, beosztás, személyi adatok szükségesek. A jelentésben szereplő üzem jellege, fontossága kimutatható legyen. (Pld.: tízezer fős hadiüzem, elektromos berendezéseket gyárt) Az üzemek nevében és más helyen előforduló szlovák rövidítések magyar fordítását (Pld: CSAD = Csehszlovák Autóközlekedési Vállalat)

A tett és javasolt intézkedéseket minden esetben fel kell tüntetni! (A parancsnok, az elhárító osztály, a csehszlovák szervek intézkedéseit is!)

A jelentéseket hadrendi számmal, a körzet rendes szlovák nevének feltüntetésével kell elkészíteni. A jelentések tájékoztató céllal, a teljesség igényével készüljenek.

Eltársak! Pártunk- és Kormányunk operatív igénnyel csak ezen az úton értesül a csehszlovák helyzetről. Ezt a jelentéskészítésnél mindenki tartsa szem előtt.

Harcálláspont 1968 08. 19.

/:Ötvös Dániel alez.:/
Ho. Ov. sk.

A direktíva, az intézkedési terv és a jelentésírás szempontjainak a meghatározása a szokásos kényszerpályára terelte az állományt. De ez nem volt ismeretlen számukra. Ebben éltek. Most az irányított jelentésírás mezejére tereljük az olvasót. Az alábbiakban – időrendben – azokat a jelentéseket közlöm, amelyek a fenti szempontok alapján készültek. Formáján és tartalmán nem változtattam.

Kivonatok a Katonai Elhárítás MN 4891: 8. gépkocsizó lövész-hadosztály Elhárító Osztály Elhárító tisztjeinek napi jelentéseiből¹²⁸

A Katonai Elhárító Csoportfőnök (BM III/IV. Csoportfőnökség) 1. számú Direktívájának megfelelően a mozgósítást követően az elhárító tisztek naponta jelentettek az elhárítási területükön történekről. Ez mindent magába foglalt. Az állambiztonsági eseményektől a harcászultséget veszélyeztető tényezőkön át a hangulattal kapcsolatos információkig. Tóális elhárítás volt. Az eredményesség nem számított. Jelenteni, jelenteni, jelenteni.

A katonai tevékenység megkezdésének – a határ átlépésének – pillanatától a tevékenységi körlet elfoglalásáig – menetben és feladat végrehajtása közben nem nagyon volt lehetőség írásos jelentés készítésére. Egyébként meg rádiótilalom volt.

Az Elhárító Osztály fennmaradt dokumentumaiból az első írásos jelentés 1968. 08. 22-én készült.

Az MN. 5532. – Elhárító tiszt hangulatjelentése 1968. 08. 22-én.¹²⁹

Jelenti, hogy a határátlépéstől kezdve az alábbi ellenséges megnyilvánulásokat tapasztalták:

- Az előrevonás útvonalán azt kérdezték tőlünk, hogy miért jöttünk ide. Nem hívtak minket senki. Ők Dubcekkel meg vannak elégedve. Elérkezett az igazi szabadság, miért akarjuk a Novotnyt visszatenni a nyakukra.
- Föderatív módon akarják a függetlenségüket biztosítani. Nem akarják a szocializmust megszüntetni. Miért avatkozunk be az ügyeikbe.
- Önálló gazdasági irányítást akarnak jugoszláv mintára. Nem akarnak a Szovjetuniótól függő gazdaságot.
- Miért jöttünk ide? Vissza akarjuk csatolni Magyarországhoz? Ők jól érzik magukat a szlovákokkal. Nincs szükség ránk.
- Ha nem megyünk haza, jönnek majd a németek segíteni és kivernek bennünket.
- A rádiójuk most is arról beszél, hogy 24 órán belül vonulunk ki. Ha nem, sztrájkba lépnek. Ha fegyverhez jutnak, az egész ország fegyveresen fog fellépni ellenünk.
- Úgy bánunk velük, mint a német fasiszták.
- Erős a szovjetellenesség, szerintük mi az ő parancsukra jöttünk ide, mert nem tetszik az oroszoknak Dubcek és Cernik.
- Az ország más részein belülük lövöldöztek. Prágában az oroszok Dubcekéket is elfogták, mint a bűnözőket. Van még rádióadójuk, aki az egész országot ellenállásra szólítja fel.

128 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 149. o.

129 Uo. 149. o.

- Folyamatosan gyaláznak és köpködnek bennünket.
- Vannak azonban olyanok is, akik mellettünk vannak. A józanabb rész szívesen fogad és azt ki is nyilvánítja.

Az MN 8485 – Elhárító tiszt 1968. 08. 22-i tájékoztató jelentése. Táborhely¹³⁰

Az elhárító tiszt jelenti, hogy a HVP (hadtápvezetési pont) alakulatai a kijelölt helyen, VRABLE város Ény. 8 km. erdőben települtek. Az állomány hangulata jó. Ennek az oka, hogy a határátlépést követően a közbeeső falvak lakossága barátságosan, integetéssel fogadta a csapatokat. A HVP azért nem tudott a községbe települni 1968. 08. 21-én, mert annak lakossága ellenségesen fogadta őket. Kiabáltak, kövekkel dobálták őket és leköpdösték a katonákat. Ezért kellett az erdőbe települni. A helyi lakosok azt terjesztik, hogy a magyarok a Felvidéket jöttek visszafoglalni.

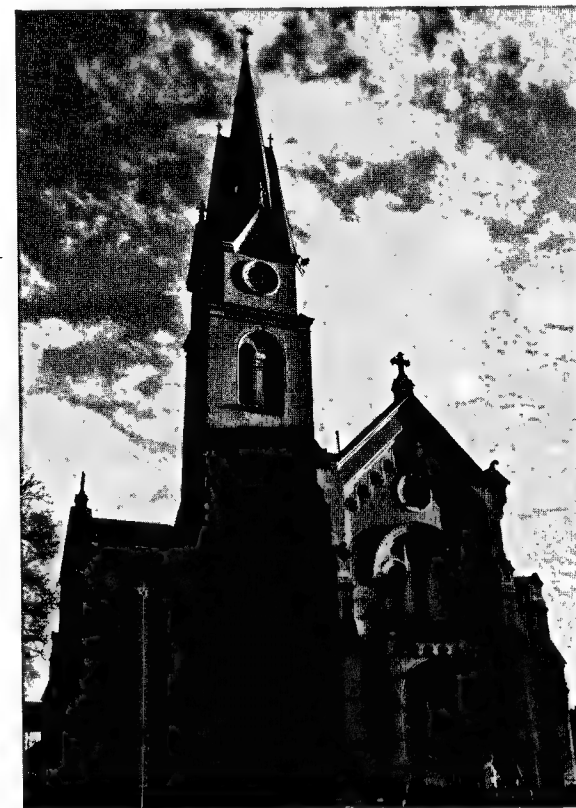
Az MN. 8486. Elhárító tiszt 1968. 08. 23-i jelentése. Táborhely¹³¹

Az elhárító tiszt jelenti, hogy 1968. 08. 22-én 22.00-kor akciót hajtottak végre VRABLE város területén. Az akció során „elbeszélgettek” a város vezetőivel. Azok ígéretet tettek arra, hogy kedvezően befolyásolják a tömegek hangulatát.

Az akció során tetten értek egy aszfaltfestő csoportot, akik ellenséges tartalmú jelmondatokat festettek a betonra és a falakra. Az érintettek „rábeszélésünkre” letettek további tevékenységükről. Igazolványaikat átadták a helyi csendőrségnek.

Tetten értek és lelepleztek egy illegális röplapokat készítő nyomdát és fotólabort. Az elkészített röplapokat és fotóanyagot lefoglalták, az eszközöket elkobozták.

Az akcióban résztvevő személyi állomány magas fokú harcászultségről és bátorságról tett tanúbizonyságot.

Verebély temploma mint fontos tájékoztató pont (71)

130 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 148. o.

131 Uo. 147.

Az MN. 5532. – Elhárító tiszt hangulatjelentése 1968. augusztus 23-án¹³²

• A polgári lakossággal folytatott beszélgetések során az alábbi információk jutottak a tudomásunkra: Veljankovcke községben a tanácselnök odament a fűszerboltához. A sorban álló emberektől megkérdezte: kik azok, akik szeretik a magyarokat? Sokan véleményt nyilvánítottak. Majd kijelentette, hogy azok, akik helyeselték a magyar csapatok ittlétét, menjenek a magyarokhoz, azoktól kérjenek élelmet.

• A második üteg tüzelőállásához közel dolgozott egy magyar származású parasztember. Megjegyezte a katonáknak, hogy nekik most nagyon nehéz napjaik következnek, jobb lett volna, ha más csapatok jönnek ide.

• „Szobolcsi Andor” fedőnevű informátor jelentette, hogy a kőbányában dolgozó magyar származású munkások arról panaszkodtak, hogy a szlovákok már őket is támadják, leköpdösi, inzultálják a munkahelyükön. Félnék, mert a szlovákok őket okolják azért, amiért mi idejöttünk.

• „Kuti János” fedőnevű informátor jelentette, hogy vizet mentek vételezni a közeli lak-tanyába. Ott olyan vízcaphoz vezették őket, amely lassan folyt. Odament hozzájuk egy magyarul gyengén beszélő polgári alkalmazott és megmutatta nekik a magasnyomású vízcsapot. Ezt látva egy csehszlovák alezredes felelősségre vonta a polgári alkalmazottat, majd elment. A polgári alkalmazott szomorúan közölte, hogy az alezredes a tettéért elbocsátotta.

• Végül az elhárító tiszt jelentette, hogy az alakulat harci szelleme kitűnő, ellenséges megnyilvánulás és gyávaság nem volt. Készek a feladat végrehajtására.

Az MN 4268 alakulat Elhárító tisztjének hangulattal kapcsolatos jelentése: Táborhely. 1968. aug. 24.¹³³

Az elhárító tiszt jelenti, hogy az állomány hangulata kielégítő. A helyzetnek megfelelően értelmezik az eseményeket. Elítéli a városi lakosság szovjetellenes hangulatát.

A zászlóalj többek közt átvette a postán a telefonközpont ellenőrzését, így kapcsolatba kerültek a helyi lakossággal.

• S. D. kapcsolat jelentette, hogy feladat végrehajtása közben a gépkocsiból kiszállva a helyi lakosok körülvették őket, és azt kiabálták: *minek jöttetek ide, menjete haza.*

• „Vadász” fedőnevű informátor jelentette, hogy aug. 22-én a táborhely bejáratánál *röplapokat terjesztő helybélieket fogtak el, és megverték őket.* Ezzel több ott tartózkodó katona nem értett egyet.

• K. GY. kapcsolat jelentette, hogy aug. 22-én a *vízvételezők Nyitrán vaklőszerszerrel lövöldöztek.* A vízműveknél egy nő azt ordította, azonnal menjete haza.

• A hangulatot leginkább befolyásoló tényező, hogy kevés és egyhangú az élelmezés. Nincs éjjeli pótlék. Rövidesen elfogy a hadtáp tartalékkészlete. Vízhány miatt nem tudnak tisztálkodni, mosni, fürdeni.

• Az elhárító tiszt jelenti feletteseinek, hogy aug. 22-én 17. 00 - kor a 28. 08 khz-en ellenséges adást vettek: „CCCC itt Balaton, pontos idő 15 óra. Megérkezett, vétel. Jó, rendben van. Vége”.

• Jelentette, hogy az összeköttetés több alkalommal megszakadt, mert a Postán a vezeték megromlott. Augusztus 23-án megérkezett a táborba a műszaki hiba miatt Magyarországon maradt tábori vezetékes raj, gépkocsival.

Az akkori helyzetet, a benne résztvevők magatartását és reakcióit, lelkiállapotát csak az értheti meg igazán, aki ott volt és végig csinálta. Mi, akik a történeteket csak olvassuk, nem minősíthetjük azokat a katonákat és cselekedeteiket. Nem érdemlik meg. Parancsot teljesítettek.

Az MN 2131 alakulat Elhárító tisztjének tájékoztató jelentése: Nyitra, 1968. augusztus 24-én.¹³⁴

• Az elhárító tiszt a hírforrásai beszámoltatása során az alábbi információkat jelenti – írásban. Az állomány a feladatait jól hajtotta végre. A határátlépéskor az állomány hangulata jó volt. Léva és Nyitra térségben azonban a lakosság hangulata nem volt barátságos, az állományon félelem mutatkozott.

• A vételező és a forgalomszabályzó állomány a röplapokat, gyalázkodó feliratokat, újságokat kezdetben érdeklődve olvasta. Később rájöttek, hogy csak frázispufogatás, azokat begyűjtötték és leadták.

• „Péter” fedőnevű informátor aug. 24-én jelentette, hogy az állomány ellátása kielégítő, de a katonák unják a konzervet. A hadrafoghatóság százszázalékos. Jelentette továbbá, hogy kevesebb az úgynevezett gyerekes eredetű fegyvelmezatlenség. Pld: H. Á. honvéd akkumulátortöltésre, a közeli majorba ment, ahol a géppisztolyát piszkálni kezdte és az elsült. Csak a véletlenül múlt, hogy nem sebesített meg senkit.

• „Bodnár” fedőnevű informátor jelentette, hogy aug. 22-én 19 órakor egy távolsági

autóbuszt állítottak meg a harcálláspont előtt. A buszra egy magyarokat gyalázó plakát volt felfűzve. A buszon két részeg személy leköpte és megfenyegette az egyik őrmestert. A járőr le akarta őket szállítani, de a busz elhajtott. Este 20. 00 körül egy motoros állt meg a harcálláspont őrsege előtt és a buszon ülők nevében elnézést kért.

• Ugyancsak a fenti informátor jelentette, hogy az őrseg előtt megállt egy Skoda típusú személyautó. A benne ülő egyik személy kiszólt, hogy *minek van itt a magyar*

Csepel teherautók Léván (72)

Abban az időben hasonló típusú Robur buszok közlekedtek (73)

132 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 145. o.

133 Uo: 141. o.

134 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 140. o.

hadserg. P. hadnagy azt felelte: *rendet csinálni jöttünk ide.* Mire az utas magából kikelve ordította: „*Vigyázzatok, mert még eljöhet annak az ideje, hogy számon kérlek tőletek, amit itt csináltatok!*”

- „Barna” fedőnevű rezidens 1968. augusztus 24-én jelentette: B. L. szds. tolmács az osztályparancsnokságon – több ember előtt – arról beszélt, hogy a helikoptereseknél járt. Ott egy pilóta biztos forrásra hivatkozva arról beszélt, hogy a román és jugoszláv csapatok a magyar határoknál fel vannak sorakoztatva. Ezen kívül csapatösszevonásokat hajtanak végre és várható, hogy a csehszlovák külügyminiszter kérésére beavatkoznak. Az információ a maga nemében akkor azért tűnhetett hitelesnek, mert a helikoptereket csak a hadjárat magas rangú vezetői, parancsnokai használták.

Az MN 5532 alakulat Elhárító tiszt jelentése 1968. 08. 24-én:¹³⁵

- „Zentai” fedőnevű informátor jelentette, hogy a 2. üteg körlete melletti községben az emberek fel vannak háborodva, hogy a boltban azért nincsen kenyér, mert azzal a magyar csapatokat látják el. Megállítottak egy katonai teherautót és megmutatták az embereknek a rajta lévő kenyeret. A kenyereken budapesti címke volt. A helybeliek meggyőződtek róla, hogy az nem lehet csehszlovák kenyér. Néhány veknit kiosztottak, arról a helyiek megállapították „milyen szép kenyér”, bárcsak náluk is ilyen lenne. Erre a höbörgők szégyenkezve távoztak.

Az MN 4284 alakulat Elhárító tisztjének 1968. 08. 25-i hangulattal kapcsolatos jelentése:¹³⁶

Az állomány a központilag kiadott politikai tájékoztatót pozitívan fogadta. L. T. szds. A románok tevékenységét elítélte. Kijelentette, ha itt végeztünk, mehetünk oda is rendet tenni.

- „Rezes Károly” fedőnevű informátor jelentette, hogy a nyitrai postán szolgálatot teljesítő 3 tartalékos tiszt és 4 sorkatona állandó politikai nyomásnak van kitéve. Az ott dolgozó személyektől ezt hallják: „minek jöttetek”, „mikor mentek haza”, „nincs itt ellenforradalom”, „nektek is az oroszok parancsolnak”. Javasolja egy hivatásos tiszt kiküldését, aki az ilyen helyzeteket kezeli, hogy a többiek tudjanak dolgozni. A postán dolgozó K.E. t. hdgy. elmondta, hogy Topolcsányból egy kollégája felhívta. Érdeklődött, hogy igaz - e az, hogy Nyitrán tűzharc volt a magyarok és a szlovákok között amelyben hat ember meghalt. Az információ természetesen rémhír volt. Zavaró továbbá, hogy az elfoglalt rádióállomásra rákapcsolták a Kossuth rádió adását. A helyi lakosok ezt nacionalista megnyilvánulásnak fogják fel.

- K.I. személyes kapcsolat jelentette, hogy az R-105 rádióállomások adását a 44.6 mhz-en működő idegen adó zavarja. Az átjátszó állomás melletti turistaházhoz rendszeresen járnak fiatalok, akik régészeknek adják ki magukat és Dubček mellett agítálnak.

- Problémaként jelentették, hogy a rádiós kocsikban kiégett az asztali égő, így a távírások sötétben nem tudnak írni. Az aggregátorok üzemórája is lejár, helyettük másikat kellene hozni.

Az MN 2131 alakulat Elhárító tisztjének 1968. 08. 25-i tájékoztató jelentése, Nyitra.¹³⁷

- „Barna” fedőnevű rezidens 1968. 08. 25-én arról jelentett, hogy a személyi állomány hangulata jónak mondható. Ellenséges megnyilvánulás, vagy a Párt, Kormány és szovjetellenes kijelentések ez idáig senki részéről nem hangzottak el. Az állomány azt kifogásolja, hogy a parancsnokság részéről semmilyen tájékoztatást nem kapnak a helyzetről.

- B.Z. hdgy. azt kifogásolja, hogy amióta az ütegek tüzelőállásban vannak, semmit sem tudnak arról, hogy a Nyitrán lévő katonai alakulatok milyen álláspontra jutottak. Mellettünk, vagy ellenünk vannak. Nem érti ezeket, a lagymatag intézkedéseket.

- „Péter István” fedőnevű informátor jelentette, hogy a parancsnoki sátorban arról beszélgettek, hogy a Léván lévő tüzérezred parancsnoka hogy verte át a magyar harcköcsizók parancsnokát. A tüzér parancsnok azt mondta, hogy tematika szerinti kiképzést kell folytatniuk. A magyar parancsnok ebbe belement és kiengedte őket a laktanyából. A csehek pedig eltűntek, nem mentek vissza a laktanyába.

Nyitra, Szlovákia (74)

Léva vára (75)

Akik ismerték az alakulat elhárító tisztjét, azoknak egy élmény olvasni a következő sorokat: „*S.I. társadalmi kapcsolatunk jelentette, hogy 1968. augusztus 21-én, amikor Csehszlovákiában már a jelenlegi harcálláspont felé vonultunk, akkor H a r vasútállomás előtt az oszlop meg állt és a buszmegállónál kb. 7-8 főből álló férfi és női társaság állt. A személyek közül egy női személy, aki kb. 162 cm magas, tupírozott fekete hajú, mindkét fülében nagy terjedelmű aranyfülbevaló volt és a férjének, vagy hozzátartozójának, a motorkerékpárjának a száma LV. 27-60 frsz. volt, a többi személyek előtt a következő kijelentést tette. „Na, megjöttetek békegalambok. Istenhozott benneteket elvtársak, nincs itt semmi baj. Azt hiszitek, hogy nekünk nincs eszünk, és nem tudjuk azt felmérni, hogy Moszkva küldött benneteket?” Az oszlop mellől a női személy el lett távolítva.*”

¹³⁵ ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga.123. o.

¹³⁶ Uo. 130. o.

¹³⁷ ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 127. o.

Az MN 5532 alakulat Elhárító tiszt jelentése 1968. 08. 26-án¹³⁸

Az elhárító tiszt jelenti, hogy beszélgetést folytatott az egyik Nyitra melletti üzem éjeliőrével. Nevezett elmondta, hogy a Nyitra folyón létesített ideiglenes katonai hidat a huligánok meg akarják rongálni. Alkalmatlanná akarják tenni a közlekedésre. Szóltak a helyi csendőrségnek, de azok nem intézkedtek.

Továbbá tájékoztatott arról, hogy mielőtt idejöttünk, a városban ismeretlen tettesek betörték a fegyverszaküzletbe. A kirakatban talált pisztolyokat és vadászfegyvereket elvitték. Szerinte a Boldogasszony hegy alatt két raktár van. Az egyik bejárat a kápolnából vezet, a másik a város felől. Előzőleg cseh katonák adtak ott őrséget. Lehet, hogy a fegyverek is ott vannak.

Az osztályvezető intézkedett. Megállapították, hogy a hídból több csavar hiányzik. A csendőrséget utasították a helyreállításra és az őrzésre. A fegyverekről a csendőrök azt mondták, hogy csak légpuskák tűntek el. A felderítést megkezdték. Az éjjeliőr elmondta, hogy ha a huligánok és a szélsőséges elemek fegyverhez jutnak, akkor provokálni fognak, de ezt a lakosság többsége elítéli. A környező községekben azokat, akik a magyar katonákkal barátkoznak, beszélgetnek – megfenyegetik. Az ilyen eseteket közlik a Nyitrán lévő vezetőkkel. *(A jelentést láttamozta az operatív csoport vezetője.)*

Az MN 4268 alakulat elhárító tisztjének hangulattal kapcsolatos jelentése 1968. 08. 26-án¹³⁹

Az elhárító tiszt jelenti, hogy a zászlóaljnál a hangulat kielégítő. A személyi állományt továbbra is foglalkoztatják a csehszlovák napi események. Ezeket helyesen ítélik meg. Korábban felmerült agresszív rendcsinálás helyett megértik, hogy nem a csehszlovák nép ellen jöttünk. Azok a katonák, akik érintkezésbe kerültek helyi lakosokkal, azon a véleményen vannak, hogy a csehszlovák emberek megfélemlítették a reakciós propagandával. Megállapították, hogy ha nem lennénk itt, akkor már vér folyna Csehszlovákiában, pont jókor jöttünk be.

• „Dobozi” fedőnevű rezidens jelentette, hogy a HVP- n (hadtápvezetési pont) az a hír terjedt el, hogy az állomány fizetését ezen túl haza utalják a családoknak. Az ittlévőknek pedig a következő fizetés terhére 10% előleget adnak, amit majd levonnak. A jelenlévők nem értenek egyet ezzel a pénzügyi intézkedéssel. Tisztában vannak vele, hogy jelenleg sokba kerül a fenntartásuk a magyar államnak. De ne bíráljanak azonos mércével bennünket azokkal, akik pl. Cegléden, verik a „f.....t.” Akik a „VLTAVÁN”¹⁴⁰ voltak, sokkal több kedvezményt kaptak.

Mivel a kint lévő állomány fizetése több alkalommal is szóba kerül, arról az alábbiakat kell tudni: a hivatásos állománynak – békében – rendelkezni kellett arról, hogy háború és mozgósítás esetén a fizetésüknek hány százalékát utalják át a családjuknak, vagy ennek hiányában más hozzátartozónak. Pl. szülőnek. Mivel a hadjárat háborús helyzetnek minősült ez a szabály életbe lépett. Az otthonmaradt családok többször jelezték, hogy a pénz nem elegendő a napi élethez. Erre próbáltak meg jó megoldást keresni. Másrészt viszont

először kerül felszínre, hogy a csökkentett létszámú hadosztály hadjáratának finanszírozása pénzügyi problémákat vet fel.

• D. N. százados az utánpótlást szállította Magyarországról. Kifogásolta, hogy a határ átlépése után az Ipoly-híd nincs biztosítva. Amennyiben azt használhatatlanná tennék, az akadályozná az utánpótlást.

Az osztályvezető a fenti információkról tájékoztatta a hadosztályparancsnokot.

Az MN 5532 alakulat Elhárító tiszt jelentése 1968. 08. 27-én¹⁴¹

Az elhárító tiszt jelenti, hogy az elmúlt 24 órában operatív úton a lakosság köréből az alábbi ellenséges nézeteket derítette fel.

• „Bánvölgyi” fedőnevű informátor jelentette, hogy a vezetési pontra tartott. Útközben találkozott egy katonával, aki Brnóban egy páncélos alakulatnál teljesített szolgálatot. A katona elmondta, hogy szabadságra küldték. Szerinte az alakulatnál a tisztek körében van a legnagyobb probléma. Egy részük – aki kommunista, – egyetért a segítségnyújtással. Van olyan kommunista tisztek, akik szembefordultak és a nyugatiaktól remélnék segítséget a segítségnyújtók ellen. A sorállomány is hasonlóképpen ketté van osztva. A tisztek között kellene rendet tenni, és akkor minden rendben lenne.

• „Szabolcsi Andor” fedőnevű informátor a közeli kőbányában dolgozókkal beszélgetett. Közölték, hogy a rádió bement, hogy a lengyel és a német csapatok fellázadtak, le kellett váltani őket. A magyarokat is két héten belül hazaviszik. Egy művezető megjegyezte, hogy a Szovjetunió az oka annak, hogy idejöttünk. Eddig jó barátok voltunk, nem tudjuk mi lesz ezután. Velünk nincs baj, mert nem lőttünk. Az állami gazdaság egyik dolgozója elmondta, hogy a szlovákok már üldözik a magyarokat, már bicskázásra is sor került. Nagyon félnek, nincs kihez fordulniuk segítségért.

Az elhárító tiszt megjegyzi, hogy az alakulat harci morálja jó. Bizonyos türelmetlenség tapasztalható, amiért nem tesznek határozottabb lépéseket a laktanyákban lévő cseh katonák lefegyverzésére és a huligánok összeszedésére. Katonáink nem akarnak úgy járni, hogy a mulasztások, illetve a határozatlan fellépés következtében a helyiek fegyverekhez jussanak, és orvul megtámadjanak bennünket. *(Az osztályvezető a jelentésre írva megjegyzi, hogy a katonák határozottabb fellépést várnak a rendbontók ellen.)*

Az MN 2131 alakulat Elhárító tisztjének tájékoztató jelentése 1968. 08. 28-án¹⁴²

• „Barna” fedőnevű rezidens jelentette, hogy az állomány nem érti, miért kell feladat nélkül napok óta a tarlón táborozniuk. Már két hete nem kaptak levelet otthonról. A tartalékosok inkább mennének haza, termelőmunkát végezni. Több tiszt és tiszthelyettes nehezményezi, hogy mostoha körülmények között szalmán, földön fekszenek. A szalmát a közeli majorból rekvirálják, ami feszültséget generál a helyi lakosok és a katonák között. Lassan kettő hete nem fürödnek és tiszta ruhát sem cseréltek. Ugyancsak a hírforrás jelenti, hogy P.G.Y. törzsőrmester a harcállásponttól ittasan jött vissza. Társainak elmondta, hogy van 50 koronája, amit egy társától kapott, melynek ellenértékét majd otthon kell megfizetni.

138 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 123. o.

139 Uo. 125. o.

140 A VLTAVA – 66 fedőnevű VSZ koalíciós gyakorlat, ami 1966-ban zajlott Csehszlovákiában.

141 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 115. o.

142 Uo. 110. o.

• S. I. Társadalmi kapcsolat arról jelentett, hogy a sorállomány a politikai tájékoztatók alapján abban reménykedik, hogy a helyzet normalizálódik, és rövidesen kivonják őket Csehszlovákiából. Szerintük ezt támasztja alá, hogy a csapatokat a városokból és a falvakból külső területekre összpontosítják.

Az MN 4268 alakulat elhárító tisztjének jelentése 1968. 08. 29-én¹⁴³

A mai napon a zászlóalj áttelepült a közeli kastély környékére. Ezt egyesek a hazamenetel első jeleként értékelték. A személyi állomány az elmúlt napok élelmezését sérelmezi. Reggelire nem minden katonának jutott gyulai kolbász. Az ebéd mennyisége minimális. Az ebédhez járó nápolyi szeletet a zászlóalj katonái nem kapták meg. A vacsorához nem kaptak plusz egy májkonzervet, mint a többi alakultnál. A csapatoknál nem főznek levest, csak a konzervet melegítik fel. A harcállásponton több kis konyhán főznek, oda megy el a nyersanyag. A hangulat csillapítására a csapattisztek dupla adag kolbász kaptak.

Az MN 4268 alakulat elhárító tisztjének hangulattal kapcsolatos jelentése 1968. 08. 30-án¹⁴⁴

Az elhárító tiszt jelenti, hogy az állomány hangulata kielégítő. Az események továbbra is élénken foglalkoztatják őket, elsősorban a hazamenetel szempontjából. Erről különböző időpontok terjednek. Az állomány nehezményezte, hogy az augusztus 20 – 22. között feladott leveleket csak augusztus 29-én kapták meg.

Egy helyi kapcsolat elmondta, hogy aug. 28-án a nyitrai kenyér üzem egy szállító sofőrje és kísérője azzal érkezett vissza, hogy a kenyeret nem tudták a rendeltetési helyére kiszállítani, mert azt a magyarok elkobozták. A gyors intézkedés megállapította, hogy azt a szállítók elsikkasztották.

A személyi állomány zúgolódik amiatt, hogy rendszeresen kevesebb élelmet kapnak, mint ami járna. Pld. 418 főre 580 db májkrémet adtak, pedig fejenként 2 db. járt volna. A 418 db szappan helyett csak 300 db-ot adtak.

A hivatásos állomány nem ért egyet azzal, hogy a fizetésükből 100, illetve 200 forintot levontak és még magyarázatot sem adtak.

Az MN 5532 alakulat elhárító tisztjének 1968. 08. 30-án kelt tájékoztató jelentése¹⁴⁵

Az elhárító tiszt az elmúlt 24 órában az alábbiakat állapította meg:

• „Zentai” fedőnevű informátor jelentette, hogy az 1. ütegnél szolgálatot teljesítő K. A. tartalékos honvéd környezetében rontotta a hangulatot. Arról beszélt, hogy amikor behívták, a parancsnoka közölte, hogy 10-14 napot kell itt lenni. Már elmúlt egy hónap és még mindig itt vannak. Mivel ő idénymunkás, hátrányba fog kerülni azokkal szemben akik, otthon dolgoznak. Nem fogja megkapni azokat a juttatásokat, amit a munkatársai otthon megkapnak. Ki fogja neki ezt megtéríteni? A parancsnok a kapott tájékoztatás után ütegyűlést hívott össze. Értékelt K. A. t. honvéd magatartását. Felhívta az érintett figyelt.

143 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 97. o.

144 Uo. 80. o.

145 Uo. 90. o.

mét, hogy bomlasztó magatartását hagyja abba, ellenkező esetben felelősségre vonást fog foganatosítani. Nem tűri el senki részéről, hogy bármilyen formában rontsa az erkölcsi állapotot. Ha szükséges, átadja a katonai ügyészségnek.

• „Varga Péter” fedőnevű informátor jelentette, hogy több tiszt beszélgetett a munkasátorban. F. S. tartalékos alhadnagy arról beszélt, hogy szerinte itt nem is volt ellenforradalom. Nem történtek olyan események, mint nálunk, 1956-ban. Arról is beszélt, hogy nem tudja elképzelni, hogy miért van a cseheknél ez a nagy szovjetellenesség. Véleménye szerint gazdasági alapja van. A jelenlévők megpróbálták megmagyarázni idejövételünk szükségességét. Közölték, hogy az ellenforradalom ideológiai úton robbant ki. Ha itt nem is volt még rombolás, komolyabb konfliktus az annak köszönhető, hogy időben közbeléptünk. Az alhadnagy elfogadta álláspontjukat. Ő ezt másképp értékelte, azt gondolta, hogy akkor van ellenforradalom, amikor a fegyverek ropognak.

Az MN 2131 alakulat elhárító tisztjének tájékoztató jelentése 1968. 08. 30-án¹⁴⁶

• „Péter István” fedőnevű informátor 1968. 08. 29-én jelentette: a tüzérsztály személyi állományának a hangulata a harcfeladatok végrehajtásához megfelelő. Az éberség és az elővigyázatosság a polgári személyekkel szemben jó. A nyilatkozat (Csehszlovák Nemzetgyűlés nyilatkozata utáni magyarázat eredményeképpen a személyi állomány többsége megértette a harckészültség további fokozásának szükségességét.

Az alakulat hadrafoghatósága személyi, anyagi és technikai vonatkozásban a követelményeknek megfelelő. Az előjáró anyagi technikai vonatkozású parancsait maradéktalanul végrehajtják. A 24-órás szolgálat megszervezése, végrehajtása és ellenőrzése a törzsfőnök által biztosított. Az alakulat fegyelmi állapota jó, kirívó fegyelmezetlenség nem történt.

Az MN 4268 alakulat elhárító tisztjének hangulattal kapcsolatos jelentése 1968. 09. 01-én¹⁴⁷

A kapott politikai tájékoztatók alapján az állománynak az a véleménye, hogy a helyzet minden különösebb nehézség nélkül rendeződik.

Erre utalnak azok az intézkedések, hogy a hírközlő szervek állami ellenőrzés alá kerültek. A katonákat kivonták a nyitrai postáról. Az állomány körében elterjedt, hogy a korábbi elégedetlenség hatására – miszerint a fizetésüket haza utalják - kapnak félhavi jutalmat. A hírt a parancsnokság nem erősítette meg.

• „Vadász” fedőnevű informátor jelentette, hogy a katonák körében vita tárgya, hogy a lőszer le kellett adni. Nem értik, hogy lőszer nélkül hogyan lehet fenntartani a harckészültséget. Egyesek viszont a helyzet normalizálását értik, rövidesen haza lehet menni.

Az MN 2131 alakulat elhárító tisztjének tájékoztató jelentése 1968. 09. 01-én¹⁴⁸

A személyi állomány hangulata kielégítő, de vannak olyan hangok, hogy a katonák úgy élnék a táborhelyen, mintha lágerben lennének, mert sok mindentől elvonják őket.

146 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 87. o.

147 Uo. 70. o.

148 Uo. 66. o.

- „Barna” fedőnevű rezidens jelentette: hogy az állomány körében olyan vélemény alakult ki, hogy helytelennek tartják azt, hogy a parancsnokság díszponál a fizetésekkel. K. J. tartalékos hadnagy helyteleníti, hogy a hadosztályparancsnok úgy döntött: az 1000 Ft-on felül 200 forintot, azon alul 100 forintot hagytak meg. N. M. őrnagy a fizetésszabályozás körülményeivel nem ért egyet. Szidalmazta azt, aki ezt elrendelte. Nem tetszik neki az sem, hogy a hadosztály parancsnokságon van sörkimérés, a harcolóknál meg nincs. Ezért fordul elő, hogy Lapás és Kislapás községekbe a tisztek és tiszthelyettesek kiszöknek italszerzés céljából. Fontosnak tartotta jelenteni, hogy a község italboltjában a kocsmáros nagyon udvarias a magyar katonákkal szemben. Az italért nem kér pénzt, hanem cserébe a magyarországi hírek felől érdeklődik. Ez senkiben nem váltott ki óvatosságot.

Az elhárító tiszt jelenti, hogy a 35-ös számú helikoptertől egy tehén gerince eltört és le kellett vágni. A helikopter Csifári községben nem a kijelölt helyen szállt le.

„ A 35. sz. MI-2 helikopter (76)

Az MN 5532 alakulat elhárító tisztjének 1968. 09. 01-i tájékoztató jelentése¹⁴⁹

„Jelentem, hogy az alakulat egész személyi állományának erkölcsi politikai állapota megfelel a követelményeknek. Fel vannak készülve arra, hogy még sok nehéz nap vár rájuk addig, amíg a csehszlovák belső helyzetében a szocializmushoz hű erők győzelmet aratnak a jobboldal fölött. Vannak azonban negatív megnyilvánulások is.”

- „Rokkó” fedőnevű informátor jelentette, hogy N. ZS. honvéd rajtársai körében megjegyezte, hogy a csehszlovák erőszakszervezetek nem sokat tesznek annak érdekében, hogy normalizálódjon a helyzet. Ha ez így megy tovább, a jobboldal vérszemet, kap és aktívabban fog fellépni.

- „Vizes” fedőnevű rezidens jelentette, hogy a harcászultság fenntartására bevezetett intézkedéseket folyamatosan ellenőrzik. Megtartották a „T” okmányok és a fegyver lőszer, robbanóanyag ellenőrzését és hiányosságot nem tapasztaltak. Ezen a területen a rend és a fegyelem biztosított.

Az MN 4891 törzs - elhárító tisztjének 1968. 09. 02-i tájékoztató jelentése¹⁵⁰

„Az elhárító tiszt jelenti, hogy a 8. gépkocsizó lövész hadosztály törzs személyi állományának erkölcsi politikai állapota jó. Konkrét ellenséges tevékenységről nem szereztünk tudomást.”

149 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. h. törzs anyaga 64. o.

150 Uo. 61. o.

- „Katona” fedőnevű informátor jelentette, hogy az állomány körében terjed az a vélemény, hogy már teljesen indokolatlanul vagyunk jelen. Többen kezdenek szimpatizálni a baloldali erőkkel. T.J. tartalékos alhadnagy szerint ránk már nincs szükség, csak akadályozzuk az itteni helyzet kifejlődését. V.I. őrnagy kijelentette, hogy jobb lenne, ha a csapatok minél előbb visszatérnének Magyarországra, mert a szlovákok az itt élő magyarokon fogják a bosszújukat kitölteni. Á.L. őrnagy úgy véli: a csapatok minél későbbi kivonása csak fokozza a nemzetek közötti ellentétet, ami már most is eléggé kedvezőtlen.

- „Kalocsai” fedőnevű informátor jelentette, hogy a hadosztály törzs gazdasági alosztályának sátrában több személy hallgatja a Szabad Európa rádió adásait. Arra figyelnek, hogy a hallottakat ne kommentálják.

(A fenti információ értékeléséről tudni kell, hogy abban az időben a Szabad Európa rádió hallgatása a Magyar Néphadseregben tiltva volt. Jogszabály által szankcionált helyzet volt. A kirívó eseteket rendőrhatalósági figyelmeztetéssel büntették, ami az egyén priuszában is jelentkezett. Előfordult, hogy izgatás vétségéért indítottak eljárást. JP)

Az MN 2131 alakulat elhárító tisztjének tájékoztató jelentése. Nyitra, 1968. 09. 05-én¹⁵¹

- „Barna Kálmán” fedőnevű rezidens arról jelentett, hogy K. I. szds. és Z. J. szds. káromkodva kifejezésre jutatta, hogy végtelenül unja már az ittlétet. Kijövetelük előtt olyan eligazítást kaptak, hogy adott területen fel kell számolni az ellenforradalmárokat. A katonák a parancsnokaiktól folyton azt kérdezik, hogy hol vannak itt az ellenforradalmárok, akiket le kell verni.

- „Bodnár Péter” fedőnevű informátor arról jelentett, hogy a parancsnoki sátorban hallgatták a rádiót. A hírekben bementék, hogy a csehszlovák kormány 1968. szeptember 27-ig engedélyezte a szövetséges csapatoknak a vízumot és követeli annak betartását. Többen nem értették, hogy a megszálláshoz vagy a baráti segítség-nyújtáshoz miért kell vízum. K. J. tartalékos hadnagy azt nem érti, hogy a kint létért miért nem adnak pénzt. Amikor a „Vltava” fedőnevű gyakorlat volt, akkor az állomány egyaránt részesült megfelelő pénzösszegben. Mivel jelenleg hadiállapotban vagyunk itt ennek az összegnek a biztosítása még nagyobb jelentőséggel bír. Ez a hangulat rovására megy, mivel ő biztosan tudja, hogy a szovjet csapatok katonáinak még magyar forint is rendelkezésre áll.

A katonák nem csak a sátorban hallgattak rádiót (77)

151 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. h. törzs anyaga 57. o.

Az MN 4891 hadosztály törzs elhárító tisztjének 1968. 09. 06-án kelt tájékoztató jelentése¹⁵²

A jelentés rögzíti, hogy a hadosztály törzs személyi állományának a harcásztsági és erkölcsi – morális állapota jó. Vannak azonban olyan tények és problémák, amelyek negatív irányba befolyásolják az állomány hangulatát.

- Nemtetszéssel, sőt felháborodással fogadta a tiszti állomány azt az intézkedést, hogy a felállított örkötől az éles löszert leszedik. Csak egy tárral marad náluk, azt is a tártáskában kell hordani. Vannak olyan területek, ahol a cseh és a magyar katonák közösen adnak örséget. A cseh katonánál a géppisztolyban van az éleslösz, a magyar örnél meg a tártáskában. A tisztek körében felmerül az a kérdés, hogy szükséges e ilyen körülmények között örk kiállítása. Ez azt a látszatot kelti, hogy a magyar katonákat a cseh katonák őrzik.

- Felháborította az állományt az intézkedés, hogy a katonák eddig megtakarított konzervjeit leszedik, azt a tiszti étkezdében kell leadni. Ezért a tisztek a konzerveket felbontva adják le.

- „Kocsis Péter” fedőnevű informátor jelenti, hogy a tiszteknek az a véleménye, hogy ha már a laktanyákat is visszaadtuk a cseheknek, akkor ránk már semmi szükség sincsen.

- „Katona Zoltán” fedőnevű informátor jelentette, hogy a 8. ho. törzs rejtjelező alosztályánál a 888. számú rejtjelező tömböt nem találják. Korábban kiadták valakinek, de nem írták alá az átvételt. Nem tudják, kinél van. *(A rejtjelező tömbök Szigorúan titkos! Különösen fontos! minősítésű, államtitkot képező vezetési okmányok. Háborús körülmények között különösen. Annak elvesztése nemcsak az adott katonai alakulat, hanem az egész hadsereg vezetési, irányítási rendszerét veszélyezteti. Szabálytalan kezelésük, nyilvántartásuk, elvesztésük bűncselekmény JP)*

Az MN. 2131. alakulat elhárító tisztjének tájékoztató jelentése. Nyitra, 1968. 09. 09-én¹⁵³

- Az elhárító tiszt az ügynöksége szóbeli jelentései alapján referál: Az állomány hangulata lényegesen javult az eltávazások bevezetése óta. Pozitívan hatott az állományra az elhelyezési körülmények javulása: sátrak, laticel, szalma, valamint a soros és soron kívüli előléptetések kiadása.

Székelykaposztát fogyasztó katona (78)

- „Péter” fedőnevű informátor jelenti, hogy R. K. százados mások előtt szidja azt a személyt, aki elrendelte azt, hogy nekünk – a Magyar Néphadsereg személyi állományának ide kellett jönni. Minden cselekedetében a gyűlölet van. Feladatát nem érti, mindenkivel folyton kiabál.

Az MN 4891 alakulat elhárító tisztjének jelentése. Nyitra, 1968. 09. 14-én¹⁵⁴

- „Kalocsai” fedőnevű informátor jelentette, hogy N. G. százados. felesége Zalaegerszegről levélben felkereste nyugaton élő rokonait, melyben leírta, hogy férje Csehszlovákiában van. Kéri őket, adjanak részére anyagi támogatást. Ennek hatására több rokona különböző pénzüsszegeket küldött részére. Ugyanezt kérte férje Venezuelában élő testvérétől is. N. G-né rendszeresen hallgatja a nyugati adók magyar nyelvű adásait. Nevezetteket aktív nyugati kapcsolatos személyként, az elhárítás tartja operatív ellenőrzés alatt.

Az MN 2131 alakulat elhárító tisztjének 1968. 09. 17-i tájékoztató jelentése¹⁵⁵

Az elhárító tiszt hírforrásai jelentése alapján megállapítja, hogy az alakulat erkölcsi-politikai hangulata jó. A hadrafoghatóság 100%-os. A kapott parancsokat és utasításokat, a feladatot maradéktalanul végrehajtják.

- „Barna Kálmán” fedőnevű rezidens az alábbiakat jelentette: N. M. őrnagy, aki eltávazásról érkezett vissza, környezetében arról beszélt, hogy: az MN 5079 dandár parancsnoka azt mondta neki, hogy a kint lévő alakulatoknak az otthonmaradt anyagait központosítani kellett, mivel tartalékos behívásokat eszközölnék. Az első időszakos sorállomány alapképzése befejeződött. Velük leváltják a leszerelőket és a tartalékosokat. Ez a kijelentés az állomány tudomására jutott. Otthon a családok körében nagy nyugtalanságot keltett az újabb tartalékosok behívása és a laktanyák feltöltése.

Nevezett továbbá azon véleményének adott hangot, hogy a Varsói Szerződés csapatainak Csehszlovákiában tartózkodása szükségtelen azért, mert a várt intézkedéseket nem fogantósítottuk meg. Azzal, hogy ezt a hatalmas alakulatot itt tartjuk jelentős károkat, okozunk a szocialista világrendszer országainak. Jobb volna, ha ezt a pénzüsszeget másra fordítanák.

Az MN. 4891. alakulat elhárító tisztjének tájékoztató jelentése. Nyitra, 1968. szeptember 17-én¹⁵⁶

Az elhárító tiszt a táborhely őrzésének hiányosságairól tesz jelentést.

- „Pomázi” fedőnevű informátor arról számolt be, hogy a hadtápvezetési ponton több tartalékos katona arról beszélt: ők nem vállalták, hogy idejönnek. Ezért ha nem engedik őket haza, meglépnek.

Eddig a jelentésekből történő helyzetbemutató. Az idő előrehaladtával a tartalom is egyre általánosabb és szárazabb. A jelentések tartalma a laikus olvasó számára is tanulságos. A sokszor semmitmondó tartalmat nehéz volt szakszerű köntösbe csomagolni. De azért igyekeztek. Emlékezzünk vissza a jelentésírás meghatározott tartalmi szempontjaira.

152 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 51. o.

153 Uo. 41. o.

154 ÁBTL 3.1.5. O-20219 8. gl. ho. törzs anyaga 24. o.

155 Uo. 19. o.

156 Uo. 5. o.

Ennek próbált megfelelni a 63. gk. lövészezred elhárító tisztje, amikor összeállította tájékoztató jelentését.

MN 3335 Elh. ti.
Nagyatád

„SZIGORÚAN TITKOS!”

Tárgy: TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS¹⁵⁷
Tapolcsány, 1968. október 03-án

I. A TERÜLET ÁLTALÁNOS HELYZETE

A legutóbbi jelentésünk óta a területünk általános jellemzését befolyásoló tényezők nem változtak.

II. KONSZOLIDÁLÓDÁST ELŐSEGÍTŐ KÖRÜLMÉNYEK

A csehszlovák tisztekkel és polgári személyekkel folytatott személyes beszélgetés során eredményesen tudtuk felhasználni a „MAGYAR NEMZET”¹⁵⁸-ben megjelent folytatásos cikksorozat egyes részleteit – a szovjet „FEHÉR KÖNYV” nyomán.

Tényszerűen tudjuk bizonyítani a csehszlovák személyek megnevezésével azt, hogy itt augusztus 21-e előtt komoly ellenforradalmi veszély volt.

III. KONSZOLIDÁLÓDÁST AKADÁLYOZÓ KÖRÜLMÉNYEK

Zavarólag hatnak a magyarul beszélő polgári lakosság és csehszlovák katonák körében az „ÚJ SZÓ” című napilap egyes cikkei. Pl: az okt. 2-án megjelenő számban egy horogkereszttel díszített fejrovatban a „NAGY ÁRULÁS” címszó alatt alcímként szerepel, hogy „A PRÁGAI KORMÁNY ENGED SZÖVETSÉGESEINEK ÉS HITLERNEK”.

Igaz az, hogy a cikksorozat tartalma történelmi tényeket tükröz, de maga a cím a jelen időkben félreértésre adhat okot.

Ellenséges cselekményre utal, és a magyar alakulatok elleni izgatásra alkalmas az a körülmény, hogy csapataink bevonulása előtt a Nagytapolcsány (Topolčany) – Pöstyén (Piešťany) útszakaszon Bojná, valamint Nitrianska Blatnica községek közötti utakat javították, ami túlságosan rossz állapotban

volt és van. Erről az útszakasról a munkaerőt szükségtelenül átcsoportosították a CHRABRANY és NAGYTAPOLCSÁNY közötti útszakasz javítására. Ezt azzal indokolják, hogy ott a magyarok járnak, és annyira megrongálták az utat, hogy annak a javítása sokkal fontosabb, mint a fent említett út.

Az útjavítók munkája abból áll, hogy a teljesen sima és sértetlen burkolatú úttestre a fent említett útszakaszon kb. 10 cm vastagságban egy plusz bitumen réteget raknak le. E munkának a szükségtelenségét, illetve feleslegességét K. O. továbbszolgáló szakaszvezető, építész technikus szakvéleménye támasztja alá.

IV. A CSEHSZLOVÁK FEGYVERES ERŐK TEVÉKENYSÉGE:

A tapolcsányi laktanyában a már korábban jelentett alakulat beköltözése tovább folyik. Az alakulat tisztjei közül B. őrnaggyal sikerült eléggé jó kapcsolatot kialakítani, nevezett személyt tovább tanulmányozzuk, miközben vele a baráti kapcsolat elmélyítését szorgalmazzuk.

A fent nevezett csehszlovák őrnagy az egyik beszélgetés alkalmával megkérdezte, hogy a mi újságunk Husák beszédét teljes egészében közölte-e, vagy csak kivonatban. Arról beszélt, hogy az ő újságuk csak kivonatban közölte a beszédet, ezzel kapcsolatban olyan érzése van, hogy az újságban lényeges részeit a beszédnek elhallgatták. Kíváncsi lenne arra, hogy vajon a mi újságjaink mit közölnek ezekből a beszédekből. Kért arra, hogy amennyiben lehetőségünk van, fordítsuk le a részére a mi újságunkban írt beszéd szövegét vagy kivonatát.

Sajtófélóra (79)

157 ÁBTL I. 11. 7. KBH 436/3/26. 3. doboz

158 A jelentésben hivatkozott sajtótermékeket nem kutattam.

B. örgy. önmagáról elmondta, hogy katonai akadémiát végzett, nőtlen, eddig szüleinél lakott a korábbi szolgálati helyén, jelenleg a laktanyában lévő nőtlen szálláson van elhelyezve. 1947 óta párttag.

V. ALAKULATUNK ESEMÉNYEI

H. J. ideiglenes jelleggel megbízott kapcsolatunk arról tájékoztattott bennünket, hogy M. J. tart. örv. feleségét T. M. J., a kutasi Állami Gazdaság állattenyésztő brigádvezetője szerelmével ostromolja, illetve zaklatja. A felesége férjének levélben panaszkodik, öngyilkosságra utaló kijelentéseket tesz. A fenti körülményekről a parancsnokságot tájékoztattuk, akik a nevezettel elbeszélgettek.

„Both” fn. inf. jelentette, hogy F. F. t. honv. a 2. z. ello. sz. beosztottja nagyon el van keseredve, öngyilkossági szándékkal foglalkozik, mivel több személytől, így L. Z. z. pol. h-től azt a hírt kapta felesége felől, hogy azt Nagyatádon az italtoltban látta italozni két férfi társaságában. Felesége vele nem törődik, elhanyagolja őt, ez nagyon bántja, és szeretné lerendezni családi problémáját, mert így nem tud élni bizonytalanságban, idegei teljesen kimerültek. A parancsnokot tájékoztattuk.

„Szigetvári” fn. rezidens jelentette, hogy H. L. tart. honvéd nagyon el van keseredve, mert keresztanyja levelében arról írt, hogy felesége megcsalja. A rezidens jelentése szerint a nevezett gyenge akaraterejű, magatartása arra utal, hogy öngyilkossági szándékai vannak. Figyelését megszerveztük.

„Technikus” fn. inf. jelentette, hogy T. P. tart. hdgy. állandóan levert hangulatban van, arról beszélt, hogy felesége idegbeteg, kisleánya ápolja. Problémáját a parancsnokság ismeri, segíteni azonban lehetőség nincs.

K. J. t. honv. 75%-os süket. Orvosi vélemény szerint katonai szolgálatra alkalmatlan. Otthon 3 gyermeke van. Problémáját csak leszerelésével lehet megoldani.

„Szigetvári” rez. jelentette, hogy T. J. tart. honvéd jobb lábának egyik ujja egy korábbi balesete folytán eltörött, és rosszul forrt össze, otthon speciális cipőben tudott csak járni. Menés közben sír a nagy fájdalomtól, ilyen körülmények között feladatot végrehajtani nem tud. Ez ideig erről a betegségről nem tett említést.

1968. okt. 2-án a HTP vezetési ponton a HT-3038 frsz., Cs-344 típusú

CS-344 tehergépkocsi (80)

lőszerszállító kocsit kigyulladt. A kigyulladás oka a helytelen karbantartásból ered. Benzinnel mosta le a gk. vezető a motort, az esetet összeszorító fémgyűrű valamelyik vezetékhöz ért a dinamónál, majd szikra következtében a benzin motor lángra lobbant. A tüzet sikerült eloltani, személyi sérülés nem történt, anyagi kár nem keletkezett. Szándékosságot az eseményben nem tapasztaltunk.

Hálózati úton, valamint személyes tapasztalatunk alapján megállapítottuk, hogy alakulatunknál a táborban, annak területén az erdőt a katonák vandál módon irtották. Sok fát derékmagasságban fűrészeltek ki. Parancsnokot tájékoztattuk, a szükséges intézkedéseket megtette.

V. M. ideiglenesen megbízott kapcsolatunk arról tájékoztattott bennünket, hogy a hk. z.-tól 6 fő sorkatona engedély nélkül a tábor melletti falvakba távozott.

A vizsgálat során megállapítottuk, hogy V. M. honv. kezdeményezésére N. F. tiz., V. L., J. J., K. J. örv. és társai italoztak, majd onnét záróra után Nitrianska Streda községbe mentek, ahol folytatták az italozást. Az italt részben V. honv., részben a civilek fizették. Visszafelé a táborba nótaszóval jöttek, állomáshelyükre /Nagyatád:/ utaló énekeket énekeltek. A parancsnokot tájékoztattuk.

H. F. szds., a tapolcsányi csehszlovák alakulat elhárító tisztje arról tájékoztattott bennünket, hogy katonáink az italtoltokban „Éljen Dubček!” köszönéssel mennek be, hogy nekik italt fizessenek. Érdeklődésünkre személyeket, időpontot, helyet, személyleírást nem tudott megadni. Az adatok nem ellenőriztek.

„Virág” fn. ügynök jelentette, hogy szept. 29-én a hk. z.-nál a szolgálatban lévő 19 fő részére nem adták ki szolgálatba lépésük előtt a részükre járó sört. Ezt szolgálatuk leteltével sem kapták meg. A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy azt részben néhány törzstiszt, részben pedig a hadtáp munkások fogyasztották el. A körülményről a parancsnokot tájékoztattuk.

„Szigetvári” rez. jelentette, hogy beosztottai arról beszéltek, hogy B. hdgy. Tüfe. beosztottja elmondta, hogy Nagyatádra nem megy vissza alakulatunk, különleges járművekkel lesz ellátva, páncélozott járművekkel, valószínű, deszantalakulat leszünk. Valamelyik dunántúli városban leszünk elhelyezve. Nagyatádon a laktanyában a HM-ből egy bizottság rovacsol.

„Both” fn. inf. jelentette, hogy az állomány körében olyan hír van elterjedve, mely valószínűleg Nagyatádról eredhet, hogy nem megyünk vissza Nagyatádra, Győrbe lett alakulatunk elhelyezve. A hírforrást nem ismeri.

N. B. tart. alhdgy. arról beszélt, hogy P. J. örgy. e. pk. pol. h. feleségétől olyan híreket hallott, hogy október 15-e és 20-a között fogunk visszamenni Magyarországra.

Nagykanizsa helyőrsében B. Gy. hdgy. felesége arról tájékoztattott bennünket, hogy Cs. K. hdgy. az elhelyezési szolg. ág vezetője a tisztii feleségek

problémáit nem akarja megoldani. Letagadtatja magát, hogy ügyeikkel ne kereshessék fel. Pl. B. Gy. lakásán a csőrepedést nem akarta megcsináltatni, mivel a szerelőnek szabadnapot engedélyezett. Több tisztí feleség is hasonló problémákról panaszkodik Cs. hdgy. magatartásával kapcsolatosan.

L. F. társadalmi kapcsolatunk arról tájékoztatót bennünket, hogy 1968. szept. 17-én Segesd községben egy ismeretlen férfi felkereste V. I. szkv. családját, arra hivatkozott, hogy eltávozáson van, és megy vissza Csehszlovákiába, ha akarnak a fiuknak csomagot küldeni, ő szívesen elviszi. Több tisztet nevezett meg, akik alakulatunknál teljesítenek szolgálatot, majd V.-től 200 Ft készpénzt, 1 l pálinkát, 5 l bort és ruhaneműt vitt el csomag gyanánt azzal, hogy azt V.-nek átadja. Ezt a csomagot V. szkv. nem kapta meg.

Ugyancsak elmondták, hogy Lábod községben egy férfi, aki T. szds.-nak adja ki magát, hasonló módon igyekszik családok bizalmába férkőzni, és különböző anyagokat megszerezni. Feltehetően a két személy azonos, valaha az alakulatnál szolgálhatott, mivel az alakulat eseményeit, állományát ismeri, kellőképpen tájékozott a jelenlegi csehszlovák helyzetről, és a katonák helyzetéről is. Az illető személyről személyleírást ez ideig nem tudtak adni.

Eddig tartott a jelentésekből összeállított operatív helyzetismertetés. Valójában azonban nem kellett törekedni a teljesség igényére. A keletkezett információkból is megállapítható, hogy a napi élet történésein kívül, egy-két katonai fegyelemsértést jelentettek, amely a katonai és az operatív helyzetet nem befolyásolta. A hírforrások által adott titkosszolgálati jelentéseket az operatív tisztnek minden esetben ki kellett értékelni, meghatározni, hogy milyen intézkedéseket kell foganatosítani, és rögzíteni kellett a következő feladatot. Akkor, ott az elhárító tisztek ezt meg is tették, hisz ez napi munkájuk szerves része volt. A meghatározott feladatok szoros összhangban voltak a katonapolitikai helyzet által diktált hírigénnyel. Hogy ezt mennyire tudták teljesíteni? Erről szóltak a fenti jelentések. Hát elég szegényesen. Az 1. számú direktívát pedig hiányosan. Talán ezért jegyezte meg a miniszterhelyettes az összefoglaló jelentés kapcsán, hogy részletesebben is ki lehetett volna fejteni a „Zala” gyakorlaton végzett munkát. Csakhogy nem volt mivel. Ötven év távlatából, most már szabadon, arra biztatom az olvasót: szomorkodjon, mosolyogjon, vagy ha akar, meg is ijedhet.

Nem meglepő tehát, hogy a katonai vezetés is eljutott arra az álláspontra, hogy itt nincs ellenforradalom, a felfordulás is normalizálódik. A politikai konszolidáció mellett a Csehszlovák Néphadsereg is ura a helyzetnek. Nem kellene ide külföldi katonák. A jelenlétükkel okozott sebek is gyorsabban gyógyulnak, ha a megszállók is hazamennek.

A Zala feladat befejező szakasza: a kivonás rendje

A magyar katonai vezetés a harcászati helyzetet folyamatosan értékelte – az ezzel kapcsolatos jelentések alapján –, szeptember 3-án többek közt enyhítette az itthon maradt alakulatoknál a harcészültséget. Ez azt jelentette, hogy az ügyeletes parancsnoki állomány munkaidő után a lakásán tartózkodhatott, a laktanyákban lévő csapatok pedig folytathatták a kiképzésüket laktanyán és helyőrségen kívül is.

Fontos találkozó zajlott 1968. 09. 04-én Moszkvában a szovjet és a magyar honvédelmi miniszter között¹⁵⁹. A protokolláris egyetértő hangulatba a magyar fél becsempészte azon szándékát, hogy rendezni kéne a szövetséges csapatok jogi státuszát. Ezzel azt a szovjet szándékot szerette volna kipuhatolni, hogy meddig maradnak a szövetséges csapatok Csehszlovákiában. A forrásközleményből ismert, hogy a beavatkozás jelentős anyagi terhet rótt az adott országokra, ennél fogva nem mellékes, hogy meddig tart az akció. A kivonulás gondolata elindult.

Úton hazafelé (81)

A lengyelországi Legnicében 1968. 09. 12-én megtartott öt ország honvédelmi minisztereinek¹⁶⁰ találkozóján már konkrét formában került a csapatok csökkentése napirendre. A szovjetek körmönfontan, de beleegyeztek abba, hogy 1-2 héten belül három hadosztályt kivonjanak. A csehek kedvező reagálása esetén egy hónap múlva az összes csapatot kivonják.

A folyamatos politikai és katonai egyeztetések után a szovjet honvédelmi miniszter 1968. 10. 17-én a Déli HDSCS-t Csehszlovákiából a békehelyőrségeibe helyezi vissza. Ennek a kötelékébe tartozott a 8. gk. lövészadosztály is. A magyar honvédelmi miniszter a hadosztályt 1968. 10. 21-én 00.00-tól az 5. HDS állományába helyezte vissza. Egyben utasította a hadosztályparancsnokot, hogy 1968. 10. 21. és 25. között a csapatok kombinált menetben térjenek vissza a békehelyőrségeibe. Kivételt képezett a 31. rétsági harckocsi ezred, amely csak október 31-én tért haza.

Mondják, hogy a hazafelé vezető út mindig gyorsabb. Elérkezett hát az idő, amikor véget ér a hadjárat, ami a végére már értelmetlen kempingezés látszatát keltette. A kivonás rendjét az október 17-én hozott döntés alapján négy nap alatt megszervezték, a kivonást pedig öt nap alatt végrehajtották. Mindenki megelégedésére.

A kapott parancsnak megfelelően a katonai elhárítás erői is kivonásra kerültek. Az érintett osztály vezetője a katonai szervezethez igazodva elkészítette a kivonás tervét. A terv kortörténeti dokumentumként maradt fenn. Ehhez hasonló az elhárítás történetében nem sokszor készítettek. Ezért azt változatlan formában közreadom.

BM III/IV Csfég.

1. Oszt.

MN 4891. Elh. Oszt.

„Szigorúan Titkos!”

.... sz. pld.

TERV

a 8. gl. ho. Elhárító Osztály és operatív csoportjainak kivonására¹⁶¹

A hadosztály menetvonalai

1. sz. menetvonal: NOVÉ MESTO – TRNAVA – SERED – GALÁNTA – DUNAJSKA-STREDA – MEDVEDOV – GYŐR – PÁPA – PÁPASALAMON – ISZKÁZ – JÁNOSHÁZA – KÁM – VASVÁR – ZALAEGERSZEG

2. sz. menetvonal: TAPOLCSÁNY – NITRA – NOVÉ-ZAMKY – KOMÁROM – KISBÉR – UGOD – BAKONYJÁKÓ – VÁROSLÖD – DEVECSER – KÁPTALANFA – SÜMEG – TÜRJE – ZALAEGERSZEG

2/a sz. menetvonal: KUP – DEVECSER – SÜMEG – HÉVÍZ – ZALAAPÁTI – PACSA – NAGYKANIZSA

2/b sz. menetvonal: KUP – NOSZLÓP – SÜMEG – SÁRMELLÉK – MARCALI – NAGYATÁD

2/c sz. menetvonal: BAKONYJÁKÓ – VÁROSLÖD – DEVECSER – NYÍRÁD – TAPOLCA

3. sz. menetvonal: HLOHOVEC – NITRA – LEVICE – SAHY – NAGY-OROSZI – RÉTSÁG – VÁC – ISASZEG – ZSÁMBOK – FARMOS – Cegléd

3/a sz. menetvonal: N. ZAMKY – LUZANY – DEMANDICE – SAHY – NAGYOROSZI – BALASSAGYARMAT – KARANCSSÁG – KISTERENYE – MÁTRAGALLA – VERPELÉT – EGER

Ütemezés rendje:

I. ÜTEM: 1. sz. menetvonalon: 14. gk. e. 59. eü. z. (6-7. operatív csop.)
2. sz. menetvonalon: 6. gk. e. (2. op. csop.) 22. tü. o. (8 sz. op. csop.)

II. ÜTEM: 1. sz. menetvonalon: 36. műz. (3. op. csop.)
2. sz. menetvonalon: 63. gk. e. (4. op. csop.), 93. pct. tü. o., 300. fegyverjav. műhely.

3. sz. menetvonalon: 31. hk. e. (5. sz. op. csop.)

III. ÜTEM: 1. sz. menetvonalon: 33. gk. e. (9. sz. op. csop.)

2. sz. menetvonalon: 8. gk. ho. törzs. (10. sz. op. csop.), 134. hir. z., a 73. vv. szds., 8. gl. ho. HTP, 42. feld. z.

Vasúti szállítással kerülnek kivonásra:

- 14. létü. osztály
- gk. ezredek hk. zászlóaljai, hk. vontatók, úszó harckocsik
- a műszaki alegységek nehéz technikája
- üzemképtelen gépjárművek és egyéb anyagok

Tankok vasúton (82)

160 „A dolgozó népet szolgálom!” 208–211. o.

161 ÁBTL 1. 11. 7. KBH 436/3/26 3.doboz

Csapatok részére kijelölt éjjelezési körletek:¹⁶²

- 1. sz. körlet: PÁPASALAMON-KUP-BAKONYPÖLÖSKE
- 2. sz. körlet: HOMOKBÖDÖGE-TAPOLCAFŐ-BAKONYJÁKÓ
- 3. sz. körlet: DRÉGELYPALÁNK-NAGYOROSZI (Lé. lőter)
- 4. sz. körlet: VERPELÉT (laktanya)

A kivonás végrehajtása:

- 1./ 14. gk. e. elh. ti. Rétai örgy.
Horváth szds.
Sziklai szds.
- 6. sz. op. csoport: Deák örgy.
- 7. sz. op. csoport: Dr. Perlaki örgy
- Megindulás pontja: Nové Mesto D.
- Áttelepülés kezdete: N+2. 06.00¹⁶³
- Orszaghatar-átlépés ideje: N+2 13.00
- Ünnepség Győrben: N+2 13.30–15.30.
- Éjjelezési körlete: 1. sz. körlet
- Menet tovább folytatása: N+3 16.00

Intézkedés:

- Az 59. eü. z. a 14. gk. e-hez csatlakozik Nyitra-Sered elágazásnál. A menetvonalon elhárítást a 14. gk. e. elhárító tisztje biztosítja a békehelyőrségig.
- Sziklai szds. a 7. sz. operatív csoporttal az 1. sz. éjjeli körletből békehelyőrségbe vonul.
- A 6. és 7. sz. operatív csoport az 1. sz. éjjeli pihenő körletben jelentéseiket elkészítik, és a 14. gk. e. elh. ti. által elkészített jelentéssel bevonulnak a BM III/IV. CSf-ségre. A jelentéseket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.
- A 14. gk. e. elh. tisztje N elrendelésekor gondoskodik a HB 16-39 frsz.-ú gk. elhárító osztályra történő beszállításáról (gk. parancsnokról és visszautazáshoz szükséges járműről gondoskodik).

- 2./ 6. gk. e. elh. ti. Blazsekovicz örgy.
Ipacs örgy.
- 2. sz. op. csoport: Kovács alez.
- Megindulás pontja: Nové ZAMKY K.
- Áttelepülés kezdete: N+2. 07.00
- Orsz. hat. átl. ideje: N+2 10.30
- Ünnepség Drégelypalánknál: N+2 11.00–13.00
- Éjjelezési körlete: 4. sz. körlet

Menet tovább folytatása: N+3 16.00

Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+3 16.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztjei egységükkel együtt a békehelyőrségbe bevonulnak.
- A 2. sz. operatív csoport a 4. sz. éjjeli pihenő körletben jelentését elkészíti, és a 6. gk. e. elhárító tiszt jelentésével bevonulnak a BM III/IV. CSf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.
- A 2. sz. operatív csoport vezetője N elrendelésekor az elhárító osztályra útba indítja a HB 17-17 frsz.-ú GAZ 66-es gépkocsit és a HG 08-11 frsz.-ú törzsbust. Gk. parancsnokról, és a visszautazásához szükséges járműről gondoskodik.

- 3./ 22. tü. e. elh. ti. Lakatos alez.
Csermus alhdgy.
- 8. sz. op. csoport: Havasi alez.
- Megindulás pontja: Hlohovec D-
- Áttelepülés kezdete: N+2. 08.00
- Orsz. hat. átl. ideje: N+2 14.00
- Éjjelezési körlete: 3. sz. körlet
- Menet tovább folytatása: N+3 16.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztjei egységükkel a békehelyőrségbe bevonulnak.
- A 8. sz. operatív csoport a 3. sz. éjjeli pihenő körletben jelentéseit elkészíti, és a 22. tü. ezred elhárító tiszt jelentésével együtt bevonulnak a BM III/IV. CSf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.

- 4./ 36. műz. elh. ti: Koller örgy.
- 3. sz. op. csoport: Puska alez.
- Megindulás pontja: Sereď K.
- Áttelepülés kezdete: N+3. 08.00
- Orsz. hat. átl. ideje: N+3 11.00
- Éjjelezési körlete: 1. sz. körlet
- Menet tovább folytatása: N+4 10.00-kor a 2/b. menetvonalon
- Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+4 16.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztje egységével a békehelyőrségbe bevonul.
- A 3. sz. operatív csoport az 1. sz. éjjeli pihenő körletben jelentését elkészíti (a 36. műz. elh. tiszt jelentésével), bevonul a BM III/IV CSf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.

162 Az éjjelezési körlet, ahol a csapatoknak éjszakára meg kellett állni.

163 N a megindulás napja.

5./ 63. gk. e. elh. ti. Bencze fhdgy.
Major alhdgy.
4. sz. op. csoport: Diószegi örgy.
Megindulás pontja: Chrabrany
Áttelepülés kezdete: N+3. 06.00
Országhatár-átlépés ideje: N+3 12.00
Ünnepség Komárom: N+3 12. 00-14.00-ig
Éjjelezési körlete: 1. sz. körlet
Menet tovább folytatása: N+4 06.00 a 2/b sz. menetvonalon
Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+4 16.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztje egységével a békehelyőrségbe bevonul.
- A 4. sz. operatív csoport az 1. sz. éjjeli pihenő körletében jelentését elkészíti (a 63. gk.e. elh. tiszt jelentésével), bevonul a BM III/IV Csf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.
- Az e. elhárító tisztje gondoskodik – az N elrendelésekor – az AC 72-56 frsz.-ú GAZ 69 gk. elhárító osztályra történő útba indításáról. Gondoskodik gk. pk-ról, és annak visszaszállításáról.

6./ 93. pct. tü. o. elh. ti. Benke örgy.
Megindulás pontja: Lapas K.
Áttelepülés kezdete: N+3. 11.00
Orsz. hat. átl. ideje: N+3 14.30
Éjjelezési körlete: 2. sz. körlet
Menet tovább folytatása: N+4 10.00-kor a 2/b. menetvonalon
Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+4 16.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztje egységével a békehelyőrségbe bevonul.
- Az N elrendelésekor a HB 16-42 frsz.-ú GAZ 69-es gépkocsit az elhárító osztályra beszállítja. A menetet az AD 03-03 frsz.-ú GAZ 69 gk.-val folytatja.
- A 300 fegyverjavító műhely, a 93. pct. tü. o. alárendeltségébe kerül. Az egység besorol a Lapas K. N+3 megindulási helyre 11.30-kor. Az elhárítást a 93. pct. tü. o. elhárító tisztje biztosítja.
- Határátlépéskor (a BM 50-58 v. HM 13-12) a Csf-ségre bejelentkezik.

7./ 31. hk. e. elh. ti. Cece örgy.
Sárik örgy.
4. sz. op. csoport: Misik örgy.
Kivonása és az egység operatív biztosítása külön intézkedési terv alapján.

8./ 33. gk. e. elh. ti. Burda örgy.
Baán hdgy.
Dr. Szabó örgy.
10. sz. op. csoport: Nyiregyházi örgy.
Megindulás pontja: Vinovice D.
Áttelepülés kezdete: N+4 08.00
Orsz. hat. átl. ideje: N+4 14.00
Éjjelezési körlete: 1. sz. körlet
Menet tovább folytatása: N+5 09.00
Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+5 15.00

Intézkedés:

- Az alakulat elhárító tisztje egységével a békehelyőrségbe bevonul.
- Dr. Szabó örgy. az 1. sz. pihenőhelyről szolgálati helyére a 9. sz. operatív csoporttal bevonul.
- Az elhárító tiszt gondoskodik a BH 15-35 frsz.-ú GAZ 69-es gépkocsi ho. elhárító osztályra történő beszállításáról. (A gk. pk. visszautazásához szükséges járműről gondoskodik.)
- A 9. sz. op. csoport jelentését az 1. sz. éjjeli pihenő körletben elkészíti (és a 33. gl. e. elh. tiszt jelentésével) bevonul a BM III/IV Csf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.

9./ 8. gl. ho. törzs., 134. hir. z., 73. vv. sz.
Megindulás pontja: Jelenec D.
Áttelepülés kezdete: N+4 07.00
Orsz. hat. átl. ideje: N+4 11.00
Éjjelezési körlete: 2. sz. körlet
Menet tovább folytatása: N+5 09.00
Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+5 15.00

Intézkedés:

- Az elhárító osztály a menetet a ho. törzsben a HA 17-30 frsz.-ú Warsava és az AC 72-56 frsz.-ú GAZ 66 gépkocsival hajtja végre.
- A 10. sz. operatív csoport a ho. 2. sz. éjjeli pihenőhelyén jelentését elkészíti, és az (elhárító osztály jelentésével) bevonul a BM III/IV. Csf-ségre. Jelentéseiket leadják, és leszerelésüket a kapott ütemezés szerint végrehajtják.

Warszava személygépkocsi (83)

- A 10. sz. operatív csoport részére biztosított HB 15-25 és HB 15-41 frsz.-ú GAZ 69-es gépkocsikat a jelentések leadása után dr. Zakar örgy Székesfehérváron az MN 5232 Elh. Oszt-on átadja.
 - A ho. törzzsel, éjjeli pihenő körletébe vonul Lendvai fhdgy. parancsnoksága alatt:
 - o HB 17-17
 - o HB 15-31
 - o HB 16-42
 - o HB 15-32 GAZ 69-es gépkocsik
 - o HG 04-20
 - o HG 08-63 törzsbuszok.
- majd a 2. sz. éjjeli pihenőhelyről önálló menetet hajt végre Székesfehérvárra.
- Szűcs főrm. parancsnoksága alatt a 8. gl. ho. törzs menetében a békehelyőrségbe bevonul: HG 08-11 frsz.-ú törzsbusz, HR 20-61 frsz.-ú Garant.

10./ 8. gk. ho. HTP. elh. ti. Horváth szds.
 Megindulás pontja: Cifare Ny.
 Áttelepülés kezdete: N+4 09.00
 Orsz. hat. átl. ideje: N+4 12.00
 Éjjelezési körlete: 2. sz. körlet
 Menet tovább folytatása: N+5 10.00
 Békehelyőrségben ünnepi gyűlés: N+5 15.00
 Az elhárító tiszt egységével a békehelyőrségbe bevonul.

ÁLTALÁNOS INTÉZKEDÉSEK:

- a.) A határ átlépése után a 8. gk. ho. elhárító osztály a BM III/IV. csoportfőnök és helyettesének közvetlen alárendeltségében marad a békehelyőrségbe érkezésig.
- b.) Az alakulat elhárító tisztjei részt vesznek a táborhelyek végellenőrző csoportjának munkájában.
- c.) A határátlépés után az operatív csoportok vezetői (ahol operatív csoport nincs, az alakulat elhárító tisztje) a csoportfőnökségre nemleges jelentés esetében is bejelentkeznek. (BM 50-58, HM 13-12)
- d.) A 14. létű. osztály vasúti szállítással kerül kivonásra. Az elhárító tiszt rendkívüli esemény esetén saját hatáskörében intézkedik. Az eseményről legrövidebb időn belül a csoportfőnökség ügyeletére (BM 50-58, HM 13-12) jelentést tesz. Békehelyőrségbe történő beérkezés után a 8. gl. ho. elhárító osztályra bejelentkezik.

Az operatív állomány feladata a kivonási előkészület alatt és kivonási időszakban:

Operatív csoportok:

- 1.) A velünk együttműködő operatív és társadalmi kapcsolatokkal a kapcsolat megszakítása úgy, hogy adott vagy szükséges esetben a kapcsolat soron kívüli megteremtésére lehetőség legyen.
- 2.) Minden rendelkezésre álló eszköz és lehetőség felhasználásával biztosítani, hogy az operatív csoport működési területén időben felszínre jöjjön:
 - a.) az egységeink, vagy egységeink egyes tagjai ellen készülődő ellenséges cselekmény, provokáció. A kivonással összefüggő ellenséges tömegmegmozdulás.
 - b.) a konszolidáció ellen, vagy a konszolidáció érdekében tevékenykedő személyek ellen kivonásunk utáni időszakra tervezett ellenséges tevékenység, vagy más ellenséges cselekmény.

A csapatelhárító tiszt:

- 1.) A rendelkezésre álló eszközök felhasználásával biztosítani, hogy:
 - A Magyar Néphadsereget, vagy annak egyes tagjait kompromittáló anyag, eszköz ne maradjon hátra. Az egységek részéről provokáció, vagy ellenünk propagandaként felhasználható cselekmény ne kerüljön elkövetésre.
 - Fegyver, lőszer, robbanóanyag, T okmány, térkép ne maradjon le.
 - Szökés, hátramaradás, ellenséges személyekkel való kapcsolattartás ne forduljon elő.
 - Az éberség, titoktartás magas fokú legyen, és megakadályozni minden, a kivonuló egységek irányába megnyilvánuló ellenséges tevékenységet.
 - Állandó szoros kapcsolatot tartsanak az egység parancsnokaival. Rendkívüli esemény megelőzésére intézkedjenek, bekövetkezése esetén a meghatározott módon járjanak el, az eseményt a kivonás megkezdése utáni időpontban a BM III/IV. Csf.ség ügyeletére jelentsek.
 - A békehelyőrségbe történő beérkezés után N+5 14.00-ig a BM III/IV Csoportfőnökségre, N+5 14.00 után a 8. gk. ho. elhárító osztályra távbeszélőn jelentsek.

Jelenec, 1968. október 19-én

Ötvös Dániel r. alezredes
 osztályvezető

A kivonási terv alapján készített jelentések és beszámolók tartalma szinte sablonszerűen megegyezik, eseményről, rendkívüli eseményről nem számolnak be. Tehát a tervnek megfelelően zajlott a kivonás és a hazatérés a békehelyőrségekbe. Mindenki rendben hazaért, nem vezett el semmi. Hogy a történetnek kerek befejezése legyen, olvassuk el a hadosztály elhárító osztályvezető által készített összefoglaló jelentést!

Teaszünet (84)

BM III/IV. Csfség.
1. Oszt.
MN 4891. Elh. Oszt.

„Szigorúan Titkos!”

.... sz. pld.

Tárgy: Tájékoztató

JELENTÉS

Zalaegerszeg, 1968. október 24.¹⁶⁴

Jelentem, hogy a 8. gk. ho. egységei /8. gk. ho. tö. és közvetlenek, 33. gk. e., 42. feld. z./ 23-án a tervben meghatározott időben 15.00-ig átlépték a csehszlovák–magyar határt. Fenti egységek a határ átlépése után megadott útvonalakon az éjjeljezési körletekbe távoztak.

Október 24-én a Zalaegerszegre bevonuló alakulatokat ünnepélyes fogadtatásban részesítik. Hasonlóképpen a többi békehelyőrségbe bevonuló alakulatot is ünnepélyesen fogadják.

A csapatok kivonásának ideje alatt rendkívüli esemény nem történt. Eddigi adatok szerint a kivont alakulatok állományából senki nem maradt Csehszlovákia területén. A menet végrehajtása során, illetve a táborhelyeken fegy-

ver, robbanóanyag, lőszer, technikai eszköz nem maradt, illetve nem vezett el. A titkos okmányok és térképek hiánytalanul megvannak.

1968. október 22-én a 8. gk. ho. tö. parancsnokait Nyitrán a csehszlovák helyi vezetők ünnepélyesen búcsúztatták. Hasonlóan ünnepi búcsúztatások voltak a többi helyőrségben is. Tapasztalható volt, hogy a csehszlovák helyi párt- és állami vezetők pozitívan értékelték és nyilatkoztak alakulatainkról. Elmondták, hogy a magyar katonák tevékenységükkel nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Csehszlovákiában a helyzet gyorsan konszolidálódjon. Elismeréssel nyilatkoztak katonáinkról és parancsnokaink tevékenységéről. Az ünnepségek valamennyi helyen rendben, baráti hangulatban, provokációk nélkül folytak le. Hazatérő alakulataink személyi állományának hangulata már csehszlovák területen rendkívül pozitív volt. Ezt bizonyította, hogy a kivonás előtti napon valamennyi gépjárművet és harcjárművet feldíszítették. A díszítésre főleg piros anyagokat és vörös zászlókat használtak fel. Ugyancsak bizonyította a pozitív hangulatot, hogy ellenséges jellegű kijelentésről és megnyilvánulásról nem szereztünk tudomást.

Az egységek kivonásának ideje alatt a csehszlovák lakosság az útvonalakon végig integetéssel üdvözölte csapatainkat. Egy-két esetben azonban tapasztalható volt, hogy katonáinkat drasztikus kijelentésekkel illették, és ökölrel fenyegették. Pl. a Nově-Zamki, Komarno között lévő „Paprika Csárda” mellett települt rádiónál szolgálatot teljesítő katonáinkat egy ott elhaladó csehszlovák gépkocsi utasai drasztikus kijelentésekkel illették. Ugyancsak hasonló volt tapasztalható a határt 17.10-kor átlépő kutató-biztosító csoport katonái irányába is. Komárom belterületén gépkocsival haladó katonáink felé fiatal huligán elemek köpködtek.

Jelentem, hogy a kivonuló egységek táborhelyét a kutatócsoport Jelencen, Trnaván és Cifare-ban átfésülte. A táborhely valamennyi helyen a kiadott parancs szerint lett hátrahagyva.

A békehelyőrségekbe beérkezett egységeinknél a „T” okmányok, térképek, fegyver-robbanóanyag-lőszer meglétének ellenőrzését tovább folytatjuk. Amennyiben olyan jelzés jut tudomásunkra, hogy e vonatkozásban hiány mutatkozik, a szükséges intézkedéseket azonnal megteesszük.

Azon tartalékos hálózati személyeinkkel, akik leszerelnek, a találkozókat október 31-ig végrehajtjuk. A találkozók során hálózatainkkal részletes, írásos jelentést készítettünk.

Ugyancsak folyamatosan találkozókat folytatunk le minden hálózati személyünkkel. Ha operatív szempontból használható és értékelhető adatról szerzünk tudomást, arról feljegyzéseket, illetve jelentéseket készítünk.

Ötvös Dániel r. alezredes
osztályvezető

Jelentős hatással volt a hadjáratban részt vett állományra, hogy a hadosztály kötelékébe katonai bíróságot telepítettek. Igaz, eddig sem alkalom, sem szükség nem volt rá. A Néphadsereg katonái körében a „hadra váglak”¹⁶⁵ kifejezés önmagában is visszatartó erőként hatott. Az alakulatoknál egy-egy katonai bűncselekmény nyilvános tárgyalása elrettentésként szolgált a sorállomány irányába. Az meg, hogy a katonai bíróság is hadjáratba ment, igazán megdöbbenően kuriózumnak számított. Többet azóta sem került rá sor.

Összefoglaló az MN 4891 Katonai Bíróság tevékenységéről.¹⁶⁶

Az Elnöki Tanács 187/1968. számú határozatával 1968. augusztus 2-án elrendelte az MN 4891 Katonai Bíróság felállítását. Az Igazságügyi Minisztérium Katonai Főosztályának vezetője a bíróság elnöki teendőinek ellátásával dr. Rabóczki Ede hadbíró századost bízta meg. A katonai bírói teendők ellátására dr. Marczi Pál tartalékos főhadnagy kapott megbízást. A bíróság felállítása után az elsődleges feladat a munkavégzéshez szükséges feltételek megteremtése volt. Ezzel párhuzamosan meg kellett teremteni a tábori ítélkezés feltételeit. A bíróság tagjainak munkájuk során eddig nem ismert módszereket kellett alkalmazni. A speciális körülmények rugalmas megoldásokat, nagy körültekintést igényeltek. A magasabbegység katonai bírósága 1968. szeptember közepére elérte a készenlétet, zavartalanul működhetett.

Fennállása alatt, október 3-ig 15 bűnügyet tárgyalt, 18 vádlottal. Ebből 3 bűnügyben a vádlott tiszti rendfokozatot viselt.

- A Btk. 327.§ /1/. bek.-ben foglalt készenléti szolgálat szabályainak megszegése miatt 8 személy ellen indult büntetőeljárás.
- A Btk. 258. §-ba ütköző foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés miatt 4 vádlott, parancs iránti engedetlenség miatt 1 katona, előljáró elleni erőszak miatt 1 katona, őrutasítás megszegése miatt 2 katona, a társadalmi tulajdont károsító gondatlan rongálás miatt 1 vádlott, házközösségben élő személy sérelmére elkövetett lopás miatt 1 fő ellen indult büntetőeljárás.

Valamennyi ügyet a helyszínen, nyilvános tárgyalás keretében folytatták le. A katonai bíróság tagjai a hadjárat ideje alatt 20 megelőző jellegű előadást tartottak a magasabbegység állománya előtt. Megállapították, hogy a tárgyalt ügyek tekintetében a hadosztály fegyelmi helyzete kifogás alá nem esett. Öszintén elmondták, hogy a bíróság elé állítás és az ügyekben hozott ítéletek a hadosztály speciális helyzete miatt történtek, ugyanezek a cselekmények a békehelyőrségben fegyelmi utalással fejeződnek be.

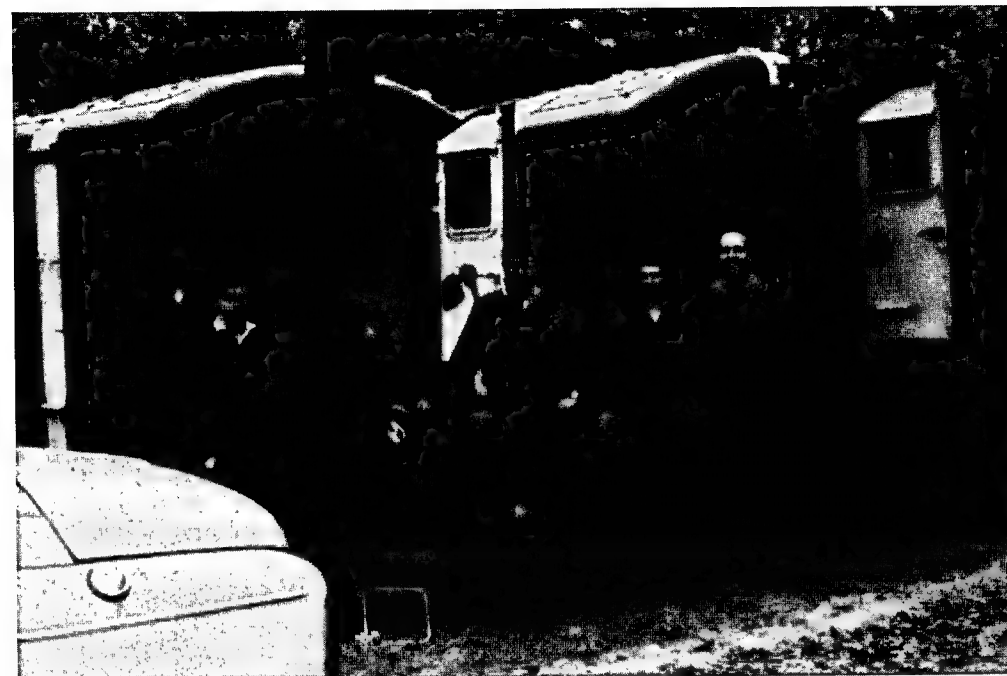
Megállapították, hogy a rendkívüli események viszonylag gyakoribb előfordulása nem a katonai feladat dinamikus végrehajtása során következett be, hanem amikor az egységek a táborhelyeiket foglalták el, viszonylag nyugalmi időszakba kerültek.

A bűnügyek elbírálásánál a bíróságnak az alakulat speciális helyzetéből adódóan speciális szempontokat kellett érvényesíteni, amely azonnali, gyors reagálást követelt meg. A gyorsított eljárások azonnali előállítási tárgyalást eredményeztek. Különös gonddal jártak

el abban az esetben, amikor az ügynek csehszlovák állampolgár volt a sértettje vagy a bejelentője. Mindez azt kívánta elkerülni, hogy a csehszlovákellenes erők az eseményt valótlan hírek terjesztésére használhassák fel.

Tapasztalataikat összegezve megállapították, hogy az „M” szervezésnek a bíróság tekintetében voltak hiányosságai. Gépirónak egy kőműves kisiparost biztosítottak, akinek nem voltak a bírói munkát ismerő tapasztalatai. Betanítása külön gondot okozott. Ugyanakkor a hadosztály 14. gk. lövészezredében tartalékosként gépirói feladatokat látott el egy nagykanizsai járásbíró. Mosolyra fakaszt az a tény, hogy a bíróságnak a helyőrségből a megindulási körletbe nem volt mivel utazni. A munkához szükséges törzsbust és gépkocsit utólag pótolták. Higgadtan javasolták utólag, hogy a hadosztályok „M” zárt eszközei között legyen egy bírósági munkához felszerelt törzsbusz, nyomtatványokkal, pecséttekkel, bélyegzőkkel és írógéppel. Ezzel együtt járna a kisegítő személyzet, úgymint gyakorlott gépiró és jegyzőkönyvvezető lebiztosítása.

A Politikai Főcsoportfőnökség kötelességének érezte a saját kimutatásának elkészítését a hadjárat során bekövetkezett bűncselekményekről, fegyelmi vétségekről és balesetekről.¹⁶⁷ Erre 1969. január 24-ig kellett várni. Ebben a kimutatásban nemcsak a hadosztály katonai bíróságának ügyei, hanem ezen idő alatt az egész Néphadseregben elkövetett események összesítése szerepelt.

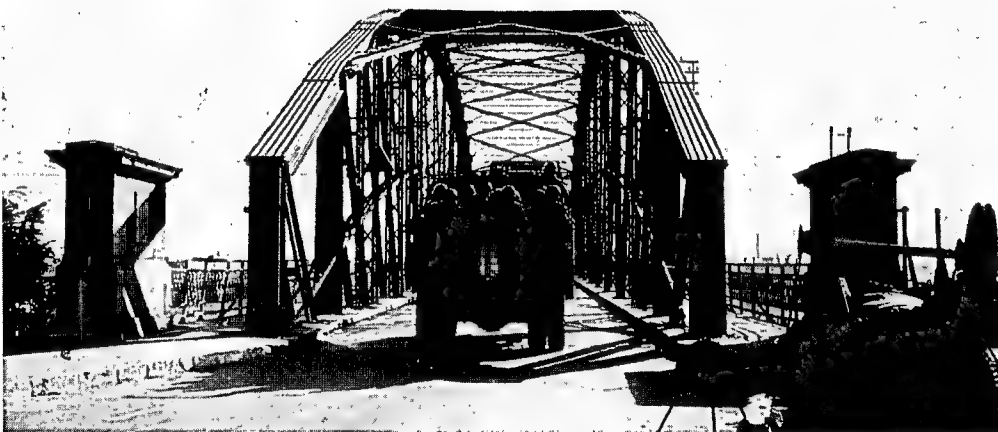

A 22. tüzér ezred Törzs munkahelye (85)

¹⁶⁵ Katonai szleng, ami azt jelentette, hogy hadbíróságra küldenek valakit.

¹⁶⁶ HL MN Zala (1968.) 8. gk. lövészhadosztály és alárendeltjei. 41. d. 68. öe. 3559-3570./92.

¹⁶⁷ HL. MN. Zala 1968: Politikai Főcsoportfőnökség iratai 21. d. 37. öe. 3319-3335/91

Csehszlováki elhagyásának pillanata (63. gl. e.) (HL MN Kgy 586)

A katonai ügyészségekhez összesen 70 fő ellen érkezett feljelentés. Ebből vádat emeltek 51 fő ellen. Megtagadták a nyomozást 12 fő esetében. Fegyelmi hatáskörbe utalták 7 főnek az esetét.

A katonai bíróságok 45 bűnügyet tárgyaltak 51 vádlottal. Elítéltek 47 főt, felmentettek 3 főt, fegyelmit kapott 1 fő. Állománykategóriáját tekintve elítéltek 8 tisztet, 4 tiszthelyettest. A tisztesek közül 4 főt, a honvédek közül 31 főt ítéltek el. Katonai bűncselekményért 17 főt ítéltek el. Köztörvényes bűntettek közül kiemelkedik a rémhírterjesztés 3, és az izgatás 2 fő elítélte. Egyéb köztörvényes bűncselekményekért 25 főt ítéltek el. A bűncselekményeket előidéző okok között szerepel a túlzott italozás, a fegyverkezelési szabályok megsértése, az anyagi haszonszerzés stb. A parancsnokok a ZALA feladat kapcsán 260 főt fenytettek meg, valamint 4500 főt részesítettek dicséretben és jutalomban. Fegyelmissel eltávolítottak a hadseregből 9 főt. Harckocsi- és fegyver-, valamint gépkocsibaleset következtében elhunyt 5 fő, súlyosan sérült 15 fő.

Ötven év távlatából megengedhető, hogy pozitív következtetést vonjunk le. A hadjáratban részt vevő tisztek, tiszthelyettesek és sorkatonák (legyenek azok tartalékosok) létszámához viszonyítva elenyésző ügyszámmal kellett a katonai bíróságnak foglalkozni. Lehet úgy is mondani, ha már ott volt, ügyeket kellett kreálni. Ha nincs ott, akkor sem dőlt volna össze a hadjárat. A parancsnoki joggyakorlat keretében az ügyek döntő többségét kezelni tudták volna. Amit nem, azt haza lehetett volna küldeni. A katonai bíróság létesítése és kiküldése is azt a tanácsalanságot, illetve szovjet minta követését jelentette, hogy valójában háborúra készültek. A katonai bíróság jelentése a munkafeltételekről is azt mutatja, hogy a parancsnoknak eggyel több „púpot” raktak a hátára a politikai munkások és az elhárítás mellé. S hogy mi a pozitív következtetés? Hogy a hadjáratban részt vevő állomány magatartása dicséretet érdemel.

A háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz, pénz!¹⁶⁸

Vannak helyzetek, amikor a pénz nem számít. De előbb-utóbb figyelembe kell venni. Abban az időben az átlagember nem is tudott arról, hogy a hadseregnek mennyit költenek. A hadjárat pénzügyi hátterét kutatva számomra érdekes összefüggés került felszínre. Már akkor is fogukhoz verték a garast. A pénzügyi szolgálatok és a kormányzati szervek között egy-egy intézkedést hosszú levelezés és tervezés előzött meg.

Azt gondoltam, hogy ezek után találok valahol egy összesített kimutatást arról, hogy mennyibe került ez a katonai kaland. Nem találtam. Hogy miért nem, arról J. K. tábornok világosított fel. A tábornok katonai szolgálatának jelentős részét a Pénzügyminisztérium Katonai Főosztályán töltötte, tudott mindent. Elmondta, ilyen kimutatás nem készült. A pénz minden alakulat éves költségvetésében szerepelt. Ezt a katonai kalandot előre nem látta senki, tervezni sem tudott rá. A terven felüli költségeket minden szakszolgálat a maga vonalán intézte. Például a téli szállásolásra felkészülve a tűzifát a csehszlovák erdészettől vették meg. Tanácsára kutatást végeztem a Honvédelmi Bizottság üléseinek jegyzőkönyveiben. Az ide hozott példa is jól illusztrálja, hogy milyen szinten garaszkodtak.

Pénzügyi adatok¹⁶⁹

1968

(1968. október 17-én)

A Honvédelmi Bizottság 3/198/1968. számú határozata
a Csehszlovákia területén szolgálatot teljesítő csapatok személyi állománya részére
kifizetendő költségátalányról. (kivonatosan)

A költségátalány kifizetése már a hadjárat vége felé vetődött fel. Az állomány körében elégedetlenséget váltott ki, hogy azok, akik nyáron a „SUMAVA” gyakorlaton vettek részt, napidíj címén koronát kaptak. Viszont a „ZALA” feladatban részt vevők sem gyakorlatnak, sem hadjáratnak nem minősülő helyzetben csak a fizetésükből gazdálkodtak. A megszállás idejére mégsem fizethettek napidíjat. Másfelől a háború sem napidíjas tevékenység. A költségátalány kifizetésére utólagosan került sor.

168 Raimondo Montecuccoli 1609. február 21. – 1680. október 16. olasz származású hadvezér. Forrás: // www.citatum.hu. Letöltve: 2017. 05. 23.

169 MNL OL Pénzügyminisztérium katonai vonatkozású iratai: XIX- L – 1 –q. II/ 20-68.

Az utasításoknak megfelelően az volt a szabály, hogy a szövetséges államok területén korábban végrehajtott gyakorlatokon az adott ország valutájában fizettekapidíjat. Hogy ez ebben az esetben nem történt meg, azt a következőkkel indokolták:

„A csehszlovák területen állomásozó személyi állomány részére nem került kifizetésre költségátalány. Most koronát nem akartunk adni, azért, hogy a tömeges vásárlást elkerüljük a nem kívánatos események miatt.”¹⁷⁰

(Részleteiben ezt nem indokolták, de az alkoholra, kocsmázásra és a helyi lakosokkal való kapcsolatba kerülésre gondoltak. Ha még háború lesz, nem kell költőpénz. Viszont a katona találékony, megoldotta saját hatáskörben. Kiemelés tőlem. JP)

Csehszlovákiában a korábbi gyakorlatok alatt a havi illetményen és a természetbeni ellátáson kívül az EFE Parancsnokság által koordinált összegben fizettek költségátalányt a résztvevőknek:

- **Tiszteknek:** 30.6 Kcs (naponta) 920 Kcs (havonta) 1250 forint összegben
- **Tiszthelyetteseknek:** 19 Kcs (naponta) 570 Kcs (havonta) 780 forint összegben.
- **Sorállománynak:** 6.3 Kcs (naponta) 189 Kcs (havonta) 260 forint összegben.

A Határozat harmadik pontja az alábbiak szerint rendelkezik: csehszlovák területen szolgálatot teljesítők részére utólagosan kifizetendő költségátalány egy főre eső összegét az alábbiakban határozzuk meg:

- Hadosztály- és ezredparancsnokok, helyetteseik, önálló és kötelékszázaljak parancsnokai, valamint ezeknek megfelelő beosztások: **havi 1000 forint,**
- Hivatásos tisztek és tartalékos tisztek: **havi 800 forint,**
- Hivatásos és tartalékos, továbbszolgáló tiszthelyettesek: **havi 500 forint,**
- Tartalékos tisztes és honvéd: **havi 300 forint,**
- Sorállomány: **havi 200 forint.**

Ezt az összeget kettő hónapra számolták ki és folyósították. Mindez **8 millió forintot** tett ki, amit a Honvédelmi Minisztérium a saját költségvetéséből finanszírozni nem tudott. Az összeget – mint póthitelt – a **Pénzügyminisztérium biztosította.** (Nem ellenőrzött adatok szerint akkor az állomány fizetése havi 700 és 2500 forint között volt.)

Szintén egy összehasonlítási adat:

Az 1968. évi állami költségvetés 33. HM fejezete a bevételi és kiadási főösszeg tekintetében kiadásra a Honvédelmi Minisztérium **6.439.570 ezer forintot** költött.¹⁷¹ Érdekességgént megemlíti, hogy a Magyar Népköztársaság 1968. évi költségvetésének végrehajtásáról szóló 1969. évi IV. törvény 4.§-ához tartozó 2. sz. melléklet alapján a honvédelmi kiadások **6.611.383 ezer forintot** tettek ki.

Ebből béralap: **1.377.870 ezer forint.** Megoszlása:

- Tábornokok és tisztek: 664.654 (bruttó) – 657.876 (nettó) ezer forint
- Tiszthelyettesek: 214.246 (bruttó) – 213.886 (nettó) ezer forint
- Polgári alkalmazottak: 363.884 (bruttó) – 346.101 (nettó) ezer forint
- Polgári alkalmazott (időszakos): 7.344 ezer forint
- Részfoglalkoztatottak: 9.808 ezer forint

- Túlmunka: 6.367 ezer forint
- Megbízási díj: 5.410 ezer forint
- Sor- és növendékállomány: 104.059 ezer forint
- Tartalékos állomány: 18.312 ezer forint
- Diplomáciai szolgálatot teljesítők részére: 8.707 ezer forint.

Hogyan történt a Néphadseregben a csehszlovákiai hadjáratban részt vevők jutalmazása?¹⁷²

Nyitrai Lajos ezredes, a Magyar Néphadsereg pénzügyi főnöke 1968. október 24-én javaslatot küldött – nyilván parancsra – Czinege Lajos vezérezredes honvédelmi miniszternek.¹⁷³

- Javasolja, hogy a minisztérium csoportfőnöki, osztályvezetői, valamint a **gyakorlaton részt vevő** egységek parancsnokai és vezető beosztású tisztjei **5000–5000 forint** összegben kapjanak dicséretet és jutalmat.
- A minisztériumnál és a csapatoknál szolgálatot teljesítő tisztek és tiszthelyettesek részére miniszteri dicséret és jutalom címén **4–3 ezer forint** összegű jutalom legyen kifizetve.

- A miniszterhelyettes elvtársak a hozzájuk felterjesztett jutalmazottak részére **3,5–2,5 ezer forint** összegben adjanak jutalmat.

- A hadosztályparancsnok és az ezredparancsnokok a személyi állomány részére az alábbi keretösszegben adjanak jutalmat. A tiszteknek **2500–2000 forint** összegig, a tiszthelyetteseknek **1500–1000 forint** összegig, a tisztes és sorállománynak **800–400 forint** összegig terjedő jutalom legyen. Később ezt a kategóriát **1000–500** forintra módosították.

Mindez nem azt jelenti, hogy minden résztvevő kapott jutalmat. Abban csak a szerencsés kiválasztottak részesülhettek. Ettől kezdve lázas számolgatás és intézkedéstervezetek születtek. A jutalmazásra és segélyezésre engedélyezett **2 millió forintot**, úgy tűnt, nagyobb feladat elosztani, mint a hadjáratot megtervezni. Mi lett volna, ha nem egy csökkentett létszámú hadosztály vesz részt a hadjáratban!?

Meghatározták, hogy jutalmazásra 1,2 millió forintot, segélyezésre 800 000 forintot lehet elosztani. Kikötötték, hogy a keret túlnyomó részét a csehszlovák területen szolgálatot teljesítő állomány részére kell kiosztani. A hazai területen a „ZALA” feladattal kapcsolatban kiemelkedő munkát végzők jutalmazása csak miniszteri vagy miniszterhelyettesi szinten történhet. Ezen Lakatos vezérőrnagy nagyon felháborodott. Alacsonyabb szinten a jutalmazás az egyébként is meglévő jutalmazási keretből történhetett. A pénzügyi adatok is bizonyítják, hogy a hadjáratban nemcsak egy csökkentett létszámú hadosztály vett részt, hanem így vagy úgy az egész Néphadsereg.

A kialakított elvek alapján az alábbi jutalmazási keretösszegeket állapították meg:

- Honvédelmi miniszter: 157 000 forint
- Vezérkari főnök: 104 000 forint
- Politikai főcsoportfőnök: 62 500 forint

170 Uo. XIX- L – 1 –q. II/ 20-68.

171 MNL OL Pénzügyminisztérium katonai vonatkozású iratai: XIX- L – 1 –q. II/ 20-68

172 HL. MN. „Zala” 1968. MN Pénzügyi Főnökség 23. d-40. öe. 3349-3359/91

173 Uo. 23.d. 40.öe.

- Magyar néphadseregi pártbizottság: 30 000 forint
- Hadtápfőnökség: 60 000 forint
- MN VK 2. csoportfőnökség (katonai felderítés): 35 000 forint
- Országos Légvédelmi Parancsnokság: 50 000 forint
- BM III/IV csoportfőnökség (katonai elhárítás): 15 000 forint
- 8. gk. lövészadosztály parancsnok: 654 000 forint
- Miniszteri tartalék: 31 900 forint.

A keretösszegek így vagy úgy, de fontossági sorrendet is jelentettek.

A határidő 1968. október 31. volt. A csapatok akkor jöttek haza. Kikötötték, hogy az általános elvként meghatározott jutalom összegétől csak külön engedéllyel – különlegesen kiemelkedő tevékenység elismeréseként – lehet eltérni. Már meg is volt a kiskapu. Lakatos vezérőrnagy rögtön élt is ezzel a lehetőséggel. Benyitott a kiskapun.

A hadosztály a 800 000 forintos segélykeretből 600 000 forintot kapott. Ebből kifizetett 519 200 forintot. A megspórolt 80 000 forintot az itthon maradt törzsek áldozatkész munkájának elismerésére kívánta felhasználni. Hogy az engedélyt is megkapja, kijelentette, hogy ebből bizonyos tartalékot is képez. A tartalékkal pedig mindig lehet manőverezni. Az engedélyt megkapta.

A segély 90%-át a behívott tartalékos, valamint a sorállomány kapta meg. Azt is el kell ismerni, hogy az itthon maradottakra nagy teher és nyomás nehezedett. Nem csak a munkavégzés, de a hozzátartozók is alaposan próbára tették a türeklépességüket. Az elismerés nekik is megjárt.

A hadosztály 11 000 fős létszámából 166 tiszt, 112 tiszthelyettes, 26 tartalékos tiszt, 16 tartalékos tiszthelyettes, 109 tartalékos legénység és 149 sorállományú katona kapott összesen 614 ezer forint jutalmat. Az arányokon mindenki elgondolkodhat, ha akar.

A katonai elhárítás állományából 8 fő tisztet összesen 16 000 forint, 5 fő tiszthelyettest 5 000 forint összegben jutalmazott Kucsera László rendőr vezérőrnagy csoportfőnök. *(A központilag meghatározott keret 15 000 forint volt.)*

A katonai felderítés vezetése (MNVK 2 csoportfőnökség) nem volt ilyen szerény. 45 főt terjesztett fel jutalomra, összesen 85 000 forint összegben. *(A kiosztott keret 35 000 forint volt.)*

Végezetül a Kv-359. számú kimutatás szerint 1968. 10. 31-én a csehszlovák területen végrehajtott gyakorlat alkalmával a 12 690 fő részére költségátalány címen – kettő hónapra – 6 907 920 korona került kifizetésre. A költségátalány kifizetésének kiszámítására a pénzügyi főnök 0012./1968. (10. 18.) számú utasítása alapján került sor. Ebben meghatározták annak kiszámítási és kifizetési szabályait. Abból semmilyen járulékot levonni nem kellett. A költségátalányt a Pü. 02-102. tételszámú „Külföldi kiképzési és tanulmányi költség, költségvetési altételen” kellett elszámolni.

Ez a néhány szemelvény is jól tükrözi, hogy ember legyen a talpán, aki összességében látja az egész költségvetést.

A HM Pénzügyi Főnöksége készített egy elszámolást a „Zala” gyakorlattal kapcsolatos cseh korona felhasználásról. *(A dokumentum titkosságát 1997-ben feloldották.)*¹⁷⁴

A Magyar Nemzeti Banktól 1968. 08. 22-én a hadműveleti területen felmerülő kiadások fedezésére 1 000 000 – azaz egymillió cseh koronát vettek fel.

A részletes elszámolás szerint felhasználtak 159 289 koronát. A maradvány 840 710 korona visszafizetésre került az MNB-nek.

Íme, a felhasználás részletezve:

- Tűzifa beszerzése: 64 760,77 Kcs
- Szalma beszerzése: 21 073,28 Kcs
- Villanyáramdíj: 23 975,92 Kcs
- Villanyvezeték és felszerelési anyag: 28 347 Kcs
- Vízdíj: 5 912 Kcs
- Szeg beszerzése: 337,52 Kcs
- Festék beszerzése: 41,50 Kcs
- Sajtó beszerzése: 335 Kcs
- Kártérítés (elhullott tehén): 1 200 Kcs
- Pénzfeladási díj: 6,40 Kcs
- Pénzesutalvány beszerzése: 0,10 Kcs

174 „Zala” 1968. MN Pénzügyi Főnökség 3349-3359/91, 23. d. 40. öe.

• Reprezentációs költség. Kiss Lajos vezérőrnagy politikai propagandájához és agitációs munkájához: 3 300 Kcs *(Ennyi pénzből nem csoda, hogy nem sikerült a csehek meggyőzése. JP)*

• Segély kifizetése J. P. cseh állampolgár részére kártérítés miatt: 10 000 Kcs a miniszter elvtárs intézkedése alapján.

Az elszámolást 1968. november 18-án hagyták jóvá. *(Ha mosolyogni támad kedvük az elszámolás láttán, ne fogják vissza magukat. JP)*

Azért nem csak adtak-fizettek. A pénzügyi főnök a 0014/1968. (10. 21.) utasításában intézkedett a „Zala” gyakorlaton részt vevők kártérítési felelősségéről, az okozott károk és hiányok megtérítéséről. A kártérítés kötelezettsége állományviszonyra való tekintet nélkül minden katonára kiterjedt. A kártérítéseket 1969. január 31-ig le kellett rendezni. Utána a kárigények semmisnek nyilvánultak. A káresetekről jegyzőkönyvet nem kellett felvenni. Arról csak jegyzéket kellett készíteni.¹⁷⁵ Felhívták a figyelmet arra, hogy körütekintően kell eljárni, mivel a károk és hiányok rendkívüli körülmények között keletkeztek. Kijelentették, hogy fontos a Néphadsereg vagyonának védelme.

Így aztán nem meglepő, hogy Czinege Lajos vezérezredes honvédelmi miniszter a Honvédelmi Bizottságtól kért segítséget a többletköltségek fedezésére.¹⁷⁶ Igen tanulságos jelentés. Már maga a jelentés tárgya is: JELENTÉS a Csehszlovák Szocialista Köztársaság részére nyújtott katonai segítség többletköltségeiről. A felmérés előzménye, hogy erre a Honvédelmi Bizottság 7/197/1968. sz. határozata alapján került sor. A többletköltségek a Néphadsereg 1968. évi költségvetésében nem szerepeltek. Azok a beszerzések, kiadások és a felhasznált készletek visszapótlására szükségessé. A Csehszlovákia megsegítésével kapcsolatos feladatok végrehajtása az 1968. évi kiadások, valamint a következő éveket terhelő költségek alapján – terven felül – 170,2 millió forintba került. Ehhez 107 millió forint póthitel biztosítását kéri. A miniszter megnyugtatóan közli, hogy a teljes költség és a póthitel közti –63,2 millió forint különbözetet az 1969-es és 70-es évek költségvetéseinek a terhére számolják fel, mint előrehozott beszerzéseket. *(Ember legyen a talpán, aki érti ezeket a trükköket. Arra nem találtam információkat, hogy Csehszlovákia megsegítése milyen hatással volt az új gazdasági mechanizmusra. JP)*

A hadjárat befejezése, az összefoglaló jelentések elkészítése, a tanulságok levonása

Az előkészítő munka és a feladat végrehajtása során keletkezett dokumentumok közül nagyon kevés maradt fenn a végrehajtásban részt vevő alakulatok tevékenységét illetően. Ugyancsak töredékek maradtak az operatív biztosítást, illetve a konkrét elhárító munkát, végrehajtást érintő dokumentumok közül. A kutatás során erre az alábbi válaszokat kaptam: az operatív anyagok ezen időszakból tartalmuk felülvizsgálata után selejtezésre kerültek, még a rendszerváltozás előtt. A keletkezett anyagok egyébként sem egy helyen, hanem a jellegüknek megfelelően több dossziében voltak tárolva (lásd munkadossziék).

A „ZALA” feladat értékeléséről a legátfogóbb képet a Katonai Elhárítás vezetőjének az 1968-as évet összefoglaló jelentése adja. Igaz, az előljáró elég nyomatékos kritikával illeti azt.¹⁷⁷

Kucsera László r. vör. elvtársnak

BM III/IV. csoportfőnök

Helyben

Kedves Kucsera Elvtárs!

Tájékoztatlak, hogy a Csoportfőnökség 1968. évi összefoglaló jelentését elfogadom, a munkatervet jóváhagyom.

Megjegyzésem, hogy a jelentés nem foglalkozik súlyának és jelentőségének megfelelően az 1968. augusztusi eseményekben való eredményes részvétellel. Továbbá nem tükrözi megfelelően, mint fő feladatot, a hadsereg védelmét, a prevenciót.

Budapest, 1969. március 19.

Elvtársi üdvözléssel:

Rácz Sándor

„A 'ZALA' feladat értékelése

(kivonat a BM III/IV. csoportfőnök 1968. évi összefoglaló jelentéséből):

A Néphadsereg irányító szerve, a kijelölt magasabb egység és csapatok számára mind politikai, mind katonai szempontból jelentős erőpróba volt a „ZALA” akció. A feladatban részes operatív szerveink megállapításai mindenben alátámasztják pártunk és kormányunk

175 A jegyzékek felkutatása nem járt eredménnyel.

176 MNL. Pénzügyminisztérium katonai vonatkozású iratai. XIX-L-1-ggq II/20-68-o.

177 ÁBTL. 1. 11. 7. KBH. 436/2/36. 2. doboz

értékelését, mely szerint csapataink internacionalista kötelességüket jól teljesítették. A parancsnokok, és az egész hivatásos állomány magatartását politikai egységen alapuló jó harckésztség jellemezte. Az átgondolt parancsnoki tevékenység a sorállománynál is megmutatkozott, akiknek hozzáállása és munkája szintén példás volt.

A feladat váratlanul, de nem felkészületlenül érte csapatainkat. Jellege általában meglepetést okozott, bár a Varsói Szerződés 1968 júniusában Csehszlovákia területén megtartott „SUMAVA”-gyakorlatán részt vevő parancsnokok észlelték, és beszéltek a kinti helyzet torzulásairól. Ellenséges megnyilvánulás az első napokban is csak szórványosan fordult elő, majd fokozatosan csökkent. Pl. D. János őrmester – 80. gk. ezred – megtagadta az elvonulásra való felkészülési parancsot, kijelentette, ha az országból kiviszik, agyonlövi parancsnokait. A katonai ügyészség eljárást indított ellene.

A „ZALA” feladatra több ezer tartalékost is mozgósítottak. A kiegészítő parancsnokságok jól hajtották végre a feladatot, az érintett tartalékosok döntő többsége normaidőn belül, fegyelmezetten tett eleget a behívási parancsnak. A csapatok felkészültek fogadásukra.

A mozgósítás ténye, a feladat kiszivárgott jellege életre keltette a rémhírterjesztést, háborús hangulat szítását. A tudatos ellenséges tevékenységet segítették a meggondolatlanul fecsegő – valótlán híreket terjesztő – katonák, de főleg azok a közvetlen hozzátartozók, akik féltésből tanúsítottak nemkívánatos magatartást. 20-25 tartalékos részéről fordult elő ellenséges magatartás, a bevonulást 5-en tagadták meg. Pl. Sz. I. tartalékos tizedes, kiskörei lakos a behívóparancs átvételekor arra uszította a bevonulók hozzátartozóit, hogy menjenek Egerbe, és gyűjtsák vagy robbantsák fel a kiegészítő parancsnokságot.

A „ZALA” akció operatív biztosítása szükségessé tette a kijelölt magasabbegység törzs és a csapatok operatív állományának „M” feltöltését. A váratlan helyzethez igazodva a feltöltést hivatásos elhárító tisztek vezényleásával a központi állomány, illetve a visszamaradó csapatok terhére oldottuk meg. Párhuzamosan létrehoztunk 10 operatív csoportot, amelyeket a BM más szerveitől vezényelt operatív tisztekkel, tolmácsokkal és rendőri közrendvédelmi beosztottakkal erősítettünk meg. A hadosztálytörzs elhárító osztályára vizsgálo tiszteket és operatív-technikai részleget is vezényeltünk.

A csoportfőnökségen hadműveleti törzset szerveztünk, mely állandó kapcsolatot tartott a MNVK irányító törzsével; elősegítette a folyamatos tájékozódást, a katonai tevékenység és az operatív munka összehangolását. A Déli Hadseregcsoporthoz Elhárító Osztályára vezetői összekötőket küldtünk, biztosítottuk a kölcsönös tájékoztatást, a tevékenység összehangolását.

Együttműködést szerveztünk a társ operatív és rendőri szervekkel, s egészében az erőket az akció titkosságának, a csapatok harckészségének, szállítási útvonalainak biztosítására, illetve az eredményes területi felderítő munkára összpontosítottuk. A munka – a felmerült problémák mellett is – lehetővé tette a vizuális felderítés minimálisra való csökkentését, a titkok védelmét, az ellenséges magatartást tanúsítókkal szembeni fellépést, azok elszigetelését, a súlyosabb politikai jellegű rendkívüli események megelőzését (két katona nyugatra szökési kísérletét hiúsítottuk meg).

Az elhárító szervek gyorsan reagáltak minden rendellenességre, káros hangulatra, titoksértésre, s a felderített súlyosabb esetekben azonnal intézkedtek. A bűncselekményeknél büntetőeljárást kezdeményeztek, amelyek az állomány többségének egyetértésével találkoztak.

Az akció kapcsán összesen 24 esetben – 7 tisztnél – szereztünk tudomást súlyosabb ellenséges kijelentésről, izgatásról, amelyek zöme nem értett egyet az akcióval, vitatta annak jogosságát, és elítélte a szövetségesek fellépését. Az előfordult esetekről folyamatosan tájékoztattuk a HM vezetőit és az érintett parancsnokokat, akik intézkedtek a felelősségre vonásra. A három súlyosabb esetben a katonai ügyészség eljárást indítottak.

A határátlépést követően a csapatok morálja egyértelműen pozitív volt. A helyzet sajátosságából adódóan egyre inkább előtérbe került a környezeti – területi – felderítő munka. Az operatív csoportok munkája helyes irányú és eredményes volt. Felderítették az ellenséges tevékenységet, akciókat irányító személyek, csoportok nagy részét, s lehetővé tették több ellenséges akció megelőzését. Mindezzel magas fokú politikai érettségről, tisztánlátásról tettek tanúbizonyságot, kivívták a parancsnokok és a pártpolitikai szervek vezetőinek elismerését.

Az akcióval összefüggésben elhárító tiszteket vontunk el a visszamaradt területekről, ami bár szükségmegoldás volt, de az adott helyzet alapján utólag is igazolható. Ugyanakkor az akció figyelmeztetett arra, hogy „M”-re való felkészülésünk tartalmilag és ütemében nem kielégítő. Békesszervezetünk nem tette lehetővé erők átcsoportosítását, szükségszerű megoldásra kényszerültünk. „M”-re tervezett egységek elhárításának szervezeti keretei, operatív állománya nincs kialakítva. Elhárításunk a feltételezett hadműveleti irányokba a szükséges adatokkal, ismeretekkel nem rendelkezik.

1968-ban alárendelt szerveink egy részénél – a MN gyakorlataihoz igazodva – harckészültségi gyakorlatokat hajtottunk végre. Az 5. hds. és a 3. hdt. azon alakulatainál, ahol harckészültségi gyakorlatok nem voltak, „M” eligazításokat tartottunk. Pontosítottuk a HKSZ terveinket. Tapasztalataink bizonyítják, hogy szükséges HKSZ terveink további részfeladatainak kidolgozása /kitelepülések megtervezése és megszervezése, háborús ügyrendek elkészítése stb./ Hír- és rejtett vezetési vonatkozásokban tovább fejlesztettük „B”-hírrendszerünket. Létrehoztuk „B” rejtjelező szervünk megalakulásának, s működése megindulásának szervezeti előfeltételeit.

„A ZALA akcióban szerzett és egyéb tapasztalataink jelzik, hogy jelenlegi felkészültségünk nem felel meg egy nehezebb M-helyzet követelményeinek. Ehhez bizonyos szervezeti korrekciót kell végezni, ugyanakkor M-állománytáblánk feltöltését is meg kell gyorsítani. Mindezt az elkövetkező évek szervezésénél figyelembe kell venni.”

Eddig az értékelés. Tartalmában katonás, talán az operatív részét jobban részletezhette volna, így annak tapasztalatait az utókor jobban felhasználhatta volna.

Készült azonban még egy jelentés a katonai elhárítás munkájáról, de az sem igazán tartalmazta a részleteket. Talán azért, mert a részletekkel nem lehetett dicsekedni. Bemutatunk néhány jelentést, amely a hátszágban történekről szól.

A Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökségének jelentése a BM szervek, egységek 1968. augusztusi csehszlovák eseményekkel kapcsolatban.¹⁷⁸

Néhány szemelvény a háttéranyagban történetekről.

A Belügyminiszternek felterjesztett jelentés megállapítja, hogy a részt vevő állambiztonsági, rendőri, határőri és karhatalmi szervek tervezetten és időben, gyorsan és határozottan hajtották végre a feladatokat.

A katonai elhárítás körülményein és jól szervezte a munkáját. A kihelyezett és létrehozott operatív csoportok komoly segítséget nyújtottak ahhoz, hogy a hadsereg a megszabott funkcióját eredményesen tudta betölteni. Megállapítják, hogy a hadsereg azonnali készenléti alakulatai azonnali alkalmazás esetén nagyobb létszámú katonai elhárítót igényelnek. Ezt a BM III/IV. Csoportfőnökség saját létszámából biztosítani nem tudja. A pótlást a BM más területeiről kell megoldani. Ebben az esetben ez helyesnek bizonyult.

A határőrség szorosan együttműködött a szovjet és a magyar csapatokkal, a feladatát körülményein és jól oldotta meg. A jelentés külön kiemelte azokat, akik a határ átlépése előtt az érintett határszakaszokon a csehszlovák határőrsőket lefegyverezték.

A jelentés megállapítja, hogy a karhatalmi egységek személyi állománya magas fokú harckészültségről, fegyelemről és politikai érettségről tettek tanúbizonyságot. Jól viselték a fáradalmakat és az időjárás viszontagságait. *(Idő előtt ki is vonták őket, mert nem volt szükség rájuk. JP)*

A rendőrség központi és területi szervei szakszerűen és fegyelmezetten oldották meg a honvédség csapatainak az átvezetését, a gyűjtőhelyek megszervezését és biztosítását. *(A gyűjtőhelyek a Magyarországon rekedt külföldi állampolgárok részére kerültek felállításra. Főleg a nyaralásból itt rekedt csehszlovák, NDK és lengyel állampolgárokat érintette. JP).* A gyűjtőhelyek gyakorlati működtetése során szerzett tapasztalatok bizonyították az idevonatkozó elvek és tervek helyességét.

A jelentés ehhez a részéhez néhány adat:¹⁷⁹

„Részlet a Budapesti Rendőr-főkapitányság Napi Jelentéséből: Budapest, 1968. augusztus 21.

A mai napon készült jelentésünket követően az alábbi intézkedések, események történtek:

Az adatok összesítése alapján megállapítottuk, hogy a budapesti pályaudvarokra (Nyugati, Keleti és Ferencvárosi) a mai nap folyamán kb. 800 fő csehszlovák, lengyel és NDK-beli állampolgár érkezett. Elhelyezésükről megbeszélést folytattunk a Fővárosi Tanács elnökhelyettesével. Ennek megfelelően ebből a számból ez ideig kb. 300 személy nyert elhelyezést különböző kollégiumokban. A többiek elhelyezése ugyancsak tanintézetekbe még folyamatban van, miután a campingekben való elhelyezésük nem oldható meg. Ezen személyek többsége ugyanis nem rendelkezik megfelelő felszereléssel.

A Feriegyi repülőtéren nyert értesülés szerint az elutazás céljából megjelent fenti állampolgárságú személyek elhelyezéséről oly módon gondoskodnak, hogy a Transzit Szállót

kiűritik, és azt rendelkezésükre bocsátják. A repülőter teraszát és hallját, amennyiben az utasok elhagyják, lezárják, és ott mindennemű mozgást megszüntetnek.

Adataink szerint a mai napon kb. 200 lengyel állampolgár jelent meg a Szovjet Nagykövetség előtt azzal a kéréssel, hogy hazautazásukhoz nyújtsanak segítséget. Tudomásunkra jutott, hogy a Szovjet Nagykövetség a lengyel állampolgárok részére biztosítja a SZU-n keresztül, vasúton történő hazatérésüket, ehhez átutazó vízumot ad ki.

Hivatalos kapcsolattól értesültünk arról, hogy a Fővárosi Gázműveknek mintegy 15-20 napra elegendő szénkészlete van. Tekintettel arra, hogy a szén Lengyelországból kapják Csehszlovákián keresztül, attól tartanak, hogy az események a további szénmennyiség szállításában és a gázellátásban fennakadást okozhatnak.

Az eddig birtokunkba jutott hangulati megnyilvánulásokból megállapítható, hogy az emberek többségét a katonai intézkedések váratlanul érték. Várják a híreket, hivatalos szerveink tájékoztatását, s addig is a „Szabad Európa rádió”, a „Szabad Beszterce” és a pozsonyi rádiók adásaiból merítik igen negatív hatást kiváltó értesítéseiket.

Újabb adatok szerint az Idegenforgalmi Hivatal további 900 csehszlovák, lengyel és NDK-beli, egyénileg jelentkezett személyt helyezett el.”

*Dr. Sós György r. vezérőrnagy
Főkapitány*

Feladataik végrehajtásához eredményesen hozzájárult a rendkívüli időszakra kidolgozott felkészülési tervek alkalmazása. Bizonyosságot nyert, hogy a rendkívüli helyzetben csak a centrális – egyszemélyi – irányítás biztosítja az összehangolt tevékenységet.

Az állam biztonságával és a belső rend szigorításával kapcsolatos intézkedések hatékonyak és helyesek voltak. Mivel ezen intézkedések begyakoroltak voltak, megkönnyítették az ellenőrzések és intézkedések gyors bevezetését.

Ennek illusztrálására álljon itt néhány tartalmas ügynökjelentés:

„Sárdy” fedőnevű ügynök jelentése 1968. augusztus 24.

„Az elmúlt hét végére itthon végleg a tájékoztatás lehetetlen állapota lépett elő az események központi szereplőjévé. Lakásokban, táskarádiókból, klubokban mindenütt a Szabad Európa és az Amerika Hangja adása szól, sőt, olykor a moszkvai rádió is, mert az embereknek az az érzésük, hogy a mi tájékoztató szerveink a TASZ jelentéseket is megnyirbálják. Egyes területeken, például Pest megyében (Pilis) felvásárolják a lisztet, a sót, háborús hangulat lesz úrrá. A polgárság és a kispolgárság rokonszenve a csehszlovák jobboldali erők mellett van. A Hungária kávéházban a nyugdíjasok törzsasztalánál Ceausescut magasztalják, aki "karakánul" viselkedett. Ugyanitt büszkén megemlítik az izraeli kormány állásfoglalását, mely bölcs, megsemmisítő.

Hungária kávéházbeli értesülés szerint S. A. cikket vitt a Népszabadsághoz, melyben az ellenforradalom taktikájáról írt, és a csehszlovák párttal a lengyel párt határozott preventív intézkedéseit állította szembe. P. P. állítólag még korainak tartotta a cikket, szerinte még nem lehet tudni a végét, személyes megnyilatkozásokkal jobb a kivárás álláspontjára helyezkedik.”

178 ÁBTL 1. 11. 7. 10-569/1969 /58/00553 sz. jelentés

179 Gyarmati György – Kamasznyár '68. Magántörténelem és ügynökjelentések. Rubikon 2004/8-9 65.p.

A belső ellenséges erők tevékenységének fő tapasztalatai a csehszlovák helyzet tetőpontra jutásának idején. Jelentésrészlet Budapest, 1968. október 22.¹⁸⁰

„A belső ellenséges erők – mindenekelőtt a BM ellenőrzése alatt álló személyek – gyorsan reagáltak a csehszlovák eseményekre. Aktivitásuk különösen a politikai helyzet intenzív vitatásában nyilvánult meg. Általában óvakodtak a nyílt fellépéstől. Különösen a politikai elitéltek és a volt ellenforradalmárok. A volt ellenforradalmárok, politikai foglyok vagy horthysta elnyomószervek tagjainak egy része reményeket táplált arra, hogy a Szovjetunió teljes visszavonulásra kényszerül. A csehszlovákiai események, különös tekintettel a román és a jugoszláv álláspontra, hozzájárulhatnak ahhoz, hogy Magyarországon jobbra tolódás következze be, s újra szerephez jussanak. Kevés számú elem hangoztatta a leszámolásra készülést is. Csehszlovákiában a pártvezetés ellen fellépő elemeket jó taktikusoknak tartották, akik tanultak 1956-ból, és más módszereket alkalmaztak.

Az egyházi reakció köreiben olyan következtetésre jutottak, hogy helyes volt a magyar egyházi vezetők magatartása, amikor a cseh események hatására nem tettek elhamarkodott lépéseket, hanem várakozó álláspontra helyezkedtek. A csehszlovák katolikus egyház vezető papjainak magatartását és akcióit a Vatikán intő szavának figyelmen kívül hagyásaként minősítették.

Az ellenőrzés alatt álló – országosan néhány száz – értelmiségi (író, újságíró, művész, tudós, pedagógus) személyek alapvetően a revizionizmus platformján állva ítélték meg, illetve ítélték el a Csehszlovákiában kialakult helyzetet, és az öt testvérpárt és kormány fellépéseit.

A felderített és leleplezett bűncselekményeket elkövetők döntő többsége nem az ellenőrzött személyek közül került ki.

Augusztus 20. és szeptember 3. között az ellenséges cselekmények az alábbiakban nyilvánultak meg: rölapok készítése és terjesztése 2167 db, ellenséges feliratok 101 db, névtelen levelek 91 db. Szóbeli izgatás, az ellenséges nyugati rádióadók híreinek tömeges és nyílt hallgatása és terjesztése.

A BM szervek intézkedései összesen 198 főt érintettek. Ebből 24 fő volt külföldi állampolgár.”

(A kiragadott szemelvények jól tükrözik a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatos hazai hangulatot. Érzékeltetni szerettem volna, hogy a belső elhárítás milyen fontos feladatának tekintette az állampolgárok megfigyelését. Tartottak az események begyűrűzésétől? [Lásd a mellékletekben: 1969-es BM parancs.] Hát ennyit a belső ellenállásról. JP)

A katonai elhárítás jelentésében kitérnek az állomány élet- és munkakörülményeinek megfelelő kialakítására. Megemlítik az anyagi-technikai ellátás alacsony színvonalát és az élelmezés hiányosságait. Megállapítják, hogy a békebeli parancsok nem biztosítják a rendkívüli helyzethez való gyors és célirányos igazodást. (Ezen a rendszer azóta sem tudott túllépni. Maradt minden a régiben.)

A továbbiakban egy olyan összefoglaló jelentést mutatok be az olvasóknak, ami folyamatában tartalmazza a nagyatádi lövészezred katonáinak a tevékenységét a riadó elrendelésétől a megszállás első időszakáig. Az alábbi jelentés igazi értékének azt tartom, hogy megismerhető egy jól összekovácsolt egység szakszerű tevékenysége. A „mi lett volna, ha” feltételezéssel nem foglalkoztam.

Hogyan működött a gőzhenger?

A 63. gépkocsizó lövészezred parancsnokának összefoglaló jelentése¹⁸¹

A Magyar Néphadsereg 63. gépkocsizó lövészezred – Nagyatád – parancsnokának összefoglaló jelentése a „Zala” és a „Duna”¹⁸² feladatok végrehajtásáról. A jelentés a kezdetektől, az 1968. július 26-tól 1968. szeptember 2-ig terjedő időszakot foglalja magában.

Az ezred hadművelleti tisztjét 1968. július 26-án este 19 órára berendelik Zalaegerszegre, a hadosztályparancsnokságra. Ott írásban megkapta a hadosztályparancsnok előzetes intézkedését a „Zala” gyakorlat végrehajtására. Ugyanekkor – távfondati paranccsal – este 23 órára berendelték Zalaegerszegre az ezredparancsnokot, a politikai helyettest, a törzsfőnököt, a hadtáp- és a technikai helyettest. A parancsnok a visszafelé jövő hadművelleti tisztől Csurgó községben átvette az előzetes intézkedést, tanulmányozta, majd utasításokkal látta el annak végrehajtására.

A berendelt parancsnokok részére a hadosztályparancsnok 1968. július 27-én éjjel 02 órakor ismértette a „Zala” gyakorlat végrehajtásának elgondolását, utasítást adott az előkészítés megkezdésére. Ezzel párhuzamosan a hadművelleti ügyeletes tiszt (továbbiakban HÜTI) ugyancsak éjjel 03 órakor a hadosztály összes alárendeltje részére fokozott harcckészültséget rendelt el. Hajnalban 04 órakor elrendelték a „Gyémánt” feladat végrehajtását, megkezdtek a harcckocsik vasúti szállításának előkészítését. Értesítették az alakulatokat, hogy az „M” (mozgósítás) végrehajtását a kiegészítő parancsnokságok útján hajnali 03 órakor rendelték el. Az alakulatoknál a parancsnokok távollétében a helyettesítéssel megbízott tiszt tiszti gyűlést tartott. Kihirdették a „Vízválasztó” és a Gyémánt” feladatait, és az ezredparancsnoktól kapott utasításokat. Ezek a feladatok a harcckészültségi tervekben (továbbiakban HKSZ) meghatározott időrendben kerültek végrehajtásra.

Az ezred „M” főtisztje felvette a kapcsolatot a Somogy Megyei Kiegészítő Parancsnoksággal, (a kieg. a vezérkari főnök utasítása alapján dolgozott), ahol közölték, hogy a népgazdaságból 38 db gépjármű kerül bevonultatásra. A tartalékos állomány bevonultatása július 27-én 07.30-kor kezdődik.

A hadosztályparancsnok eligazítása hajnali 04 órakor fejeződött be. A parancsnok és helyettesei visszamentek az alakulathoz, a törzsfőnök a hadosztálytörzsnél maradt, hogy a hadművelleti helyzetet térképen rögzítse. Az ezredparancsnok július 27-én reggel 07 órakor megkapta a HOPK 1. számú parancskivonatát. Ebben megparancsolták, hogy az ezred 1968. 07.28-án este 21 órára foglalja el összponosítási körletét ERDŐKERTES–GÖDÖLŐ–ISASZEG–VALKÓ térségében, és 1968. 07. 29-én éjjel 02 órára legyen készen a harc-feladat végrehajtására. A készenlétet a megindulási ponton 27-én éjjel 23 órakor jelentse, és a megindulási terepszakaszt 28-án éjjel 01.25 perckor lépje át.

181 HL MN. Zala 186. MN 63. gépkocsizó lövészezred 47. d 75. öe. 3649-3656/92 (nytsz: 00893/68. 2. sz. pld.) A jelentés a szerző tolmácsolásában kerül közreadásra.

182 A „DUNA” fedőnéven a megszállás a Déli Hadseregcsoportnál szerepelt. Ebből adták a magyar hadosztálynak a „ZALA” fedőnevet.

A feszes napirend folytatódott

A feladatok tanulmányozása és a helyzetértékelés után az EPK 09.00-kor törzstájékoztatót tartott, majd a törzsfőnök kidolgozta a menetre vonatkozó elhatározást. Az alegységek 10.00-kor kapták meg a menet végrehajtására vonatkozó előzetes intézkedéseket. Kidolgozták a szükséges számvetéseket. Ezzel egy időben térképen rögzítették az alegységek feladatait, melyet azok borítékban kaptak meg. Az alegységeknél folyamatosan fogadták, eligazították és felszerelték a beérkező tartalékosokat. Az alegységek a feladatok végrehajtását a meghatározott 10 órás normaidőn belül, július 27-én 15 órára befejezték. Ekkor az ezredparancsnok kiadta parancsát a menet végrehajtására és az összpontosítási körlet elfoglalására. A katonai szabályzatnak megfelelően előkészítő részleg indult az összpontosítási körlet felderítésére és a megérkező csapatok bevezetésére.

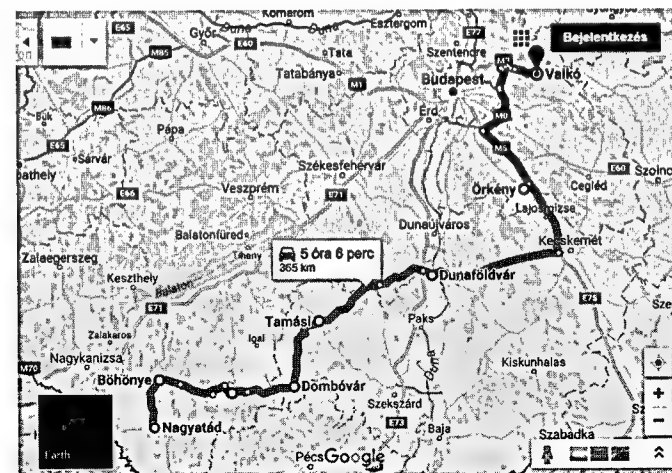
A menet

Az ezred alegységei 1968. július 27-én este 21 órára elérték a laktanyán belül a menetkészüléket, besorolva várták az indulási parancsot. Az engedély után az alegységek szervezeten elhagyták a laktanyát, és éjjel 23 órakor Böhönye község déli részén elfoglalták a megindulási pontot. Ezzel párhuzamosan Somogyszob vasútállomáson a harckocsi zászlóalj befejezte a berakodást, és megkezdte a vasúti szállítást.

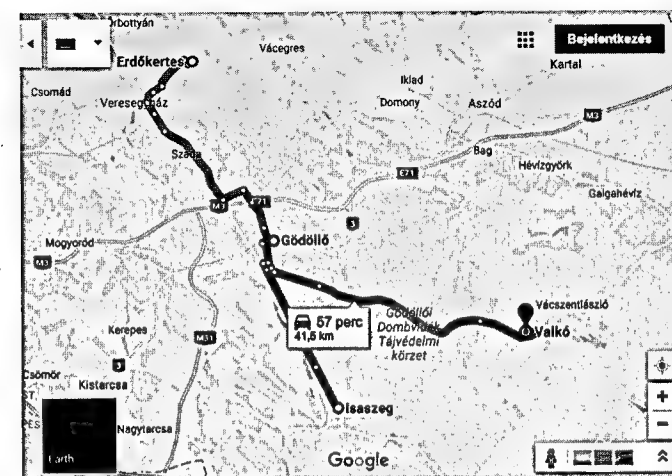
Harckocsik vasúti szállítása (86)

Az ezred alegységei július 28-án éjjel 01.25 perckor engedélyt kaptak a menet megkezdésére. Az előrevonást egy megerősített elővéd zászlóalj biztosította. Az ezred a hadosztály 3. számú menetvonalán menetelt, NAGYADTÁD-BÖHÖNYE-KAPOSVÁR-DOMBÓVÁR-TAMÁSI-DUNAFÖLDVÁR-ÖRKÉNY-VALKÓ irányába.¹⁸³ A menetet az ezred 20 óra alatt hajtotta végre.

Forrás: Google Map útvonaltervező

A harckocsi zászlóalj GÖDÖLLŐ vasútállomásról a 2 km-re lévő erdőben elfoglalta a részére kijelölt körletet. Az ezred többi része július 28-án 18 órára ERDŐKERTES-GÖDÖLLŐ-ISASZEG-VALKÓ térségében elfoglalta a kijelölt összpontosítási körletet.

Forrás: Google Map útvonaltervező

Az ezred a beérkezés után július 29-én éjjel 02 órára az összpontosítási körletben a biztosítás mindenoldalú megszervezésével készen állt a további harcfelelő végrehajtására.

¹⁸³ A térkép forrása: Google Map, útvonaltervező. Letöltve 2017. 11. 06.

Az ezred tevékenysége az összpontosítási körletben

A harcbiztosítás megszervezésével párhuzamosan az ezredtörzs a hadosztályparancsnok által meghatározott harcfeladat elhatározásának kialakításán dolgozott. *(Ez a harcfeladat Csehszlovákia menetből történő megszállása volt. JP)*

Fontos dátum július 29-e. A hadosztály csapatai ezen a napon kiléptek a Magyar Néphadsereg alárendeltségéből, és a szovjet Déli Hadseregcsoport parancsnokának alárendeltségébe kerültek. Aznap reggel 06 órakor az ezredparancsnok tiszti gyűlést hívott össze, ahol felolvasták a honvédelmi miniszter parancsát. A parancs tudatta az állománnyal, hogy Csehszlovákiában az általános politikai helyzet tovább romlott. A párt és a kormány döntése alapján fel kellett készülni arra, hogy eleget tegyenek internacionalista kötelezettségeiknek, és ha a helyzet úgy kívánja, katonai segítséget nyújtsanak a Csehszlovák Népköztársaságnak.

Ez a parancs az elkövetkezendő időre meghatározó tényezője lett az ezred életének, mindennapi tevékenységének és felkészülésének.

Az ezredtörzs kidolgozta a harcfeladatokat alegység szintig, előkészítette az ezredparancsnok elhatározását. Az alegységek a harcckészültségi tervek szerint összekovácsolási gyakorlatokat hajtottak végre. Július 30-án a magyar vezérkari főnök látogatta meg az ezredet, és szempontokat adott a feladatok kidolgozásához. Július 31-én délután 15 órakor a hadosztályparancsnok jóváhagyta az ezredparancsnok elhatározását. A törzs megkezdte a zászlóaljparancsnokok részére a várható harcfeladatok 200 000 méretarányú térképeken való rögzítését. Az ezredparancsnok augusztus 5-én jóváhagyta az alegységek részére készített harcparancs térképeket, majd azokat lezárt borítékban kiosztották.

A fegyelem és ezen keresztül a magas fokú harcckészültség biztosításához, fenntartásához és megszilárdításához az ezredparancsnok táborparancsot adott ki. Ebben megszigorította a tábor elhagyását, a gépjárművek mozgását, a körletek őrzését és védelmét, az álcázási fegyelmet. Szigorú rendszabályokat léptetett életbe a 24 órás szolgálat megszervezésével és ellenőrzésével kapcsolatban. A titoktartás és az éberség betartása érdekében az egész személyi állomány részére megtiltotta a levelezést. Telefonálni csak az ő engedélyével lehetett.

A tilalom megszegőivel szemben megtorlást helyezett kilátásba.¹⁸⁴ Az eredeti terveknek megfelelően nem sikerült a menetből történő bevonulás Csehszlovákiába, a katonákat foglalkoztatni kellett. Mivel a laktanyákat riadóval hagyták el, így a kötelékrendezésre most megfelelő időt lehetett fordítani.

Az ezred- és zászlóaljtörzsek augusztus 6. és 18. között az ezredparancsnok elhatározásának megfelelően parancsnoki és törzsfoglalkozásokat tartottak. Ennek célja a várható feladat részleteinek a kidolgozása volt. Az ezredhez bevonult tartalékosok az aszói lőtéren előkészítő lögyakorlatokat hajtottak végre. A harc- és gépjárműveken a hadrafoghatóság megtartása érdekében végrehajtották a 2. számú technikai szemlét. A hadosztályparancsnok augusztus 6-án ellenőrizte az ezred alegységeit, a harcckészültséget, a körleteket és az állomány elhelyezését. Az ezred politikai apparátusa megszervezte az állomány folyamatos

politikai tájékoztatását, sajtóval, televízióval, filmvetítésekkel töltötték ki a kiképzések utáni szabadidőt. Megszervezték a tábori futárposta szolgálatot a körletben tartózkodók és az otthon maradtak között. Augusztus 16-án az ezred engedélyt kapott arra, hogy a tiszti és tiszthelyettesi állomány telefonon beszélhessen az otthon maradt családtagokkal. Ehhez az előljáró a körlet és Nagyatád helyőrség között – Kaposváron keresztül – önálló telefonvonalat biztosított. A békés táborélet véget ért.

A hadosztályparancsnok augusztus 18-án 18 órára berendelte az ezredparancsnokot, és megparancsolta, hogy az ezred augusztus 19-én 19 órára a saját körletében érje el a teljes harcckészültséget. Az ezredparancsnok a harcálláspontra visszaérve 18-án este 22 órára magához rendelte a fegyvernemi főnököket és az alegységparancsnokokat. Ismertette a DHDSCS és a hadosztályparancsnok parancsát: az ezred alegységei augusztus 19-én 19 órára érik el a teljes harcckészültséget. Ezred kötelékben, zászlóalj oszlopokban legyen besorolva.

A teljes harcckészültség fő feladatai az alábbiak voltak:

- A feladatok lejuttatása zászlóalj-, üteg- és századparancsnoki szintig.
- A helyzet tanulmányozása, feladatok pontosítása magas fokú titoktartással.
- Az alárendeltek tájékoztatásának előkészítése, a lőszerkiosztás rendjének meghatározása, a személyi állomány pihentetésének a megszervezése.
- Augusztus 19-én délután 15 órakor tiszti gyűlést tartottak.
- A besorolás után teljes anyagi feltöltést rendelték el.

A hadjárat megkezdődött. Az ezredparancsnok kiadta 01. számú harcparancsát.¹⁸⁵

Az ezred fő feladata:

Az ezred megerősítő eszközeivel a hadosztály 3. számú menetvonalán VERESEGY-HÁZA-VÁC-NAGYMAROS-LETKÉS menetvonalon hajtson végre előrevonást, majd a hadosztály balszárnyán harc előtti alakzatban lépje át a csehszlovák államhatárt, kelljen át az Ipolyon és a Garamon, egy zászlóaljával vegye birtokba STUROVO városát, a főerőkkel pedig NOVÉ ZÁMKY városát. Vegyék birtokba a fontosabb katonai és polgári objektumokat, anyagi bázisokat, és biztosítsák a párt- és állami élet normális körülményeit. Nyújtsanak segítséget az ellenforradalmi erők felszámolásában. Ha a csehszlovák csapatok egyetértéssel fogadják saját alegységeink tevékenységét, akkor velük együtt hajtsák végre a feladatokat. Ha az ellenforradalmat támogatják, szigeteljék el őket, ha fegyverrel ellenállnak, semmisítsék meg és fegyverezzék le az ellenálló erőket.

Az ezredparancsnok elgondolása

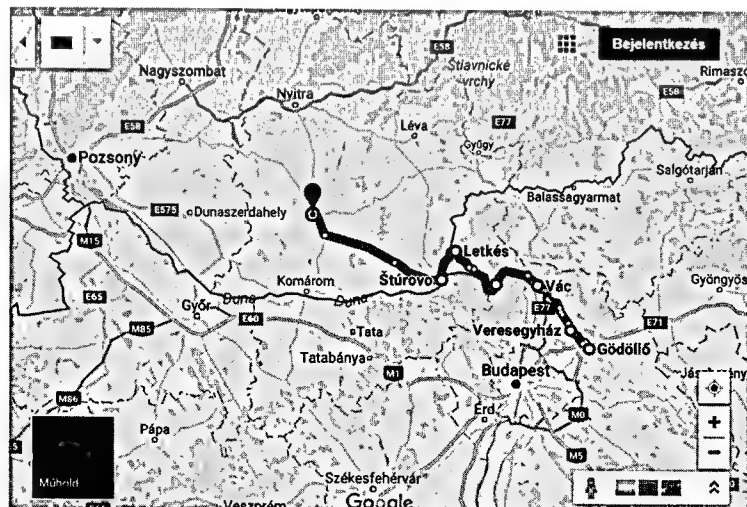
Erős felderítő csoporttal és megerősített elővéd zászlóalj alkalmazásával átlépi az országhatárt, birtokba veszi STUROVÓT, megakadályozza az itt lévő tüzérezred alkalmazását, ezzel párhuzamosan az ezred fő erőivel 5–6 órán belül birtokba veszi NOVÉ ZÁMKY városát.

Ezután a törzsfőnök kiosztotta a harcparancs térképeket. A harcparancs kihirdetése augusztus 18-án éjjel 23 órakor befejeződött.

184 HL. MN. Zala 1968. A 63. gl. ezred parancsnokának 02. sz. táborparancsa c. pontja. 3649-3656/92

185 HL. MN. Zala 1968. A 63. gl. ezred parancsnokának 01. sz. parancsa (00558/68 sz.)

Másnap, 19-én délelőtt 9 órakor az ezredparancsnok (EPK) az alárendelt parancsnokoknak szóban és írásban kiadta az együttműködésre és a harc mindenoldalú biztosítására vonatkozó parancsát 00557/68., valamint a 00554/68. számú ügyszerabok alapján. Ezen a napon parancsot kaptak a gép- és harcjárművek megkülönböztető jelzéssel történő ellátására: a jármű hosszában felfestett 20 cm-es fehér csíkra, amely repülőeszköztől jól látható. Az ezredparancsnok a már jelzett tiszti gyűlésen 15 órakor kihirdette a „ZALA” 1. számú parancsot. Ezután az alegységek a körleteikben végrehajtották a besorolást, és 19 órára elérték a készenlétet, majd besorolva augusztus 20-án 21 óráig várakoztak. A várakozás alatt ismertették a harccparancsot, kiosztották a lőszert. Közben, augusztus 20-án 18 órakor áttértek a moszkvai időszámításra. Az új hadműveleti idő 1968. augusztus 20. 20 óra.

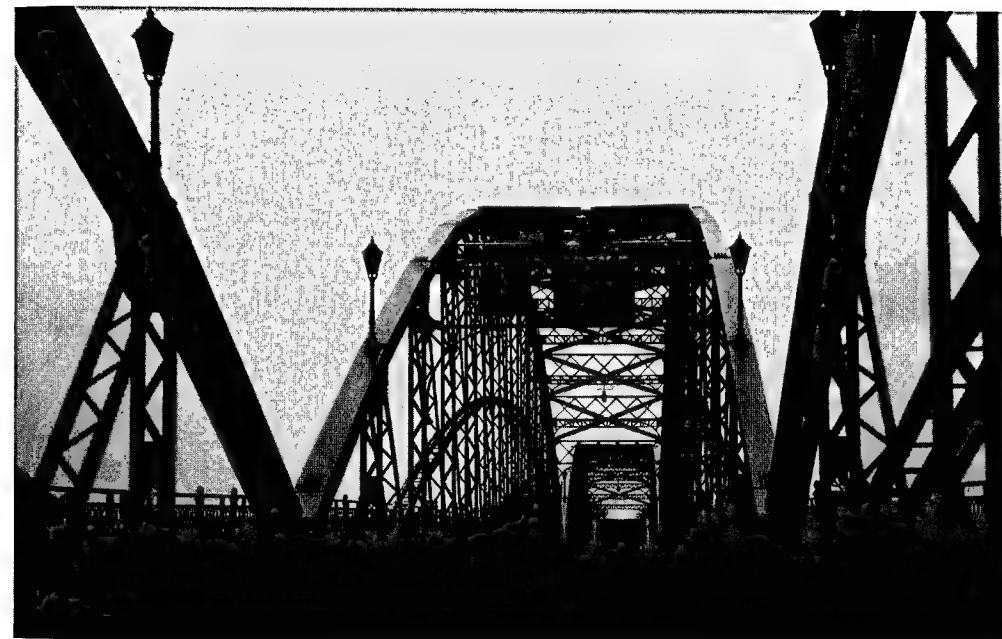
Az előrevonás menetvonala. Forrás: Google Map útvonaltervező.

Előrevonás az államhatárhoz, az államhatár átlépése

1968. augusztus 20-án este 21 órakor az ezred alegységei elérték a teljes menetkészséget, az ezred éllel GÖDÖLLŐ-DK 4 km műút kereszteződés megindulási pontra besorolt.

Az ezred menetrendje:

- Felderítő csoport: 3 úszó harckocsi (UHK) – 2 felderítő úszó gépkocsi (FUG) – 1 műszaki felderítő járó (1 műszaki FUG) – 1 vegyisugár felderítő járó (1 FUG)
- Harccfelderítő járó: a 2. harckocsi század (6 harckocsi)
- Elővéd zászlóalj: az 1. gépkocsizó lövész zászlóalj megerősítve 3 TMM hídkészlettel és egy légvédelmi szakasszal, egy 120 mm aknavető üteggel, egy mozgásbiztosító osztag (MBO), egy műszaki raj és egy páncélelhárító tartalék (RPT. üteg).
- Ezredtörzs: a 3. gépkocsizó lövész zászlóalj, megerősítve egy harckocsi századdal, a Haditanács (18 gépkocsival), az ezredhadtáp lépcső (E. HTP)
- Utóőr az 5. gépkocsizó lövészszázad.

Márie Valérie híd, Štúrovo (87)

Moszkvai időszámítás szerint az ezred 21.30 perckor megindult, és az előrevonási útvonalon menetet hajtott végre. A menet során több apró bonyodalom lépett fel, minden bizonnyal a nem kellően alapos felderítés miatt Szobnál, egy közúti aluljáró 3,2 m-es magassága miatt a hidrakó gépkocsik nem fértek el a híd alatt. Kerülő úton, késve tudtak csatlakozni az ezred főerőihez. Mindez azonban nem zavarta a csehszlovák államhatár átlépését, így az ezred LETKÉSNÉL, moszkvai idő szerint augusztus 21-én éjjel 02.00 órakor átlépte a határt.

A határ átlépése a következőképp zajlott: az ezred felderítő csoportja együttműködve a határőrséggel, birtokba vette a SZALKA-i csehszlovák határőrsőt. Az államhatár átlépése után az ezred alegységei a meghatározott csoportosításban akadálytalanul nyomultak előre. Az 1. gépkocsizó lövész zászlóalj megerősítő eszközeivel STUROVÓ irányába, az ezred főerő, élén a 3. gépkocsizó lövészzászlóaljjal, KAMENYIN–GBELCE–NOVÉ ZAMKY irányába.

Šturovo objektumainak elfoglalása

Az 1. gk. zászlóalj harcfeleadatát folytatva a határ átlépése után éjjel 03.00-ra elérte a kijelölt objektumokat. Egy szakasz a Štúrovo régi laktanyát, míg a zászlóalj többi része a Nána területén lévő laktanyát fogta körül. A laktanyák körülzárása szervezeten és gyorsan megtörtént. A zászlóalj 1. gk. százada a páncéltörő szakasz 2. és 3. lövegrájával Štúrovóban éjjel 03.10 perckor birtokba vette a csendőrsőt, a vasútállomást, a híradó szakasz pedig a postát.

A zászlóalj 2. gk. százada a laktanyát nyugatról, a 3. gk. százada pedig délről és keletről zárta körül. A laktanya körülzárása és elfoglalása közben a magyar katonák ellenállással nem találkoztak. A stúrovói laktanya kapuján elsőként Puskás és Sereg századosok léptek be. Puskás százados a kapuőrt, Sereg százados pedig az ügyeletes tiszti szoba elé állított őrt fegyverezte le. A zászlóalj katonái a laktanya 2 méteres kerítésén áthatolva körülzárták a légénységi épületeket, a telephelyet és a laktanya nyugati szárnyát. (Mint ahogyan azt Gyula is elmondta!)

A zászlóalj 3. gk. százada és az aknavető üteg egy szakasza az ügyeletes tiszti szobát, az őrszobát, a parancsnoki épületet, valamint a laktanya keleti szárnyát foglalta el. A zászlóalj parancsnoka a csehszlovák ügyeletes tiszttel az őrséget lefegyverezte. Ezután a laktanyában lévő tiszteket és a sorállományt összegyűjtötték, majd a parancs szerint szabadságolták őket. Mindeközben egy magyarul tudó csehszlovák tiszttel vezetésével a lőszerraktár és a régi laktanya őrségének a lefegyverzése is megtörtént. A magyar csapatok az őrséget az objektumokban átvették. A stúrovói objektumok birtokba vétele után augusztus 22-én reggel 06.45-kor a zászlóaljparancsnok az ezred tartalékát képező erőket útba indította Nové Zámkyba.

Stúrovo vasútállomás (88)

A harcok átkelésének céljából a hadosztály műszaki erői hidat vertek az Ipoly és a Garam folyókon. Mivel a hídépítést a normaidőn belül nem tudták végrehajtani, a menetvonalakon torlódás keletkezett. Így a harcok a települések elfoglalásában nem tudtak részt venni.

Az ezredparancsnok a katonai tevékenységet értékelve megállapította: az 1. zászlóalj a részére meghatározott feladatokat időre végrehajtotta. Veszteség és technikai meghibásodás nem volt. Külön kiemelte, hogy az állomány nagyfokú fegyelmről, öntudatról és leleménységről tett tanúbizonyságot. Különösen figyelemreméltónak találta a katonák ötletességét a tüzelőállások megválasztásánál és egymás biztosításánál. Augusztus 22-én 16 órára az alakulatok berendezkedtek, véglegesen megszervezték a 24 órás szolgálatot, a laktanyák és objektumok őrzését és védelmét.

A zászlóalj parancsnoka a csehszlovák alakulat parancsnokával együttműködve rögzítette a laktanyai élet és a szolgálat ellátásának rendjét, és azokat a viszonyokat, amelyek alapján a magyar és a csehszlovák szervek Stúrovóban katonai és polgári vonatkozásban együttműködnek.

Időközben a városban megkezdődött a lakosság körében az ellenséges röpcédulák terjesztése és a szocialista hadseregek elleni uszítás. Ugyanakkor a város katonai parancsokánál jelentkeztek olyan személyek is, akik hajlandónak mutatkoztak az együttműködésre.

Nové Zámky elfoglalása és birtokba vétele

Az ezred, főerői élén a 3. gépkocsizó lövészzászlóaljjal, mint elővéddel (EVÉD) Nové Zámky irányába tört előre. Az EVÉD zászlóalj – moszkvai idő szerint – augusztus 21-én reggel 05.30 perckor elérte és birtokba vette a várost. A zászlóaljparancsnok elhatározása szerint az alegységek elfoglalták a fontosabb objektumokat és középületeket, a járási pártbizottságot, a posta, a bank épületét és a csendőrlaktanyát egy-egy lövészszázaddal. Az ezred felderítő csoportja az északi, a páncéltörő szakasza a déli városba vezető utakat zárta le. Egy lövészszázad megszállta Nové Zámky vasútállomását.

Érsekújvár látképe (89)

A 3. zászlóalj parancsnoka az utasítás szerint összehívta a város vezető személyeit, úgymint: a pártbizottság titkárát, a Nemzeti Bizottság elnökét, a csendőrség parancsnokát, és a hadkiegészítő parancsnokság vezetőjét. Ezt követően a katonai tanács tagja, Kiss Lajos vezérőrnagy a kora reggeli órákban megkezdte a tárgyalásokat a város vezetőivel. *(Ez nem kis zavart okozott az ezred katonái menetrendjében. JP)* Az ezred operatív csoportja reggel 06 órakor érkezett a helyszínre. A 3. zászlóalj parancsnoka jelentette a kialakult helyzetet. Ezt követően az ezred parancsnoka a városi tanács épületébe ment, és a katonai tanács vezetőivel együtt tájékoztatta a város vezetőit a kialakult helyzetről. A tájékoztatást a csehszlovákok elfogadták. A kötelezően elfogadott megegyezéseket a csehszlovákok között lévő megosztottság miatt azonban nem tudták teljesíteni.

A tárgyalások közben a város lakosságának egy része a katonákkal szemben ellenséges magatartást tanúsított. Cinikus, sértő és becsmérlő kijelentéseket tettek. A hangadók nacionalista uszítása következtében a városban feszült légkör keletkezett. A déli órákban a város főterén, a tanács épülete előtt tömegtüntetésre került sor. A tüntetésben részt vevő tömeg nagy része a katonákkal szemben támadólag lépett fel. Ennek következtében a járási tanács épületének biztosítására kirendelt alegység kénytelen volt a fegyverét használni. Sortűzet adott le a levegőbe. *(A jelentésből diszkréten kimaradt Kiss Lajos vezérőrnagy szerepe. JP)*

A feszült légkör enyhítése érdekében az ezredparancsnok elrendelte a városból a katonai erő kivonását. A telefonközpont és a városi erősítő állomás továbbra is katonai ellenőrzés alatt maradt. A kivonulás után az alegységek a város repülőterén és attól délre, az erdőben foglaltak körletet. A közvetlen biztosítás megszervezésével egy időben tervet dolgoztak ki a város tervszerű körülzárására, a fontosabb objektumok birtokbavételére és egy esetleges támadás elhárítására.

Ugyanaznap este a város és a járás vezetői megjelentek a táborban, ahol az ezredparancsnok ismertette követelményeit a városban a rend helyreállítására és a fontosabb objektumok őrzésére vonatkozólag. Fontos volt, hogy a feladatokat a milícia erőivel közösen kellett megoldani. Az erre vonatkozó helyőrségparancsnoki parancsot a városi, az állami és a pártvezetők közösen írták alá, kifüggesztésére augusztus 22-én reggel került sor. A milíciával az együttműködés megvalósult, de a város vezetői ezek után kerültek az együttműködést. A következő napokban az ezred erői körzeteikben szilárdan megtartották a pozícióikat. Esemény, rendkívüli esemény, veszteség nem volt.

Átcsoportosítás Nagytapolcsány körzetébe

A hadosztályparancsnoki parancs értelmében az ezred augusztus 25-én este 20 órától átcsoportosításra került Nagytapolcsány területére, azzal a feladattal, hogy átvegye a 14. gépkocsizó lövészezred által ellenőrzött körzetet. Az ezred főerői megkezdtek az előrevonást Nyitra–Nagytapolcsány irányába. A nagytapolcsányi csehszlovák tűzérőltanya átvételére az ezred törzsfőnököt jelölték ki. Az átvételt éjjel 23.30-ra végrehajtották. A 3. gk. zászlóalj, egy harcokocsiszázad és a 120 mm-es aknavető üteg megszállta a laktanyát, valamint a lőszerraktárt. Egy szakasz elfoglalta a tapolcsányi postát. Az ezred főerői a 14. gk. ezred helyén, Nagytapolcsány déli részén, az erdőben várakozási körletet foglaltak.

A laktanyában a csehszlovák hadsereg 22. páncéltörő tüzérezredének egy osztálya állomásozott 37 tiszttel, 138 fő sorállományú katonával és 36 darab 100 mm-es páncéltörő löveggel A. Liska alezredes parancsnoksága alatt. A tüzérezred parancsnoki és sorállománya kezdetben közömbös és bizalmatlan magatartást tanúsított. Ennek oldására a magyar és a csehszlovák ezred parancsnoki állománya közös megbeszélést tartott. Liska alezredes jelentett az ezred helyzetéről és a feladatairól. Közölte, hogy az együttműködésre vonatkozólag előjáróitól semmilyen utasítást nem kapott. Kérte, hogy az előző ezreddel korábban kötött megállapodásokat – miszerint a városban ne legyenek harcokcsik és páncélozott harcjárművek, és a laktanyából a magyar alegységeket vonják ki – tartsák be. A magyar ezred parancsnoka kijelentette, hogy amennyiben a helyzet lehetővé teszi, ez megtörténik. A laktanyából a katonáinak a kivonása most még nem időszzerű. Mivel a helyzet nem volt megnyugtató, a hadosztályparancsnok **előzetes intézkedést** adott ki a csehszlovák tüzérezred lefegyverzésének előkészítésére, valamint a város katonai és polgári objektumainak elfoglalására. *(Ennek az alapja, hogy ebben az időben a csehszlovák párt és kormány nyilatkozatot adott ki a helyzet tudomásulvételére, amelyet a csehszlovák katonai alakulatoknak el kellett fogadni. JP)*

Augusztus 28-án délelőtt 10 órakor a katonai vezetés ismételten közös megbeszélést tartott, amelynek témája a kialakult helyzet és Dubček pártfőtitkár, valamint Svoboda köztársasági elnök közös nyilatkozata volt. A tüzérezred parancsnoka jelentette, hogy párttaggyűlést és állománygyűlést tartottak, ahol az egész személyi állomány elfogadta a párt és a kormány nyilatkozatát. *(Így a bizonytalan helyzet normalizálódott. JP)* A laktanyában helyreállt a rend, beindult a kiképzés. Felkészültek az újoncok fogadására. A csehszlovák hadsereg kiképzési tervein nem változtattak, azok a megszokott rendben folytak tovább. Utasítást kaptak arra vonatkozólag, hogy szoros szövetséget kell teremteni a csehszlovák területen tartózkodó szövetséges csapatokkal. Megemlékezéseket tartottak a szlovák nemzeti ünnep alkalmával, megkoszorúzták az emlékművet, megnyitották a postát a polgári lakosság számára.

Augusztus 30-án az ezredparancsnok ellenőrizte a körletben lévő alegységek harc készségét. Az ezredtörzs terveket dolgozott ki a kiképzés folytatására és a fegyver, a lőszer, a robbanóanyagok kezelésének szabályozására. Közös bizottságot hoztak létre a stúrovói, a Nové Zamky-i laktanyákban keletkezett károk felmérésére. Az objektumok őrzésére kirendelt alegységeken kívül a csapatok a kiképzési tervek szerint működtek.

A jelentést az ezredparancsnok 1968. szeptember 2-án készítette.

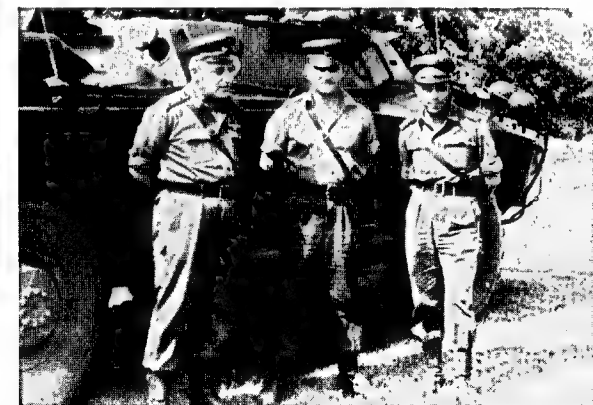
A 63. gépkocsizó lövészezred képei a hadjárat időszakából
Takács István ny. ezredes családi gyűjteménye

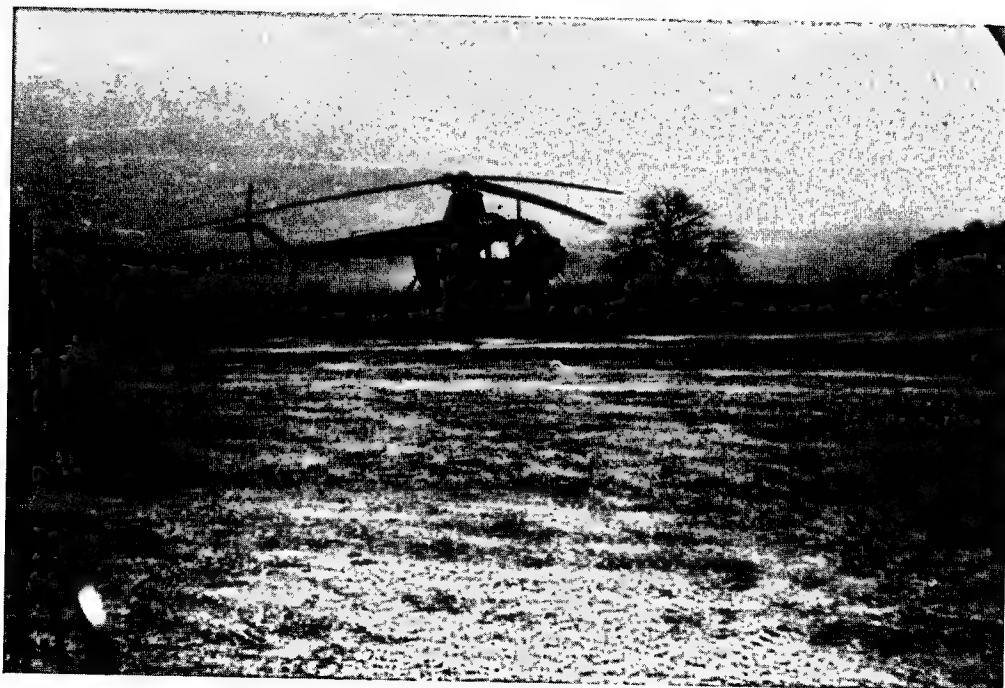
Az ezred menetoszlopa

Átvonulás Nové-Zamkyn

Tanácskozás a telephelyen

Az előjáró helikopteren érkezik

Hazaérkezés, fogadás Nagyatádon.
Az úttörők között az ezredparancsnok fia, Takács István

Az ezred telephelye

Hogyan működött a logisztika, amit akkoriban hadtápnak hívtak?

A harc sikere megvívásának legfontosabb feltétele a harctevékenység mindenoldalú biztosítása. Ezért a hadtápbiztosítás magában foglalja mindazokat a rendszabályokat, amelyek a hadtáp megszervezésére, valamint a csapatok anyagi, technikai, egészségügyi és egyéb irányú biztosítására és kiszolgáltatására irányulnak. (MN Harcászati szabályzata – ho, e – 47 pont.)

A 8. gk. lövész hadosztály parancsnok hadtáphelyettesének összefoglaló jelentése:¹⁸⁶

A jelentés a hadosztályparancsnok 1968. október 03-án kiadott: 001011. számú intézkedése alapján készült az anyagi és egészségügyi biztosítás tapasztalatairól. A jelentés 1968. október 11-én készült. A hadosztály csapatai október 21-én hazaindultak Csehszlovákiából.

Az anyagi és egészségügyi helyzet az „M” végrehajtása során:

Az „M” feladat végrehajtása az előre kidolgozott tervek alapján történt. A végrehajtást akadályozta, hogy a tervekben beállított gépkocsik nem kerültek bevonultatásra. Helyettük más alakulatoktól vezényeltek gépkocsikat. A gépkocsik hiánya miatt az előírt anyagi készletnek csak a legszükségesebb része került elszállításra. Emiatt a helyőrségben maradt a raktárak felszerelése, a ruházati anyag egy része, és a hadbiztos javító műhelyek zöme.

A hadtáp törzshöz lebiztosított személyi állomány egy része nem vonult be. A hadtáp törzs munkáját más alakulattól vezényelt törzsbusz segítette.

A fenti mozgósítási problémák miatt a szállító zászlóalj a saját és vezényelt járművekkel hajtotta végre a szállítást. 118 db tehergépkocsival, 25 db pótkocsival, 45 db tartálygépkocsival, 1 db sebesültszállító gépkocsival, 1 db személygépkocsival és 5 db motorke-rékpárral rendelkezett a mozgósítás befejezésekor. Így a zászlóalj kapacitása szilárd anyagból 66%-os, folyékony anyagból 99%-os volt.

Üzemanyag-szolgálat:

Az üzemanyag-szolgálat az „M” elrendelése után feladatát a tervének megfelelően hajtotta végre. A készletet 5 db tehergépkocsira, egy pótkocsira és 43 db tartálykocsira máhálták fel. Szállítótér hiányában 3 db motoros „B” szivattyút nem került máházásra.

A menet megkezdése előtt a 14. és a 33. gépkocsizó lövészrezdeket 10-10 db tartálykocsival erősítettük meg, melyek a kijelölt ezredekhez csak részben érkeztek meg, mert meghibásodtak.

Póttartály a harckocsin (90)

Élelmezési szolgálat:

Az „M” elrendelésekor a hadosztály élelmezési készlete teljes volt. A mozgó készletek felmáházásra kerültek. Szállítótér hiányában a raktár felszerelése otthon maradt. Az 5 javadalmazás mozgókészletből az ezredraktárak csak kettőt kaptak. A csapatok 2 javadalmazás romlandó és 4 javadalmazás nem romlandó élelmezési anyaggal, illetve 2 javadalmazás mozgókészlettel voltak ellátva.

Ruházati szolgálat:

A hadosztály és az alárendelt csapatok az előírt készletekkel rendelkeztek. Szállítótér hiányában az alárendelt csapatok a készletnek csak 50%-át tudták elszállítani. A bevonult tartalékosok csak késve kaptak sátorlapot, takarót és lepedőt. A hiányosság azoknál az egy-ségeknél mutatkozott, amelyek békében csak kerettel rendelkeztek. A tartalékos állomány 50%-a bevonuláskor csak a rajta lévő egy rend ruhát hozta magával, cserekészletet nem. A behívottak közül 100-an polgári ruhában vonultak be, mivel a behívóparancsot a munkahelyükre kézbesítették. *(Gondoljunk arra, hogy volt, akit a szántóföldről vittek el!)* A hiányt az alakulatok saját készletükből pótolták. A sorállomány ruházatát a lehetőségekhez mérten újra, vagy egyszer mosottra cserélték.

Egészségügyi szolgálat:

A mozgósításkor az egészségügyi szolgálat a bevonulókat megvizsgálta, és az alkal-matlanokat visszaküldte a kiegészítő parancsnokságokra. A parancsnokságok sok esetben felülvizsgálták a csapatorvos véleményét, és ismét behívták az érintetteket. A mozgósításra lebiztosított szakállomány megfelelt az előírt követelményeknek. A biztonsági hányadnál azonban voltak hiányok, az egészségügyi zászlóaljhoz több orvos nem vonult be, mert a behívóparancsot nem tudták kézbesíteni.

186 HL MN Zala 1968:44. d. 71. öe. A 8. gépkocsizó lövészadosztály hadtápvezetési pontjának 00105. jelentése a „DUNA” hadművelet anyagi és egészségügyi biztosításának végrehajtásáról. 3599-3615/92

Az anyagi és egészségügyi biztosítás működése a megindulási körlet elfoglalása során

Az előrevonás anyagi biztosítása a mozgókészlet terhére történt. A menet végrehajtása során a megindulási körletbe a 43 db tartálykocsiból mindössze 37 db érkezett meg. Különböző meghibásodás miatt 6 db tartálykocsi a békehelyőrségben maradt. Ennek eredményeként 18 tonnával kevesebb üzemanyag került kiszállításra. Ennek ellenére a hadosztály mozgókészlete biztosítva volt.

Az előrevonás alatt a hadosztály üzemanyagraktára ellátást nem biztosított. Az üzemanyagot a rövid pihenők alatt a gépjárművek saját kiegészítő készleteiből biztosították. A készlet a járműveken 20 literes kannákban volt.

A menet során az állomány élelmezését a csapatok saját készletükből biztosították. A megindulási körlet elfoglalása után a hadosztályraktárak a feltöltést végrehajtották. A hadosztály üzemanyag-ellátása biztosított volt, a pótlásokat folyamatosan végezték.

A menet végrehajtása során sérülés nem történt, így egészségügyi ellátásra nem volt szükség.

A központi hadtáp a várható feladat jobb ellátása érdekében a szállító zászlóalj állományát 1968. 07. 28-án 37 db, löszerrel felmálházott tehergépkocsival erősítette meg. A tehergépkocsikat löszerrel együtt továbbadták az alakulatoknak.

A tartós élelmiszeradagokat a hadosztályraktár igénylése alapján a központi hadtáp két-naponként biztosította. A romlandó élelmezési anyagok vételezését kezdetben Gyöngyösről és Budapestről a csapatok önállóan végezték. A gyöngyösi vállalatok az igényt tartósan biztosítani nem tudták, így a hadosztály ez irányú igényeit Budapestről biztosították. A szállítást továbbra is a csapatok önállóan végezték. A hadtápnál nem volt beszerzőtisz. A vezényelt beszerzőtiszt betegségénél fogva és helyismerete hiányában alkalmatlan volt a feladata végrehajtására. Így a napi vételezéseket a hadosztály élelmezési vezetője hajtotta végre. Neki viszont a saját munkájára nem volt elég ideje. Így egy hónap alatt a hadosztály 14,2%-os túlfogyasztást okozott. *(Ennyivel ettek többet, mint szabadott volna. JP)*

A tartós táborozásra történő berendezkedés szükségessé tette, hogy élelmezési felszereléseket igényeljenek. 1-1 db 100 személyes főzőüstöt és raktári felszerelést kellett igényelni ahelyett, ami szállítótér hiányában otthon maradt.

A tartós táborozás szükségessé tette, hogy a személyi állomány pihentetését megoldják. A központi hadtáp – igénylés alapján – a teljes személyi állománynak PH ágycsövet (szivacsot) és gumimatracot biztosított. A tartalékosok sátorlapot és esőgallért kaptak. Szükségessé vált a helyőrségben hagyott harci riadó (HR) készletek és a második rend takarók kiszállítása, amit az alegységek saját szállítással hajtottak végre. A személyi állomány fürdetését heti egy alkalommal 3 db fürdető gépkocsival tudták megoldani. A ruházati anyag mosatását az egységek a Budapesti Gözmosodában és Gyöngyösön oldották meg.

A hivatásos állomány a ruházati könyv terhére vásárolhatott ruházati cikkeket. Az állomány hajvágására 40 készlet hajvágó eszközt igényeltek, és a hajvágást alegységenként – előre tervezve – hajtották végre, térítésmentesen. A hivatásos és a továbbszolgáló állomány részére katonai ágyakat biztosítottak, mert a kiszállított ágyak csak az állomány 1/3-ának volt elég.

A rendszeres tisztálkodást a MN VKF. 0066. számú (titkos) utasításában szabályozták, de az nem volt elégséges. Így 10 főre 1 db mosdótál és 20 főre 1 db vizes veder jutott. A főzéshez szükséges tűzifát a hadosztály hadtáp biztosította.

A 14. gk. ezred és a 22. tü. ezred szállítótér hiányában a helyőrségben hagyta az ESH (ezred segélyhely) anyagát és a kiürítő szakasz állományát. Gépjárművei a népgazdaságból pótolva nem lettek. A hátrahagyott anyagok kiszállítása pótlólag megtörtént.

A megindulási körletben eltöltött idő szükséges volt ahhoz, hogy az egészségügyi anyagok hiányosságát felmérjék, és pótlásuk megtörténhessen. Sürgős volt a laboratóriumi gépkocsi cseréje, mivel annak anyagai régiiek voltak, nem tették lehetővé a szükséges vizsgálatok elvégzését. Pótolták a sebesültszállító gépkocsikat is. A tartalékos állomány eü. vizsgálatát augusztus 15-ig befejezték.

Hajvágás tábori körülmények között (91)

Tisztálkodás tábori körülmények között (92)

A fentebb hivatkozott VKF utasításban elrendelt anyagokon kívül pótolni kellett az üzemanyag-szolgálatnál a tároló és kiszolgáló edényeket. Az élelmezési szolgálatnál a raktárfelszerelést, bukóüstöket, éttermi felszereléseket. A ruházati szolgálatnál: tisztí ruházati anyagokat, ágycsöveket, takarókat és sátrakat. Az elhelyezési szolgálatnál: ágyakat, vödöröket, mosdótálakat, asztalokat, ülőkéket és padokat. Az eü. szolgálatnak nagy mennyiségű klórmészre volt szüksége.

(Vajon mi történik akkor, ha a bevonulás az eredeti terveknek megfelelően, menetből kerül végrehajtásra? Másfelől meg a csehszlovák hadsereg ellenáll? JP)

Az anyagi és egészségügyi biztosítás működése a harcfelelősi feladat végrehajtása során, valamint a meghatározott körletek – objektumok – elfoglalása után

Mivel a bevonulást nem menetből hajtották végre, így a várakozási körletben a csapatok rendezték soraikat, kiképzést és tervezést folytattak. A hadosztály hadtáp a napi feladatok mellett megtervezte a bevonulást és a megszállás körleteiben folytatandó tevékenységét. Az összefoglaló jelentésekből megállapítható, hogy a biztosítási tervet lezárt borítékban tárolták. A bevonulás és a körletek elfoglalása ennek megfelelően történt. A hadtáp a bevonulást *(a fentebb közölt Ho. Pk. parancsnak megfelelően)* harcbiztosítás megszervezésével, egy menetoszlopban hajtotta végre, és a számára kijelölt hadtápkörletbe települt. Az előrevonás idejére elrendelt esetleges eü. kiürítésre a balassagyarmati kórházat jelölték ki.

Üzemanyag-szolgálat:

Az előrevonás alatt az üzemanyag-szolgálat feladatait a terveknek megfelelően látta el. Az üzemanyag-felhasználás tervezése helyesnek bizonyult a valóságos fogyasztást illetően. Az utánpótlások és a feltöltések zavartalanul megtörténtek. Az elfoglalt körletekben az üzemanyag-vételezést az alegységek a hadosztályraktárból önállóan hajtották végre. Ezek a raktárak az első időszakban Drégelypalánk vasútállomáson települtek, innen történt a vételezés. Később mintegy 20-30 tartálykocsival az egységek körleteibe szállították az üzemanyagot. Az üzemanyag-felhasználás nyilvántartása nem volt egységes. Voltak olyan alegységek, amelyek nem is vezettek nyilvántartást. Mindezek ellenére pozitívum, hogy az összpontosítási körletekben az üzemanyag-fogyasztás nem haladta meg a tervezettet: a napi 15 tonnát.

Élelmezési szolgálat:

A harcfelelősi feladat során a csapatok kétnapi élelmezésüket a saját mozgó készleteikből oldották meg. *(Hidegre voltak jelentve. Ez annyit tett, hogy konzervet kaptak. JP)* A körletek elfoglalása után a harmadik napon a központi hadtáp már kenyeret szállított. Ezt követően a központi hadtáp a tartós és a romlandó anyagokat folyamatosan szállította a hadosztály hadtáp raktáraiba. Az élelmezés zavartalanul működött. Gondot csak a főzéshez felhasznált tűzifa beszerzése jelentett. Hetenként 750 q tűzifára volt szükség. Ehhez 25 db 3 tonnás teherautó kellett.

Az előrevonást az egységek az elrendelt ruházatban és felszereléssel hajtották végre. A felesleget hátrahagyták a korábbi összpontosítási körletben. A gyűjtőosztagok a munkát késve kezdték meg, így a felszerelés nagy részét illetéktelenek ellopták.

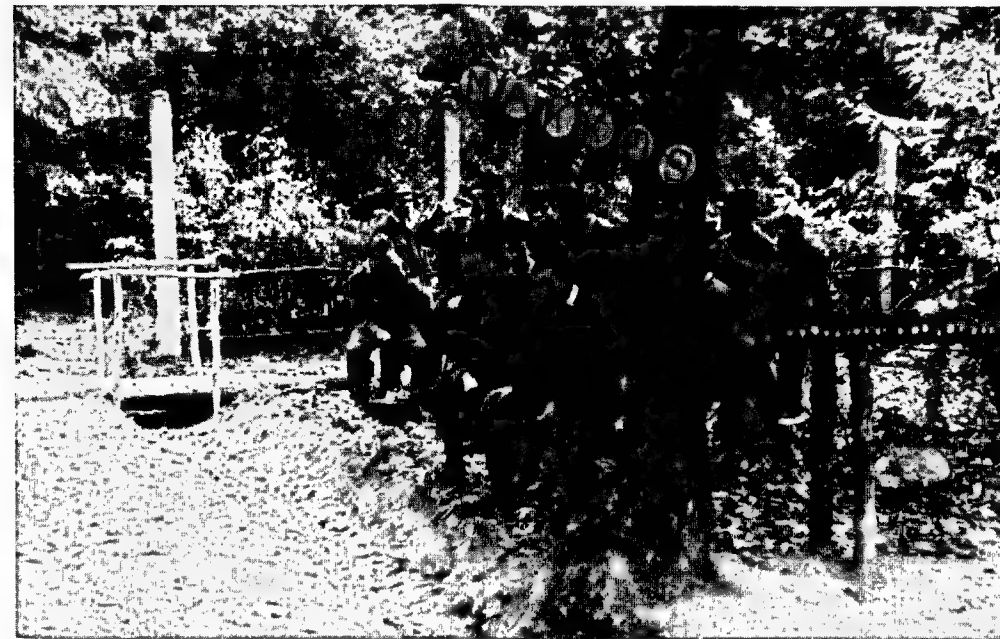
A személyi állomány pihentetése az első napokban szalmán történt. Később kaptak ágyléteket és gumimatracot. A tisztek és tiszthelyettesek ágyléteket. Az elhasznált ruházatot és a HR készletet pótolták: 4000 rend felsőruházatot, 5000 rend fehérneműt és 2000 pár bakancsot biztosítottak.

A fürdetést a hadosztály hadtáp ruházati szolgálat szervezte helyőrségenként, ahol külön fürdető eszközök működtek. A mosatás továbbra is Budapesten, az MN Gőzmosodában történt.

A kint tartózkodás elhúzódása miatt ismételt napirendre került a VKF 0066. számú intézkedésben meghatározott készletek növelése. Újabb anyagok kiszállítása vált szükségessé:

- 659 klt. 63 M egység sátor (klt. – készlet)
- 200 klt. HOSA
- 60 klt. ESA
- A teljes állomány részére katonaágy és ágyösszekötő
- 500 db katonaasztal
- 1000 db katonapad
- 1100 db kályha, csövekkel
- 6000 db ülőke
- 520 db tűzoltókészülék
- 500 db mosótál
- Személyenként 4 db lepedő, 1 db fejpárna, 2 db fejpárna huzat, 1 öltöny gyakorlóruha, 1 pár bakancs, 2 rend téli fehérnemű; 1 db 65 M kabát, valamint téli óvóciikk.

A hűvösebb idő beálltával a teljes személyi állományt el kell látni téli ruházattal. Az elhelyezési körletekben 16 katonai kereskedelmi bolt működött. A napi átlagos forgalma elérte a 65 000 forintot.

Tábori kávézó (93)

Egészségügyi szolgálat:

Az egészségügyi biztosítást a letelepült HSH (hadosztály segélyhely) végezte. Az egységek ide szállították a sérülteket és a betegeket. A sürgős eseteket a HSH szállította tovább a Központi Katonai Kórházba, Budapestre. A HSH munkájához több olyan eszközt kellett igényelni, amely nem volt rendszeresítve: röntgengép, EKG készülék, fogászati gépkocsi.

Az utánszállítás végrehajtása:

Az üzemanyagot Drégelypalánkra vasúti tartálykocsiban szállították, onnan a hadosztály szállította tovább. Később az elhelyezési körletekben a szállítótér kevésnek bizonyult, így azt megnövelték. Az utánszállítás gyorsabb és biztonságosabb végrehajtása érdekében javasolták, hogy a tartálykocsik Vráble vasútállomásra érkezzenek. Az alegységeket üzemanyag-utánfutókkal látták el.

Az élelmezési, az elhelyezési, valamint a ruházati anyagok kiszállítása és utánpótlása a központi hadtáp, a hadosztály és az alakulatok szállító eszközeivel folyamatosan működött. A technikai anyagok szállításához a szállítótér kapacitása kevésnek bizonyult, így azokat folyamatosan ki kellett egészíteni. A hadosztály hadtáp őrzését, védelmét a hadtáp őrszázad végezte, de a külső és belső védelmi gyűrű létrehozásakor a szállító zászlóalj állományának 50%-át is igénybe kellett venni.

Az összefoglaló jelentésben a szolgálati ágak javaslatot tettek a szükséges változtatásokra. A teljesség igénye nélkül: a meglévő üzemanyag-szállító tartálykocsik elavultak, lecserélésük indokolt. A szállítózászlóalj részére már békében biztosítani kell a javító, karbantartó eszközöket, mert a korszerű technika kiszolgálását már nem biztosítják. Az egységek részére vízszállító és hűtő gépkocsikat kell rendszeresíteni. A szállító egységeknél a gépkocsivezetői állományt legalább 15%-al növelni kell, hogy a váltás és pihentetés biztosítva legyen. A forgalomszabályzáshoz oldalkocsis motorkerékpárok rendszeresítését javasolták.

Az alárendeltek egészségügyi ellátása érdekében javasolták hadosztály egészségügyi raktár létrehozását, amely képes biztosítani hasonló körülmények között a jó ellátást. Javasolták az eü. anyagok szakorvosi felülvizsgálatát, mivel a harcbiztosítási anyaglista a fekvőbeteg-ellátást nem biztosítja. Javasolják a gyógyszerlista frissítését és a Magyar Néphadseregben történő egységesítését. Eddig az összefoglaló jelentés.

(Értékelésre és értelmezésre nincs szükség. A jelentés katonásan szakszerű. Megdöbbentő mondatai ötven év távlatából is súlyosak, főleg azok számára, akik nem voltak katonák. A háborús helyzet átsüt a mondatok között. De akkor erre a résztvevők nem gondoltak. Évek óta erre trenírozták magukat és a katonáikat. Vajon ha a csehszlovák hadsereg ellen áll? Honnan lett volna főzőüst, hajvágó olló, ágyak és matracok? JP)

A felderítőcsapatok tevékenyége

A felderítés a harc megvívásának fontos eleme. Olvashattuk, a megindulási körletben eltöltött idő egyik fontos tevékenysége volt a hadszíntér felderítése. Most ismerjük meg a hadosztály felderítő csapatainak szakmai tevékenységét, valamint a szerzett tapasztalatokat!

**A 8. gépkocsizó lövészhadosztály felderítő főnökének
– Neiger Béla őrnagynak – 1968. 10. 18-án a harcállásponton készült
összefoglaló jelentése a felderítő csapatok tevékenységéről¹⁸⁷**

I. A hadosztály felderítő alegységeinek hadiállományra való feltöltése és az „M” végrehajtása, ezek tapasztalatai:

1) A hadosztály felderítő zászlóalj, valamint az ezred felderítő századok a „GYÉMÁNT” feladatra vonatkozó parancsot időben és szervezeten végrehajtották. A felderítő zászlóalj a feladatra vonatkozó parancsot ügyeletes tisztje útján, valamint a parancsnok személyesen kapta.

2) A felderítő zászlóalj a készenlétet a megszabott időre elérte, amelyet a hadosztályparancsnok elvtársnak jelentettek. A tartalékosok a megszabott időre bevonultak, amelyet elősegített az a tény, hogy a közvetlen környékről kapta őket a zászlóalj.

3) A helyi kiegészítés rendszere jól bevált. Nagyobb gondot kell azonban fordítani az egyes felderítő beosztásokba kerülő személyek kiválogatására. Pl.: a mélységi felderítő század kettő MFCS (mélységi felderítő csoport) tagjai, akik tartalékosok, és általában 30 éven felüliek, ejtőernyős kiképzést 5-8 évvel ezelőtt kaptak, vagy ejtőernyős ugrással egyáltalán nem rendelkeznek.

Az ejtőernyős századoknál a lebiztosítás szakmai képzettség szempontjából általában megfelelő, azonban itt is előfordulnak olyan hiányosságok, mint pl. az MN.4730: 14. gk. lövészezred, Nagykanizsa alakulat felderítő századánál olyan személyt osztottak be felderítő szakaszparancsnoki, századparancsnoki beosztásba, aki sorkatona ideje alatt nem felderítő, hanem parancsnoki gépkocsivezető volt, és leszereléskor előléptették őrmesterré.

II. A megindulási körlet elfoglalása, és annak tapasztalatai

4) A hosszú menet végrehajtása során a felderítő járművek a szabályzatban rögzített normákat teljesíteni tudták. A tapasztalat az, hogy a sebesség felső határát növelni lehet és kell, amit az alábbiak tesznek indokolttá:

¹⁸⁷ HL. MN. Zala 1968. 42. Felderítő zászlóalj anyaga. 52. d. 83. öe. 3599-3615/92

- a FUG-oknál (felderítő úszó gépkocsi) nem gazdaságos az üzemeltetés;
- a motor hatásfoka nem kedvező;
- az erőátviteli szerkezet igénybevétele nagy, az elhasználódás mértéke jelentős;
- LO-1800-as tehérgépkocsiknál a motor hatásfoka alacsony;
- a motor hűtése nem megfelelő, amiből következik, hogy gyakoriak a meghibásodások.

5) A felderítő zászlóalj állományából a helyőrségben visszamaradt harcászati rádió felderítő század és az első időszakos kiképzést folytató sorállomány a kiképzés folytatása mellett a laktanya őrzését látja el.

III. A kapott harcfeladat végrehajtásának előkészítése és tapasztalatai

1) A harcfeladat végrehajtásának előkészítésében kezdettől fogva a HOFSZF (hadosztály felderítő szolgálat főnök) vett részt. A felderítő alosztály részéről a felderítő alegységek feladatainak kidolgozásában részt vettek: Kéri József őrnagy, Pál József őrnagy és Kovács Sándor őrnagy. Miután a felderítő zászlóaljparancsnokok és az ezredfelderítő főnökök (EFEF) megkapták a részükre megszabott felderítési feladatokat, az egyes felderítő szervek konkrét feladatait saját maguk dolgozták ki. A feladatokat a kidolgozás után borítékolták.

2) Az előljáró intézkedése alapján az előrevonási útvonalak, műtárgyak, katonai objektumok és lakott területek felderítése céljából szakasz-, századerejű VFCS-okat (vegyes felderítő csoportokat) szerveztünk.

3) A vegyes összetételű felderítő csoportok fő feladata a fentiekén kívül felderíteni, hogy az egyes katonai objektumok parancsnoksága és személyi állománya milyen magatartást tanúsít. Ezt a feladatot a felderítő csoportok a következő módszerrel hajtották végre:

A laktanyával (vagy más objektummal) szemben megfelelő biztosítás mellett megállt a FCS pk-a (felderítő csoport parancsnoka) a harcjárművével. Az ott szolgálatot teljesítő személy által kihívatta az objektum parancsnokát. Felszólította, hogy menjen vele az abban a körletben tevékenykedő egység parancsnokához. Ellenkező esetben figyelmeztette, hogy a város körül van fogva a harcokcsi, tüzér, valamint gépkocsizó lövész alegységekkel, és ellenállás esetén tüzet nyitnak rájuk.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy az erős, ütőképes felderítő csoportok képesek az ilyen és hasonló feladat végrehajtására még akkor is, ha nagyobb erővel állnak szemben.

A határőrséggel a kapcsolatot Kéri József őrnagy vette fel 1968. 07. 30-án Balassagyarmaton, és pontosítva lettek az alábbi kérdések:

- Hol, milyen erőben, milyen tűzfegyverekkel rendelkeznek a csehszlovák határőr szervek?
- Hol, milyen átkelési lehetőségek állnak rendelkezésünkre?
- Hol, mikor, milyen erőben tudnak nekünk segítséget nyújtani a saját határőr szerveink?
- Tájékoztatót adnak közvetlen a határon, a határ közelében (1–3 km-ig) beálló mindenféle változásról;
- Alkalmazás előtt bevezetik a saját felderítő szerveinket a határ közelében;
- Nagyobb mélységből (20–25 km) adatokat szolgáltatnak;
- A lehetőségekhez képest a csehszlovák erők tevékenységéről, védelmére előkészített terepszakaszokról, robbantásra előkészített hidakról, egyéb tereptárgyakról stb.

• A határ átlépésének végrehajtásakor vezetik a VFCS-okat (vegyes felderítő csoportokat) a határig;

• Lefegyverzik az adott helyen a csehszlovák határőrséget;

• Biztosítják a hidakat, a távbeszélő hálózatot, és meggátolják, hogy a csehek a hátszágba jelenteni tudjanak.

4) Az ezred felderítő főnökök és a felderítő zászlóaljparancsnok által kidolgozott részfeladatokat az alosztály ellenőrizte. A feladatok ismertetésébe kizárólag az adott felderítő szerv parancsnoka lett bevonva, aki azt teljes részletességgel megismerte. A feladatokat jól dolgozták ki.

A felderítő zászlóalj és a felderítő századok az elhelyezési körletükben – a rendelkezésre álló eszközök figyelembevétele mellett – kiképzést folytattak, valamint őrszolgálatot láttak el, készen arra, hogy a feladat végrehajtását bármikor meg tudják kezdeni.

IV. A felderítő alegységek tevékenysége a harcfeladatok végrehajtása során, annak tapasztalatai

1) A létrehozott vegyes összetételű felderítő csoportok, valamint a felderítő tartalék végrehajtották a megszabott időre a besorolást a megindulási körleteikbe. Az előrevonás végrehajtására vonatkozó parancsot a felderítő szervek rádión kapták.

A VFCS-ok határhoz való bevezetésére megjelentek a határőrség tisztjei. A határátlépés végrehajtását nagymértékben elősegítették az ott lévő határőr őrsők személyzetei, akik a csehszlovák határőrség lefegyverzését erre az időre végrehajtották. A határátlépést elsőként az ezred és a hadosztály VFCS-i hajtották végre.

Felderítették az előrevonási útvonalakat, az utakon lévő műtárgyakat, a helységekben lévő fontosabb középületeket (posta, párházak, csendőrség, a laktanyák pontos helyeit, a katonai objektumokban lévő erők összetételét és nagyságát, a rendőrség és milícia helyét és erejét). Biztosították a víz- és villanytelepeket az esetleges megrongálások ellen, majd a főerők beérkezésekor átadták azokat.

A tervekben kidolgozott időpontokat a VFCS-ok mindenütt betartották, és a feladataikat végrehajtották.

2) A VFCS-ok feladatai végrehajtása során, előrevonás közben a következő problémák merültek fel:

• A harcjárművek, főleg a láncaltapas harcjárművek vezetői gyakorlatlanok voltak macskaköves, beton, bazalt kocka, kerámia úton való vezetésben. Az UK-k (úszó harcokcsik) erősen csúsztak a fordulóknál. Ilyen esetekben minimálisra kellett csökkenteni a sebességet, vagy pedig több műtárgyat (hídkorlát, villanyoszlop, telefonoszlop, kerékvető stb.) megrongálták.

• Jelentős befolyással volt az is, hogy a felderítő szervek nem voltak ellátva megfelelő térképekkel. A rendelkezésre álló kis méretarányú térképek igen pontatlanok voltak.

3) A harcfeladat végrehajtása után a felderítő zászlóalj NITRA K. kb 2 km területén gyülekezett, innen áttelepült CITARE ÉNY majd a téliesítési követelmények figyelembevétele miatt LADICE ÉK területére.

A hadosztály felderítő zászlóalj harcászati ráf. századának (rádió felderítő század) kihozatalát szükségessé tette a körzetünkben működő ellenséges, kalóz rádióállomások felderítése és helyének megállapítása. Ennek következményeként 1968. 08. 26-án az MNVK 2. Csoportfőnökség által 2 fő rádiófelderítő tiszt, egy fő tiszt tolmács és egy fő tiszthelyettes technikus megerősítéssel érkezett ki.

4) A felderítés erői:

Működött minden ezredtől egy-egy VFCS (vegyes felderítő csoport) az alábbi összetételben:

- MN 4730-nál: 2 db UHK, 2 db FUG (felderítő úszó gépkocsi)
- MN 8931-nél: 2 db UHK, 2 db FUG
- MN 3335-nél: 3 db UHK, 2 db FUG
- MN 9001-nél: 2 db UHK, 2 db FUG

A hadosztály közvetlen felderítő zászlóaljából 2 VFCS az alábbi összetételben:

- 1. sz. VFCS 2 db UHK, 3 db FUG
- 2. sz. VFCS 2 db UHK, 3 db FUG

A VFCS-oknál megerősítésként működött egy-egy műszaki felderítő raj egy-egy FUG-gal.

Felderítő tartalékban ma-

radt:

- MN 4730-nál:
2 db FUG,
1 db UHK (úszó harcokcsi)
- MN 8931-nél:
1 db FUG,
1 db UHK
- MN 3335-nél:
3 db FUG
- MN 9001-nél:
2 db FUG,
1 db UHK
- MN 9027-nél:
3 db FUG, 1 db UHK
és 6 MFCS (mélységi felderítő csoport)

A működési körletbe való kiérkezés után a feladatnak megfelelően a felderítés át lett szervezve. Naponta meghatározott menetvonalon, körletben és időben járőrözéssel folyt a felderítés.

Kiszolgált felderítő úszó gépkocsi, FUG (94)

PT-76 úszó harcokcsi (96)

Az átszervezés után a következő felderítő erők ténykedtek:

- MN 4730-nál: 1 VFCS, 2 db FUG, 1 db omkp (oldalkocsis motorkerékpár)
- MN 8931-nél: 1 VFCS, 2 db FUG, 1 db GAZ
- MN 3335-nél: 1 VFCS, 2 db FUG, 1 db omkp
- MN 9001-nél: 1 VFCS, 2 db FUG, 1 db omkp
- MN 9027-nél: 1 VFCS, 2 db FUG, 1 db GAZ, 1 MFCS

1 figyelő őrs, 1 db FUG és kezelő személyzete

1 figyelő őrs, 1 db GAZ, 1 MFCS (mélységi felderítő csoport)

Az MN 4419 a 6. gk. lövészezred Eger alakulat beérkezése után egy VFCS-t alkalmazott, ereje: 2 db FUG és 2 db oldalkocsis motorkerékpár (omkp).

A többi felderítő erőkből lettek megszervezve a felderítő szervek, feladataik ki lettek dolgozva, és készen álltak az alkalmazásra.

Tevékenység sajátosságai:

• Kezdetben a harcászati ráf. síd. nem volt alkalmazva;

• A tevékenységi körlet elfoglalásáig az MFCS-ok nem kerültek alkalmazásra.

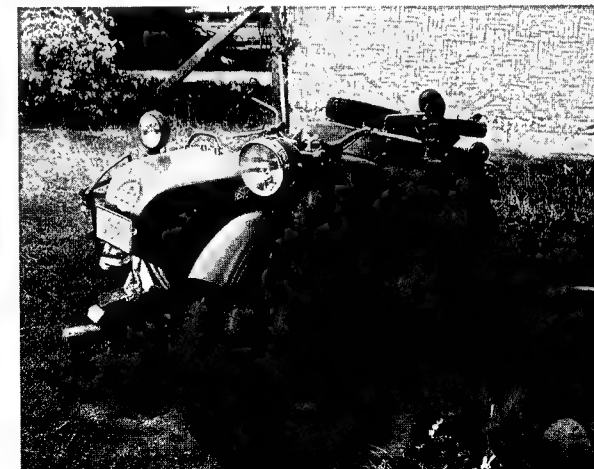
• A működési körlet elfoglalása után a f. z. be lett tervezve objektum (NITRA 2. sz. laktanya) birtokbavételére.

• A felderítő szervek feladataikat fegyveres ellenállás nélkül hajtották végre.

• A helyi szervekkel és polgári lakossággal az érintkezés kezdetben korlátozott volt tolmács hiányában.

• A felderítő szervek feladatai nagy mélységben lettek megszabva.

• A felderítő szervek között részletesen el lettek osztva a felderítendő útvonalak és objektumok.

Ural típusú oldalkocsis motorkerékpár (97)

V. A pártpolitikai munka, és annak tapasztalatai

1) A felderítő alegységek erkölcsi-politikai hangulata jó. A harcfelelőtlak ismertétése után az egész személyi állomány helyes álláspontira helyezkedett. A feladatok konkrét végrehajtásában részt vett hivatásos, továbbsholgaló, sor- és tartalékállomány, a párt- és KISZ-tagság magas fokú feyelemről és példamutatásról tett tanúbizonyságot. A párt politikája mellett harcosan kiálltak. A járőrözés végrehajtása során helyesen magyarázták a helyi lakosságnak a szövetséges csapatok bejövételének célját. Nem alkudtak meg az olyan megnyilvánulásokkal szemben, hogy jogtalanul jöttünk ide, menjünk haza stb.

Ünnepi koncert a táborban szeptember 29. alkalmával (98)

A felderítő szervek a fegyelmezett magatartásukkal elérték azt, hogy a polgári lakosság részéről rövid időn belül több helyen felvetették, hogy jó, hogy itt vagyunk, mivel így meggátoljuk a jobboldali nézetek további terjedését, és addig ne menjünk ki, amíg a konszolidáció meg nem valósul.

A feladatok példamutató és eredményes végrehajtásáért többen dicséretben és jutalomban részesültek. Különösen kiemelkedtek a feladat végrehajtásában, mint VFCS parancsnok Magyar Pál őrnagy, Németh Mihály százados, Pavlovski György százados, Harc Tibor százados.

A feladat végrehajtása során (1968. 08. 24-ig) a felderítő alegységeknél esemény, vagy rendkívüli esemény nem történt.

Miután a felderítő szervek részére a járőrözés lett feladatuk megszabva, és a polgári lakossággal közvetlen kapcsolatba kerültek, több elvtárs leittasodott. A felderítő alegységeknél összességében az alábbi rendkívüli események történtek:

Az MN 9027-nél:

- Egy fő sorkatona meghalt (fegyverbaleset)
- Egy fő leittasodott (becsületbírásg foglalkozott vele)
- Egy fő leittasodott (hadbírásg foglalkozott vele)
- Kettő fő leittasodott (hadbírásgnak átadva)

Az MN 4730-nál:

- Egy főnek eltörött a lába

Az MN 4419-nél:

- Motorkerékpárral karamboloztak

VI. A harci technika működése és kiszolgálása

1) A felderítő zászlóalj és a felderítő századok az „M” (mozgósítás) végrehajtása után nem rendelkeztek az állománytáblákban meghatározott mennyiségű gépjárművel. A behívott gépjárműállomány általában jól megállta a helyét az állandóan meglévővel együtt. A feladat teljes végrehajtása során egy db FUG sérült meg, amelyikbe az utána jövő szaladt bele, és páncélrepedése lett. Javítás céljából Rétságára lett bevontatva.

Kisebbségi meghibásodások többször előfordultak, melyeket a helyszínen kijavítottak. Szükségessé válna, hogy a gép- és harcjárművekhez rendszeresített egyedi kisjavító készletek mellett a felderítő zászlóalj rendelkezzen központi anyaggal, alkatrészekkel. A feladatát önállóan oldja meg, esetleges meghibásodás miatt nem kell ez esetben a járművet hadosztály javító műhelyébe, vagy a hátsószágra szállítani, hanem a helyszínen is meg tudják javítani.

2) A harc- és gépjárművezetők kiképzettségi foka még az első időszakosoknál is megfelelt a követelményeknek. Állóképességük jó, melyet bizonyít, hogy a nagyfokú igénybevétel mellett sem történtek karambolok.

Hiányosságként mutatkozik:

- Viszonylag kevés a műúton való vezetés, nincs megfelelő jártassága.
- Nincs kellően begyakorolva a beton, macskaköves, keramitkockás úton való vezetés.
- Fordulók végrehajtása nehéz, a láncalpas jármű megcsúszik.
- A botkormány kisebb mérvű behúzása is nagyobb fordulatot eredményez, mint talajon, kavicsos úton.

VII. Az anyagi-egészségügyi biztosítás és tapasztalatai

1) A felderítő alegységek az „M” feltöltés után az állománytáblában előírt anyagokkal rendelkeztek. Később olyan problémák jelentkeztek, hogy a hivatásos és tiszthelyettesi állomány részére nincs megfelelően biztosítva sátoranyag, takaró és egyéb anyag.

Egészségügyi vonatkozásban célszerű lenne harcjárművenként egy-egy mentőláda rendszeresítése. Ez lehetővé tenné, hogy törés, ficam esetén rögzíteni tudják a sérült testrészt addig, míg a segélyhelyre le nem adják. Szükség lenne bizonyos fajta vérzéscsillapítóra is, mert a felderítő alegységek egymástól és segélyhelytől távol, felcser nélkül hajtják végre feladataikat. Esetleges sebesülés következtében ennek hiányában egy-egy személy elvérezhet.

2) A feladat előkészítése és végrehajtása folyamán felvetődött a térképellátás problémája. A felderítő szervek eredményes, gyors és pontos ténykedését, jelentését ez gátolja. A célok meghatározásánál pl. 1:200 000-es méretarányú térképen 1 mm-es tévedés már 200 m eltérést eredményez.

VIII. A vezetés és összeköttetés megszervezése, annak tapasztalatai

1) A hadosztály felderítő főnök híradása a kiadott fedőnevek és frekvenciák alapján működött. A megindulási körletben állandó vételkésztség volt elrendelve, miután a feladat végrehajtására szóló parancsot megkaptuk.

A határ átlépése előtt rövid forgalmi adatváltás történt. Miután a felderítő szervek átlépték az államhatárt, az összeköttetés rövid időn belül megszakadt, majd a feladat végrehajtása után ismét helyreállt. A híradó zászlóalj összeköttetés megszakadásának okát az alábbiakban látom:

- A nagymélységű feladatokat viszonylag rövid idő alatt kellett teljesíteni. Ez nagy sebességet feltételezett.
- A hadosztály törzs nem követte kellő távolságban az első lépcsőket, ezáltal a felderítő szervek és a felderítő alosztály közötti távolság megnőtt.
- A nagy távolságot a rádiók nem tudták áthidalni.
- A terep egyenetlensége is jelentős behatással volt.
- A feladat végrehajtása után a felderítő szervek elfoglalták a részükre megszabott helyeket. Az összeköttetés itt sem állt teljesen helyre, mert:
 - » Nagyok voltak a távolságok, az MN 8931 kb. 65 km-re, az MN 4730 kb. 80 km-re, az MN 3335 kb. 70 km-re volt.
 - » A rádióállomások a távolságokat nem tudták áthidalni a terep domborzati árnyékoló hatása miatt.

Úgy a feladat végrehajtása, mint az átcsoportosítás megtörténte után szükség lett volna egy átjátszó állomásra.

2) A határőrség a kapcsolat felvétele után a lehető legmesszemenőbb támogatást megadta a feladat eredményes előkészítése és végrehajtása érdekében. Lehetőségük lett volna nagy mélységből is (30–50 km) adatokat szerezni, de ehhez az előjáró szervek nem járultak hozzá. A határőrséget az elvektől eltérően nem rendelték a hadosztálynak alá, nem lett a hadosztály törzs és a határkerület parancsnokság között közvetlen összeköttetés kiépítve. Ez vonatkozik az ezredek és a határőr őrsök közti együttműködés és összeköttetés megvalósítására is.

3) A szovjet seregtest állományában tevékenykedő magyar csoporttól viszonylag kevés tájékoztatást kaptunk – főleg a csehszlovák határrendőrség, a hadsereg tevékenységéről. A tájékoztatást meg kellett javítani, főleg olyan esetben, ha a hadosztály részéről nem volt engedélyezve a felderítés bevezetése és folytatása.

4) A jelenleg rendelkezésünkre álló híreszközeink nem biztosítják mozgás közben az összeköttetés fenntartását a felderítő szervekkel. Ez különösen vonatkozik az R-104 típusú rádióra. Szükségessé válik – főleg erdős, hegyes terepen – egy átjátszó állomás létrehozása annál is inkább, mivel az adatok gyors közlésére, megfejtésére, értékelésére és a szükséges utasítások kiadására táviró üzemmódban nincs lehetőség.

A jelenleg meglévő felderítő kódok az ilyen irányú feladatok végrehajtásának jelentőségét nem teszik lehetővé, mert kimondottan ellenséges tevékenységek jelentésére készültek.

IX. Az ezred felderítő főnökök, a felderítő zászlóalj parancsnokainak és törzseik tevékenységének értékelése

Az ezred felderítő főnökök:

A feladat előkészítése időszakában jó munkát végeztek. Időben kidolgozták a felderítési feladatokat az utasításoknak megfelelően. A kijelölt csoportokat jól felkészítették a feladatok végrehajtására. A feladat végrehajtása folyamán nagy körültekintéssel és hozzáértéssel irányították a felderítő szerveket. Az átcsoportosítás után személyesen is részt vettek a felderítési feladatok végrehajtásában. Legeredményesebben Kertész László szds. és Deák Dezső szds. tevékenykedett.

A zászlóaljparancsnok és törzse:

A feladat előkészítését jól végrehajtották. A kijelölt felderítő csoportokat jól felkészítették. Magyar őrnagy mint zászlóaljparancsnok személyesen is igen jól vezette a hadosztály 1. sz. VFCS-ját.

Az átszervezés után az utasításoknak megfelelően jól szervezte meg a csoportok tevékenységét és irányítását. Hibaként kell megemlíteni, hogy a csoportok ellenőrzésére viszonylag kevés gondot fordítottak. Ennek hatására több fegyelemsértés adódott. Pl.: Németh örgy. csop. pk. leittasodott, beérkezés után a fegyverek ürítését nem ellenőrizték, italtoknál megálltak stb., aminek következménye az lett, hogy több személlyel a katonai bíróság foglalkozott, és elítélte őket.

XII. Következtetések

1) A felderítő alegységek kiképzése megfelel a korszerű követelményeknek. A technikát képesek megfelelően alkalmazni.

2) A meglévő technikai harceszközök jók, de a híradás biztosítása érdekében változtatást kell alkalmazni.

3) A harcászati magasabb fokának elérése, illetve végrehajtása a sok tartalékos állomány miatt több időt vett igénybe, mint amennyit a várható feladatok időbeni megoldása megengedne. Sok a felderítő zászlóalj részére a 12 órás „M” készség.

4) A harc feladatok végrehajtása, a hivatásos, a továbbképző és sorállományról való gondoskodás megköveteli, hogy a felderítő zászlóalj és az ezred felderítő századok részére megfelelő mennyiségű sátor és más tábori anyag legyen biztosítva.

5) A feladatok eredményes végrehajtása megköveteli, hogy a felderítő szervekhez egy – az ellenség nyelvét beszélő – tolmács legyen beosztva még a feladat megkezdése előtt. A felderítő alosztály állományába szükséges rendszeresíteni már békeidőben egy orosz nyelvet beszélő személyt.

6) Az előjáró szervektől több, részletesebb tájékoztatásra van szükség.

7) A felderítő alegységekkel a békekiképzés időszakában gyakoroltatni kell a határra történő felvonulást, a passzív felderítés bevezetését és a határőrséggel való együttműködés kérdéseit.

8) A harcászati rádiófelderítő századokat a feladat végrehajtása érdekében minden esetben alkalmazni kell. Szükséges ellátni őket RH (rövidhullámú) iránymérő készülékkel. A jelenleg meglévő IU-5-T iránymérő készülékek gyorsan meghibásodnak.

9) A MFCS-ok alkalmazása még ilyen feladat végrehajtása során is – légi szállítás után – célszerű egyes fontos objektumok vagy útsomópontok felderítése és birtokbavétele érdekében.

10) Az „M” normában meghatározott szabályzatok skáláját növelni kell.

11) A ho. FEF híradásának megbízható működése érdekében szükséges a felderítő alosztályhoz rendszeresíteni még egy db R-125 vagy hasonló típusú rádióállomást.

Javaslatok:

1) A felderítő zászlóalj és az ezredek felderítő századai állománytáblájából az „M” beosztásokat megszüntetni.

2) Az „M”-ben lebiztosított technikai eszközök helyett békében meglévőket biztosítani. Az oldalkocsis motorkerékpárokat törölni az állományból.

3) Békében – de hasonló esetekben is – gyakoroltatni kell úgy a törzset, hogy a határőrségnek feladatokat szabjon meg.

4) A felderítő szervek menetsebességét megnövelni.

5) A feladatok konkrét megkezdése előtt megfelelő méretarányú térképeket kell biztosítani a felderítő szervek részére.

6) A felderítő zászlóaljnál békében – de zárolt anyagként – biztosítani a járművekhez egyes főalkatrészeket.

7) Olyan harcjárművezetési gyakorlatot tervezni és rendszeresíteni, ahol a lánctalpas harcjármű vezetői a műúton (kockakő, kerámia) történő vezetés (fordulás, kanyarodás, fékezés) sajátosságait megfelelően be tudják gyakorolni.

8) A VFCS-ok egészségügyi anyagai közé rendszeresíteni a rögzítésre és vérzéscsillapításra szolgáló eszközöket.

9) A felderítő zászlóalj szállító rajához békében rendszeresíteni a megfelelő szakképzettségű személyt, valamint a szállítás zavartalan biztosítása érdekében a jelenleg meglévő szállító tehergépkocsikon felül újabb 2-3 tehergépkocsi rendszeresítését és biztosítását.

10) A felderítő zászlóalj egészségügyi ellátásának biztosítása – a feladatok jellegéből, az önállóan történő végrehajtásból adódóan – szükségessé teszi a meglévő felcser mellett egy általános képzettségű orvos rendszeresítését, és biztosítását is.

Harcálláspont, 1968. 10. 18.

(Neiger Béla őrgy.)

8. gépkocsizó lövészadosztály
felderítő főnök

A levéltári dobozok néha rejtenek meglepetéseket. Kőszegvári Tibor ezredes, felderítő csoportfőnök-helyettes 1969 márciusában szó szerint a saját neve alatt felterjeszti a fenti összefoglaló jelentést.

A Magyar Néphadsereg 1968-as csehszlovákiai katonai tevékenysége az akkori szövetségi kötelekben kétségtelenül az első határon túli akció volt a második világháború óta. A szövetségi nemzetközi gyakorlatok nem ebbe a tevékenységi körbe tartoztak. A korabeli katonai dokumentumok szakszerű, alapos, tartalmas jelentések. Felkészült, képzett katonák munkáját tükrözik. Legyen ez az írás munkájuk, hivatásuk elismerése. (JP)

Visszaemlékezések

A titkosszolgálati információhalmaz és a szakmai körmondatok után következzen néhány visszaemlékezés, melyeknek szerzője anonim kívánt maradni.

Az eltelt 50 év feledtetni az eseményeket. A résztvevők életkora előrehaladott, emlékezetük megkopik. A bátrabbak személyes élményeiket feltöltik az internetre, vagy könyvet írnak a történetről. Így az utókorra fennmaradnak a megszállás részletei, történetei. Ajánljuk az olvasónak, hogy az eddig olvasottakat hasonlítsa össze a sorkatona visszaemlékezésével. Több érdekes kiegészítést vagy azonosságot fedezhet fel benne.

1968. Csehszlovákia: A bevonulás egy sorkatona szemével.¹⁸⁸

1968 nyara számomra különleges, „hosszú, forró nyár” volt. 1966-ban soroztak be a Zalaegerszegi Petőfi Laktanyába, ’68-ban az egyik tüzéregység felderítő rajparancsnoka-ként számláltam a leszerelésig még hátralévő napokat. Tizedesi rendfokozat, állandó kimaradási engedély, szóval, ahogy mondani szokás, a szolgálat nehezén túl voltam, azt a 150–160 napot, ami akkor még hátravolt, úgy gondoltam, sokadmagammal, hogy már játszva kibírjuk.

Mint utóbb kiderült, játékról szó sem volt, a bajok június 12-én kezdődtek, ekkor ugyanis az egész üteget elvezényelték Székesfehérvárra őrséget ellátni. Ez akkoriban több volt, mint szokatlan, egy „elsőlépcsős” alakulatból egy komplett üteget elvinni, hetekre őrségbe – persze a katonának nem érteni, hanem végrehajtani kell a parancsot. Fehérváron, a laktanyaudvaron rajsátrakban lettünk elszállásolva, az állandó kimaradási engedély ide nem volt érvényes stb. Csak hátrányunk származott a „kiküldetésből”, akkoriban itt volt a hadseregparancsnokság, nagyon észnél kellett lenni, egy-egy felvezetés alkalmával 2–3 tábornokkal biztosan találkoztunk, nem győztük a vigyázz-t veretni, és még fárasztó is volt. Ugyanis 24 órás szolgálat, 24 óra szabad, váltásban jártunk. Így aztán nem csoda, hogy mennyire örültünk, amikor végre július 27-én reggel – szombati nap volt – indultunk vissza Zalaegerszegre. A gépkocsin, amin utaztunk, már tervezgettük, hogy délután a kimenőn majd hová megyünk, meglepjük a barátnőket, moziba megyünk stb.

Akkor persze még nem sejtettük, hogy bár még több mint három hónapunk volt hátra a katonaidönkből, mi már sem szabadságra, sem eltávra, de még kimaradásra sem fogunk többet menni.

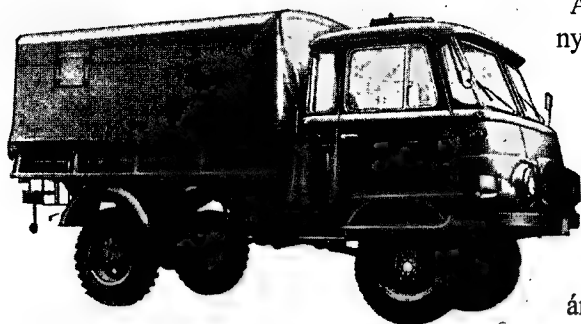
¹⁸⁸ „Zagyvart” fedőnéven közzétett élménybeszámoló az 1968-as csehszlovákiai bevonulásról. www.index.hu/forum 2007. 10. 08. Letöltve: 2010. 05. 03.

Lássuk sorban az eseményeket, megérkezés az egerszegi laktanyába, mi örültünk, hogy visszaértünk, de örömünk nem tartott sokáig. Mindenki ideges, szombat délután van, mégis szokatlanul nagy a sürgés-forgás. Lepakolunk, valaki hozza a hírt, hogy a raktárból az összes kimenőruhát elvitték, nincs idő meglepődni, öt perc múlva tisztes eligazítás, az ütegparancsnok tartja.

Az eligazítás lényege, hogy ebéd után az üteg egyik felét a telephelyre, a másik felét a lőszerraktárba osztották be málházásra.

Reggel 8-kor adtuk le az őrséget Fehérváron, azután a tehergépjármű platóján zötykölődtünk Egerszegig, mondanom sem kell, holtfáradtak voltunk, és most málházás, de még nem volt vége. Alighogy a málházással végeztünk, ezredriadó.

Ez a riadó is más volt, mint a többi, akkor tűnt fel, hogy milyen sokan vagyunk, és sok „idős,” 30–40 éves katona is van közöttünk, vagyis az ezred személyi állománya harchelyzethez fel lett töltve. Még egy dolog feltűnő volt, most nem kellett kapkodni, még sietni sem, mint más riadók alkalmával, sőt még a tisztek nyugtatgattak bennünket, hogy mindent pakoljunk el, itt ne maradjon semmi, a személyes holmijainkat is hozzuk magunkkal (riadó alkalmával a személyes tárgyakat nem szokás magunkkal vinni). Felpakoltunk, szokatlanul sok ételkonzervet és kenyeret osztottak ki, ebből is lehetett tudni, hogy egyhamar nem jövünk vissza.

Garaut teherautó (99)

A minket szállító Garaut este háromnegyed nyolckor gördült ki a laktanya kapuján, a városban sétálók is rácsodálkoztak a végtelenül kigyózó kocsisorra, mi pedig szomorúan vettük tudomásul a mögöttünk elmaradó városközpont láttán, hogy kimenő helyett egy hosszú út áll előttünk, melynek végét akkor még nem tudhattuk.

Huszonkét órai utazás után, július 28-án este hat órakor érkeztünk meg Verseg térségébe. Azt mondanom sem kell, mennyire csalódottak és kimerültek voltunk, mire végre jött a vezényszó: gépjárműről!

Egy erdős, ligetes helyre érkeztünk, nem messzire Versegtől, de azért jól elrejtve a kíváncsi tekintetek elől. (Verseg: Pest megyei község, Hatvantól cirka 20 km-re, a csehszlovák határtól, akkor még egy ország volt, kb. 30 km-re.) A késő estébe nyúlt, mikorra századonként, ütegenként felvertük sátrainkat, és nyugovóra tértünk. Senkit nem kellett ringatni, mi akkor már vagy hatvan órája talpon voltunk.

Másnap aztán kürtszóra ébredtünk, mint a laktanyában, és a szokásos napirend reggeli torna, utána a tisztálkodással némi probléma akadt, mivel nem volt víz, ezzel később is mindig baj volt. Egy-két nap alatt berendezkedtünk, látszott, hogy hosszabb ideig maradunk, csak nem tudtuk, hogy miért. Ha a tisztektől kérdeztük, ingerülten elutasítottak, mondván, majd megtudjuk időben, amint az utóbb kiderült, akkor még ők sem tudták pontosan. Az ilyen irányú kérdezősködést aztán egyszerűen megtiltották, a kis zsebrádiókat le kellett adni, így aztán teljesen elszeparáltak a külvilágtól. Még híreket sem hallgathattunk, újságot

nem kaptunk. Levelet sem lehetett írni, csak a politikai tisztek által kiosztott rózsaszínű levelezőlapot lehetett használni, amit cenzúrázni fognak, ezt be is jelentették. Azt is közölték, hogy mit írhatunk, csak általánosságokat, azt, hogy hol vagyunk semmiképpen, a címünk pedig megmaradt az eredeti zalaegerszegi, a postát onnan hozták naponta helikopterrel.

A nagy titkolózás ellenére mégis kiderült, hogy mi végre vagyunk itt, leszerelés után tudtam meg, hogy a Szabad Európa rádió még aznap bementa, amikor Versegre érkeztünk, hogy a Magyar Néphadsereg jelentős csapatösszevonást hajtott végre a csehszlovák határ mentén, és napirenden van az ország megszállása a Varsói Szerződés által.

Ez még odébb volt, még csak július végén vagyunk, és rendezzük a tábort, az arra kijelöltek wc-eket, fogdát építenek, illetve ásnak, aztán akinek még kétsége lenne, hogy ez az egész nem vicc, az augusztus 2-án megbizonyosodhat róla. Ugyanis aug. 2-án mindenkivel aláíratják, hogy felvette a hat tár éleslőszert és két darab éles kézigránátot, ezt ugyan még nem osztják ki, de az adminisztrációja már rendben van. Ettől olyan „háborús hangulatba” kerültünk, már tudtuk, hogy majd menni kell, de nem tudtuk, hogy mikor, és hogy ott mi vár ránk, mindenesetre arra készültünk, hogy lehetséges az is, hogy harcolnunk kell. Ahogy ma mondanánk, ez is benne volt a pakliban.

A tábori élet elég unalmas, kiképzés is ritkán van, hiszen erdőben felderítő kiképzést nem nagyon lehet tartani. Néha kaptunk úgynevezett politikai képzést, a cseh és szlovák elvtársak internacionalista megsegítésének szükségességéről, az imperialista hatalmak galád mesterkedéseiről stb. Így azután több a szabadidőnk, rákapunk a kártyázásra, nagy ulticsatákat vívunk 10-20 filléres alapon. Közben van egy nagy „ünnepünk”, a másodéves állomány (akkor 24 hónap volt a katonaidő) aug. 8-án „robbantotta a 100-at”, ez azt jelentette, hogy száz napunk van hátra, és a centink már rövidebb, mint egy méter. Gondolják csak meg, amikor bevonultunk, 730 napunk volt, és most 99, persze, hogy megünnepeltük a magunk módján. Botrány is lett belőle, akkor hangzott el először, hogy nem is biztos, hogy időben leszerelünk. Ez azután szíven ütött mindenkit, és tudtuk, hogy nagyon is lehetséges.

Érdekes és szokatlan dolgok is történtek a táborban, kettő ezek közül:

Augusztus 15-én ügyészi előadáson kellett részt venni az egész zászlóaljnak, ami abból állt, hogy egy katonai ügyész (alezredesi rendfokozattal) hosszan ecsetelte, hogy milyen büntetés jár annak, aki harchelyzetben cserbenhagyja bajtársait, dezertál stb., végezetül bejelentette, hogy ez külföldön még nagyobb bűn, de hozzátette, hogy ez a tábori tartózkodás is harchelyzetnek számít. Így lassan hozzászoktunk a harchelyzethez, és kezdtünk beletörődni abba, hogy hamarosan irány Csehszlovákia.

A másik, merőben szokatlan dolog aug. 17-én történt. Meleg nyári nap, ebéd után az ütegparancsnokunk sorakozót rendelt el, majd utasított, hogy az egyik gépkocsi álljon elő. Felszálltunk az autóra, és kb. 20–30 perces kocsikázás után Erdőtarcán, a faluban megálltunk, gépkocsiról! – vezényelte a századosunk, majd így folytatta: – fiúk, van 45 percük, bemehetnek szembe a kocsmába, fejenként két korsó sört engedélyezek, háromnegyed óra múlva a kocsin van mindenki. Nos, azóta eltelt 39 év, de ilyen jól talán azóta sem esett sör, mint akkor Erdőtarcán.

Eljött augusztus 20-a, egész nap feszült volt a hangulat, senki sem találta a helyét, ebéd után sorakozó. Kiosztották a lőszert és a kézigránátokat, betáraztunk. Utána táborbontás, minden szerelvényt felpakolni, a táborozás és tárazás nyomait eltüntetni, lőszeresládákat

és dobozokat elégetni. Ebből aztán lett olyan tűzijáték, hogy csuda, a ládákban, dobozokban maradt lőszer a tűzben sorra felrobbantak, tényleg harci hangulatot teremtve, persze ennek senki nem örült, csoda, hogy nem sérült meg senki. Később járt az idő, amikor elindultunk, lehetett úgy 22 óra, lassan, nagyon lassan haladtunk.

Augusztus 21-én hajnal 2 órakor léptük át a határt. Ekkor egy megindító dolog történt a Garant utasfűlkéjében. Az ütegparancsnokunk az ülése alól egy hosszúnyakú üveg bort húzott elő, és hátraadta, hogy nyissam ki. Amíg a bontással bíbelődtem, azt mesélte, hogy ezt a bort, és még egy másikat is akkor vette Erdőtarcsán a kocsmában, amikor kivitt bennünket, és megfogadta, hogy ez egyiket akkor bontja fel, ha baj nélkül jutunk át a határon, a másikat meg akkor, ha majd sértetlenül, veszteség nélkül hazahozza az üteget. Azzal idenyújtotta, hogy „igyon, Feri, egészségére!”, majd adja tovább Pistának, a hírrajparancsnoknak, ő ivott utoljára, a gépkocsivezetőnknek pedig azt mondta, elnézést, bambit meg elfelejtettem venni.

Tudni kell róla, hogy kemény, katonás, szigorú ember volt, soha nem ivott, és soha senkit nem szólított a keresztnévén. Ez akkor nagyon jólesett, de azt is látni engedte, hogy nagy a bizonytalanság. Ilyen kétségek között virradt ránk, továbbra is meglehetősen lassan haladtunk. Az első faluban, ahol megálltunk, egy idős házaspár jött a kocsinkhoz, és azt mondta, hogy nagyon régen vártak már bennünket, és remélik, visszacsatoljuk őket az anyaországhoz. Ilyen is volt, de a többség közömbösen fogadott bennünket. Azt tudni kell, hogy ezek magyarulak területek, de voltak, és nem kevesen, akik köpködtek felénk, és durva sértéseket kiabáltak, persze semmire nem volt szabad reagálnunk. Dél előtt tíz óra tájban érünk Seredre. Az üteg egyik felét a postára vezénylik, ezek között vagyok én is, és a rajom, másik felét a tanácsházára. A helyzet normális, vagy tízen sorban állnak a postán, igencsak furán néznek ránk, amikor talpig fegyverben beállítunk, aztán két fegyveres bennmarad, mi, többiek a posta udvarán rendezkedünk be, a bentieket óránként váltjuk, a kocsit is beáll az udvarba, majd éjszaka a platóján alszunk.

Másnap a bátrabb helyiek közül néhányan bemerészkednek az udvarba, nekünk kedvesnek tűnnek, de ébernek kell lennünk. Érdeklődnek, barátságosak, később néhány üveg sört is hoznak, persze ezt nem szabad elfogadni, de mi elfogadjuk, konzervet adunk érte. Mi így építettük a magyar-magyar, illetve a magyar-szlovák barátságot, mindenesetre mi tettük jobban, mert jól megvoltunk a helyiakkal, nem úgy, mint a politikusok Prágában. Onnan rossz hírek érkeztek, harcokról, halottakról stb.

Néhány nap múlva (aug. 26-án) el is vezényelték bennünket Seredről Nagyszombatra (Trnava), itt a repülőtérré mentünk, és itt vertünk tábor. Ez egy sportreptér volt, nagy füves pusztaság, nappal olyan meleg volt, mint a sivatagban. Nyugodt viszonyok, de messze a várostól, a Sereden cserélt seregység is lassan elfogy, szóval ott sokkal jobb volt.

Pusztaság és hőség, mindezek tetejébe foglalkozásokat kell tartani. Aki valaha alakított fűvön, az tudja, miről beszélek, de a katonát valamivel le kell foglalni, még táborszemlét is tartottak.

A helyzet közben normalizálódni látszik. Szept. 5-én leszedik a lőszert és a kézigránátokat, ennek mindenki örül, már kezdünk reménykedni, hogy hamarosan mehetünk haza, de az még odébb lesz. Unalmasan telnek a napok, a hetek a nagyszombati reptéren, sokszor vagyunk őrségben és belszolgálatban.

Aztán szeptember 27-én téli táborba vonulunk, gyönyörű erdőbe érkezünk az Alacsony-Tátra alján. Új, duplafalú kórházsátrakat állítunk fel, amelyek fűthetőek, és rendes vaságakkal rendezzük be. Hihetetlen, de igaz, hogy három és fél hónapja nem aludtunk ágyban.

A télre való itteni készülődés szomorúsággal tölt el bennünket, ideges a hangulat, hiszen nekünk november elején le kéne szerelni, és ez most nem úgy néz ki. Egy kőbányából teherkocsival kavicsot hordunk, és a táborba utakat építünk, hogyha majd esősre fordul az idő, ne kelljen a sarat dagasztani. Közben a leszerelésről hivatalosan szó sem esik, persze mi egymás között másról sem beszélünk. Ismét sokat járunk őrségbe. Mindenféle rossz hír elért bennünket, olyan is, hogy az idén már haza sem megyünk. Képzeltetik, milyen hangulatban voltunk, a bizonytalanság a lehető legrosszabb érzés, és nekünk ebből most kijutott.

Aztán október 17-én, ütegyűlésen kihirdetik, hogy a jövő héten hazamegyünk Zalaegerszegre, és időben leszerelünk. Az utóbbi három hónap összes feszültsége most jön ki rajtunk, van, aki könnyezik, van, aki örömeiben örvöng, egymás nyakába ugrálunk, boldogok vagyunk. Az itt hátralévő néhány nap őrséggel és készülődéssel telik, a nap is szebben süt, egyébiránt szép nyárutó és gyönyörű őszi van.

Október 23-án reggel 6 órakor elindulunk haza, 13 óra 45 perckor lépjük át a határt, a parancsnokunk közli, hogy az erre, ez alkalomra félretett üveg bor időközben eltörött, huncut mosolya sejtetni engedi, hogy más történt a borral, de ki bánja, itt-hon vagyunk Magyarországon. Pápára megyünk, ott töltjük az éjszakát.

Október 24-én 15 órakor Zalaegerszeg főterén ünnepélyes fogadtatás, tömeg, tévé, díszmenet. A hátralévő időnket karbantartással, belszolgálattal, töltöttük, és vártuk, hogy megérkezzen a civil ruhánk.

Történt még egy szokatlan dolog, az elsőéves állományt, a „kopaszokat” november 1-jén elvezényelték, szanaszét az ország különböző laktanyáiba, utóbb megtudtam, hogy a hivatásos állományt is szétszórták az országban, ide pedig máshonnan vezényelték egységeket.

Minket 1968. nov. 9-én leszereltek. Arról nem mi, sorkatonák tehetünk, hogy ismét nem a jó oldalon vitézkedtünk.

1968 Zala gyakorlat:
csendélet az erdőben (100)

Egy újabb memoár a sorkatona szemével.

1968, Zala gyakorlat, Csehszlovákia.¹⁸⁹

Kovács Zoltán 2004. 01. 29-én töltötte fel az élményeit.

A kiindulási körletek elfoglalása az akció előtt kb. egy hónappal történt, ezután nem volt mozgás. Teljes álcázás, rádiótilalom stb. Ezalatt bejelentett /elterelő/ gyakorlatok és csapatmozgások folytak az ország területén. Mi csendben lapultunk, és folyamatos kiképzés mellett készültünk a bevetésre. A szükséges utanszállításokat polgári járművekkel oldották meg. A várakozás okozta feszültség oldása egyre több gondot okozott, különösen a családos tartalékos katonáknak. Jelezték, hogy ez a probléma otthon is egyre erősebb, egyre többen mentek be a kiegészítő parancsnokságokra, és csoportosan a laktanyákba, követelve /akkor még/ a felvilágosítást, tájékoztatást.¹⁹⁰

Minden katona a harci feladatnak megfelelően volt felszerelve. Az éleslőszert még Magyarországon, a támadásra vonatkozó parancs kapása után kiosztottuk. Megjegyzem, nagyon sok, főleg régebben kiképzett katonának a betárazás is gondot okozott. Nem lőttek, tehát viszályozni sem lehetett. Szerencsére. A csehszlovák hadsereg nem kapott parancsot a fegyveres ellenállásra, mint utólag kiderült. Nem hagyták el a laktanyáikat. Velük csak a laktanyákban találkoztunk. Nem tanúsítottak ellenállást. Rossz rágondolni, mi

T-55 harckocsi kirakodása
harchelyzetben (101)

történt volna ellenkező esetben. Felszereltségük mind mennyiségben, mind minőségben felülmúlta a mienket. Megjegyzem, a mi szerepünk elsősorban a részvétel volt. A fő szerepet a szovjet hadsereg elit alakulatai, a hadászati első lépcsőben lévő, NDK-ban díszlokkolt, és Ukrajnából bevetett alakulatok, első lépcsőben T-55-ös páncélosok játszották. A határok átlépése (NDK, ukrán, magyar) egy időben, éjfélkor történt (CS-idő).

A szovjet páncélosok megállás nélkül, szó szerint átrobtak az országon és hajnalra lezárták „a Varsói Szerződés eddig nyitott nyugati határát”. Ezzel megakadályozták a két tömb közötti háború kitörését, Ez volt akkor a soha ki nem mondott, legfőbb érv a beavatkozás indoklására.

189 www.index.hu/forum

190 Itt a történetirő az otthon maradt családtagokra gondol

A két idézett visszaemlékezésnek az igazi élményét az adja, hogy a végrehajtók szemével láttatja az eseményeket, nem pedig a beavatottakéval. Valójában megerősítik a bevezetőben – „Gyula szájából” – elhangzottak sommas összefoglalását. Nem történt ott semmi. Még akkor sem, ha a politika másként értékeli.

A következő visszaemlékezés rendkívüliségét az adja, hogy egy politikai munkás, aki szlovák rokonsággal rendelkezik, beszéli a nyelvet, hosszú idő távlatából sem tagadja a megszállás káros hatását.

Fehér János nyugállományú alezredes

visszaemlékezése az 1968-as csehszlovákiai bevonulásra¹⁹¹

Fehér János alezredes akkor a márcsai 36. műszaki zászlóalj politikai tisztje, főhadnagyi rendfokozattal. Szlovákiai rokonsággal és csehszlovák néphadseregi katonabarátsággal a háta mögött vett részt a megszállásban.

Akkor azonban ezt nem megszállásnak, hanem internacionalista segítségnyújtásnak vették és hitték. Elhitték, semmi okuk nem volt, hogy kételkedjenek benne. Mint politikai tiszt, az akkori irányvonalnak megfelelően maga is nap mint nap végezte a politikai felvilágosító munkát az állomány körében. Tette ezt annak szellemében, hogy az alakulata állománya minden tekintetben megfeleljen az elvárásoknak, Megóvják a katonákat, felkészítik őket a katonai feladatra, annak szakszerű végrehajtására. Fontos volt elhitetni, meggyőzni őket arról, hogy jó ügyet szolgálnak. Az elején még működött, mivel az akkori katonai gyakorlatnak megfelelően senki nem kételkedett abban, hogy *ez csupán gyakorlat*. A közepén meg jól működött a titoktartás, így a kényes kérdéseket meg lehetett válaszolni a szokásos „imperialista fellazítás” rémképével. Amikor meg már „odaát” voltak, és szembesültek a valósággal, akkor egyszerűen „csak” haza akartak jönni, mert tudták, hogy tisztességgel és becsülettel már nem lehet. Az évtizedes barátságnak vége szakadt. A sarlót és a kalapácsot jó messzire elhajították. Nem is találták meg soha. Ma már nem vesződnének a katonák lelkével, hanem üvöltének a fülükbe, hogy „*ez nem gyakorlat, ez nem gyakorlat.*”

Fehér János Állj, vagy megyünk! című visszaemlékezésében – 2008-ban, negyven évvel az események után – még mindig vegyes érzelmekkel és félelemmel írja le a történeteket. Nincs egyedül. Anyaggyűjtés közben több résztvevővel beszélgettem. Kíváncsi voltam a történetükre. Nem adták. Még mindig félnek. Azt nem tudták megmondani, hogy mitől. Például: egy vezető beosztású felderítő tiszt szívesen vállalta, hogy elmondja történetét. A felesége viszont felháborodva tiltotta meg neki, hogy beszéljen. Még bajuk lehet belőle. Hiába. A régi reflexek.

Igaza van Fehér Jánosnak. 1968 időben és szellemiségében is olyan távol van, mintha ez a történet nem is róluk szólna. Meg hát a tények: megszűnt a Szovjetunió. Felbomlasztotta magát. Nincsen Varsói Szerződés. De ami a legnyomósabb: nincsen Csehszlovákia. Kettészakadt. Ezek a tények minden erkölcsi felelősség alól feloldozzák az akkori részt-

191 Fehér János: Állj, vagy megyünk! Visszaemlékezés az 1968-as csehszlovákiai eseményekre. Marcali 2008. Helytörténeti Füzetek. (A visszaemlékezést a szerző tolmácsolásában olvashatják. JP)

vevőket. És ami a legfontosabb: nincs mitől félniük. Nincs, aki bántsa őket. Ezért biztatok még minden élő résztvevőt, hogy vesse papírra vagy mondja el arra vállalkozó írástudónak a történetét. Hogy az hitelesen maradhasson fenn az utókornak!

Hogy ne történhessen meg, ami velem megtörtént: megkeresésemre egy résztvevő – ma nyugállományú tábornok – rikácsolva kioktatott: „Mit akar maga 1968-ról írni? Hiszen ott sem volt! Akkor még gyerek volt. *(Ami egyébként igaz, csak nem tartozott a tárgyhoz.)* Jól gondolja meg! Bele ne fogjon! Nem árultam el neki, hogy már félig készen vagyok. Hát ezért gondoltam, hogy közreadom Fehér János történetét.

Fehér János – mint oly sokan a Magyar Néphadseregben – 1968 júliusában családjával szabadságra készült. Fiatal házasként, két éves kislányával és a „félúton” lévő második gyermekükkel az akkori családmódnak megfelelően a nyarat anyósáéknál tervezték tölteni. Mindez azonban felemásra sikeredett. Berendelés a parancsnokságra, „majd utánatok megyek” búcsúszavakkal, erre október végéig kellett várni. A nyaralásból harckészültség lett. A verki beindult, mindenki, mint a felhúzott csörgő óra, végezte a dolgát. Eszébe sem jutott, hogy azzal vigasztalja magát, hogy nem kell a szabadságot az anyósával tölteni.

A fokozott harckészültség végrehajtása „olajozott gépezetként” működött. Zárolt harc-eszközök kikonzerválása, működőképessé tétele, tartalékosok behívása, felszerelése, az alakulat harci létszáma való feltöltése. Mindez nem volt zökkenőmentes. A tartalékosok közül sokan nem vonultak be. Szabadságon voltak, nem voltak kiértesíthetők. Többségük a nyári betakarításon dolgozott, nem voltak vidámak, hogy behívták őket. Morogtak. A

BTM árokásó gép. A műszaki zászlóaljknál használták (102)

politikai munkásoktól elvárták, hogy meggyőzzék a tartalékos állományt: a haza védelme fontosabb, mint a betakarítás. Nem sikerült. De ez már nem érdekelt senkit.

Még nem gyanakodtak akkor sem, amikor a normális kiképzési rendnek megfelelően folyt az újoncok alapkiképzése, amelyet nem sikerült rendesen befejezni. Nem tudtak alaplőgyakorlatot végrehajtani. A gépkocsivezetőknek behívott újoncok nem vettek részt nagytávolságú vezetési gyakorlaton. (Ez azt jelentette, hogy azon a katonai járművön,

amelyre kiképzést kapott, vezetni kellett 30-60 kilométert, hogy gyakorlatot szerezzen a kötelékvezetésben és a közúti közlekedésben.) Kész csoda, hogy a július 27-én elrendelt nagytávolságú menetben nem volt emberhalál. A technikai problémákon rugalmasan túlléptek. A lerobbant gépkocsik pontosan jelezték a műszaki zászlóalj mintegy 400 kilométeres előrevonási útvonalát. Ha lett volna akkor műholdas felderítés, akkor minden bizonnyal feltűnik a NATO-nak, hogy ez nem „csupán” gyakorlat.

Az sem igazán szűrt szemet senkinek, hogy a mindig nagy gonddal előkészített „ünnepélyes” katonai esküt egyes alegységek a gépkocsik platóján tették le.

Az összpontosítási körletek a külvilágtól teljesen el voltak zárva. Már ez sem egy normális mozgósítással egybekötött gyakorlatra utalt, mivel azokban az esetekben nem voltak elzárva a külvilágtól. A katonai felkészítés mellett igen intenzív, Csehszlovákiával kapcsolatos politikai agitációs munka folyt. Ezeken a beszélgetéseken kellett „bizonyítani”, hogy Csehszlovákiában ellenforradalmi veszély van, amit a politikai vezetők igyekeznek tárgyalásokkal megoldani. Célozgattak rá, hogy amennyiben ez nem lehetséges, akkor a Varsói Szerződés katonai segítséget nyújt.

Fehér János őszintén bevallja, hogy a sorkatonák általában nem szerették a politikai tájékoztatókat, de most nagyon figyeltek és tájékozódtak. A titkolózás ellenére mindenki tudta, hogy mire készülünk, mi vár a hadseregre. Tilos volt ilyeneket megírni az otthoniaknak. A leveleket cenzúrázták.

Cinikusan fogalmazva, némi izgalmat és napokig tartó beszédtemát adott, hogy a zászlóalj körletébe látogató hadosztály műszaki főnökét szállító helikopter a fák ágainak ütközve a földre csapódott. Szerencsére senki sem sérült meg.

Az augusztus 19-én történt jelbeszédből aztán mindenki megértette, mi következik. Az összes járműre függőleges fehér csíkot kellett festeni. Ebből mindenki tudta, mi következik, hogy mennek. De nem haza.

A jelbeszéd tovább folytatódott. Az augusztus 20 -i ünnepi ebédhez mindenki kapott egy-egy üvegsört, csak a gépkocsi- és harcjárművezetők nem. Következett a táborbontás, a visszahagyott anyagok csoportosítása és a menetre való felkészülés. Az este beköszöntével a csapatok „fellopakodtak” a határra. Mint a tolvajok.

Fehér János történetének van egy titkosszolgálati epizódja. Ma már döbbenet és komikum is egyszerre. Akkor azonban nem volt az. A határátlépés előtt, a várakozási körletben az elhárító tiszt félrehívta, hogy egy rossz hírt közöljön vele.

Odahaza, Marcaliban a feleségét meglátogatta három nyugatnémet fiatal, amire a felesége nem kért engedélyt. A hír igaz volt, a látogatók a feleség NSZK-ban élő unokatestvérei voltak. Sem előtte, sem utána nem jártak többet Magyarországon.

Az elhárító tiszt közölte, hogy ebből még később lesznek kellemetlenségei. A politikai munkást az utolsó órában „politikailag” felkészítették a megszállásra. Nyilvánvaló, hogy ez az utolsó órára hagyott presszió volt, az esemény nem akkor jutott az elhárítás tudomására.

Az epizód megértéséhez „helyezzük bele magunkat az időbe”!

A 22. tüzérezred elhárító tiszt szolgálati gépkocsija (103)

A katonai elhárítás azokban az években nyilvántartott mindenkit, aki „nyugati kapcsolattal” rendelkezett. Akár rokon, akár baráti kapcsolattal.

Parancs volt rá, hogy a külföldi állampolgárokkal történő kapcsolattartáshoz, rokonok, látogatók fogadásához engedélyt kellett kérni – írásban az erre a célra létesített nyomtatványon, ahol fel kellett tüntetni a rokonok adatait. *(Milyen szép jelentést lehetett belőle írni. JP)* Ezt hivatalosan a parancsnokhoz kellett benyújtani, de valójában az elhárító tiszthez került. Az elhárítás védelmi jelleggel eligazította az érintett és a családját, majd utána beszámoltatta őket a történekről. Mindez akkor teljesen természetes szabály volt, amit az érintettek elfogadtak. Akik nem, azok előbb-utóbb kikerültek a hadseregből. Na, nem ezzel az indokkal.

Fehér János is nyugati kapcsolatos személy volt. Nyilvántartották. Ő azonban minden szabályt betartott. Jelentési kötelezettségeinek mindenkor eleget tett. Ha tudott. Ebben a helyzetben hogyan is tudhatott volna? Meg hát hogyan is írhatta volna meg a felesége, mi történt, ha nem volt hová? Azt sem tudta, hogy neki engedélyt kellett volna kérni. Nem volt kitől. A megszokott rend felborult, az alakulat elvonult. Az otthon maradottakkal meg nem foglalkozott senki. Azok az „istenverte” rokonok meg váratlanul jöttek! Marcalihoz közel volt a Balaton.

De az elhárítás logikája másként működött. Ez egy kémelhárítási jellegű információ volt. A „rokonok” nem véletlenül jöttek. Hírt szerezni küldték őket. Meg kellett állapítani, kinek a megbízásából. Mert hát, ugye, az nem véletlen, hogy fél Európa háborúra készül, és ez a nyugati hírszerző szolgálatokat nem érdekeli. Csak hát azokat nem érdekelte. Elhitték, hogy a nagyszabású katonai mozgólódás a szovjetek újabb játéka. Még jó ideig nyomoztak, de semmi fontosat nem állapítottak meg. Fehér Jánost meg lekötötték az események.

Nevezetesen a határ átlépése előtt kiosztották az éleslőszert. Betöltötték a pisztolyokat, géppisztolyokat. A honvédelmi miniszter parancsban tiltotta meg, hogy a magyar csapatok elsőként használjanak fegyvert. Így egyszerre áldozátnak jelölték őket. A józan ész azonban felülkerekedett. Svoboda csehszlovák köztársasági elnök és a honvédelmi miniszter megtiltotta a csehszlovák fegyveres erőknek az ellenállást. A háború ezzel befejeződött, még mielőtt elkezdődhetett volna.

A 36. műszaki zászlóalj Parassapusztánál lépte át a határt, menetvonalában a rétsági harcokcsiezrednek. Az aranyosmogoródi elágazásig központi forgalomirányítás volt. De a harckocsik láncaltapainak a nyoma, kidőlt villanypóznák, telefonoszlopok és fák is jeleztek, merre vonult a sereg.

A megszállás első napjának reggelén már megmutatkozott a magyarlakta területek lakosságának a véleménye a magyar csapatokkal szemben. Megrázó volt. A tömeg egyre hangosabb és ellenségesebb volt. Tájékozottak voltak a történekről. Fenyegetően ordítottak, köpdöstek, rázták az öklüket, szidalmazták a katonákat.

A Léva városán történő áthaladás lelkileg és idegileg is megviselte a katonákat. Borzasztó dolog volt szembenézni „véreinkkel”, és túrni a szidalmazásukat. Feldühödött fiatalok nekimentek a meg-megálló harckocsiknak, teherautóknak, és megpróbálták feldönteni, lökdödni őket.

A 36. műszaki zászlóalj kijelölt körlete az ARANYOSMARÓT (ZLATÉ MORAVCE) melletti erdőben volt. Aranyosmarót bányaváros, döntően szlovákok lakják. Az a kevés magyar lakos is letagadta, hogy beszél magyarul. Azt a helyiekkel később meg lehetett ér-

tetni, hogy a katonák parancsot teljesítenek, de ettől nem lettek barátságosabbak. A zászlóalj állományát megviselte a bevonulás tortúrja. Igazából azonban a megszállás fogadtatása és az emberek reakciója. Talán így természetes, hiszen a világon sehol sem fogadja a helyi lakosság örömmel a katonai megszállást.

A zászlóalj *parancsnoka* egy különleges ember volt. Nagy tudású, fizikailag és pszichikailag nagy teherbírási, határozott, zömök ember. Indulatos ember volt, erről a szeme árulkodott. A beosztottjait sem a szokványos – hivatalos – módon szólította meg. A helyetteseit tegezte, és a keresztnévükön szólította. A tiszteket és a tiszthelyetteseket a vezetéknévükön szólította, és magázta őket. A sorállomány és a tisztesek csak katonák voltak. Az „elvtárs” megszólítással és a rendfokozattal soha sem vesződött. Tudott jókedvű és szelíd is lenni, ha dühös volt, paprikavörös lett, és a szeme villámokat sugárzott. *(A „népnyelv” szerint ezzel szemben a törzsfőnök egyik szeméből a gyűlölet, a másikkól a megvetés sugárzott. JP)*

Ugyanakkor nagy empátiussal rendelkezett. Mi sem bizonyította ezt jobban, mint amikor az alakulathoz egy hivatásos katonát vezényeltek tolmácsnak. A tolmács az egész csehszlovák akciót nem tudta elfogadni, magába roskadva ült a sátorban. A parancsnok, elfogadva álláspontját, mentesítette a faladat alól. Más parancsnok valószínű feljelentette volna a hadbírószágon. A tolmácsot még az elhárító tiszt sem vegzálta.

Ez a parancsnok a megszállást követő első napon sajátos módon „rakta össze” a zászlóalj katonáit. A bevonulás és a fogadtatás sajátos módja idegileg megviselte a katonákat. Sokan „bepánikoltak”. A kialakult helyzetet jól kezelte a vezetés. A katonák számára felejtethetetlen élmény maradt a körletben megtartott első állománygyűlés. Már a szervezeti formája is rendhagyó volt. A parancsnok oktatási négyyszögbe sorakoztatta az egységet. Majd leültette őket. Ő maga pedig állva maradt.

Megköszönte az állománynak a fegyelmezett magatartást, a sikeres menetet. Egyetlen jármű sem robbant le, mindenki tartani tudta a menet ütemét. Ezután sajátos stílusban lelkileg is felrázta a katonákat. Néhány mondata felejtethetetlen maradt a sorkatonáknak: „mit vannak úgy beszarva? Nálunk van a fegyver. Ha úgy adódna, kihajtjuk őket az erdőbe, mi pedig befeksziünk a szállodába.” Hasonló hangvételű beszédei után a katonák bátorak és erősnek érezték magukat. Bizonyosságot nyert, hogy a parancsnok határozottsága, lelkesítő beszéde, kellő humora mekkora erőt ad a katonáknak.

Az első éjszaka a gyakorlaton mindig rendkívüli. Hát még a majdnem háborúban! A katona sötétben fél. Van, aki tagadja. A fizikailag és lelkileg is megerőltető bevonulás után felépült a tábor. Kialakítják a táborrendet, megszervezik az őrseget. Alig csitul el a tábori zaj, rátelepszik a katonára az erdei sötétség a maga nesztelenségével. Idegen országban, idegen erdőben. Ezt a remegő csendet egyszer csak egy kiáltás: „*állj, vagy lövök!*” töri meg, majd eldördül a lövés. Azonnal elhangzik a riadó, az ügyeletes alegység akcióbba lép. Átfésülik az erdőt, de nem találhatnak semmit. Talán csak egy madár vagy vad, aminek a neszéhez a katona nincsen hozzászokva.

Másnap reggel az erdő alján lévő Moravce faluból küldöttség kereste fel a tábor. Tiltakoztak az éjszakai lövöldözés miatt, majd egy lövedéket mutattak, amit az ajtófélfából szedtek ki. A parancsnok elnézést kért, és egyben a maga módján kérte őket, hogy vegyék tudomásul az ittlétünket, és ne provokáljanak bennünket.

Az első napok aktív és demonstratív járőrözése nem tetszett a lakosságnak. Tiltakozásukat sértő jelszavakkal és transzparenszekkel fejezték ki. A járőrök ez ellen felléptek, és elkergették a tiltakozókat. Csúpan egyszer állítottak elő két helyi fiataalt, akik megszeppenve kortyolgatták a reggeli teát a sátorban. Közben a városi rendőrkapitányság tisztje a táborba érkezett a fiúkat keresve. A parancsnok átadta őket a rendőrnek. Udvariasságból megkérdezte, van-e valami kérésünk. A parancsnok közölte, hogy nincs, csak a kávé van fogytán. Másnap, mindenki legnagyobb meglepetésére, megjelent a rendőrtiszt egy csomag kávéval. A tolmács kérdésére, hogy mivel tartozunk, csak annyit válaszolt, hogy *barátsággal*.

Nem volt azonban mindenki ilyen barátságos. Amikor elfogyott az ivóvíz, a katonák elmentek Moravcára, a szomszédos állami gazdaságba vízért. A helyiek nem adtak vizet. Közölték, ha megpróbálnak vizet vételezni, megmérgezik a kutat. A parancsnok a sajátos stílusában utasította helyettesét: „Sanyi, a Fehérrel menjetek ki, és rendezzék le az ügyet. A szabályoknak megfelelően felfegyverkezve, páncélos járművel kimentek a község nemzeti tanácsának elnökéhez. Közölték, miért jöttek. Az elnök vette a lapot, és egy kupica pálinkával kívánta oldani a helyzetet. Közben telefonált, és lett víz. Megbeszélték az egymás mellett élés szabályait. A katonák nem járőröznek a faluban, ők pedig nem provokálják a katonákat. Így is lett. Béke lett.

Az aranyosmaróti emberek hatásosan tiltakoztak a sűrű járőrözés ellen. Ha a páncélosok beértek a városba, megszólaltak a szirénák, és az emberek eltűntek az utcáról. Mintha egy halott város lenne.

Másnap a parancsnok, a politikai helyettese, az elhárító tiszt és Fehér János mint tolmács felkereste a tanácselnököt. A fogadtatás rideg volt. Sziréna, üres utcák.

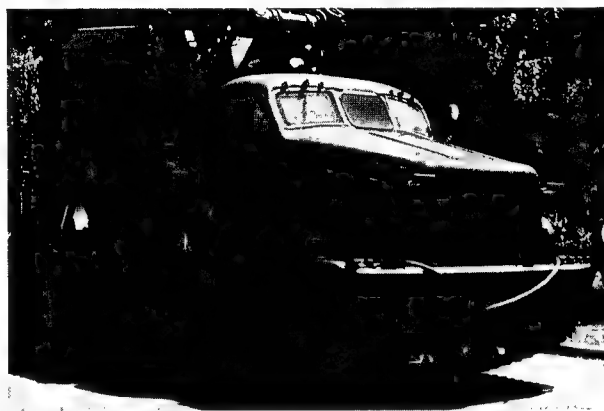
A tárgyalást érzékeltesse néhány mondat:

- A parancsnok közölte, hogy mátol ő ennek a városnak a parancsnoka. Az történhet, amit ő engedélyez. (A helyiek ezt nem fogadták el.)

- Azonnal szedjék le az áruháza ablakaiban lévő transzparenszeket. (Ezt nagy vita után megígérték.)

- A város központjában lévő pavilonokról távolítsák el a falfirkákat. (Gyorsan jött a válasz: nem lehet, mert magántulajdon.) Akkor majd én megoldom, közölte a parancsnok. A szlovákok kajánul vigyorogtak. Kérdezték: hogyan? Katonás választ kaptak. Buldózerrel szétporják.

Ez a kemény, barátságtalan viszony továbbra is megmaradt. Az állomány örömmel vette, hogy másik tábor jelöltek ki a számukra.

BTM 3 árokászó gép (104)

Az örömben azonban ürmögött. A zászlóalj 1968. augusztus 25-én éjszaka áttelepült Szeredre. A zászlóalj vette át a helyőrséget, megerősítve egy gépkocsizó lövész zászlóaljjal. A városban egy csehszlovák műszaki ezred és egy építő zászlóalj állomásozott. Egy kemping és a katonai telephely mellett, a Vág partján volt a katonai tábor. Megérkezésükre a dőbbsen fogadta a magyar katonákat. A zalaegerszegi lövész zászlóalj tábora, mint a harci tábor. A bejáratnál három géppuskás raj beásva tüzelőállásba. A lövészek szerint kemény a helyzet. Megerősítésül kaptak 2 fő elhárító tisztet és egy pártmunkás propagandistát. A napok nem teltek eseménytelenül. A katonák tisztálkodásra használták a Vág folyót. Egy nap a dőbbsen lett úrrá rajtuk. A folyón egy koporsó úszott közékük. Gyorsan kikapták és eltüntették. Az, hogy ez vicc volt, vagy üzenet, sohasem derült ki.

A helyőrség vezetőivel, katonáival jó kapcsolat alakult ki. Segítette ezt a hasonló szervezet, a közös múlt. Az alakulat fegyverei zárt helyen voltak, azt közösen őrizték. Később a bizalmatlanság is oldódott. Ebben szerepe lehetett annak is, hogy a csehszlovák parancsnok és a katonatolmács régről ismerték egymást. Szerinte a parancsnok rendes, magyarbarát ember.

A város vezetőivel is jól alakultak a kapcsolatok. Beszélt magyarul, és ezt a kezdetektől föl vállalta.

A helyzet és a kapcsolatok normalizálódása után némi unalom kezdett úrrá enni az állományon. Kezdték kérdegetni, minek vagyunk itt, mikor megyünk haza. Ennek semlegesítésére kiváló technikai megoldások voltak kidolgozva néphadsereg szinten. Párt- és KISZ-szervezetek kezdeményezésére körletversenyt rendeztek „legszebb körlet” néven.

A sors humora, hogy a megszállt országban éltették a csehszlovák-magyar barátságot. A körletverseny egy hónap után kifulladt. Utána következett a jól bevált elfoglaltság: a lengőteke és a kártya. A csehszlovák sorkatonák is „átjártak” a magyarokhoz barátkozni. Az egyhangúságot néha a Török Sanyi egyhúros hegedűjének szomorú dallama törte meg. „A piros rózsák beszélgetnek” című dalról mindenki tudta, hogy most a gondolatai otthon járnak.

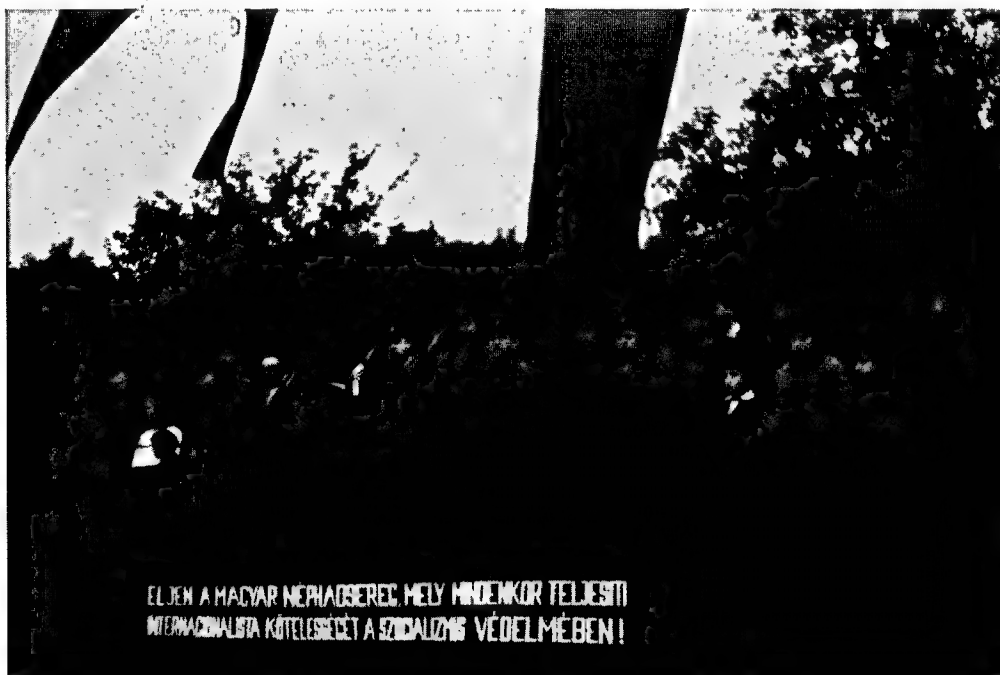
Amikor engedélyezték, hogy az állomány egy része hazamehessen, a kedélyek végleg megnyugodtak. Idilli állapot vette kezdetét a mindennapos rutinokkal, mintha nem is idegen országban lettek volna, és nem háborúnak indult volna ez a nagy kaland.

Ennek fényében már akkor is, de utólag mindenképp, nevetséges volt a „ki kit győz meg” kérdés. Egy odavezényelt pártmunkás feltétlenül meg akarta győzni a helyieket, hogy megértsék: mi az ellenforradalmi erők megfékezésére jöttünk. A baj csak az volt, hogy sehol sem találták az ellenforradalmi erőket. Nagyon feszült légkörben zajlottak azok a beszélgetések, ahol a „ki hívott bennünket” kérdéseket boncolták. Majd egy idő után megunták, és abbahagyták. Végül elfogadták, hogy „katonák vagyunk, parancsot teljesítünk”. A pártmunkások igen hamar felismerték, hogy értelmetlen dolog az eredeti kérdésekről beszélgetést kezdeményezni. Szeptember közepén a munkájukat be is fejezték, és hazamentek.

Mire eljött szeptember 29-e, a fegyveres erők napja, már normalizálódott a helyzet. Ennek kapcsán ünnepséget kellett szervezni. Amikor a megszállást tervezték, senki nem gondolt arra, hogy itt valaha is ünnepség lesz. Ezért ennek kellékeit, például a himnuszokat, senki nem vitte magával. Enélkül azonban nincs ünnepség. A parancsnok ezen nem töprengett: „Fehér, oldja meg!” A csehszlovák ezred politikai helyettese mentette meg a

helyzetet. Magnetofonon kölcsönadta a csehszlovák, a magyar és a szovjet himnuszt és az Internacionálét. A katonai protokoll egymást közt nagyon egyszerű. Itt most mégis bo-nyolult volt. Hivatalosan mégis csak megszállás volt. A megszálltakat pedig nem hívják ünnepségre. De a katonák ezen már nem polemizáltak. Túlléptek rajta. A szovjet elvtársak az elhárító tiszt sátrában várakoztak. A csehszlovákokat a parancsnoki sátorban fogadták. Majd egybeeresztették őket. A pillanat leírhatatlan volt. A néma csend a parancsnok kezére játszott: „No, elvtársak! Ha már ilyen szépen egybejöttünk, igyunk egy kupicával! És induljunk az ünnepségre!” Megrendezni sem lehetett volna jobban.

A zászlóalj a focipályán sorakozott fel. A tribün egy platós gépkocsi volt, széles lépcső-vel. A felsorakozott katonák azon kuncogtak, hogy a csehszlovákok sehogy sem akartak a szovjetek mellé kerülni. A tülekedés komikus volt, de senki nem mert nevetni. Bizonyára sosem volt ilyen „vicces” ünnepség a Varsói Szerződésben.

Tribün a szeptember 29-i ünnepségen (105)

Hogy a megszálló csapatok identitászavarban szenvedtek, azt mi sem bizonyítja job-
ban, mint hogy időnként kiestek a „megszállók” szerepéből. Háborús körülmények között
fontos a politikai munka. Az állomány ideológiai töltetének szinten tartása elsődleges a
fegyveres harc eredményes megvívásához. Annak célirányosnak kell lenni. Na de a ver-
senymozgalom? Azt úgy hívták, hogy: *KISZ KB Vörös Vándorzászló versenymozgalom*
(*Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága Vörös Vándorzászló versenymoz-
galom.*)

KISZ KB vándorzászló (106)

A hadseregben is volt
ilyen mozgalom. Az éves
ifjúsági munka értékelé-
se alapján KISZ KB Vörös
Vándorzászlóval jutalmazták
a legjobban teljesítő alakulat
KISZ-szervezetét. A címet
egy függetlenített KISZ-ve-
zetőkből álló bizottság fel-
mérése alapján ítéltek oda. A
felmérő munkára 1968-ban,
külhonban – a megszállás
zónájában – került sor. A fel-
mérést gyorsítva és lényegre
törően kellett végezni. Rövid
idő alatt tíz alakulatot kellett

felkeresni, amelyek viszonylag nagy távolságra voltak egymástól. A felmérés a bizottság
szerint is formális volt. A harci feladat miatt látványos KISZ-munkára nem is volt lehető-
ség. A versenyt a zalaegerszegi lövészezred nyerte. A vándorzászlót hazai földön, október
23-án, a zalaegerszegi főtéren megtartott ünnepségen kapták meg. Az otthon maradt – a
megszállásban részt nem vevő – csapatok „labdába” sem rúghattak.

Furcsa egy megszállás volt ez. A katonák akkor sem, és azóta sem értik, hogy sem a
szovjet, sem a magyar szomszéd alakulatokkal nem volt kapcsolat, összeköttetés. Minden-
ki a hadosztályparancsnok parancsa szerint, de önállóan dolgozott. A szovjetek jelenlétéről
úgy szereztek tudomást, hogy egy sebesült szovjet katonát hoztak eléggé szokatlan módon
a táborba. Ekkor derült ki, hogy a magyar tábor mellett egy szovjet lokátor állomás mű-
ködött. A sebesült katonát a tábor hátsó részén hozták be parancsnoki kocsival, orvosért
kiabálva. A zászlóalj orvosa ellátta az oldalán lőtt sérülést, és azonnal a hadosztály tábori
kórházába szállították, onnan pedig a budapesti Honvédkórházba. Természetes emberi tu-
lajdonság, hogy idővel érdeklődtek az állapota felől. Parancs jött. Az egészet elfelejteni! A
szovjet katona öncsonkítást végzett, ezért hadbíróság elé kerül. A többit elképzeltük.

Fehér János megrendülten írt arról, hogy a sors kegyetlensége folytán a nagyobb csa-
pást az otthon maradt hozzátartozók kapták. Akik erre a legkevésbé szolgáltak rá. A ka-
tonafeleségek, a gyerekek, a csonka család. Az ő számukra nem volt ismeretlen és idegen a
riadó, a gyakorlat, a tartós távollét. Eddig mindig tudták, hogy hol a férjük, és meddig lesz
távol. De ez a helyzet más volt. Az elején azt hitték, hogy ez is olyan, mint a többi. Aztán
lassan rájöttek, hogy „ez nem gyakorlat”. Az első hónap semmitmondó levelezőlapjai (ami
egyébként máskor nem volt szokás) és később a rádió híradása a határátlépésről.

A helyőrségben tartottak számukra tájékoztatókat, hogy mindenki jól van. Amikor eljött
az ideje, kifizették számukra a járandóságukat. Amúgy a nyakukba szakadt minden. Az
iskolakezdés, az őszi betakarítás, a téli tüzelő beszerzése meg a gyereknevelés. A városla-
kók sem viszonyultak egyformán az otthon maradtakhoz. Voltak segítő kezek, de sértő
megjegyzések, és rosszindulatú híresztelések is. (A kutatásaim során találkoztam olyan el-

hárítói jelentésekkel, amelyek a lakótelepi hangulatról, rémhírterjesztésről és erkölcstelen kapcsolatokról szóltak. Ezeket azonban még vázlatosan sem tartom méltónak megemlíteni. Kiemelném azonban a megkésett miniszteri intézkedéseket, amelyek az OTP-kölcsönök törlesztésének a felfüggesztéséről, segélyek és elmaradt fizetések folyósításáról, emelt összegű segélyek kifizetéséről tanúskodnak. Mind a hivatásos, mind a tartalékos és sorállomány esetében.

A hazatérés is olyan gyors volt, mint az elmenetel. 1968. október 21-én a zászlóalj – technikai összetétele miatt – vasúton került hazaszállításra. A szerelvény október 23-án érkezett Balatonszentgyörgy állomásra. Az utolsó méterek a legnehezebbek. Kéthely községnél be kellett várni a „lábon” érkező páncéltörő tüzérszállítót. Azon már meg sem lepődött senki, hogy a parancsnok a várakozás közben elrendelte a borotválkozást. A kialvatlan, mosdatlan had, motorháztetőn, földön, csajkafedőből borotválkozott, pár kilométerre az otthonától.

Így, frissen borotválva vonultak be Marcali központjába, ahol a sebtében épített tribünön a városi párt- és állami vezetők, valamint Kárpáti Ferenc vezérőrnagy, az MSZMP Néphadsereg Pártbizottságának első titkára köszöntötte e furcsa hadjáratból hazatérő katonákat.

A fentiekben bemutatott történetek is jól érzékeltetik azt a fajta hangulatot, amely a csalódottság és a kudarc keveréke. Egy jól képzett katona mindig vágyik arra, hogy ne csak gyakorlatokon bizonyítsa alkalmasságát, tudását, hanem rendkívüli körülmények között is. Kíváltképpen akkor, amikor katonai esküjükhöz híven kell teljesíteni „internacionalista” kötelezettségeiket. Nem ők tehettek arról, hogy becsapták őket.

Ügyeljünk a tisztaságra! (MNN-IIIF-BR(1969)106-7)

Tanulmány arról, hogy a NATO milyen álláspontra helyezkedett

Felderítő jelentések keringtek arról, hogy a NATO csapatok felsorakoztak a csehszlovák–nyugatnémet határon, azzal a szándékkal, hogy beavatkozzanak a demokrácia megmentése érdekében. Ezzel szemben az alábbi dokumentum azt érzékelteti, hogy nem igazán volt pontos képük a Csehszlovákiában történetekről.

Csehszlovákia 1968–1969

A válság nemzetközi kontextusa¹⁹²

Negyven évvel ezelőtt a világ szeme Csehszlovákiára szegeződött. A Prágai Tavasz a hidegháború történelmi pillanatokkal teletűzdelt, meghatározó eseménye volt.

Az évforduló alkalmából érdemes visszanéznünk a Prágai Tavasz történéseire. A hidegháború vége óta számos levéltár teszi nyilvánossá és elérhetővé a korábban titkosított dokumentumokat. Ez tette lehetővé egy tárlat összeállítását a Cseh Központi Katonai Levéltárnak – a NATO levéltárral együttműködésben –, amely számos forrásból származó hivatalos levéltári dokumentumok, újságcikkek, képek segítségével bemutatja a Prágai Tavasz történelmi eseményeit, ezúttal azt nemzetközi kontextusba helyezve.

A dátumot figyelembe véve megállapítható, hogy a jelentés a bevonulás után hét nappal készült. Lehet önigazoló szándéka is, tekintettel arra, hogy a felderítési adataik nem egészen egyeznek a megszállásra hozott katonai döntésekkel. Ezt a következtetést abból a tényből vonom le, hogy semmilyen dokumentumban nem említik a magyar 8. gk. lövészhadosztály mozgósítását, előrevonását és a csehszlovák határon történő felsorakoztatását. A NATO-nak az okozott meglepetést, hogy fel sem tételezték, hogy a csapatösszevonások egy szövetséges állam ellen irányulnak. (JP)

¹⁹² A tanulmány angol fénymásolata 2009-ben került a Hadtörténelmi Levéltárba. Jelzete: MN Kgy. A. VIII/e-5 számon. A kiemelt rész a 7-10. oldal fordításából készült. Az információk nem tesznek különbséget a SUMAVA gyakorlat csapatmozgásai és a bevonulásra történő mozgósítás között. Nem tesz említést a magyar részvételről sem. Befejezésül közöljük az összefoglaló részeket, melyekből megismerhetjük a másik fél véleményét is. JP

A NATO vezetése (107)

Az elemzés fordítása:

0110. 5/17-1

1968. augusztus 27.

Elemzés a jelenleg zajló szovjet beavatkozásról Csehszlovákiában katonai szemszögből

Bevezetés

Ez az elemzés a Katonai Tanács kérésének megfelelően készült. A felkérést a 1968. augusztus 23-ai MILCOM 93 feljegyzése tartalmazza. Egyfajta előzetes elemzés, amely a lehető legtöbb szempont figyelembevételével készül a jelentős időintervallum vonatkozásában.

Az elemzés célja: Egy széleskörű katonai értékelés elkészítése a szovjet tevékenységet illetően Csehszlovákia vonatkozásában. A NATO Tanácsa által meghatározott vizsgálati aspektusok kifejtése.

A jelentés tartalma: Az események összegző felsorolása a Varsói Szerződés országainak beavatkozását megelőzően, és azt követően Csehszlovákiában.

Események összegző felsorolása: Csehszlovákia és a Varsói Szerződésbe tömörülő szomszédjai között a feszültség egyértelműen érezhető 1968. május 9-e óta, amikor is a Varsói Szerződés hadereje felsorakozott a csehszlovák határokon.

Főbb események:

Május-augusztus: Összesen 24 hadosztály sorakozott fel Csehszlovákia határai mentén az alábbi megoszlásban:

- Németország szovjet megszállási övezetének határán: 9 szovjet hadosztály, 2 kelet-német hadosztály
- A lengyel határ mentén: 4 szovjet hadosztály, 3 lengyel hadosztály
- A szovjet határ mentén: 2 szovjet hadosztály
- A magyar határ mentén: 4 szovjet hadosztály

A 19 szovjet, 2 keletnémet és 3 lengyel hadosztály átcsoportosítása május elején kezdődött meg, és azt gondoljuk, hogy a teljes feltöltöttséget augusztus elejére érték el. Németország szovjet megszállási övezetének délkeleti részén a csapatmozgások befejezését nyugati megfigyelők is jelentették.

Június 20–30.: a Varsói Szerződés országai törzsvezetési gyakorlatot hajtottak végre 1968. június 20-a és 30-a között, melynek során közel 30000 fős szovjet csapat vonult be Csehszlovákia területére. Ezek a csapatok a gyakorlatot követően több héten át Csehszlovákiában maradtak, és az utolsó csapatok is csak a július 29-e és augusztus 1-je közötti időszakban távoztak. Ezzel megteremtve a lehetőségét annak, hogy a felvonulási útvonalakat feltérképezzék, azokat bejárják.

Július 17. A Varsói Szerződés országainak csúcstalálkozóján készült nyilatkozatból (1968. július 17.) egyértelműen kiderül, hogy a Szovjetunió, Kelet-Németország, Lengyelország és Bulgária célja a szabadelvű törekvések megállítása Csehszlovákiában. Ez a nyilatkozat elutasításra került a Csehszlovák Kommunista Párt által július 18-án.

Július 23. – augusztus 10. Nagyszabású logisztikai és ellátó gyakorlat került végrehajtásra Nyugat-Szovjetunióban, Lengyelországban és Kelet-Németországban. A gyakorlat ideje alatt tartalékosok behívására, civil gépjárművek kisajátítására került sor, és ellátó pontok fejlesztése zajlott (részleges mozgósítás).

Július 29. – Augusztus 3. Csehszlovákia pártvezetése és kormánya és a Varsói Szerződés többi tagállamának részvételével (kivéve Románia) tárgyalások zajlottak július 29. és augusztus 01. között Ciemnában, Ágcsernyőn, majd Bratislavában augusztus 3-án. Későbbiek folyamán Csehszlovákiába látogat Tito (augusztus 9.), Ulbricht (augusztus 12.) és Ceausescu (augusztus 15.).

Augusztus 11–20. Híradó szakharcászati gyakorlat kezdődik augusztus 11-én, közvetlenül a logisztikai gyakorlatot követően. A gyakorlatban részt vesznek a szovjet, lengyel és keletnémet hadseregek. A gyakorlat augusztus 20-án is tart.

Augusztus 20–21. A beavatkozás augusztus 20–21-re virradó éjszaka, éjfél és hajnali 03.00 között veszi kezdetét a szárazföldi csapatok határátlépésével és a csapatok Prágába történő légi szállítással, döntő többségében a cseh határ közelében állomásozó csapatok bevonásával. A szovjetek ellenőrzésük alá vonták az összes nagyobb várost és Csehszlovákia összes kulcsfontosságú területét 24 órán belül. A főbb műveleti tengelyek az alábbiak: Karl Marxstadt város – Prága, Neustadt–Brno, Uzghorod–Brno, Győr–Trnava. Összességében mintegy 22 hadosztályt mozgósítottak, amelyből 16 ténylegesen be is hatolt Csehszlovákia területére az első három napban. Légi szállítású egységek szintén bevetése kerültek, és elfoglalták Prága közelében a jelentősebb területeken található reptereket. Augusztus 21-én a korai órákban közel 100 vadászpilóta került átcsoportosításra 9 cseh reptérre, feltehetően azért, hogy a Varsói Szerződés területén a légvédelemben keletkezett űrt betöltsék. Ez a szám azóta 200–300-ra növekedett.

Következtetések:

Politikai előjelek: Kimutatható feszültség volt Csehszlovákia és a Varsói Szerződés-beli testvérországok között május elejétől kezdve, amikor a szovjet csapatok felvonultak a határ menti területeken. A csapatmozgások vizsgálata során megállapítható volt, hogy ez nem jelentett növekvő fenyegetést a NATO-ra nézve. Ez a megállapítás a politikai tanácsadó testület által került kialakításra, és nem került megváltoztatásra a beavatkozás teljes időtartama alatt. Az állásfoglalás az európai erők legfelsőbb parancsnokának (SACEUR) kérésére született augusztus 2-án. A kialakult helyzetben egyértelmű volt, hogy a figyelmeztetések és politikai lépések Csehszlovákia ellen irányulnak. A NATO vonatkozásában semmilyen fenyegetésnek vagy ellenséges politikai szándéknak nem mutatkozott jele. Feltételezhető azonban, ha bármilyen feszültség lett volna a NATO és a Varsói Szerződés országai között, akkor nagy valószínűséggel annak politikai vonatkozásban lettek volna figyelmeztető jelei. Ebben az esetben a hírszerzési elemzések kiértékelése más színezetet kapott volna, és a csapatmozgások úgy is értelmezhetőek lettek volna, hogy egy esetleges NATO elleni támadásról van szó.

Katonai előjelek – stratégiai színen: Májustól kezdődően közvetlenül a csehszlovák határvonal mentén jelentős mérvű katonai erő került felsorakoztatásra. A katonai jelenlét célja az volt, hogy nyomást gyakoroljon Csehszlovákiára, és egyértelműen jelezte egy esetleges katonai beavatkozás lehetőségét. Korábban májusban az Európai Erők Főparancsnoksága (SHAPE) egy jelentésében összekapcsolta a csapatmozgásokat a csehszlovák belpolitikai eseményekkel. Július 24-én egy jelentés megfogalmazta, hogy az alakulatok (8. szovjet páncélos hadsereg) készségi szintje olyan mértékű, ami alapján megállapítható, hogy egy esetleges NATO elleni támadás valószínűsége elenyésző. A megszállás éjszakáján az Európai Erők Főparancsnoksága által kiadott elemző jelentésből az alábbi idéznék: „A katonai és más jellegű nyomás folyamatos. A szovjet csapatok állomáshelyei változatlanok, gyors bevonulást tesznek lehetővé Csehszlovákia területére”. A fenti helyzetet elemezve, összességében elegendő figyelemfelkeltő jelzés adódott volna. Ha a fent említett szituáció a Varsói Szerződés és a NATO vonatkozásában alakul ki, a NATO -határok mentén ekkora mértékű csapatmozgás történik, akkor az ezekkel járó figyelemfelkeltő események egyértelműen azt a következtetést engedték volna levonni, hogy az Európai Szövetséges Erők készenléti szintjének megemelésére és esetlegesen alakulatok áthelyezésére lett volna szükség. Csehszlovákia nem foganatosított semmilyen ellenintézkedést, feltételezhetően azért, hogy elkerülje a szomszédjainak provokálását, és megelőzze azt, hogy a Szovjetunió esetlegesen túl messzire menjen.

NATO embléma (108)

A NATO időrendi táblázata a csehszlovákiai eseményekről. A kronológia nem tartotta fontosnak, hogy az ötök megszállásban részt vevő csapatai 1968. október 25-én kivonultak az ország területéről. Maradnak ideiglenesen szovjet csapatok, de ez csak a fele a megszállásban részt vevő szovjet erőknél. (A szerző kiemelése.)

Kronológia¹⁹³

1968. január 5.	Alexander Dubcek váltja Antonin Novotnyt a Csehszlovák Kommunista Párt (KSC) első titkári pozíciójában
1968. március 22.	Antonin Novotny lemond a köztársasági elnöki címről
1968. március 23.	A drezdai csúcstalálkozón a Varsói Szerződés országai (Románia kivételével) megvitatják a csehszlovák eseményeket. A szerződés országainak vezetői (Szovjetunió, Lengyelország, Magyarország, Bulgária és a Német Demokratikus Köztársaság, GDR) hangot adnak aggodalmuknak.
1968. március 30.	Ludovik Svoboda tábornokot megválasztják a köztársaság elnökének
1968. április 05.	A Csehszlovák Kommunista Párt KB elnöksége előtt Alexander Dubcek bejelenti szándékát „az ember arcú szocializmus” program beindítására, és bemutatja a végrehajtási tervét, amelyben a kommunizmus megreformálását vetíti előre.
1968. május 8.	A Varsói Szerződés országainak vezetői Moszkvában találkoznak.
1968. május 9.	A Varsói Szerződés országainak hadseregei felsorakoznak a csehszlovák határon. (A magyarok nem sorakoztak fel)
1968. június 20–30.	Nagy volumenű törzsvezetési gyakorlat zajlik csehszlovák és lengyel területen Jakobuvsky marsall vezetésével. A gyakorlaton részt vevő alakulatok kivonása nagyon lassúnak tűnik.
1968. június 26.	A cenzúra eltörlésre kerül.
1968. június 27.	„A Kétezer Szó” címmel erős hangvételű kiáltványt ad ki egy hetven író, értelmiségit és más meghatározó személyeket tömörítő csoport, buzdítva a többi állampolgárt is a több szabadság kikényszerítésére.
1968. július 3-9.	Csehszlovákia kéri a Varsói Szerződés törzsvezetési gyakorlaton részt vevő országait az alakulataik kivonására az országból. A kivonás lassan megkezdődik.
1968. július 14-17.	A varsói ötök csúcstalálkozóján (Varsóban) egy levél kerül összeállításra és továbbításra a Csehszlovák Kommunista Párt részére. Az aláírók mélyeségű sajnálatukat fejezik ki a Csehszlovákiában zajló események kapcsán, és elfogadhatatlannak tartják a történeteket, közös fellépést helyezve kilátásba a jobboldali és szocializmusellenes tábor vonatkozásában.
1968. július 18.	A Csehszlovák Kommunista Párt központi bizottsága elutasítja a varsói levél kéréseit.

193 A kronológia fordítása nem minden esetben felel meg a magyar helyesírási szabályoknak. Az követi a szerzők szóhasználatát.

1968. július 29. – augusztus 1.	Szovjet-csehszlovák találkozó kerül megrendezésre Tiszacsernyőn (Cierna nad Tisou). Brezsnyev utoljára fejt ki nemtetszését a csehszlovák vezetés irányába, és nyomatékosan emlékezteti őket a szocialista értékek védelmére, felhíva a figyelmet arra, hogy az ellenforradalmárokkal szemben kötelességük fellépni.
1968. július 29. – augusztus 10.	A Varsói Szerződés országai katonai gyakorlatot hajtanak végre a Szovjetunió nyugati határájánál.
1968. augusztus 3.	A varsói ötök és Csehszlovákia részvételével konferenciát rendeznek Pozsonyban.
1968. augusztus 11–20.	A varsói szerződés országai híradó gyakorlatot tartanak.
1968. augusztus 18.	A varsói ötök Moszkvában találkoznak, ahol megszületik a politikai döntés Csehszlovákia megszállásáról. Brezsnyev megmutatja a főtítkároknek a Csehszlovák Kommunista Párt konzervatívjai által aláírt (Bilak, Indra, Kapek, Kolder és Svestka) kérést, amelyben baráti segítségnyújtást sürgetnek.
1968. augusztus 20–21.	A varsói ötök fegyveres erői megszállják Csehszlovákiát az éj leple alatt. A reformista vezetőket, köztük Dubceket is, később Moszkvába szállítják.
1968. augusztus 22.	A Csehszlovák Kommunista Párt 1968. szeptember 9-re titokban összehívja XIV. soron kívüli kongresszusát, ahol Dubceket mint első titkárt igyekeznek megerősíteni pozíciójában, és elkötelezettségüket fejezik ki a reformok további végrehajtásában. Közel 1100 küldött lép fel a megszálló erők ellen. (A kongresszust előrehozták, Prága külvárosában tartották, nem minden küldött tudott rajta részt venni, ezért később érvénytelennek nyilvánították.)
1968. augusztus 23–26.	Ludvik Svoboda elnök kérésére Moszkvában egyeztető tárgyalásokat folytatnak a bebörtönzött csehszlovák vezetőkkel. Az Alexander Dubcek, Oldrich Cernik, Josef Smrkovsky, Frantisek Kriegel (Nemzeti Front) részvételével folytatott egyeztetésen pszichológiai nyomás hatására kikényszerítik egy nyilatkozat aláírását, amelyben a XIV. kongresszus kimenetelét eredménytelennek nyilvánítják. Egyedül Frantisek Kriegel nem írja alá.
1968. augusztus 24.	Jiri Hajek külügyminiszter az ENSZ biztonsági tanácsában hivatalosan is felszólal a megszállás ellen.
1968. augusztus 28.	A csehszlovák vezetők visszatérnek Prágába. Az ENSZ szervezetében a csehszlovák küldöttek kérvényezik a tárgyalások megszakítását a megszállás vonatkozásában.
1968. augusztus 31.	A „moszkvai protokoll” megállapításait a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága érvényesíti.

1968. október 16.	Szovjet–csehszlovák egyezmény, amelyben a szovjet csapatok csehszlovák területen történő ideiglenes állomásoztatását deklarálják, aláírásra kerül Prágában.
1968. október 28.	A Csehszlovák Köztársaság fennállásának 50. évfordulója kiváló alkalmat jelent a cseh lakosság számára, hogy kifejezze ellenállását és nemtetszését a Szovjetunió ellen. Zászlóégetések történnek, szovjet tiszteket és csehszlovák kollaboránsokat inzultálnak.
1968. november 6–7.	Megtörténnek az első letartóztatások, amelyek során a megszállás ellen tüntetőket vesznek őrizetbe.
1969. január 16.	Egy diák, Jan Palach felgyújtja magát a prágai Vencel téren; tiltakozásul a megszállás ellen.
1969. március 28–29.	Az éjszaka több mint 500 000 ember vonul az utcákra, tiltakozásul a megszállás ellen. A megmozdulást a Csehszlovákia–Szovjetunió hokimérkőzésen aratott csehszlovák győzelem fűtötte.
1969. április 17.	Alexander Dubceket leváltották a pozíciójáról, akit Gustav Husak vált, megkezdődik a „normalizáció.”
1990. február – 1991. június	A szovjet csapatok kivonulása Csehszlovákiából

Külügyminiszteri szintű NATO ülés, 1968. június 24., Reykjavik, Izland

Miről írnak az újságok nyugaton?

Mire kíváncsi az állambiztonság vezetője?

Az alábbi információk titkosszolgálati nyelven fogalmazva: nem ellenőrzött és nem megbízható forrásból származnak. Csupán újsághírek. Tartalmuk érdekes. Meg az is, hogy kinek készültek. Talán egyetlen kutató sem merné ellenőrzöttség hiányában idézni. Ha a Belügyminisztérium felsővezetésének fontos volt, úgy nekünk, egyszerű olvasóknak is érdekes lehet.

A Belügyminisztérium Állambiztonsági Főcsoportfőnökének 1968. augusztus 20-tól minden nap készítettek egy részletes kivonatot a nyugati hírügynökségek Csehszlovákiával¹⁹⁴ kapcsolatos nyilvános tudósításaiból. A készített anyag szigorúan titkos volt. Erre mondják, hogy az információ hatalom.

Elsőként a pozsonyi rádió 1968. 08. 21-én 02.30 perckor sugárzott adásában tájékoztatja az állampolgárokat, hogy augusztus 20-án 23 órakor a Szovjetunió és a csatlós országok csapatai megszállták az országot. Közlik, hogy az államhatárok védelme lehetetlen. A fegyveres erők az ellenállásra nem kaptak parancsot. Kérik az állampolgárokat, hogy őrizzék meg nyugalmukat.

Az AFP (Agence France-Presse Párizs) francia hírügynökség 03.20-kor arról számol be, hogy az USA a NATO riasztórendszerén keresztül értesíti a szövetség legfelsőbb parancsnokságát. Az angol miniszterelnök szabadságról tér vissza.

Az USA elnöke 04.23-kor összehívja a Nemzetbiztonsági Tanácsot. Az amerikai elnök – L. B. Johnson – forrádróton keresztül közvetlen kapcsolatot tart Koszigin szovjet miniszterelnökkel.

A szövetséges hatalmak európai legfelsőbb parancsnokai jelenleg Görögország felett egy repülőgépen tartózkodnak.

Az osztrák honvédelmi minisztérium magas rangú vezetői értekezletet tartanak. Riadó-készültséget rendelnek el, és 04.28-kor lezárják az osztrák-magyar határt. A forgalom leáll. A csehszlovák-osztrák határ mellett sáttortáborokat állítanak fel. Figyelemreméltó azonban, hogy 1968. 08. 27-ig csak 210 csehszlovák állampolgár kért menedéket Ausztriában.

Forrás nélkül megjelölik, hogy minden fontosabb nyugati vezető szabadságon volt, és a bevonulás hírére megszakították szabadságukat.

A UPI hírügynökség (United Press International nemzetközi hírügynökség) 08. 21-én 23.35-kor Brüsszelből jelenti: Monlio Glussio NATO főtitkár szabadságát megszakítva visszatért Brüsszelbe. Nyilatkozata szerint a csehszlovákiai események nem fenyegetik a NATO-tagállamokat.

(Ezzel megadta a kégyelemdőfést azoknak, akik abban reménykedtek, hogy a NATO beavatkozik az eseményekbe. Minderről szegény csehek és szlovákok semmit sem tudtak. Reménytelenül terjesztették „egymás közt”, hogy a nyugatnémetek beavatkoznak. JP)

Ugyanakkor a híradásban közlik, hogy az USA elnöke nem tartja fontosnak a NATO csúcs összehívását.

A valóságtartalmát ellenőrizni csak a jegyzőkönyvekből lehetne annak az 08. 22. 01.47 perckor Moszkvából keltezett AFP-jelentésének, hogy: diplomáciai körök úgy tudják, hogy az SZKP KB Politikai Bizottságának ülésén Koszigin, Szuszlov és Seljepin nem értett egyet Csehszlovákia megszállásával. Erre még nem volt példa, hogy a KB elnöksége nem egyhangú döntést hozott volna. Kosziginék véleménye szerint a beavatkozás veszélyezteti a novemberre tervezett szovjet-amerikai csúcstalálkozót. *(Talán ez volt az egyik fő mozgatórugója, hogy októberben a felére csökkentették a megszállásban részt vevő erőket, így a magyarok is hazajöhetnek. JP)*

A kommentárból kitűnik, hogy az oroszok csak „muszájból mentek be”. Ez a régi gondolkodás és a realista gondolkodás erőpróbája volt, de rájöttek, hogy a régi rend már nem működik tovább. *(Ha lett volna összeurópai egyezmény, a prágai eseményekre és a csehszlovák beavatkozásra nem került volna sor. Talán egyszer majd megköszönik a bátor csehszlovákoknak, hogy akkor még mit sem sejtve elindították az 1975-ben kiteljesedett helsinki folyamatot. JP)*

Vajon miért volt ez a nagy politikai „érdektelenség” nyugaton? A nagy politikai „mutyira” a Szabad Európa Rádió (SZER) 1968. 09. 11-i adásában elhangzottak utalnak.

Walter Scheel, a nyugatnémet Szabad Demokrata Párt elnöke világított rá: „Ha valami változatlan maradt a világban 1945 óta, az a Jaltai Egyezmény és az érdekszférák tiszteletben tartása. A szovjet vezetők azzal a tudattal követték el agressziójukat, hogy tiszteletben tartják a szovjet hatalmi érdekszférát.

A nyugati világnak az enyhülés politikájának kivitelezésekor vigyázniuk kell arra, hogy ezek a lépések ne idézzenek elő robbanásokat Kelet-Európában.

A németeknek kerülniük kell, hogy táplálják ezeket a szenvedélyeket. Ezért az NSZK vezetésének a jövőben elsőként a szovjet vezetőkkel kell tárgyalniuk. *(Mindez talán finom kritika az amerikaiaknak, főleg Kissingernek, amiért fellazítási aknamunkájukkal olyan helyzetet teremtettek Csehszlovákiában, ami kiváltotta a szovjetek beavatkozását. JP)*

Mindazonáltal nem késtek a keményebb szavak sem: A SZER 1968. 09. 20-i adásában Strauss nyugatnémet pénzügyminiszter kijelentette: „Németországnak óvatos magatartást kell tanúsítani az új helyzetben, ami a csehszlovák beavatkozás óta állt elő. Még nem ismeretesek a szovjet tervek, vannak-e szovjet szándékok Európában. A Kreml vezetőinek tudniuk kell, hogy nagy kockázatot vállalnak, ha átlépik a befolyási övezetek határát.” Mitől féltek a nyugatnémetek? Máig sem derült ki. Mégis csődöt mondott a hírszerzés? Vagy talán ők is felfigyeltek arra, amire Kovács Zoltán 2004. 01. 29-én feltöltött blogjában utalt, hogy a szovjet páncélosok átrobtak Csehszlovákián, és lezárták a nyugatnémet-csehszlovák határt?

Egy különös határ menti találkozó¹⁹⁵

A csehszlovák katonai elhárítás csoportfőnök-helyettesének és a BM III/IV. Csoportfőnökség csoportfőnök-helyettesének határ menti találkozója a rajkai FEP-en (Forgalom Ellenőrző Pont) 1968. október 31-én. A találkozót a csehszlovák fél kérte.

Figyelmet érdemel az időpont és a résztvevők köre. Még fel sem szállt a por az október 25-én kivonuló magyar csapatok után, a csehek már szükségesnek tartották álláspontjuk kifejtését. Az a tény, hogy erre a katonai titkosszolgálat csatornáját használták fel, egyfajta stabil bizalmat és kapcsolatot feltételezett. A résztvevők is sokat sejtetnek. A magyar csoportfőnök-helyettes – Sz. ezredes – mellett M. ezredes, a szovjet Déli Hadseregcsoporthatárító osztályának helyettes vezetője, és tolmácsként H. százados a BM III/II. (polgári kémelhárítás) Csoportfőnökség beosztottja volt jelen. A cseh vezető csak egy százados tolmácsot hozott magával.

A csoportfőnök-helyettes a tájékoztatójában elmondta, hogy a politikai konszolidáció megkezdődött, de a baloldal még nem erősödött meg annyira, hogy legyőzze a jobboldali erőket, pedig azok népszerűsége egyre csökken. Egyre többen értékelik nyíltan ellenforradalomnak a Csehszlovákiában történeteket. Követelik a felsővezetéstől, hogy vessenek véget a lavírozó politikának, nevezék meg a felelősöket.

Az állambiztonsági szolgálatnál jól alakulnak a dolgok, a főcsoportfőnök a katonai elhárítás korábbi csoportfőnök-helyettese lett.

A katonai elhárítás vezetése továbbra is a régi csoportfőnök, Sz. vezérőrnagy kezében van, aki elkötelezett internacionalista. Azok a hivatásos tisztek és tiszthelyettesek, akik az események alatt kompromittálódtak, nem maradhatnak a hadseregben, de sorsukról a HM még nem döntött.

A katonai helyzetről elmondta, hogy a szovjet csapatok ideiglenes csehszlovákiai tartózkodása miatt a saját hadseregüknek új diszlokációt kellett végrehajtani. Ez mintegy 23 ezer főt érintett. A többség fegyelmezetten tudomásul vette az új helyzetet, és alkalmazkodott. Sajnálataát fejezte ki amiatt, hogy a katonai akció ideje alatt a csehszlovák katonai elhárítás trencsényi katonai körzet elhárító osztályának egyes vezetői és tisztjei ellenségesen viselkedtek a szovjet és a magyar csapatokkal.

Tájékoztatta a feleket arról, hogy a csehszlovák katonai elhárítás helyzete, hovatartozása képlekeny. A vezetés, személy szerint ő is, azon az állásponton van, hogy maradjanak az állambiztonsági főcsoportfőnökségen belül, de ezzel az állomány nagy része nem ért egyet, mert a hadsereg tisztjeihez viszonyítva hátrányos helyzetben vannak. A hadseregben jobbak a fizetések és az anyagi-technikai ellátottság, a rendfokozati viszonyok, jutalmak, kitüntetések, elismerések.

Véleménye szerint néhány elvi kérdést is meg kellene oldani, mert a Varsói Szerződésbe tömörült katonai elhárító szervek állandó jellegű munkakapcsolata és konzultációja nincs és nem is volt megoldva. Míg a hadseregek között a kapcsolat állandó jellegű volt, addig a katonai elhárításnál ez nem működött. Mivel a meghívásos rendszer továbbra is túl bürokratikus, lassú, az együttműködés a jelenlegi helyzetben nagyon nehéz. Viszont a katonai elhárításnak egyes kérdésekben nagy szüksége lenne a baráti tapasztalatok átadására, véleménycserékre. Pillanatnyilag még a jó szó is bátorítást jelent. Kérte, hogy a szövetségesek feltétlenül bízzanak bennük, mert teljesítik internacionalista kötelességüket.

A magyar küldöttség vezetője a találkozót hasznosnak és megnyugtatónak tartotta. Úgy értékelte, hogy a csehszlovák katonai elhárítás vezetői jól értékelik a helyzetet, helyesen látják feladataikat. Nem rajtuk múlik, hogy nem tudnak még határozottabban előrelépni. Konkrét kapcsolattartásban nem állapodtak meg, szükség esetén a határőrség elhárító szervein keresztül felveszik egymással a kapcsolatot. *(Már az is rendkívüli bátorságra vallott, hogy a csehszlovákok eljöttek magyarázkodni. Az meg külön megtiszteltetés, hogy hozzánk – magyarokhoz – jöttek. JP)*

Amikor 1969 nyarán, Budapesten tartották a Varsói Szerződés katonai elhárító csoportfőnökeinek 2. találkozóját, a hozzászólásokból kicsengett a nagy egyetértés és a szakmai együttműködés. Nyoma sem volt annak, hogy az előző évben milyen katonai akció történt Csehszlovákiában. A csehszlovák katonai elhárítás vezetője két mondatban utalt rá, megköszönve a segítségnyújtást. A világ már más problémákra figyelt.

Kronológia azon nemzetközi eseményekről, amelyek a megszállás előkészítésének és végrehajtásának időszakában jellemezték a térséget¹⁹⁶

A kronológiáknak megvan az a diszkrét bája, hogy sajátos szemszögből mutatnak be egy időszakot, egy évet, hogy milyen fontosabb események történtek a világban. Az alábbi kronológia összefoglalja az 1968-as évet. Szomorúan kell megállapítani, hogy a csehszlovák megszállás csak egy epizódja volt az eseményeknek. A felsorolást javaslom összehasonlítni a NATO táblázatával.

1968. 07. 23. (kedd)

A szovjet honvédelmi minisztérium közleménye: megkezdődtek a katonai körzetek csapatainak hadtáp-hadgyakorlatai Ukrajna, Belorusszia és Lettország nyugati területein. A gyakorlatok augusztus 10-ig tartanak.

1968. 07. 24. (szerda)

A bonni hadügyminiszter bejelenti: a szeptember 15–21. közötti időszakra tervezett „Fekete Oroszlán” fedőnevű hadgyakorlat színhelyét a csehszlovák határ közeléből Baden-Württemberg tartományba helyezi át.

A bonni minisztertanács ülésén Willi Brandt külügyminiszter alkancellári minőségben tájékoztatót tartott a csehszlovákiai eseményekről. A kormányülés jóváhagyta a hadgyakorlat színhelyének megváltoztatásával kapcsolatos intézkedést.

1968. 07. 30. (kedd)

A nevadai kísérleti telepen föld alatti nukleáris robbantást hajtottak végre, a szerkezet alacsony hatóerejű volt.

1968. 07. 31. (szerda)

Véget ért az „Égi Pajzs” fedőnevű hadgyakorlat. A szovjet légvédelmi csapatok főparancsnokának nyilatkozata (a Krasznaja Zvezda honvédelmi lapban) a gyakorlatról: korszerű körülmények között vizsgálták a légvédelmi alakulatok harci akcióegységének hatékonyságát.

Júliusban Minszkből jelentette a szovjet hadtápgyakorlatok törzse: A Szovjetunió nyugati területein elkezdődött hadgyakorlatok az NDK és Lengyelország területén folytatódnak, és részt vesznek bennük ezen országok hadseregeinek hadtápszervei is.

1968. 08. 04. (vasárnap)

A Varsói Szerződés tagállamainak kormányai Szergej M. Stemenko hadseregtábornokot kinevezték a Varsói Szerződés tagállamai egyesített fegyveres erőinek vezérkari főnökévé. Elődjét, M. J. Kozakov hadseregtábornokot (egészségi állapotára való tekintettel) felmentették.

1968. 08. 06. (kedd)

Az amerikai légierő hírszerző mesterséges holdat bocsát fel.

1968. 08. 09. (péntek)

Joszip Broz Tito, a Jugoszláv Kommunista Szövetségének (JKSZ) elnöke a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága (CSKP KB) meghívására Csehszlovákiába érkezik. A következő két napon megvitatják a két párt együttműködésének kérdéseit, kölcsönösen tájékoztatják egymást saját pártjuk tevékenységéről.

1968. 08. 09. (péntek)

Föld körüli pályára bocsátják a Kozmosz 235 jelzésű mesterséges holdat.

1968. 08. 11. (vasárnap)

Az NDK és Lengyelország területén, valamint Ukrajna nyugati térségében megkezdődött az elektronikus-műszaki alakulatok közös hadgyakorlata.

1968. 08. 13. (kedd)

Andrej Grecsko marsall, a Szovjetunió honvédelmi minisztere megtekinti az NDK-ban állomásozó szovjet csapatok hadgyakorlatát.

1968. 08. 15. (csütörtök)

A Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága (CSKP KB) meghívására háromnapos tanácskozásra Prágába érkezik Nicolae Ceausescu román államfő, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának főtitkára. Aláírják a két ország közötti, 20 évre szóló új barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést.

17-én Prágában és Bukarestben közös közleményt adnak ki a tanácskozásáról: a felek kölcsönösen tájékoztatták egymást pártjuk és országuk tevékenységéről, eszmecserét folytattak a nemzetközi kérdésekről, a csehszlovák–román együttműködés kérdéseiről.

1968. 08. 16. (péntek)

Lengyelország délnyugati területén Andrej Grecsko marsall, a Szovjetunió honvédelmi minisztere „baráti és testvéri légkörben találkozott” Boleslaw Chocha hadosztálytábornokkal, az ügyvivő lengyel nemzetvédelmi miniszterrel. A találkozón jelen volt még Ivan Jakubovszkij marsall, a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erőinek főparancsnoka is.

1968. 08. 17. (szombat)

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) titkárságának közleménye: U Thant főtitkár Csehszlovákiába szóló meghívást fogadott el.

1968. 08. 18. (vasárnap)

Andrej Grecsko marsall szovjet honvédelmi miniszter napiparancsa a szovjet légierő napja alkalmából: „a nemzetközi helyzet nem enyhül. Ilyen feltételek között a légierő harcászatainak mindig készen kell állniuk arra, hogy teljesítsék hazafias kötelességüket, s megvédjék a Nagy Október vívmányait.”

1968. 08. 20. (kedd)

Augusztus 19–20-án helyi ünnepek zajlottak Magyarországon. Kádár János, Fock Jenő nem jelent meg egyetlen helyen sem. Losonczi Pál a Kaposvárott megrendezett katonai eskütételen vett részt. Budapesten a hagyományos tűzijátékkal fejeződött be 20-a.

Ülést tartott az MSZMP Politikai Bizottsága. Napirend: a csehszlovákiai helyzet.

Éjszaka, 23 óra körül, megkezdődik a Varsói Szerződés öt tagállama fegyveres erőinek behatolása Csehszlovákiába. A Magyar Néphadsereg egységei szovjet, keletnémet, lengyel és bolgár csapatokkal közösen a hivatalos magyar közlemény szerint csehszlovák párt- és állami vezetők kérésére, a szocialista rend megvédése érdekében vonultak be.

1968. 08. 21. (szerda)

A prágai rádió közleménye hajnali 2 órakor: „Tegnap, augusztus 20-án megközelítőleg 23 órakor, a Szovjetunió, a Lengyel Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Magyar Népköztársaság és a Bolgár Népköztársaság csapatai átlépték a Csehszlovák Szocialista Köztársaság határait. Ez az akció a köztársaság elnökének, a nemzetgyűlés elnökének, a miniszterelnöknek, illetve a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága első titkárának a tudta nélkül történt. A Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának elnöksége kéri köztársaságunk minden polgárát, őrizze meg nyugalmát, és ne tanúsítson ellenállást a csapatmozgásokkal szemben. Hadseregünk, a biztonsági erők és a népi milícia nem kaptak parancsot az ország védelmére.”

A brnói rádió közlése: Alexander Dubcek, a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága (CSKP KB) első titkára, amint tudomására jutottak az események, a CSKP KB éppen megbeszélést tartó elnökségének becsületszavára kijelentette, hogy nem volt tudomása semmiféle készülő invázióról, a bekövetkezett helyzetet élete legnagyobb tragédiájának tartja.

Szovjet fegyveres erők körülveszik a pártközpont és a fontos állami szervek épületeit. Alexander Dubcek első titkár és a CSKP KB elnökségének még három tagját (Josef Smrkovsky, Frantisek Krieger, Josef Spacek) a pártközpont épületében tartják, elzárják a külvilágtól, és hamarosan repülőgépen Moszkvába szállítják.

Bár a csehszlovák fegyveres erők nem tanúsítottak ellenállást, a lakosság egyes csoportjai néhány helyen – pl. a prágai rádió épületénél – összetűzésbe kerültek szovjet katonai egységekkel, benzinespalackokat dobáltak a páncélozott járművekre.

Ludvik Svoboda köztársasági elnök felhívásában kéri a lakosságot: „tanúsítson megfontolt magatartást, őrizze meg nyugalmát, és teljesítse állampolgári kötelességét, a köztársaság érdekében tartózkodjon a megfontolatlan akcióktól.”

A Vltava rádió (a megszállók által irányított rádióadó) felhívása a csehszlovák katonákhoz és tisztekhez: adjanak meg minden támogatást a szocialista országok hadseregeinek, amelyek azért jöttek, hogy védelmezzék a szocializmus vívmányait.

Öt NATO-ország (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Kanada és Dánia), valamint Paraguay javasolja az ENSZ Biztonsági Tanács azonnali összehívását, hogy megvitassa a csehszlovák helyzetet. A javaslatot elfogadták, az érdemi vitát azonban elnapolták 22-ére, az esti órákra.

A Fehér Ház közreadja Lyndon Baines Johnson amerikai elnök nyilatkozatát a csehszlovákiai bevonulással kapcsolatban: a Varsói Szerződés egyes tagországai intervenciót hajtottak végre Csehszlovákia ellen, ami az ENSZ alapokmányának „kirívó megsértését” jelenti.

1968. 08. 23. (péntek)

Az ENSZ Biztonsági Tanács ülése. Hét nyugat-európai ország (közülük öt tagja a NATO-nak) javaslatának megtárgyalása, amelyben kéri a Szovjetunió és a csehszlovákiai akcióban részt vevő szocialista országok elítélését. Az ülésen csak Magyarország és a Szovjetunió szavazott a javaslat ellen. (A javaslatot a többségi vélemény ellenére a testület nem fogadhatta el, mivel a Szovjetunió, mint a tanács egyik állandó tagjának, vétőjoga van.)

Kanada javasolja a Biztonsági Tanácsnak: az ENSZ főtitkára küldjön megfigyelőket Csehszlovákiába.

Az öt szocialista ország (Bulgária, Lengyelország, Magyarország, NDK, Szovjetunió) kormányai közös dokumentumban indokolják („magyarázzák”) a beavatkozás jogosságát és állítólagos szükségességét.

1968. 08. 26. (hétfő)

Moszkvában befejeződött a csehszlovák és a szovjet párt- és állami vezetők négynapos tanácskozása. A felek – többek között – megvitatták a nemzetközi helyzet alakulását, és az öt szocialista ország Csehszlovákiában való ideiglenes tartózkodásával összefüggő kérdéseket. Másnap, 27-én Josef Smrkovsky ismerteti a moszkvai megállapodások négy legfontosabb pontját: 1. A megszálló csapatok fokozatos, három lépésben történő kivonása az országból; néhány szovjet egység azonban a nyugatnémet határ közelében, Csehszlovákiában marad. 2. Sem a szovjet katonai parancsnokok, sem a KGB (Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasztnosztyi – a szovjet Államvédelmi Hatóság) emberei nem avatkoznak bele Csehszlovákia belügyeibe. 3. Szovjet segítségnyújtás kölcsön formájában az intervenció okozta gazdasági visszaesés ellensúlyozására. 4. Néhány régi pártvezető és kormányzati tisztségviselő megtartása a vezetésben.

A Moszkvában tartózkodó Ludvik Svoboda csehszlovák köztársasági elnök távirata New Yorkba Jiri Hájek csehszlovák külügyminiszternek: ne szólaljon fel a Biztonsági Tanács ülésén, mert „Csehszlovákia fejlődését a szocialista országok egymás között vitatják és oldják meg.”

A Pravda egész oldalas terjedelemben közli a „csehszlovák dolgozók” leveleit, amelyekben „haladéktalan testvéri segítségnyújtásra szólítanak fel”, miután hazájukban az ellenforradalmi erők támadásba lendültek.

1968. 08. 27. (kedd)

Föld körüli pályára bocsátották a Kozmosz 236 és 237 jelzésű mesterséges holdat.

Másnap, 28-án fellőtték a Kozmosz 238 jelzésű holdat is.

1968. 08. 30. (péntek)

Befejeződött a Demokrata Párt elnökjelölő konvenciója Chicagóban. A vietnami kérdéssel kapcsolatos vitában a hivatalos tervezet (a bombázások beszüntetését feltételhez köti) 1567 szavazatot kapott, míg a „béke-ellenterv” (a bombázások feltétel nélküli beszüntetése) 1041-et. Az elnökválasztás eredménye: Hubert Humphrey 1760, Eugene McCarthy 601, George McGovern 146, más jelöltek összesen 112 szavazatot kaptak. Az elnökjelölt – Hubert Humphrey – sajtóértekezleten bejelentette: alelnökjelöltnek Edmund S. Muske mainei szenátort választotta.

A konvenció zárülésén Charlene Mitchalle, az Egyesült Államok Kommunista Pártjának elnökjelöltje nyilatkozatban követelte, hogy az amerikai kormány külpolitikai kérdésekben ugyanúgy konzultáljon vele, mint a többi elnökjelölttel.

Hatalmas politikai tüntetés Chicagóban. A mintegy húszezer, háborúellenes jelszavakat skandáló fiatal és a heves rendőrségi reakálás sebesültjeinek száma 300 körüli.

Másnap, 31-én Eugene McCarthy szenátor jogász-vizsgálóbizottságot alakít a chicagói atrocitások kivizsgálására.

1968. 09. 03. (kedd)

Czinege Lajos magyar honvédelmi miniszter Andrej Grecsko marsall honvédelmi miniszter meghívására nem hivatalos, kétnapos látogatásra Moszkvába érkezett, ahol „megvitatták a kölcsönös érdeklődést kiváltó kérdéseket.”

1968. 09. 11. (szerda)

A Bundeswehr második hadtestének képviselője Ulmban sajtókonferencián jelentette be: szeptember 15–20. között „Fekete Oroszlán” fedőnévvel az NSZK déli részén, Bajországbán és Baden-Württemberg tartományban nagyszabású hadgyakorlatot tartanak, amelyen 42 000 katona vesz részt.

Szeptemberben a csehszlovák–nyugatnémet határ mentén megélénkült az amerikai helikopterek felderítő tevékenysége, több ízben megsértették Csehszlovákia légtérét.

1968. 09. 14. (szombat)

Pályájára bocsátották a Kozmosz 240 elnevezésű műholdat.

Másnap, 15-én fellőtték a Szonda-5 jelzésű automatikus űrállomást. Feladata: tudományos mérések végzése, a fedélzetén elhelyezett berendezések kipróbálása.

1968. 09. 27. (péntek)

Ludvik Svoboda csehszlovák köztársasági elnök a prágai várban fogadja Ivan Jakubovszkij marsallt, a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erőinek főparancsnokát.

1968. 10. 07. (hétfő)

Ötnapos NATO-hadgyakorlat kezdődik az NSZK (Schleswig-Holstein) és Dánia területén az angol, a dán és a nyugatnémet szárazföldi és légierő (10 000 katona, 3000 tank és gépjármű, valamint a légierő több egysége) részvételével.

Október folyamán „Gyors nyíl” fedőnévvel a Bundeswehr légi hadgyakorlatokat folytat a Nordhorn közelében lévő NATO gyakorlótéren.

1968. 10. 08. (kedd)

A Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) tartozó országok külügyminisztereinek munkavacsorája az USA-ban. Téma: a kelet-európai politika, a kelet–nyugati kapcsolatok és az enyhülés. Lemnitzer amerikai tábornok, a NATO európai haderőinek főparancsnoka bejelenti: október 16–25. között Fallex–68 elnevezéssel hadgyakorlatot tartanak.

1968. 10. 10. (csütörtök)

Bonnban tanácskozik a NATO nukleáris tervezőcsoportja. Napirend: a nukleáris fegyverek esetleges bevetésének kérdése európai konfliktus esetén; továbbá megvitatták a fellevenített 1964-es nyugatnémet tervet: atomaknazár telepítse az NSZK-nak az NDK-val és Csehszlovákiával határos területén.

Október 14-én Giuseppe Medici olasz külügyminiszter nyilatkozik az atomaknazár tervről, s javasolja annak megvalósítását.

1968. 10. 11. (péntek)

Fellőtték a Kozmosz 247 jelzésű szovjet műholdat.

1968. 10. 14. (hétfő)

Oldrich Cernik csehszlovák miniszterelnök Moszkvában megkezdí kétnapos tanácskozását az augusztus 23–26. közötti tárgyalásokból adódó feladatokról – egyebek között a szovjet csapatok Csehszlovákia területén való ideiglenes tartózkodásának feltételeiről.

1968. 10. 19. (szombat)

Föld körüli pályára bocsátják a Kozmosz 248, majd október 20-án a Kozmosz 249 jelzésű szovjet mesterséges holdat.

1968. 10. 21. (hétfő)

Hazaindulnak a Varsói Szerződés augusztusi akciójában részt vett magyar katonai egységek. A Magyar Néphadsereg első egységei Győrbe érkeztek, ahol ünnepélyesen fogadták a katonákat. Kovács Pál vezérőrnagy beszédet mondott, melyben kiemelte, hogy katonáink „becsülettel teljesítették a kapott feladatokat”.

Néhány napon belül a lengyel csapatok is elhagyják Csehszlovákia területét. 23-án megkezdik kivonulásukat a bolgár katonai egységek.

1968. 10. 25. (csütörtök)

Zalaegerszegen ünnepélyes keretek között fogadták a Csehszlovákiából hazatért magyar katonai egységeket. Köszöntőt Varga Gyula a megyei pártbizottság első titkára és Csémi Károly miniszterhelyettes, vezérkari főnök mondott.

A Hadtörténeti Irattárban, a 8. gépkocsizó hadosztály 193. számú főnyilvántartási számon található csapattörténeti könyvben található e rövid bejegyzés: „A hadosztály törzset és a helyőrségben állomásozó csapatokat 1968. október 25-én meglátogatta Csémi Károly altábornagy, a Honvédelmi Miniszter első helyettese a Vezérkar Főnöke. A „ZALA” feladat

megoldásáért, valamint a harci-politikai kiképzés terén elért eredményekért 8-an kaptak Vörös Csillag Érdemrendet, különböző, más kitüntetések pedig a hadosztálytörzs állományából 62-en, a hadosztály alárendelt alakulataitól összesen 728-an.”

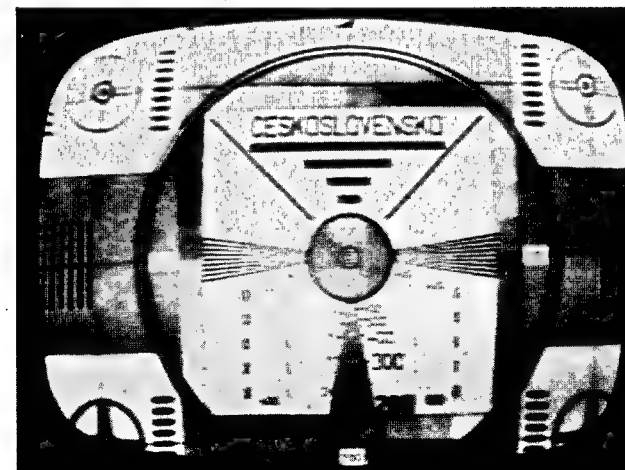
A kitüntetések kiosztása után – köszöntő helyett – Csémi altábornagy a következőket mondta: „Jó munkát végeztek, Elvtársak! De ne higgyék azt, hogy egy győztes hadjáratban vettek részt.” (Feljegyezte Pataky Iván ny. ezds.)¹⁹⁷

A hazatérők fogadása Zalaegerszeg főterén (109)

197 Pataky Iván szóbeli közlése.

Zárszó helyett...

Adás vége! Forrás: Fortepan7987

Csehszlovákia megszállása a Magyar Néphadsereg első és egyben utolsó hadjárata volt. Azóta a nemzetközi gyakorlatokon kívül nem került olyan helyzetbe, hogy az ország határain túl majdnem háborúban kellett volna részt venni. Igaz, ezt akkor sem háborúnak, sem hadjáratnak nem tekintették a katonák, inkább az évtizedeken keresztül beléjük nevelt szocialista internacionalizmus szellemében végrehajtandó elvtársi segítségnyújtásnak. A politika azt mondta, hogy Csehszlovákiában ellenforradalom van, és ezt a katonák komolyan vették, elhitték, és ennek szellemében tették a dolgukat. Az ellenforradalomról többségüknek 1956 jutott az eszébe. A bevonulás után, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az ellenforradalomnak se híre, se hamva, újra önmaguk lettek: elvtársak, bajtársak, barátok. Ezek után már csak az foglalkoztatta őket: mikor lehet hazamenni, minél előbb elfelejteni a kudarcot.

Visszapillantó...

Megszállás magyar módra?

Az 1945-ben szovjet megszállás alá került közép-európai országokban szinte menetrendszerűen került sor a nemzeti ellenállási mozgalom kibontakozására. Lengyelországban 1981-et megelőzően is visszatérő volt a hadiállapot: először az „elátkozott katonák” fegyveres küzdelmei idején, azután amikor a sortűzek egymást követően dördültek Poznanban, majd a tengermelléki Háromvárosban, utána Radomban és Ursusban. A párt azonban meg tudta tartani a hatalmat, így a szovjetekre közvetlenül nem volt szükség. Az 1953-as NDK-beli megmozdulásokat viszont a szovjet csapatok számolták fel, nem kis részben azért, mert a Német Szocialista Egységpárt és az általa felügyelt hatalmi apparátus ehhez gyenge lett volna. Ekkor Sztálin örökösei is még kíméletlen hatalmi harcukat vívták – így az NDK megrettent vezetése a Volskpolizei egységei mellett biztosan számíthatott a szovjet elvtársak segítségére. 1956-ban Magyarországon más helyzet állt elő: a kommunista párt tíz nap alatt lényegében megszűnt, a fegyveres erők elbizonytalanodtak, néhány kivételtől eltekintve megbénultak, sőt, úgy tűnt, hogy egy jelentős részük a forradalmárok oldalára áll át. Más lehetőség tehát nem maradt a kommunista hatalom és a szovjeturalom helyreállítására, mint maguknak a szovjet csapatoknak a bevetése.

Csehszlovákiában, szemben a magyar '56-tal, lassabban bontakoztak ki a fejlemények, hiszen hosszú hónapokról volt szó. Az események logikája miatt a belső fegyveres erők nem voltak felhasználhatóak a rendteremtésre, a tisztikar megosztottá vált. Az uralkodó kommunista párt egysége nemcsak megbomlott, de 1956-hoz hasonlóan egy új hatalmi központ megjelenése is körvonalazódott. A szovjeteknek most azonban lehetőségük nyílt arra, hogy ravaszabban járjanak el, mint 1956-ban: bevontak mindenkit, hogy „közösén vigyék el a balhét”. Ezért került sor a Varsói Szerződés beavatkozására 1968. augusztus 21-én.

A Magyar Népköztársaságnak is fel kellett sorakozni a szocialista országok egységfrontja mellett. Lengyelországban a tavaszi diáktüntetések után a Mieczeslaw Moczar vezette csoport befolyása érvényesült: a kommunista párt a népies-balos ideológiát egy anticionistának álcázott antiszemita kampánnyal ötvözte (ami a túlélő zsidóság csaknem egészének elüldözésével járt). Magyarország viszont mintha új utakat keresett volna. Az előző évben lefolytatott nagyszabású zuglói nyilasper egyértelműen gesztus volt, amely a nemzetközi szintén is a „valódi” antifasizmus letéteményeseként mutathatta be a kommunista blokk egyik tagországát. 1968-tól pedig hosszas ideológiai és gyakorlati előkészítés után bevezetésre került az új gazdasági mechanizmus. A magyar társadalom 1956-ban keserűen megtanulta a leckét: a nagyhatalmi leosztáson önerőből nem tud változtatni, és bár nem felejtett, egyelőre nagyrészt a tudattalanba száműzte a forradalom és a nemzeti küzdelem emlékét. Az életmód forradalma azonban zajlott, és nem is csak a háztartások gépesítetttsége és a szocialista kispolgárosodás paradox jelenségének terén. Ahogyan Csurka István „Deficit” című, 1967-ben írott drámájában a szereplők mondták: ha máshol nem tudunk forradalmat csinálni, csináljunk az ágyban. Visszaemlékezésekből tudjuk: a lehetőségekhez képest vidám és boldog nyár volt ez. A jampecek után megjelentek a hippik. Noha a beatkorszak még tartott, teljes erővel dübörgött a rockandroll, és megjelent az új típusú rock is. Jóllehet, az 56-osok közül a főbenjáró bűnök alapján elítéltek még börtönben voltak, de az előző év korszakhatárt is jelentett: Hamusics János és társai perét követően nem került sor több politikai okokból meghozott és végrehajtott halálos ítéletre. A már nemzetközileg is elfogadottá vált magyar vezetés eredményeket könyvelhetett el, és az engedmények, a fejlesztések nyomán hivatkozni lehetett a „szocialista építőmunkára”.

Most 1968-ban mindez veszélyben látszott forogni. Kádár János először szövetségest sejtett a szlovák reformkommunista Alexander Dubcekben. Másfelől Brezsnyev felé bizonyítania kellett, hiszen jól tudta: ő a Brezsnyev által megbuktatott Hruscsov embereként került pozíciójába, és nem haboznának leváltani őt. Így – Huszár Tibor meghatározása szerint – Kádár egyszerre játszotta a „rokonszenvező közvetítőt”, illetve a „megszállók cinkosát”. Az MSZMP Politikai Bizottsága még július 12-én is egyhangúlag vetette el a katonai beavatkozás tervét, de másnap a varsói tanácskozáson Kádár már megkapta a figyelmeztetést Walter Ulbrichttől: „Figyelmeztetjük Kádár elvtársat, a következő csapás Magyarországot éri”. Brezsnyev és a többiek hallgattak, és nem utasították vissza Ulbricht szavait – és a hallgatás helyeslésnek számított a maffiafilmeket idéző tanácskozáson. Így maga Kádár is indulatosá vált Dubcekkal szemben, és immár beállt a sorba.

Ekképpen került sor a Magyar Néphadsereg egyes alakulatainak részvételére a csehszlovákiai invázióban. Jelen kötetben a végrehajtó erőszakszervezet, vagyis a Magyar Néphadsereg állományának szemszögéből is követhetjük az eseményeket. Ellentmondásos a

kötet, ahogyan a kádári diktatúrát is jelentős ellentmondások feszítették. Jelen van benne az „ismét nem a jó oldalon vitézkedtünk” tudata, és a jól működő hadigépezet által sikeresen végrehajtott feladat keltette büszkeség is. Szó esik a „nemzeti szuverenitás fontosságáról”, miközben egyértelmű a szovjetek birodalmi fennhatósága is. Olvashatunk arról, hogy egyes tisztek „a Wehrmachthoz hasonlóan betörték a tányérsapkát és élére vasalták a csizmanadrágot” – miközben ott voltak a párttitkárok, akik ettől „megvadultak”. Szerepel a könyvben hivatalos jelentés arról, hogy a csapatok harci szelleme kifogástalan, de az is, hogy „a katonáknak nem volt nagy harci kedvük”. A könyv írója leszögezi, hogy „az akkori információigény nem volt olyan felfokozott, mint napjainkban. A hivatalos propaganda tartalma általánosan elfogadott volt. Széles körben nem igazán tekintettek a dolgok mögé”, miközben az állambiztonsági jelentések szerint „lakásokban, táskarádiókból, klubokban mindenütt a Szabad Európa és az Amerika Hangja adása szól, sőt, olykor már a moszkvai rádió is, mert az embereknek az az érzésük, hogy a mi tájékoztató szerveink a TASZSZ jelentését is megnyirbálják.” A bevonult katonák között is akadtak, akik a Szabad Európát hallgatták.

A könyv Czinege Lajosról és magyar pártvezetésről szóló megállapításait is ezeknek az ellentmondásoknak a fényében kell szemügyre venni. Ahogyan a magyar külpolitika kutatója, Borhi László fogalmazott: „a magyar külpolitika képes volt-e akkora szabadság kivívására, mint amilyent a többi, a magyarral azonos erőterben működő nemzeti külpolitika. A politológiai és történeti szakirodalomban jól ismert, hogy kliensállamok sokszor képesek a hegemon hatalom erejét a saját nemzeti érdekük szolgálatába állítani, vagy legalábbis nagyobb külpolitikai mozgásteret kicsikarni a maguk számára.” A magyarországi kommunista diktatúra rövid távú szempontjából 1968 siker volt, hiszen nem került sor durva külső beavatkozásra sem a párt soraiban, sem pedig az országban. Az, hogy az államérdek és a nemzeti érdek találkozott-e ekkor, már más lapra tartozik. Jelen sorok írójának neheze esne a Néphadsereget igazán nemzeti intézménynek tekinteni, nem is annyira amiatt, hogy a diktatúra támasza volt, hanem a kötetben felbukkanó, elemi erővel sokkoló kép miatt. A leírás szerint a Sumava hadgyakorlaton a csehszlovák tiszt „a szemétdomb melletti cseresznyefához vezette a vendégeket [a magyar tiszteket], és biztatta őket, hogy tessék, lehet fogyasztani. Csak a hadosztályparancsnokban volt annyi tartás, hogy messziről figyelte a cseresznyefa ágait húzogató beosztottait”. Jól érzékelhetően fel-felbukkan a csehek és a szlovákok megkülönböztetése nemzeti alapon, vagy utalhatunk arra is, amikor a szovjet mellett a jelentésekben „oroszt” is olvashatunk. Ugyanakkor viszont a felvidéki magyarokkal való összetartozás kérdése a párt és a hadsereg vezetését is teljesen hidegen hagyta. Kádár 1958-as marosvásárhelyi beszédéhez hasonlóan itt is szerepel a „magyarul beszélő polgári lakosság” formulája az MN 3535. elhárító tisztjének tájékoztató jelentésében. Mindeközben egy másik jelentésben szereplő beszámoló szerint „a szlovákok már üldözik a magyarokat, már bicskázásra is sor került. Nagyon félnek, nincs kihez fordulniuk segítségért”.

A kötet egy adott időpontról készült, mélyrétegeket feltáró lenyomata annak, hogy az utóbbi időben az „antinacionalista nemzetépítés” címkével is ellátott kádári koncepció miért nem működhetett. Kádár János politikája defenzív taktikák sorozata volt, és jóllehet, helyel-közzel voltak apró sikerek az érdekvényesítésben – mint a VSZ vezetésében a

szovjet hegemonia legalább szimbolikus csökkentése – , a kiemelt helyzetekben mindig a szovjetek szava volt a döntő. Ezért a könyvben szereplő megállapításokat – miszerint „hát így szívatta szépen, csendben a magyar politikai és katonai vezetés a szovjeteket”, vagy az, hogy „a magyarok csendben morogtak. Nem kezdeményeztek. Lassan bomlasztottak” – nem lehet másként értelmezni, mint a kényszerpályán mozgó politika mögött létrejött, beszorított magyar psziché valóságérzékeléseként. Ha úgy tetszik, a kádári „juszurmurandi” kifelé irányított, határesetnek tekinthető változataként. De „élesben”, vagyis a legfeljebb taktikai atomfegyverek bevetésével járó, korlátozott háború esetén a Magyar Néphadsereg ágyútöltelék lett volna, az egész Népköztársaság pedig felvonulási terep, a náci Vorfeld újabb kiadása.

1968 lehet, hogy a magyar vezetés szempontjából sikeresen kibekelt válság volt, de a szovjet blokk szempontjából kudarc. Ahogyan a régi, kipróbált nemzetközi elvtárs, Tömpe András írta az MSZMP KB-nak: Csehszlovákia 1968 után lett a Varsói Szerződés gyenge láncszeme. Kádár ugyan elutasította Tömpe megjegyzéseit, de Andropovnak megjegyezte: „A jelenlegi csehszlovákiai helyzetet vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az nem egy első díjas műalkotás”. Vagy Csémi altábornagynak a könyvben is feljegyzett kijelentése szerint: „Jó munkát végeztek, elvtársak! De ne higgyék azt, hogy egy győztes hadjáratban vettek részt!”

Mindez nem érinti azt, hogy a Néphadsereg tisztjeinek egy részét (talán többségét) nem a proletár internacionalizmus, hanem a szocialista hazafiság motiválta. Magyarul: úgy vélték, hogy a hazájukat szolgálták. Még akkor is, ha ma már mindenki biztosan tudja: a „szocialista” fosztóképző. Aligha kétséges, hogy a kádári diktatúra legnagyobb talánya és legszomorúbb öröksége éppen az, hogy az ellenállás és a kollaboráció akár egy-egy életúton belül is keveredhetett egymással. Ha cseh szempontok szerint nézzük, akkor a röplapozó, graffitiző fiatalok a pozitív hősök, miközben az őket igazgató, „leállító” VSZ-csapatok akár magyar tagjai is pedig az elnyomás képviselői. Ha magyar szempontok szerint nézzük, az emberségesen viselkedő néphadsereg-egységek tisztjei, és leginkább a kiskatonák pedig nehezen tehetőek felelőssé azért, mert egy nemszeretem invázióban kellett részt venniük. Mindezt mi sem mutatja jobban, mint hogy a legénység és a csapattisztek is kitörő örömmel üdvözölték a hazatérés hírért – nem utolsósorban azért, mert nem értették, hogy miért vannak ott.

Végül vegyünk egy mély levegőt, és lépjünk egyet hátrébb! Az invázió ötévtes távlatban totális kudarcnak bizonyult. Először megszűnt a Varsói Szerződés. Utána megszűnt Csehszlovákia. Végül felbomlott a Szovjetunió is. A csehszlovákiai „emberarcú szocializmus” kísérlete (kísértete?) helyett „1968” inkább jelenti a kulturális marxizmus megszületését, és mindazokat a közéleti harcokat, amelyeket az európai ember életformája megőrzéséért manapság kénytelen vívni.

Máté Áron
a Nemzeti Emlékezet Bizottság
elnökhelyettese

MELLÉKLETEK

A 33. gépkocsizó lövészezred tábori képei
a zalaegerszegi Göcsej Múzeum gyűjteményéből

Híd a Nyitrára vezető úton (ADF_43.878._002_N)

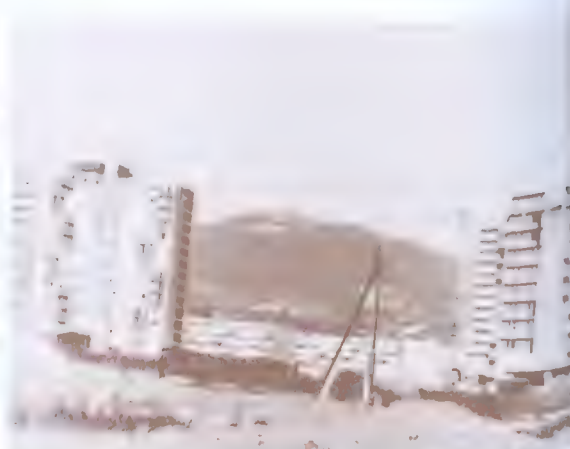
Nyitrai utcarészlet (ADF_43.881._002_N)

Nyitrára bevezető út (ADF_43.858._002_N)

Nyitra (ADF_43.860._002_N)

Nyitrai lakótelep (ADF_43.879._002_N)

Trnava repülőtér területe (ADF_43.859._002_N)

A 33. ezred sáttábor a trnavai repülőtéren (ADF_43.861._002_N)

Boleráz környéki tájkép (ADF_43.882._002_N)

Ételosztás magyar és szovjet katonáknak (ADF_43.875._002_N)

Híradós tábor Jelencben (ADF_43.871._002_N)

Kiránduló tisztek (ADF_43.868._002_N)

Híradós tábor (ADF_43.872._002_N)

Tisztek egy csoportja a jeleneci üdülőövezetben (ADF_43.877._002_N)

A 33. ezred 2. harcokészítő százada (ADF_43.863._002_N)

A Petőfi laktanya híradós hivatásos állománya (ADF_43.873._002_N)

A 33. ezred harcokészítő személyzet,
1 szakasz, 1 raj (ADF_43.866._002_N)

A harcokészítő század parancsnoki állománya
(ADF_43.867._002_N)

Harcokészítő irányzók (ADF_43.865._002_N)

A 33. ezred 2. harcokészítő százada (ADF_43.864._002_N)

Az ételmezés vezérkara: Zsoldos Géza,
Török József és Farkas Zoltán
(ADF_43.900._002_N)

Harcokészítő irányzók csoportképe
(ADF_43.862._002_N)

Kitüntetettek csoportja
(ADF_43.898._002_N)

Kitüntetések átadása hazai földön
ADF_43.894._002_N

A kitüntetettek
(ADF_43.899._002_N)

A kitüntetettek
(ADF_43.869._002_N)

Gratulálok!
(ADF_43.896._002_N)

Kitüntetések átadása (ADF_43.895._002_N)

Vidám poharazás a hazatérés után Zalaegerszegen (ADF_43.876._002_N)

A dolgozó népet szolgálom! (ADF_43.897._002_N)

A ceglédi 22-es tüzérezred tábori képei Csernus István ny. alezredes képei

Ütegparancsnok és helyettese

Sátorépítés

Katonák szálláshelye

Az egységügyeletes szolgálati sátra

Tisztek szálláshelye egy szlovák gyakorlótéren

Tábori étkezde

Tiszti sátor

Alkalmi tribün a gyakorlótéren

Táborrend valahol a gyakorlótéren

A Csehszlovákiából hazatért katonákat fogadják Cegléden

Előljáró fogadása

Disszemle Cegléd Fő utcáján

A pszichológiai hadviselés korabeli dokumentumai

A 8. Gépkocsizó lövészadosztály Politikai osztályának felhívása

A FELHÍVÁS

Mottó:

„Az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozom,
Ellene mindenkor, mindenütt bátran és férfiasan harcolok.”

Elvtársak!

Hadosztályunk személyi állománya igen fontos és komoly feladatot kapott. Mint a Varsói Szerződés katonai erejének része, internacionalista kötelességünk a szocializmus védelmére kelni, ha az veszélybe kerül bármely testvéri országban.

Mint ismeretes Csehszlovákiában a jobboldali erők ki akarják sajátítani a munkáshatalmat. Csehszlovák elvtársaink nem tudják egyedül ezt a folyamatot megállítani. Ezért pártunk és kormányunk az 5 testvérpárttal egyetértésben úgy határozott, hogy segítséget nyújtunk Csehszlovák testvéreinknek a szocialista vívmányaik megvédésében.

Elvtársak! Igen nagy felelősség hárul ránk. A Magyar Népköztársaságot, a Magyar Néphadsereget, a mi hadosztályunk képviseli.

Ha valamikor az Esküben foglaltak maradéktalan betartását kértük önöktől, akkor most ezt különösen kihangsúlyozzuk. Nem lesz könnyű feladatunk.

Igaz, hogy barátként megyünk barátokhoz. De azok az erők, amelyek a szocializmus ellen fellépnek, mindenre képesek, még a leggyalázatosabb akciókra is. Nekünk sajnos tapasztalatunk van az ellenforradalom módszereit illetően. Ezért tudjuk, hogy ellenük csak határozott fellépéssel lehet eredményt elérni.

A feladat, amelynek végrehajtása előtt állunk, szigorú fegyelmet, bátorságot követel mindannyunktól. A feladat végrehajtása közben szigorúan ügyelni kell a titoktartásra. Beszélgetést senki nem folytathat idegen személyekkel. Ügyelni kell az egymás közötti beszélgetésekre is, mert a feladatokat olyan területen hajtjuk végre, ahol igen sokan értik és beszélnek a magyar nyelvet.

Külön felhívjuk minden katona figyelmét arra, hogy legyen korrekt a viselkedésében, öltözködésében, ne önkényeskedjen, ne tulajdonítson el idegen tárgyakat, ne kövessen el a katonai büntető törvénykönyvbe tilkozó cselekményeket. Feladatunk végrehajtása közben ne fedkezünk meg arról sem, hogy 1956-ban a Csehszlovák elvtársak is készek voltak katonai segítségnyújtásra, hasonlóképpen, mint most mi. Akkor a körülmények ezt nem tették szükségessé. A Szovjet Hadsereg egyedül nyújtott segítséget ahhoz, hogy a karhatalmunk fel tudja számolni az ellenforradalmi erőket (Ez egy érdekes megfigyelése 1956-nak. Nagy elvakultság kellett ennek megállapításához. JP.)

Elvtársak! Amiért most harcba indulunk az, korunk legfőbb kincse a szocializmus, a munkáshatalom védelme. Ez nagy politikai kérdés. Az egész világ közvéleménye, ellenség és jó barát egyaránt figyelemmel kíséri minden lépésünket. Úgy is mondhatnánk, hogy igen komoly történelmi eseményeknek vagyunk részesei. Ez a tény még inkább növeli felelősségünket. Harcunk végső kimenetele nem kétséges. Testvéri szocialista országok katonai ereje, katonai, erkölcsi, politikai állapota biztosíték arra, hogy a szocializmus vívmányait a dolgozó nép hatalmát megvédjük bár hol is kerül veszélybe.

Elvtársak! Az előttünk álló harci feladatok megoldásához a Parancsnokság a Pártvezetőség és a KISZ Bizottság sok sikert és becsületet, férfias helyállást kíván.

Elvtársak! Katonák!

Levelek százai érkeznek pártunk Központi Bizottságához, a társadalmi szervekhez, a fővárosi és megyei lapok szerkesztőségeibe, amelyekben a Magyar Népköztársaság dolgozói üdvözlik a Csehszlovákia szocialista vívmányait fenyegető ellenforradalom megakadályozását és a szomszédos testvér nép békés életét, felemelkedését szavatóló összefogást. Népünk minden rétege, munkások, parasztok, alkotó értelmiségiek és mindenki, akinek kedves a szocializmus, a béke sorsa, üdvözlik a csehszlovák nép haladó erőinek nyújtott internacionalista támogatást és kifejezik meggyőződésüket, hogy a béke, a szocializmus iránt érzett és vállalt felelősségtől áthatott segítség eléri a célját.

„Támogatjuk pártunk politikáját. Internacionalista kötelességünk a szocializmus vívmányainak megvédelme és büszke vagyok arra, hogy az én fiam is a szocialista vívmányok védelmezői között lehet” — olvashatjuk az egyik levélben.

„Támogatjuk pártunk és kormányunk döntéseit és szolidaritásunkról biztosítjuk az ellenforradalom megakadályozásáért küzdő csehszlovák erőket. Ha kell, magunk is készek vagyunk a testvéri Csehszlovákia szocialista vívmányait fegyverrel védelmezni” — írják levelükben azok az egyszerű dolgozó emberek, akiknek fiai veletek együtt teljesítik internacionalista kötelezettségeiket és akik egykor, 23 évvel ezelőtt a csehszlovák nép legjobbjaival együtt harcoltak partizánként Csehszlovákia nemzeti és társadalmi felszabadulásáért.

„Bízunk abban, hogy a Csehszlovák Kommunista Párt és a csehszlovák munkáosztály — megértve e sorsdöntő napok jelentőségét — megvédi a proletárdiktatúra eddigi vívmányait, élére áll az imperialista mesterkedések elleni harcnak” — írják a vasasok, a könnyűipari dolgozók, az élelmiszeripari dolgozók, termelészövetkezetek tagjai.

EZ AZ OTTHON VÉLEMÉNYE,

EZ AZ OTTHON HANGJA.

Fehér János ny. alezredes gyűjteményéből

Elvtársak! Barátaink!

Szlovákok!

Csehek!

Magyarok!

Igaz barátként jöttünk, hogy segítsünk megvédelmezni azokat a nagyszemélyi szocialista vívmányokat, melyeket hazátok felszabadítása óta létrehoztatok.

Szlovák és Cseh hazafiak és Szovjet katonák kihullatott vére alapozta meg mindazt, amit ma magatokénak mondhattok.

A szocialista építőmunka nehéz éveit során, ha történtek is hibák, ha javítani is kell a néphatalom, a szocialista gazdaság, a szocialista demokrácia megszilárdítása érdekében tett tevékenységen, ne engedjétek, hogy ezt a szocialista ellenes erők hamis frázisaikkal, nacionalista uszításokkal saját céljaikra kibaszálják, és aláássák több mint 20 éves fáradságos munkátokat.

Felhívunk benneteket:

Tartsatok rendet, őrizétek meg nyugalmatokat, folytassátok a termelést, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság tovább virágozhasson.

Internationalista barátként jöttünk, testvéri szocialista közösség köti össze bennünket, tegyetek meg mindent azért, hogy azt senki meg ne bonthassa.

Kommunisták! Hazafiak!

Álljatok az élre, keressetek meg bennünket, hogy együttes erővel minél hamarabb konszolidálódjon a helyzet, és folytatódjék a békés építő munka.

Baráti fogadtatástokat őszinte barátsággal viszonzunk!

Közös ellenségeinknek pedig fogjátok le a kezét, kézen állunk ebben is segíteni nektek!

Éljen a szocializmust építő népek testvéri összefogása!

A Magyar Néphadsereg

Fehér János ny. alezredes gyűjteményéből

Elvtársak! Katonák!

A moszkvai szovjet—csehszlovák megállapodás jó alapot nyújt a konszolidációhoz.

A csehszlovák vezetők kinyilvánították, hogy Csehszlovákia továbbra is a szocializmus útján halad a szocialista országok közösségében.

MOST ELVÁLIK, HOGY KIK A SZOCIALIZMUS IGAZI HÍVEI ÉS KIK AZ ELLENSÉGEI!

A SZOCIALIZMUS IGAZI HÍVEI következetesen betartják és betartatják a moszkvai megállapodásokat: harcolnak a rendért, nyugalomért, a párt és a munkásosztály vezető szerepének biztosításaért, a szocializmus vívmányainak megvédelmezéséért, továbbfejlesztéséért, a szocialista országok egységéért és barátságának szilárdításáért.

A SZOCIALIZMUS ELLENSÉGEI — most már nem bújhatnak alnokol a párt zászlaja mögé: Aki szembe száll a CSKP konszolidációs politikájával, aki fellép a rend ellen, uszít, sztrájkot szít, rágalmazza a testvéri szocialista országokat és hadseregeiket — lelepleződik, mint a szocializmus ellensége!

SZÁMÍTANUNK KELL A REAKCIÓ AKTIVIZÁLÓDÁSÁRA, A HARC KIÉLEZŐDÉSÉRE!

A szélsőséges jobboldali, nacionalista elemek fegyveres kalandor akciókra is vetemedhetnek, hogy megakadályozzák a kibontakozást, ezért most

FOKOZOTT ÉBERSÉGRE, MAGASFOKÚ HARCKÉSZÜLTSEGRE VAN SZÜKSÉG!

Légy készen mindig, minden eshetőségre.

Feladatod most: biztosítani a feltételeket ahhoz, hogy a párt és állami szervek megszervezhessék a szocializmushoz hű erőket, kimunkálhassák a kibontakozás feltételeit és megvalósíthassák a kibontakozást.

Fehér János ny. alezredes gyűjteményéből

Товарищи!

Солдаты оккупационных армий!

Мы приветствуем чехословацких коммунистов и трудящихся!

Мы не стоим на пути социализма. Принципы гуманизма и демократии не противостоят принципам социализма. Нам — как и Вам — дорога свобода наших народов и суверенитет нашего государства. Вы не видите своими глазами, что у нас никакой контрреволюции и анархии нет. Порядок и социализм мы сможем защитить своими собственными силами.

Вы пришли на территорию нашей Родины без приглашения и никого Вам здесь не надо охранять. Поэтому Вы на территории Чехословакии не являетесь союзниками, а оккупантами.

Вернитесь домой, чтобы скорее окончить с этим делом.

Коммунисты и трудящиеся
Чехословацкой Социалистической Республики

Товарищи!

Солдаты оккупационных армий!

Слушайте голос чехословацких коммунистов и трудящихся!

Мы не стоим на пути социализма. Принципы гуманизма и демократии не противостоят принципам социализма. Нам — как и Вам — дорога свобода наших народов и суверенитет нашего государства. Вы не видите своими глазами, что у нас никакой контрреволюции и анархии нет. Порядок и социализм мы сможем защитить своими собственными силами.

Вы пришли на территорию нашей Родины без приглашения и никого Вам здесь не надо охранять. Поэтому Вы на территории Чехословакии не являетесь союзниками, а оккупантами.

Вернитесь домой, чтобы скорее окончить с этим делом.

Коммунисты и трудящиеся
Чехословацкой Социалистической Республики

Dr. Sallai János ezredes gyűjteményéből

Magyarok.
 Hatalmasipunk nem zets
 es nemzetiseg meg ophu-
 tem voltak olyan egyse-
 set, mintsebbben a szes-
 duntö nyokban. Egy ak-
 rakkal is szilárdan il-
 lunk törvényes kormá-
 nyunk és a Csaklónak
 Kommunista part, mögött
 a. Dubčekkel az élen, Sz-
 kovács köztársasági elnökünk
 kel, Cserek miniszter elnök
 kel és Smrkovskýok, a
 nemzetgyűlés elnökeivel.
 Látni: a szes törvényes
 kormánygal.

vagyunk és csak a par-
 cokat teljesítjük. De
 tudunk kell azt is, hogy
 nem kívánt magyarok
 vagyunk, csak az egy hatalom
 kezében, amely most teljesen
 értetlenül és ok nélkül el-
 vonta a fejét.
 Semilyen körülmények között
 se látni, hogy a fegyvereket
 és belső hadsereg törvényes-
 séggel jöjjen. Ennek kör-
 ták a döntő, de azok kom-
 nati felkelés. Ok kell, mi
 tudunk harcolni és meg-
 halni is. - Kommunista magyar
 a mi magunk a ki megítélés.
 Csaklóni magyarok

Redves Magyar elvárás - la mi hazánkban
 van Béke, ancp nyugodtan dolgozik ami kormánygal
 megvagyunk elégedve magunkal nem követelünk teset
 nyugodtan, haza menni!

Katonák, Tisztek, Elvtársak!

Nemzetek nálunk körül és monjatos vélemény, mit vétettünk ellenetek,
 hogy tekintet nélkül megáldottok hazánkat?
 Hol van nálunk ellenforradalom? Ki hívott ide benneteket?
 Nemzetek, beleértve az itt élő magyar kisebbséget is, még soha nem
 voltak annyira egységesek, mint idejöttötök előtt!
 Nagy erőfeszítéssel és kedvvel kezdünk hazánkban a demokratizálódási
 folyamathoz, melyben a szabadság és az egyenlőség nem csak üres szó.
 Ekkor jöttök Ti a varsói szerződés hadseregei és megszállók béke-
 szerető hazánkat. Ezzel a lépéssel nagy sabet ejtettek népeink barát-
 ságára. Dolgozó népünk mindig mély, baráti érzelmeket táplált a magyar
 dolgozó nép iránt és soha nem adott okot ilyen beavatkozásra.
 Harckészletekkel és harcseregekkel megszálltátok békeszerető
 hazánkat, feldúltátok nyugalmaikat és úgy viselkedtek velünk szemben,
 mint az ellenség.
 A varsói szerződés hadseregei jogtalanul tartják fogva népünk legjobb
 fiait: Dubcsok, Szarkovszky, Cserek, Csinár elvtársakat és a többieket.
 Miért nem engedik őket szabadon? Csak ok élvezik népünk önként belé-
 jük helyezett teljes bizalmát. Népünk demokratikus alapon választotta
 őket és állította az élre és csak OK képviselhetnek bennünket jogosan.
 A varsói hadsereg egyes egységei tüzet nyitottak fegyvertelen népünkre,
 melynek eredménye több halott és sebesült. Úgy állítják be előttetek,
 hogy kormányunk hívott segítségül benneteket. Nehigyjétek!
 Miért nem árulják el, kik voltak az illetők? A Moszkva-i rádió és
 az újságok azt állítják, hogy nemzetünk felszabadítóként fogadott ben-
 neteket. Minos bennünket kitű felszabadítani, erről magatok is meg-
 győződhattak. Dolgozó népünknek nagy keserűséget okoz ez a megszállás.
 Ezért kérünk benneteket, mint barátokat, menjetez haza családjaitekhez!
 Békében és barátságban akarunk élni szomszéd népekkel, boldogan család-
 jaink körében és építeni egyesült erővel a demokráciát és a szocializmust.
 Nemzetek le a szegényfoltot, melyet ez az erőszakos megszállás ír tör-
 ténelmetek naplójába azszal a cselekedéttel, hogy önként kivonultok ha-
 zánkból. Hálás lesz ezért Csehszlovákia egész dolgozó népe.
 Éljen a szabad, demokratikus szocialista Csehszlovákia!

10-22/7/1969.

8

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG

BELÜGYMINISZTERÉNEK

07. számú

UTASÍTÁSA

Budapest, 1969. augusztus hó 9-én.

Tárgy: Az 1968. augusztus 21-i csehszlovák események évfordulójával kapcsolatos intézkedések.

Az öt szocialista ország elmúlt évi együttes fellépésének évfordulóján a várható ellenséges tevékenység, provokációk felderítése és megakadályozása érdekében a BM szervek vezették 1969. augusztus 15-25 közötti időszakra vonatkozóan az alábbi intézkedések végrehajtására.

utasiom:

- 1./ Az 1968. augusztusi események során ellenséges tevékenységet folytató személyeket fokozott operatív és nyílt ellenőrzés alá kell vonni.
(Külön figyelmet kell fordítani az "F" dossziés személyekre, az elmúlt évben ref. alá helyezettek, volt politikai elítéltek, "kiemelt" személyek ismételt ellenőrzésére, az események kapcsán keletkezett ügyek, ügyintézésük feldolgozására.)
- 2./ Előzetesen kell a fontosabb objektumok (rádió, televízió, MTI, egyetemek, főiskolák, stb.) műemlékek és szovjet hírek fokozottabb ellenőrzését.

- 3./ A rendkívüli események megelőzése és gyors felderítése érdekében biztosító intézkedéseket kell tenni:
- a./ az eddig ismert legveszélyesebb röpcédula szórásai helyeken mozgó, vagy rejtett figyelőszolgálatok szervezésére,
 - b./ a fokozott URH járőrözés, gépkocsi és nyomosó portyaszolgálat szervezésére,
 - c./ a rendőrfőkapitányságokon a biztosítás idejére szakértő, technikai ügyelet szervezésére,
 - d./ a nagyobb tömegeket mozgató rendezvények operatív és nyílt biztosítása érdekében különös figyelmet kell fordítani:
 - a megyeszékhelyeken és városokban tartandó ünnepségekre,
 - az ORI által szervezett kulturális rendezvényekre,
 - a fontosabb sport rendezvényekre.
- 4./ Az ügynökség egyes tagjaival indokolt esetben sürgíteni kell a találkozót.
- a./ A rendkívüli eseményekről soron kívül tegyenek jelentést.
 - b./ Fokozott figyelmet kell fordítani az ellenőrzés alatt álló személyek ellenséges hangulatának, illetve szándékának gyors, pontos jelentésére.
- 5./ A bűnügyi operatív és vizsgálati szervek ügynökségét a területek fokozott biztosítására, a rendkívüli események, a közrendet, közbiztonságot sértő magatartások, ellenséges megnyilvánulások figyelemmel kísérésére és soron kívüli jelentéstételre kell elgásítani.
- 6./ A kapitallista országokból hazánkba érkező utasokat fokozottabban kell ellenőrizni.
- A biztosítás időszakában az eddigieknél nagyobb figyelmet kell fordítani a beutazó csehszlovák turisták határon történő ellenőrzésére, magatartásuk figyelemmel kísérésére.

Dr. Sallai János ezredes gyűjteményéből

- 7./ Erőltetni kell az augusztus 20-i ünnepségeken (munkás-párti találkozókon) részt vevő párt- és kormányvezetők operatív biztosítását.
- 8./ A BM központi szerveinél, országos parancsnokságokon, valamint a csehszlovák viszonylatu határőr kerületparancsnokságokon, a budapesti és megyei rendőrfőkapitányságokon augusztus 19-én 17 h-tól, augusztus 22-én 8.30 h-ig megerősített ügyeletet kell szervezni.
- Az ügyelet vezetésével intézkedőképes, vezető beosztású tisztet kell megbízni.
- 9./ Az évfordulóval kapcsolatos ellenséges tevékenység alakulásáról, a tett intézkedéseiről - a szükségnek megfelelően - valamennyi szerv az érvényben lévő utasítások betartásával soron kívül köteles jelentést tenni.

Jelen utasításomról a személyi állományt a szükséges mértékben tájékoztatni kell.

A lával lévő miniszter helyett

Rácz Sándor s.k.
r. vezérőrnagy
miniszterhelyettes

Dr. Sallai János ezredes gyűjteményéből

A közreadott szövegben található katonai rövidítések és jelentésük

HM	Honvédelmi Minisztérium
MN	Magyar Néphadsereg
MNVK	Magyar Néphadsereg Vezérkara
Csfség	csoporthonökség
„M”	mozgósítás
gk. ho.	gépkocsizó lövészadosztály
gk. e.	gépkocsizó lövészvezred
hk. ho.	harckocsi-hadosztály
hk. e.	harckocsivezred
tü. e.	tüzérezred
gk. z.	gépkocsizó lövész zászlóalj
hk. z.	harckocsi-zászlóalj
pk.-i gk. vez.	parancsnoki gépkocsivezető
omkp.	oldalkocsis motorkerékpár
f. z.	felderítő-zászlóalj
e. f. z.	ezred felderítő-zászlóalj
f. szd.	felderítő század
f. sz.	felderítő szakasz
f. alo.	felderítő-álosztály
ráf.	rádiófelderítő
mű. f.	műszaki felderítő
MVCS	mélyégi vegyi felderítő csoport
FSZF	felderítő szolgálat főnök
FUG	felderítő úszó gépkocsi
UHK	úszóharckocsi
EFEF	ezred felderítő főnök
FCS	felderítőcsoport
VFCS	vegyi és sugárfelderítő

Képek jegyzéke

1. Célra tarts. Indul a hadjárat. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
2. Reményi Gyula vezérőrnagy fényképe. Forrás: KNBSZ Szakmatörténeti gyűjteménye.
3. I.I. Jakubovszkij marsall fényképe. Forrás: www.wikipedia.org.hu
4. Csémi Károly altábornagy az MN. vezérkari főnöke. Forrás: www.wikipedia.org.hu
5. Czinege Lajos vezérezredes honvédelmi miniszter. Forrás: www.wikipedia.org.hu
6. Czinege Lajos honvédelmi miniszter szovjet tisztekkel. Forrás: www.wikipedia.org.hu
7. Zbigniew Brzezinski politológus. Forrás: www.wikipedia.org.hu
8. Csehszlovákia Európában. Forrás: www.wikipedia.org.hu
9. Andrej Antonovic Grečko. A bronz mellszobor Csehországban, a Dukla Hősök Alley-jén. Forrás: www.wikipedia.org.hu
10. Ivan Vasziljevics Tutarinov vezérezredes. Forrás: www.wikipedia.org.hu
11. Kádár János fényképe. Forrás: www.wikipedia.org.hu
12. Lyman L. Lemnitzer hadseregtábornok. Forrás: www.wikipedia.org.hu
13. Willy Brandt nyugat-német külügyminiszter. Forrás: www.wikipedia.org.hu
14. L.B. Johnson amerikai elnök. Forrás: www.wikipedia.org.hu
15. L.I. Brezsnyev szovjet pártfőtitkár. Forrás: www.wikipedia.org.hu
16. Szűcs Ferenc vezérőrnagy. Forrás: KNBSZ Szakmatörténeti gyűjteménye.
17. Lakatos Béla vezérőrnagy hadosztályparancsnok. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
18. Behívóparancs minta. Forrás: www.wikipedia.org.hu
19. Pontonhíd építése. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
20. GSP-55 úszókompp MN. Kecel. Saját felvétel.
21. TBK-67 tábori telefon. Forrás: Szombathely Katonai Történeti Kiállítás.
22. Futárgép. Forrás: Fortepan 22159.mhsz- futárgép
23. L-29 Delfin felderítő repülőgép. Forrás: Kiss Dezső ny. alezredes.
24. MÍG-21 vadászgép. Forrás: Kiss Dezső ny. alezredes.
25. Kádár János és a Dubcsék. Forrás: www.wikipedia.org.hu
26. Felderítők figyelőben. Forrás: Somkutas Róbert ny. alezredes gyűjteménye.
27. RH álls. rövidhullámú rádió felderítő állomás. Forrás: Hekli László ny. alezredes gyűjteménye.
28. Katonák vegyvédelmi gyakorlása. Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
29. Vegyi felderítő úszó gépkocsi. Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
30. VS FUG. Forrás: Szombathely Katonai Történeti Kiállítás.
31. Göcsej Falumúzeum megnyitása. Forrás: Göcsej Múzeum. ADF 07.225. 001N
32. Az új kenyér ünnepe. Forrás: Fortepan 94552 Várkonyi Árpád.
33. Balassagyarmati határátkelő magyar oldala. Fortepan 94828 Várkonyi András.
34. Úszó harckocsi (UHK) Forrás: Somkutas Róbert ny. alezredes.
35. Bogáth József hadnagy felborult harckocsija. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.

36. Bogáth József hdgy. síremléke a zalaegerszegi temetőben. Forrás: Göcsej Múzeum. 43883. sz. fotó.
37. Telefonvonalak kiépítése. Forrás: HTM-43732 tyúkbelesék.
38. A 8.gk. hadosztály megszállási körzetének vázlata. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
39. R10 rádiókészülék. Forrás: Szombathely Katonatörténeti Kiállítás
40. Harckocsi menetoszlop. Forrás: Fortepan.
41. 30. MHSZ repülőtér. Forrás: Fortepan 84593 mhsz.
42. Barátkozás a helyiekkel Dohina major. 1968.08.26. Kustor József ny. alezredes felvétele.
43. A nagykanizsai 14 gk ezred vezetése. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
44. P37 radar. Forrás: Hekli László ny. alezredes gyűjteménye.
45. IL 14 típusú repülőgép. Forrás: Kiss Dezső ny. alezredes gyűjteménye.
46. Morava L-200 kisreplülő. Forrás: Kiss Dezső ny. alezredes gyűjteménye.
47. A 33. gk. ezred tábora. Légifelvétel. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
48. URHF irányító központ. Forrás: Hekli László ny. alezredes gyűjteménye.
49. A33. gk ezred fegyverjavító műhely állománya. Kustor József ny. alezredes felvétele.
50. Falfirka. Kustor József ny. alezredes felvétele.
51. Kétnyelvű falfelirat. 40.A 33. gk. lövészezred tábora.
52. Izgató buszmegálló. Kustor József ny. alezredes felvétele.
53. Szolgálati eligazítás. Kustor József ny. alezredes felvétele.
54. Harckocsi löszermálházás. Forrás: Fortepan. 87398 Urbán Tamás.
55. A ceglédi 22. tüzezred tábora konyhája. Forrás: Csernus István ny. alezredes gyűjteménye.
56. Lőszer ládázása. Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
57. Barátkozás a helyiekkel. Kustor József ny. alezredes felvétele.
58. Harckocsi javítás. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
59. A Csepel is elromlik néha. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
60. A 33. gk. lövészezred tábora. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
61. Parkosított tábor. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
62. Rádióállomás építése. Forrás: HTM. 43 564.
63. A szlovákok véleménye. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
64. MI-2 helikopter a ho. törzs tagjaival. Fotó Szabó László.
65. Harckocsizó katona. Forrás: Fortepan.8946 Urbán Tamás.
66. Szovjet művészek oldanak a hangulatot. Forrás: Fortepan. MHSZ.
67. Gaz-66- parancsnoki szgk. Forrás: Hujber Tibor gyűjteménye.
68. Volga típusú személygépkocsi. Forrás: Hujber Tibor gyűjteménye.
69. Kucsera László vezérőrnagy.
70. Ötvös Dániel rendőr alezredes.
71. Verebély templom mint fontos tájékozási pont. Forrás: www.wikipedia.org.hu
72. Csepel teherautók Léván. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.

73. Hasonló Robur típusú buszok közlekedtek abban az időben. Forrás: www.wikipedia.org.hu
74. Nyitra-slovakia. Forrás: www.wikipedia.org.hu
75. Léva vára. Forrás: www.wikipedia.org.hu
76. A 35.sz. MI-2 helikopter. Fotó Szabó László.
77. A katonák nem csak a sátorban hallgattak rádiót. Forrás: Fortepan. 56066. MHSZ.
78. Székelykáposztát fogyasztó katona. HTM KR-4-12-68.
79. Sajtófélóra. Forrás: HTM: 27Kgy586.
80. CS-344 tehergépkocsi. Forrás: Fortepan 2367 MHSZ.
81. Úton hazafelé. Forrás: Zalaegerszegi Honvéd Klub. Szabó László ny. alezredes.
82. Tankok vasúton. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
83. Warszawa személygépkocsi. Forrás: www.wikipedia.org.hu
84. Teaszünet. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
85. A 22. tüzer ezred Törzs munkahelye. Forrás: Csernus István ny. alezredes gyűjteménye.
86. Harckocsik vasúti szállítása. Forrás: Tapolcai Honvéd Kulturális Egyesület. Horváth Gábor ny. fhdgy. gyűjteménye.
87. Mária Valérie hid, Štúrovo. Forrás: www.wikipedia.org.hu
88. Štúrovo vasútállomás. Forrás: www.wikipedia.org.hu
89. Érsekújvár látképe. Forrás: www.wikipedia.org.hu
90. Póttartály a harckocsin. Forrás: Fortepan 88947 Urbán Tamás
91. Hajvágás tábori körülmények között. Forrás: HTM 17Kgy586
92. Tisztálkodás tábori körülmények között. Forrás: HTM 19Kgy586
93. Tábori kávé. Forrás: Csernus István ny. alezredes gyűjteménye.
94. Kiszolgált felderítő úszó gépkocsi FUG. Forrás. www.Google.hu/képek.
95. FUG-1. Forrás. www.Google.hu/képek
96. PT-76 úszó harckocsi. Forrás: MN. Kecel haditechnikai gyűjtemény. Saját felvétel.
97. Ural típusú oldalkocsis motorkerékpár. Forrás. www.Google.hu/képek
98. Ünnepi koncert a táborban szeptember 29. alkalmával. Kustor József ny. alez. felvétele.
99. Garant teherautó. Forrás. www.Google.hu/képek
100. 1968 Zala gyakorlat: csendélet az erdőben. Kustor József ny. alezredes felvétele.
101. T-55 harckocsik kirakodása harchelyzetben. Forrás: Fortepan 87156Urbán Tamás.
102. BTM árokászó gép. Fotó: Fehér János ny. alezredes MN 36. műszaki zászlóalj.
103. A 22. tüzezred elhárító tiszt szolgálati gépkocsija. Forrás: Csernus István ny. alezredes gyűjteménye.
104. BTM 3 árok ásógép. Fotó: Fehér János ny. alezredes MN 36. műszaki zászlóalj.
105. Tribün a szeptember 29-i ünnepségen. Forrás: Csernus István ny. alezredes gyűjteménye.
106. KISZ KB vándorzászló. Forrás: www.wikipedia.org.hu
107. A NATO vezetése. Forrás: www.wikipedia.org.hu
108. NATO embléma. Forrás: www.wikipedia.org.hu
109. A hazatérők fogadása Zalaegerszeg főterén. Forrás: HTM MNN-IIIF-BR(1969)112-7
110. Adás vége. Forrás: Fortepan 7987 Urbán Tamás.
111. Visszapillantó. Forrás: Fortepan.16141 MHSZ.

Felhasznált irodalom

1. „A dolgozó népet szolgálom” Forráskiadvány a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött – Magyar Néphadsereg iratairól 1957–1972. Hadtörténelmi Levéltári kiadványok. Tonyo-Gráf Nyomdai és Grafikai Stúdió Budapest 2006
2. „Zala” 1968 Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából. Hadtörténelmi Levéltár. Szerkesztette: Solymosi József Bp. Püdlő Kiadó 2012.
3. A béketábor hadserege. A magyar Demokratikus Hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában Őrzött katonai irataiból 1945 – 1957. Szerkesztette: Ehrenberger Róbert. Budapest, 2001. „Petit Real Könyvkiadó 280. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, sorozat-szerkesztő: Szíjj Jolán).
4. Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM. Kiadó 1980. Szerkesztette: Gergely Attila.
5. BALLÓ István: Magyar katonák Csehszlovákia megszállásában. Magyar Hírlap. 1998. 194. 6.
6. BOROS Ferenc: A prágai tavasz harminc év távlatából. Rubicon. 1998. 8. mell. V-VI.
7. EHRENBARGER Róbert: Retorziók a Magyar Néphadseregben, 1968-ban. Adalékok az 1968-as csehszlovákiai katonai intervenció történetéhez. In: Dimenziók éve – 1968. 2008 május 22-23-án Budapesten rendezett nemzetközi konferencia előadásai. (Szerk.): Schmidt Mária: XX. Század Intézet, 2008.
8. Elemzés a jelenleg zajló szovjet beavatkozásról Csehszlovákiában katonai szemszögből. Hadtörténelmi Levéltárba. Jelzete: MN Kgy. A. VIII/e-5 számon.
9. GYARMATI György – Kamasznyár '68. Magántörténelem és ügynökjelentések. Rubicon 2004/8
10. Hadszintérismeret (jegyzet) Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.
11. HARAI Dénes: Halak a hálóban. HADTUDOMÁNY 2008/1
12. HOMOR György: Hívatlan vendégként északi szomszédjainknál. Pápa 2010. Jókai Mór Városi Könyvtár.
13. HUSZÁR Tibor: 1968. Prága, Budapest, Moszkva. Kádár János és a csehszlovákiai intervenció. Bp. Szabad Tér, 1998. 303 p.
14. JAKUS János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren. Szakmai Szemle KBH. folyóirat, 2008. 3. szám.
15. KOVÁCS Imre; Erdélyi Károly: Magyar politikusok a prágai hatvannyolcra. [Közread. és bev.] Kun Miklós. M. napló. 1998. 8. 31-34.
16. KOVÁCS László százados. A Magyar Néphadsereg 8. gépkocsizó lövészhadosztályának 1968-as „GYÉMÁNT” mozgósítása. ZMNE dolgozat. 2009.
17. KUN Miklós: "Kár, hogy nem léptünk fel keményebben..." Pjotr Seleszt naplófeljegyzései 1968-ból. = Valóság. 1998. 11.
18. KUN Miklós: A csehszlovákiai dráma. 1-5. rész. M. nemzet. 1998.
19. KUN Miklós: Prágai tavasz – Prágai ősz 1968 fehér foltjai. Akadémia, 1998.
20. M. SZABÓ Miklós A Varsói Szerződés és a Magyar Néphadsereg viszonyrendszerének néhány kérdése az 1960-as években. HADTUDOMÁNY 2008/1
21. MAJOROV Aleksandr: "Husák mindig őszinte volt velünk." Négyszemközt Csehszlovákia megszállójával. [Riporter:] Kun Miklós. M. hírlap. 1998.

22. PATAKY Iván A Magyar Néphadsereg és Dél-Szlovákia lakosságának kapcsolata Csehszlovákia 1968. évi megszállása idején. ÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XI. évfolyam 2009/2.
23. PATAKY Iván: A Német Nemzeti Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában. = Új Honvédségi Szemle 1998. 1.
24. PATAKY Iván: A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968 évi megszállásában. Rastafari Bt. 2008
25. PINCZESI Pál: A Csehszlovákiai eseményekről. Kossuth, 1968.
26. RÓNA Péter: 1968. = Mozgó világ. 1998. 8. 19-35.
27. SIPOS Péter Az Egyesült Államok, a NATO és az 1968-as csehszlovákiai szovjet intervenció. Történelmi Szemle 2008
28. SIPOS Péter: Kádár János és az 1968. évi bevonulás. História: A Magyar Történelmi Társulat folyóirata: 1992) Somogyi Endre: Magyarország és a környék államainak katonai földrajza Bp. 1928.
29. SUBA János: Az 1968 Csehszlovákiai intervenció magyar kontingens működési területe és térképeltatása. „A hadi történet kútfeje minden hadtudománynak” Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére (szerk.: Prof. Szabó János) Bp. 2007.
30. SZÁNTÓ Imre: Az európai hadszínterek katonaföldrajza. Bp. 1964., Hadszintérismeret (jegyzet) Zrínyi Miklós Katonai Akadémia
31. WEINER Tim: A CIA története - Hamvába holt örökség. Gabo Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. 2009.
32. TOLMÁR Tamás: Táncdalfesztivál után 1968. A MAFILM stúdió 1991. A Pesty Fekete Doboz és a Hunnia Stúdió dokumentumfilmje.
33. VIDA István: A Szovjetunió és Csehszlovákia 1968-ban. Rubicon. 1998. 8.

Had történelmi Levéltár iratanyagai.

- A MAGYAR NÉPHADSEREG csehszlovákiai intervenciója katonai iratainak jegyzéke („Zala”gyakorlat) 1968. július 27. (augusztus 20.) – 1968. október 31. A jegyzéket készítette: dr. Ehrenberger Róbert levéltáros 2005. Ezen belül:
- MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály iratanyagai.
- MNVK Hadműveleti Csoportfőnökség iratanyagai.
- HM Politikai Főcsoportfőnökség iratanyagai.
- MNVK 2. Csoportfőnökség iratanyagai.
- MNVK Szervezési és Mozdósítási Csoportfőnökség (MNVK 3. Csfség.) iratanyagai.
- MN Pénzügyi Főnökség iratanyagai.
- HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténeli Irattár: MN 4891. alakulat Csapattörténeli könyv: Fnytsz: 193-300/010/1

Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltár iratanyagai.

- ÁBTL 4. 1. A-3491. tanulmány: A harcgyakorlatok operatív biztosítása.
- ÁBTL 4. 1. A-3488 A katonai hírszerző szervek feladatai c. tananyag. Állambiztonsági ismeretek. Katonai elhárítás Bp. 1967. Csehszlovák Néphadsereg.

- ÁBTL 3. 1. 9. V-155 557 archív számú vizsgálati dosszié.
- ÁBTL 4. 2 Parancsgyűjtemény 45-160-1/1962
- ÁBTL 1. 11.7 KBH 436/3/26. 3. doboz
- ÁBTL 3. 1. 5. O - 20219 8. gl. ho. törzs anyaga
- ÁBTL 1. 11. 7. 10-569/1969 /58/00553 sz. jelentés
- ÁBTL 1. 11. 5. III/II csf. 12. melléklet 18. d. Sajtóforrások 1968. IX. 8-20
- ÁBTL 1.11.7. 61-150/70. sz. jelentés. 6. doboz
- ÁBTL 1.1.11.7. 7. doboz. 436/5/28. számú jelentés
- ÁBTL 1.11.7. KBH 436/2/36.
- ÁBTL 4.1. A-2126/3 jelentések a csehszlovák társszolgálatlalt folytatott tárgyalásról
- ÁBTL O.20082. 93. páncéltörő tüzérsztály objektum dossziéja
- ÁBTL 12864. BM Központi Fogyték Kucsera László és Ötvös Dániel
- ÁBTL A-3442/9 A katonai elhárítás együttműködése a parancsnokokkal, párt és politikai szervezetekkel.
- ÁBTL A-3442/11. A katonai elhárítás tevékenysége állambiztonsági rendkívüli események vizsgálatakor.
- ÁBTL A-3442/2 A katonai elhárító csoportfőnökség feladata a fegyveres erők védelmében.
- ÁBTL A-3442/5 Az operatív helyzet fogalma.
- ÁBTL A-3383 A katonai elhárítás feladata a katonai bűncselekmények megelőzésében.
- ÁBTL A-3386 A kémelhárítással kapcsolatos preventív intézkedések.
- ÁBTL A-3395 A katonai elhárítás munkájának alapelvei a korszerű háborúban.
- ÁBTL A-3487 Az állambiztonsági propagandamunka megszervezése rendkívüli viszonyok között.
- ÁBTL A-3467 Hírszerzőiskola: Katonai elhárítás. Kémelhárítás.
- ÁBTL A-3442/3 Az elhárítási területek sajátosságai, az elhárító munka megszervezése.
- ÁBTL A-3610 Az operatív dezinformáció.
- ÁBTL A-3642 Operatív szavak és kifejezések értelmező szótára.
- ÁBTL A-2126/83 Állambiztonsági ismeretek: Katonai Elhárítás.
- ÁBTL A-2126/82. Az imperialista hírszerző szervek támadásának irányai és módszerei.

Magyar Nemzeti Levéltár iratai

- MOL. XIX-B-10 HOP 1968 évi iratok 9. doboz és a Bodrog hadműveleti napló.
- MNL OL Pénzügyminisztérium katonai vonatkozású iratai: XIX- L – 1 –q. II/ 20-68.
- MOL M-KS 288. f. 5/464 őrzési egység.

Tartalom

Köszöntő	7
Ajánló sorok Jagadics Péter könyve elé	8
A szerző előszava.....	10
Előhang... Egy időutazás sajátos története	13
A motiváció	16
A Magyar Néphadsereg első külföldi katonai akciója Csehszlovákiában	18
A történelmi környezet, amelyben Csehszlovákia volt a főszereplő.	26
Mivel ijesztgették magukat a kommunista titkosszolgálatok?.....	32
A kémkedés fő irányai.....	32
A katonai elhárítás feladata harcgyakorlatok és rendkívüli viszonyok között	34
A titkosszolgálati operatív helyzet felmérése, elemzése, értékelése.....	35
Az elhárító munka megszervezése	36
A találkozási végrehajtása.....	37
A feldolgozó munka, ügyek, jelzések és kompromittált személyek operatív ellenőrzésének megszervezése.....	37
Mozgósítás után várható jelentősebb katonai bűncselekmények, azok megelőzése, valamint a végrehajtandó operatív intézkedések	38
A társ operatív szervezetekkel és a parancsnokokkal való együttműködés	39
A katonai tevékenység előkészítése.....	41
Egy kis politikai színjáték	46
A hadműveleti tervek	48
Beindul a verkli.....	52

Az időutazás megkezdése	57
Megakadt a gőzhenger.....	73
A hadszíntér felderítése	76
A „Bodrog” fedőnevű hadműveleti napló – A Határőrség részvétele Csehszlovákia 1968-as megszállásában	79
Egy különös hadijáték (ami akkor teljesen megszokott volt)	82
Azért közben a politika is lázasan dolgozott... ..	90
És Közép-Európában elszabadult a pokol	92
A hadműveleti napló	102
A Hadtörténeti Intézet és Múzeum képei, 1968 Csehszlovákia.....	139
A katonai elhárítás részvétele Csehszlovákia megszállásában	142
Hogyan épült fel a magyar titkosszolgálat 1968-ban?	142
A ZALA feladat operatív biztosításának megszervezése	146
A katonai tevékenységet támogató társ fegyveres szervek intézkedései	153
Kivonatok a Katonai Elhárítás MN 4891: 8. gépkocsizó lövészadosztály Elhárító Osztály Elhárító tisztjeinek napi jelentéseiből	158
A Zala feladat befejező szakasza: a kivonás rendje	177
A háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz, pénz!.....	191
A hadjárat befejezése, az összefoglaló jelentések elkészítése, a tanulságok levonása....	197
Hogyan működött a logisztika, amit akkoriban hadtápnak hívtak?	218
Az anyagi és egészségügyi biztosítás működése a megindulási körlet elfoglalása során	220
Az anyagi és egészségügyi biztosítás működése a harc feladat végrehajtása során, valamint a meghatározott körletek – objektumok – elfoglalása után....	222
A felderítőcsapatok tevékenyége.....	225

Visszaemlékezések	235
Tanulmány arról, hogy a NATO milyen álláspontra helyezkedett.....	251
Miről írnak az újságok nyugaton? Mire kíváncsi az állambiztonság vezetője?.....	258
Egy különös határ menti találkozó.....	260
Kronológia azon nemzetközi eseményekről, amelyek a megszállás előkészítésének és végrehajtásának időszakában jellemezték a térséget	262
Zárszó helyett.....	269
Visszapillantó.....	270
MELLÉKLETEK	274
A közreadott szövegben található katonai rövidítések és jelentésük	302
Képek jegyzéke.....	303
Felhasznált irodalom.....	306

X 334759

OF, ~~so~~ HAD
KR4 J11

A hadjárat vége (MNN-IIIIF-BR(1969)111-7)

A Magyar Néphadsereg zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztálya teljes hadilétszámmra feltöltve – a katonai elhárítással megerősítve – 1968. július 27-én végigvonulva az országon elindult, hogy menetből részt vegyen Csehszlovákia megszállásában. Természetesen nem egyedül. A Szovjetunió parancsára a lengyelek, a bolgárok, a keletnémetek társaságában az volt a feladatuk, hogy gátat szabjanak a Prágai Tavasz néven ismert demokratikus törekvéseknek, és leverjék az ellenforradalmat. A baj csak az volt, hogy Csehszlovákiában nem volt ellenforradalom. A helyzet bizonytalanságát jelzi, hogy a katonai gőzhengert útközben meg kellett állítani, azt csak 1968. augusztus 20-án éjjel lehetett újraindítani. Pár nap múlva aztán kiderült, hogy teljesen értelmetlenül. A kötet a hadjáratban részt vevő katonákról szól, akik a kapott parancsot maradéktalanul végrehajtották.

